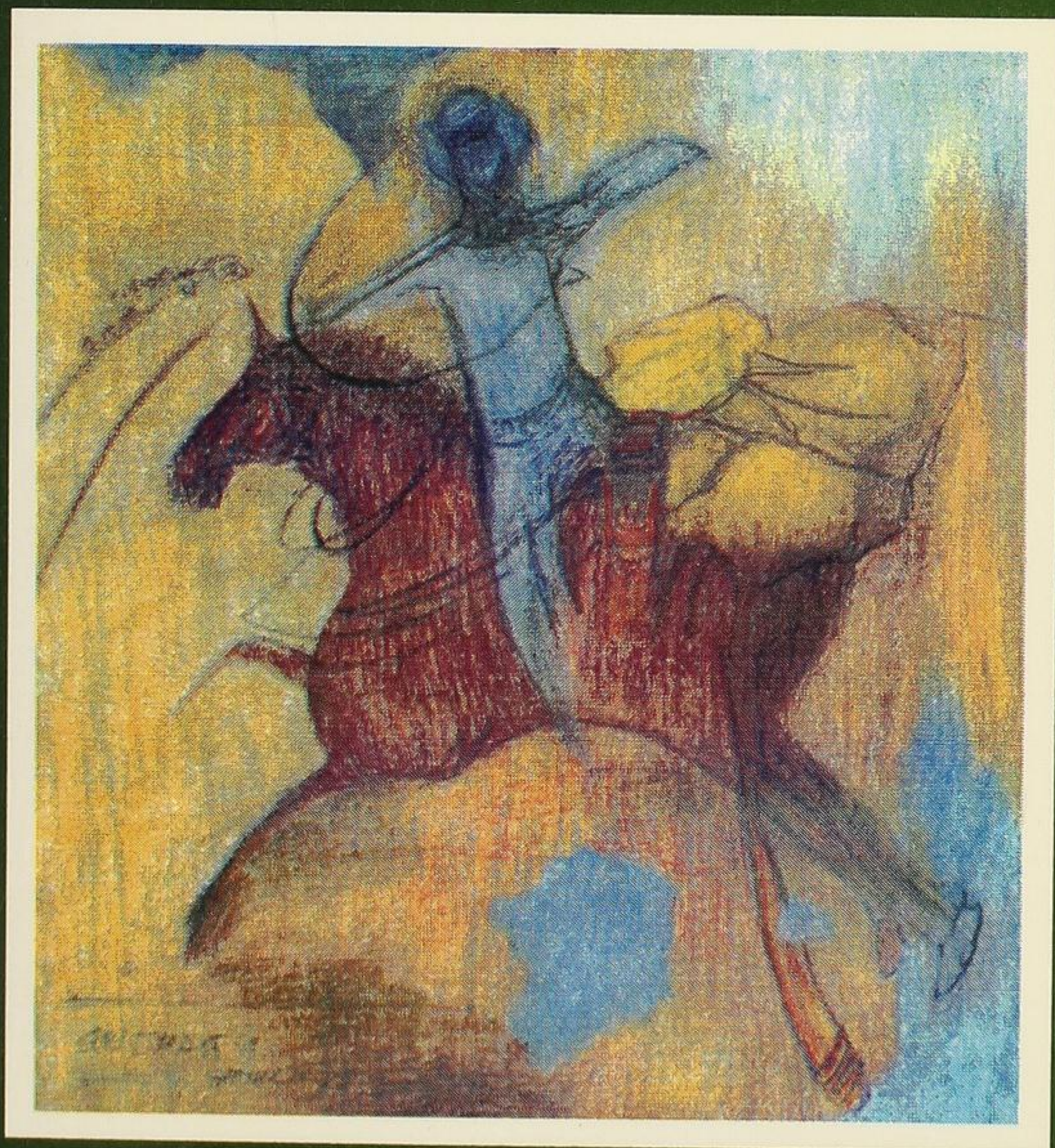

EX RANNOŃIA

ГЛАСНИК ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА СУБОТИЦА

1

Суботица, 1996.

Рецензенти:

*проф. др Људивоје Церовић,
др Слободан Радовановић,
проф. Звонимир Толубовић,
музејски саветник*

У финансирању овог часописа учествовало је Министарство културе Републике Србије,
Скупштина општине Суботица

Садржај

РЕЧ РЕДАКЦИЈЕ	5
ГРАЂА	
Гашпар Улмер: Властелински суд села Бајмок (1792–1847).....	9
Стеван Мачковић: Занатлије Суботице по државном попису из 1828. године	41
Золна Матијевић, Смиља Продановић: Лични фонд поетесе Марте Ковач Кењереш (1933–1984)	59
ИСТРАЖИВАЊА	
Зоран Вељановић: Школство Срба у Суботици – Александрово (Основна школа „Свети Сава”, 1804–1994)	101
Ласло Мађар: Изградња железничке пруге Сегедин – Суботица (1864–1869)	111
Невенка Башић Палковић: Најстарији календари и листови – почеци периодике у Суботици	129
Наташа Николић: Натписи и епитафи православног гробља у Суботици	139
Татјана Петковић: Из живота руске емиграције у Суботици у периоду од 1919–1941.	155
Гавра Будишин: Фабрика дечијих играчака браће Шпицер (1920–1929)	165
Смиља Продановић: Аналфабетски течајеви и прос- већивање жена у поратном периоду (1944–1953) .	175
ПРИКАЗИ	
Милка Микушка: Приказ изложбе Историјског ар- хива у Суботици – Школство у Суботици, Основна школа „Иво Лола Рибар” (1856–1996)	189

Гласника у едицији под називом *Ex Rannonia*, те да тако дамо свој допринос историографији и архивистици. Овде треба рећи да је већина аутора и чланова редакције већ објављивала стручне радове и да се налазе у редакцијама стручних часописа као и у разним струковно-стручним телима од локалног до републичког значаја.

Обрађиване теме базираће се на документима који су похрањени у Историјском архиву Суботица, као и на званичној науци и историографији. Међутим, како назив едиције гласи „*Ex Rannonia*” отворићемо врата и за шире подручје северне Бачке и Баната, тј. северне Војводине. Такође, објављиваћемо оригиналне стручне радове наших колега из истих или сродних кућа културе из Суботице и ван ње. Основни и једини критеријум за њихово објављивање биће њихова стручност и квалитет понуђених текстова.

Како себи не дозвољавамо самозадовољство или узајамне рецензентске хвалоспеве, одлучили смо се да овај први број, па тако и сваки наредни, прође преглед рецензената, стручњака и кућа које су на вишем рангу од наше, а то су Архив Војводине и Музеј Војводине.

По узору на већ постојеће сличне часописе, који се у неким срединама по Србији стварају и издају већ више од двадесет и тридесет година непрестано (Ваљево, Ужице, Лесковац, Чачак, Панчево итд.), и ми смо се као редакција одлучили да радове који улазе у наш Гласник разврстамо по следећим одредницама:

1. Грађа
2. Истраживања
3. Прикази
4. Библиографије.
5. Из рада Архива

1. Одредница „Грађа” упознаје читаоце са архивском грађом Историјског архива у Суботици, дајући читаоцу могућност да спозна појединачно одређене делове фонда или читав фонд или збирку. Ту се могу срести и водичи кроз фондове или збирке (као што је то случај у овом броју).

2. Одредница „Истраживања” садржи оригиналне необјављиване истраживачке радове, невезаних тема и хронологија наших стручних сарадника и културних посленика.

3. „Прикази” информишу о значајним историографским делима и културним догађајима.

4. „Библиографије” представљају ствараоце историографских, архивистичких или дела других научних дисциплина, као и њихова дела.

5. Ово поглавље садржи могућност и привилегију издавача да се као кућа од посебног значаја за културу искажемо и покажемо шта смо урадили за протекли период. Она иде и због тога што овде, на овом месту, видимо могућност да упознамо читаоце са нашом укупном делатношћу са посебним акцентом на културно-образованој (изложбеној) и научно-истраживачкој (издавачкој) делатности.

После скоро једногодишње припреме и рада на овој едицији предајемо Вам, поштовани читаоци, у руке овај првенац. У исто време надамо се да ће овај Гласник наћи своје место у локалној и широј историографији.

Гашиар Улмер

Властелински суд села Бајмок

(Sedes dominalis possessionis Bajmok)

1772–1847.

– водич –

Скраћенице и шупачење

ИАС	Историјски архив Суботица
Вс.	Властелински суд
ВсБ.	Властелински суд села Бајмок
30/1799.	Тридесета тачка дневног реда на заседању ВсБ. одржаном 1799. године
25/1828-IV	Двадесетпета тачка дневног реда на засе- дању ВсБ. одржаном месеца априла 1828. године. Те године, наиме, заседао је ВсБ. два пута.
12/1820-XII-11	Дванаеста тачка дневног реда на заседању ВсБ. одржаном 11. децембра 1820. године. Те године, наиме, у месецу децембру засе- дао је ВсБ. два пута.

Не тврдимо да су у белешци сви случајеви појединог навода тј. чињенице, већ дозвољавамо могућност, да таквих случајева има још...

Приликом коришћења документације овога фонда препоручује се заинтересованим да користе и поднеске (молбе, тужбе, жалбе итд.) на основу којих су обично расправљане поједине тачке дневног реда, разуме се, уколико су сачувани. То се може постићи увидом у сумарни инвентар овога фонда. На сваком омоту у којем се налази такав поднесак назначен је редни број дневног реда под којим се расправљало о том предмету. Подаци који се

овде износе нису црпљени само из записника, односно дотичних тачака дневног реда, већ и из одговарајућих им поднесака.

КОЛИЧИНА:

књиге: 36 протокола

списи: 1063 предмета, одн. 4641 лист.

Властелински суд села Бајмок⁽¹⁾

Нису нам познати законски прописи на основу којих су оснивани властелински судови. Они су стари колико и само мађарско феудално друштвено уређење које се протезало и на подручје Суботице, будући да је она до 1918. године била у склопу Аустро-Угарске монархије. Можда се најстарије тумачење о оснивању властелинских суда налази у следећој формулацији: „*Ut gens monarchiae huius ab omni incursu et accusatione servorum et ancillarum remota et quieta maneret, secundum regalis decretum consilii penitus interdictum est: ut nullius causa culpaе aliquam servilem personam contra dominos vel dominas in accusationem et testimonium recipiant*” (Да би народ ове државе остао миран и био далеко од сваког напада и тужбе слугу и слушкиња, на основу одлуке краљевског савета у целости се забрањује да се у ма каквом случају кривице примају тужбе и сведочења послуге против господара и господарица).^(1a) Јаз продубљен класним супротностима трајао је вековима. Властелин који је располагао кметовским селима – насељима, био је дуго једини судија који је изрицао правду својим кметовима. Испрва је он то чинио сам, а после заједно са својим службеницима (жупаном, рачунополагачем...) којима би се некада придружили представници суседних или удаљенијих властелинстава. Већ 1613. године на основу параграфа 12. и 13. зак. чл. XXIII из те године наређује се феудалном господару, да пред жупанијским „судијама племића” и заклетим „приседницима” (нешто као данашња порота) „...*coram iudicibus nobilium et iuratis assessoribus...*” изриче и спроводи правду над кметовима. Властелин са својим службеницима и представницима жупаније сачињавали су судски форум звани властелинским судом (*sedes dominalis*).

Краљевском дипломом од 22. јануара 1779. године додељује се Суботици, до тог времена коморском граду под именом *Szent Mária*, статус слободног краљевског града са називом *Maria Theresiopolis*. На основу чл. 4. наведене дипломе граду се оставља у поседу дванаест пустара, наиме Бајмок, Чантавир...⁽²⁾, а у смислу чл. 5 исте дипломе град је дужан „да најпре изврши премерава-

ње пустара Чантавир и Бајмок, да их колонизује, да их о властитом трошку подели на сесије и да их тако претвори у села’’⁽³⁾.

Град је пожурио са колонизацијом и 1783. године Чантавир и Бајмок су већ села. Бајмок је те године добио печат са натписом: Печат села Бајмок 1783. (Sigillum Possessionis Вајмок 1783.)⁽⁴⁾. Магистрат слободног краљевског града Суботице, у смислу тачке два наведене дипломе представљао је племићки субјект⁽⁵⁾, те је имао право и био дужан да у својим кметовским селима одржава властелинске судове. Тако већ 1785. године налазимо међу списима Магистрата града Суботице извод првог записника вођеног 10. августа наведене године на заседању Властелинског суда у Бајмоку коме је председавао арендатор села Матија Рудић⁽⁶⁾.

Организација Властелинског суда села Бајмок

Свако заседање Властелинског суда у Бајмоку имало је свог *председавајућег* (*celebrata est Sedes dominalis sub praesidio...*). Располажемо са 43 записника вођених на заседању ВcБ. из којих се види да је девет пута председавао „приседник’’ суда Табле Бачке жупаније (*comitatus Vacsienis Tabulae iudriae assessor*)⁽⁷⁾, два пута судија племића (*iudex nobilium aut iudlium*)⁽⁸⁾, два пута судије Табле Бачке жупаније (*iudex comitatus Vacsienis Tabulae iudriae assessor*)⁽⁹⁾, једанпут поджупан Бачке жупаније (*v. comes*)⁽¹⁰⁾, и једанпут царски краљевски саветник (*s. r. consilarius*)⁽¹¹⁾. На седницама одржаним после 1820. године председавали су искључиво високи службеници слободног краљевског града Суботице и то углавном градоначелник или његов заменик (*consul aut vicekonsul*), а ређе главни градски судија (*primarius iudex civitatis*), односно градски капетан (*capitaneus civitatis*).

На сваком заседању ВcБ. били су присутни „чувари законитости’’ (*pro legali testimonio requisiti*): судија племића или његов заменик и жупанијски „приседник’’ под заклетвом (*iuratus assessor comitatensis*)⁽¹²⁾. Од осталих присутних треба споменути арендатора села и његове службенике: управника-провизора, рачуновођу-рационаistu и житара-фрументатора. На заседању 1811. године ВcБ. појављује се први пут правозаступник закупног властелинства – *dominii arendalis fiscalis*, који ће после увек бити присутан на заседањима ВcБ., а на једном заседању је био присутан и властелински старатељ сирочади – *uradalmi árvák attya*⁽¹³⁾. На заседању ВcБ. били су редовно присутни чланови

Између 1815. и 1830. године вођени су опет на латинском, а затим све до краја, тј. до 1847. године искључиво на мађарском језику⁽²²⁾. Властелински суд прихватио је и усмене молбе, тужбе, жалбе итд. које је изнео тужилац на самом заседању⁽²³⁾.

У записнику од 14. децембра 1795. године наишли смо први пут на чињеницу да су се претресали записници вођени на пређашњим заседањима Вc-а и да је управник закупца властелинског добра извештавао о начину спровођења појединих одлука донетих на тим заседањима.

Поднесци заинтересованих странака, снабдевени бројем дневног реда под којим су третирани на дотичном заседању Вc-а, нису сви сачувани⁽²⁴⁾.

Такође нису сачувани ни сви записници⁽²⁵⁾, док су неки неуредно вођени⁽²⁶⁾. Записнике су обично потписали председавајући, чувари законитости и деловођа, док неки записници уопште нису потписани⁽²⁷⁾.

Позивање на позитивне законске прописе у поднесцима упућеним властелинском суду и у донетим одлукама од стране Вc-а запазили смо први пут 1832. године⁽²⁸⁾. Оно је постало учесталије после 1836. године када је донето неколико закона у вези кметова⁽²⁹⁾.

Једино се на крају записника од 11. децембра 1820. године налази абецедни показатељ тужитеља и тужених.

Писмена документација – сада архивска грађа – настала радом Властелинског суда, била је похрањена у архиву закупца властелинског добра одакле је после укидања властелинских судова⁽³⁰⁾ доспела у магистратски архив града Суботице⁽³¹⁾.

Заседање ВcБ. почело је пре 1795. године *расправом* прве, па следећих тачака дневног реда, а почев од наведене године са извештајима о начину спровођења одлука донетих на ранијим заседањима. Те извештаје подносили су: управник (провисор) закупца властелинског добра⁽³²⁾, властелински рачуновођа⁽³³⁾, властелински правозаступник⁽³⁴⁾, властелински житар (фрументатор)⁽³⁵⁾, градски сенатор и капетан⁽³⁶⁾, градски правозаступник⁽³⁷⁾, жупанијски заклетник⁽³⁸⁾ и Општинска управа⁽³⁹⁾. Све тачке дневног реда на заседању ВcБ. на којима су поднети извештаји о начину спровођења пређашњих одлука, износиле су 23% од укупних тачака претресаних на свим заседањима ВcБ⁽⁴⁰⁾. Код појединих седница те тачке су често представљале половину, па и више од свих тачака које су на истом заседању претресане⁽⁴¹⁾.

После извештавања почело се са расправом првог новог предмета стављеног на дневни ред на том заседању и то на тај начин што се читала молба, жалба итд. иницијатора предмета (... lecta est instantia XY coloni posses-

Магистрата и то, осим градоначелника, главног судије и капетана које смо горе споменули, још и сенатори, градски правобранилац – *fiscalis civitatis*, градски бележник – *notarius*, који је редовно вршио функцију деловође – *actuarius*-а и рачуновођа Магистрата – *exactor magistratualis*. Од преосталих присутних споменућемо сеоског поштар⁽¹⁴⁾, правозаступника жупаније Чонград⁽¹⁵⁾, сеоског бележника, чланове Општинске управе и високе службенике суседних и удаљенијих жупанија и муниципија⁽¹⁶⁾.

Заседање Вc-а села Бајмок одржавало се на терет властелинства⁽¹⁷⁾, а Магистрат је ту обавезу пренео на закупно властелинство⁽¹⁸⁾. Заседање је обично трајало дуже од једног дана⁽¹⁹⁾, што је разумљиво с обзиром на велики број тачака дневног реда који се током године накупио, будући да је ВcБ., вероватно првенствено због самих трошкова, ретко заседао два пута годишње⁽²⁰⁾. Само заседање записничар је најчешће означавао као властелински суд⁽²¹⁾. Изузетке чине: записник из 1804. године где стоји: „*celebrata est sedes dominalis censuralis*”, записник вођен на седници 29. новембра 1847. године где стоји формулација на мађарском језику: „*tartott számadásokat bíráló úriszék...*” – јер су на тим заседањима претресани општински рачуни, задужења кметова према властелинству и извршен попис сеоске сирочади и њене имовине – и записници из 1843. и 30. новембра 1847. године где је коришћена формулација: „*tartott polgári úriszék*”.

Све тачке дневног реда претресане на заседању одржаном 9. новембра 1815. године имале су чисто урбаријални карактер, али записник вођен на том заседању није окарактерисан као *урбаријални*, као што је то био случај са записником вођеним на заседању Властелинског суда у Чантавиру јануара месеца 1828. године.

Садржај свих тачака дневног реда на заседању од 30. марта 1832. године односи се на потраживање жупанијског судије Табле и наплате дуга од бајмочких кметова који су се претходне 1831. године приликом велике несташице задужили код наведеног велепоседника.

Што се тиче *администирације*, примећујемо, да је ВcБ. узимао у поступак предмете на основу писменог поднеска (молбе, жалбе, тужбе, одговора на тужбу итд.). Поднесци кметова су испочетка (тј. у 18. веку) писани најчешће на латинском, а после на мађарском језику. Захтеви жупанијских службеника, представке и поднесци функционера суботичког Магистрата, као и документација закупног властелинства писани су искључиво на латинском језику. На латинском језику су писани и записници ВcБ. све до 1804. године. После су сачувани записници од 1811. године (који су вођени на мађарском језику), све до 1814. године.

сића такође против властелинског управника⁽⁶¹⁾. У вези неколико тужби усмерених на властелинског рачуновођу због неких његових неправилности, малверзација, грубо-сти, самовоље итд., ВcБ. је поступио и о свему се у неколико наврата уверио, али није донео никакве санкције против прекршитеља⁽⁶²⁾. ВcБ. је узео у поступак тужбу жупанијског судије племића против властелинског инспектора у Бајмоку⁽⁶³⁾, као и жалбу Општинске управе на поступак арендатора села Бајмок⁽⁶³⁾. Сви наведени службеници били су у служби тадашњег закупног властелинства, а уколико то није био случај, ВcБ. није поступио⁽⁶⁵⁾. Ако је тужени био сеоски племић и оптужен у грађанској парници Вc. није хтео да поступи, већ би тужитеља упутио на жупанијског судију племића⁽⁶⁶⁾. Исто тако, ВcБ. није хтео да разматра у грађанској парници ако је тужени био сеоски жупник⁽⁶⁷⁾. Међутим, ако се сеоски племић добровољно подвргао јурисдикцији Вc-а⁽⁶⁸⁾, или ако је племић био купац властелинских некретнина и није исплатио закупнину, Вc. је тужбу против таквог племића узимао у поступак⁽⁶⁹⁾.

На заседањима ВcБ. одржаним 1792, 1795. и 1813. године расправљало се и о петицијама Општине⁽⁷⁰⁾, кметова⁽⁷¹⁾, бележника⁽⁷²⁾ и жупника села Чантавир⁽⁷³⁾, а ВcБ. је тада доносио правоснажне одлуке.

Захтев Општине Чантавир за ослобађањем чантавирских кметова, задржаних због непоседовања исправа у Даљу где су хтели да пређу Дунав, ВcБ. није хтео да разматра, већ је Општину упутио на Магистрат града Суботице⁽⁷⁴⁾.

Тужбу сеоског кмета против Општинске управе, ВcБ. је узео у поступак⁽⁷⁵⁾; одлучио је по захтеву Општинске управе да се смени општински бележник⁽⁷⁶⁾, као и по тужби четири члана Општинске управе против сеоског бележника због неких његових неправилности⁽⁷⁷⁾.

Вc. у Бајмоку није доносио одлуке у случајевима криминала⁽⁷⁸⁾ него је у свом *делокругу* одлучивао у грађанским и урбаријалним предметима, судио мањим преступима и својим поступцима знатно утицао на рад Општинске управе.

Осим у најчешћим случајевима који су сачињавали предмет спора (накнада вредности изгубљене стоке; повраћај позајмљеног новца, жита; неспоразум међу наследницима око заоставштине иза покојног кмета, накнаде штете причињене усевима итд.) ВcБ. је поступајући у *грађанским* предметима вршио оверавање међусобног споразума парничких странака извршено ван властелинског суда⁽⁷⁹⁾, одлучивао у вези поништења опорукe нападнуте од стране заинтересованих⁽⁸⁰⁾, доносио одлуку о виси-

sionis Вајмок...), или је саслушана његова усмена изјава⁽⁴²⁾. На расправу је увек била позвана и оптужена странка. Ако је тужитељ поднео писмени захтев Властелинском суду, а на самом заседању се није појавио, Суд није узимао предмет у разматрање⁽⁴³⁾. У случају да тужитељ није могао да докаже свој захтев путем сведока или признањем оптужене странке, Суд је одбијао захтев тужитеља⁽⁴⁴⁾. Кад би тужитељ – сеоски становник поднео списак више дужника, Вс. није позивао све дужнике на расправу, већ је овластио Општинску управу да изврши увиђај по том захтеву⁽⁴⁵⁾. За доказивање кривице пред Вс-ом некада је била довољна и сама заклетва тужитеља⁽⁴⁶⁾. Вс. није био увек довољно експедитиван у спровођењу својих одлука, те је често долазило до интервенције странака. Уколико су после донете одлуке пронађени нови сведоци или откривен нови доказни материјал, заинтересована странка је пред ВсБ. тражила обнову поступка и измену донете одлуке⁽⁴⁷⁾. Било је случаја да је ВсБ. одбио тужитеља са образложењем да је његов захтев застарео⁽⁴⁸⁾. Приликом расправљања спорног предмета председавајући је увек настојао да се странке пред Судом измире, што је често и успевало⁽⁴⁹⁾. На основу X. зак. чл. из 1836. године странка незадовољна одлуком Вс-а могла се жалити жупанији, што је, међутим био редак случај⁽⁵⁰⁾.

Надлежности и делокруј Властелинског суда села Вајмок

Властелински суд, заседајући увек у кметовском селу, био је у првом реду позван да решава спорна питања настала међу самим кметовима села Вајмок или између странаца, тј. вансеоског становника и кмета из Вајмока.

Ако је тужилац био становник града Суботице⁽⁵¹⁾, Сегедина⁽⁵²⁾, Баје⁽⁵³⁾, високи службеник Бачбодрешке⁽⁵⁴⁾ или друге жупаније⁽⁵⁵⁾, а тужени бајмочки кмет или сеоски бележник⁽⁵⁶⁾, ВсБ. је предмет увек узимао у поступак. Ако је тужитељ био сеоски а тужени суботички становник, ВсБ. је тужитеља упућивао на надлежност, тј. на судско одељење Магистрата града Суботице⁽⁵⁷⁾. Ако је тужени био кмет са суседног властелинства а тужитељ бајмочки кмет, ВсБ. није покретао поступак већ је тужитеља слао на суседно властелинство⁽⁵⁸⁾. ВсБ. је узимао у поступак и жалбе, тј. тужбе усмерене против службеника Закупног властелинства. Тако је поступио по тужби бајмочног кмета Грачанина против властелинског жупана⁽⁵⁹⁾, по жалби Ане Миличић, чантавирске становнице на управника Закупног властелинства⁽⁶⁰⁾, као и по тужби кмета Плетико-

сесије првобитним поседницима уколико би пружили гаранцију да ће удовољити својим обавезама⁽⁹⁸⁾. У предмету одузимања сесије, међутим, Вc. је могао донети правоснажну одлуку само у присуству жупанијског правозаступника – сталног заступника интереса кметова на заседањима Вc-а⁽⁹⁹⁾.

ВcБ. је доносио и одлуке у вези враћања кметова на сесије које су намерно напустили⁽¹⁰⁰⁾, као и по молби закупног властелинства да му кметови врате позајмице у новцу и у натури⁽¹⁰¹⁾ обзиром да је оно поред имућних сеоских трговаца представљало сеоску банку.

Надаље, у делокруг Вc. спадало је и доношење одлуке о мерама које је требало предузети против кметова и сеоских племића ради спречавања илегалног точења алкохолних пића⁽¹⁰²⁾ и ⁽¹⁰³⁾. ВcБ. је разматрао молбе неколицине имућнијих становника села Бајмок у којима траже да закупца властелинства за време жетве и косидбе (траве), не позива њихове „бироше“ (пољопривредне слуге) на кулук, већ да то чине другом приликом⁽¹⁰⁴⁾.

ВcБ. је одлучивао у свим споровима насталим између кметова и властелинства у вези са феудалним давањима⁽¹⁰⁵⁾, а када је закупца властелинског села Бајмок силом наплатио феудална давања од кметова, ВcБ. је интервенисао на захтев кметова после свршеног чина⁽¹⁰⁶⁾.

Аналогно грађанским предметима и код урбаријалних предмета ВcБ. није хтео да интервенише:

– по молби општине да јој се додели три до четири сесије за сађење винове лозе⁽¹⁰⁷⁾;

– по молби општине да јој се врати извештан број сесија одузетих и припојених властелинском поседу – алодиатури⁽¹⁰⁸⁾;

– по молби кметова којом траже дозволу за подизање новог млина⁽¹⁰⁹⁾;

– нити по молби закупца властелинске суваче да му се годишња закупнина од 170 пожунских мера пшенице смањи са 16 пожунских мера будући да му млин није радио због поправке пет недеља⁽¹¹⁰⁾, већ је све молиоце упућивао на непосредног феудалног господара.

У питања криминала ВcБ. се није упуштао, али је кажњавао *ipresiuie* и то обично телесним казнама (мушкарце батином, а жене бичем), накнадом штете и затвором. Најчешћи случај преступа била је туча⁽¹¹¹⁾. Суд је осуђивао и кажњавао осумњичене само ако је њихов преступ могао бити доказан⁽¹¹²⁾. У преступ се урачунавало: мање увреде⁽¹¹³⁾, мање крађе⁽¹¹⁴⁾, непослушност према општинској управи⁽¹¹⁵⁾, свађе⁽¹¹⁶⁾ и „лакше псовке“⁽¹¹⁷⁾. Када су биле у питању „тешке псовке“, ВcБ. је то сматрао криминалом и починиоце је упућивао на суд-

ни удовичког плодоуживања⁽⁸¹⁾, одлучивао у спору међу суседима око границе која дели суседне порте⁽⁸²⁾. Суд је решио спор између удовца и пунице која је после ране смрти своје кћерке однела њене ствари⁽⁸³⁾, као и по захтеву оца да Властелински суд донесе одлуку у вези повраћаја мираза његове кћерке која је после годину дана брака умрла не остављајући потомство⁽⁸⁴⁾; вршио је процењивање вредности некретнина и покретнина итд.⁽⁸⁵⁾

Нарочиту будност Вc. би показивао у вези кметовске сирочади, контролишући обрачуне сеоског татора и доносећи одлуку о предаји покретне и непокретне имовине пунолетнику⁽⁸⁶⁾. Године 1830. заменик жупанијског судије племића и чувар законитости предложио је да се постави сеоски татор сирочади са образложењем да се сирочадски предмети не решавају благовремено, због чега сирочад трпи штету. ВcБ. је донео одлуку којом се предлаже директном феудалном господару, Магистрату града Суботице, да постави сеоског татора сирочади који би радио под надзором сирочадског скрбника града Суботице⁽⁸⁷⁾. Ако се из малог износа камата на суму остварену продајом кметовског иметка, нису могла издржавати нејака деца умрлог кмета, Вc. је доносио одлуке у циљу збрињавања такве сирочади⁽⁸⁸⁾. Суд се није упуштао у брачне спорове, али смо наишли на један случај покушаја развода брачне везе третиран пред калочким ординаријатом⁽⁸⁹⁾.

Међутим, ВcБ. није хтео да поступи:

– на молбу жупника да му се у жупном стану изгради шупа, штала и ископа бунар⁽⁹⁰⁾;

– а молбу неких бајмочких кметова да им се надокнади вредност њихових кућа које ће бити порушене приликом спровођења одлуке о регулацији улица у Бајмоку⁽⁹¹⁾;

– на молбу кмета који сматра да му је сусед окупирао некретнину, те моли да Вc. изашаље геометра који ће одредити границу између суседних некретнина⁽⁹²⁾, већ је молиоца упутио на директног феудалног господара, тј. на Магистрат сл. кр. града Суботице.

Урбаријални предмети су често били третирани на заседањима ВcБ., јер је исти претресао уговор склопљен између арендатора и општине Бајмок⁽⁹³⁾, уговор између закупца властелинских села Бајмок, Чантавир и директног феудалног господара сл. кр. града Суботице⁽⁹⁴⁾, као и уговор између села Бајмок и сл. кр. града Суботице – директног феудалног господара⁽⁹⁵⁾.

У делокруг ВcБ. спадало је и доношење одлуке у вези доделе сесије или делова сесије⁽⁹⁶⁾, одузимање сесије од оних који су је неуредно обрађивали и то често из разлога јер нису поседовали запрежну стоку потребну за извршење, тј. удовољење феудалним обавезама⁽⁹⁷⁾, те враћање

који би – често без захтева и против воље кметова – доносио одлуке и старао се о њиховом спровођењу.

Општинска управа је судила кметовима у мањим и некада хитним случајевима. Она је одлучивала о вредности стоке која је нестала чувару (говедару, чикошу или свињару) и чију вредност је исти морао да надокнади уколико је Суд донео такву одлуку⁽¹³⁹⁾; о висини штете причињене туђим усевима⁽¹⁴⁰⁾; у предметима насилног одузимања куће кмету који није подмирио своје пореске обавезе итд.⁽¹⁴¹⁾.

У архивској грађи ВcБ. налазимо и случајеве када је општински кнез самовољно кажњавао своје сусељане. Тако је нпр. осудио свог општинског благајника на дванаест удараца батином и казна је била извршена на сеоском тргу⁽¹⁴²⁾, а трговца Милера послао је два дана у затвор јер није хтео да исплати протувредност свиње Грги Марковићу чију је свињу убио⁽¹⁴³⁾. Чини се да кметови села нису имали увек поверења у своју Општинску управу, већ су се у потрази за правдом директно обраћали закупцу властелинског добра⁽¹⁴⁴⁾. И службеници арендатора: ишпан⁽¹⁴⁵⁾, властелински правозаступник⁽¹⁴⁶⁾ и рачуновођа судили су и спроводили одлуке над кметовима⁽¹⁴⁷⁾. Овај задњи се нарочито истицао 1811. године својом округном самовољом у додели и одузимању сесија од сеоских кметова. Против одлука и поступака општинског кнеза, Општинске управе и службеника Закупног властелинства, кметови су се некада жалили Властелинском суду⁽¹⁴⁸⁾, који је ретко мењао првобитну одлуку.

Кметови, становници села Бајмок, Чантавир и Александрово, својим правним захтевима обраћали су се и усмено главном градском правобраниоцу који је одлучивао у појединим случајевима. Записници сачињени о тим усменим парницама похрањени су у фонду: Магистрат слободног краљевског града Суботице (1779–1849) под насловом: „Szabadka szabad királyi városhoz földesúri joggal tartozó Csantavér, Bajmok és Sándor helységekben... évben előforduló szóbeli perek felül készült jegyzőkönyv” („Записник састављен о усменим парницама насталим године... у местима Чантавир, Бајмок и Александрово која по властелинском праву припадају слободном краљевском граду Суботици”⁽¹⁴⁹⁾).

Карактеристике Властелинског суда села Бајмок

Погрешно би било претпоставити да је ВcБ. био искључиво судски форум за кметове. Мање је погрешно тврдити да је ВcБ. био суд села, тј. судски форум на коме

ски форум⁽¹¹⁸⁾, тамо где је слао и предмет у вези крађе сланине⁽¹¹⁹⁾ и једног коња⁽¹²⁰⁾.

До 1836. године, када је донет IX зак. чл. о управљању општинама, ВcБ. је у многoме утицао на функционисање *Општинске управе* села, па и после тога регулисао је она питања која поменутиm законом или другим службеним прописима нису била регулисана. Он је доносио одлуке које су обавезале општинског бележника⁽¹²¹⁾ и општинског благајника⁽¹²²⁾ да саставе годишње обрачуне о финансијском и економском пословању Општинске управе и о поднетим обрачунима расправљао је на својим заседањима⁽¹²³⁾. ВcБ. је одлучивао по тужбама Општинске управе против општинског кнеза⁽¹²⁴⁾ и општинског бележника⁽¹²⁵⁾, као и по тужбама кметова против Општинске управе због разних неправилности⁽¹²⁶⁾. Издавање наредбе Општинској управи у вези разреза контрибуције и доместике, контролу наплате тог пореза⁽¹²⁷⁾, издавање наредбе Општинској управи у вези отписа пореза⁽¹²⁸⁾, те наплате давања кметова жупнику⁽¹²⁹⁾, усвајање отказа општинског бележника⁽¹³⁰⁾, доношење одлуке у вези плате општинског хирурга⁽¹³¹⁾, ужитеља⁽¹³²⁾ и благајника⁽¹³³⁾ вршио је Властелински суд Бајмок. Суд је одлучивао по молби Општинске управе којом моли одлуку у вези:

– обрачунавања запрежних давања у обавезне годишње дане кулука, будући да није свеједно да ли ће кмет вршити превоз властелинских житарица у Суботицу, Сенту, Кулу или још даље;

– доделе на коришћење дела пашњака чије су сесије празне Општинској управи до допуњавања сесија;

– што хитнијег попуњавања празних сесија;

– ослобођења винограда од пореза, а купус, који се у виноградима сади, од давања десетине⁽¹³⁴⁾.

ВcБ. је донео одлуку у вези општинских намета којима су биле оптерећене занатлије настањене на подручју села Бајмок⁽¹³⁵⁾, као и по молби сеоских занатлија да се и њима додели земља, јер само од заната не могу да живе⁽¹³⁶⁾.

Међутим, ВcБ. није узео у поступак молбу Општинске управе којом тражи дозволу за зидање нове цркве, већ је Управу упутио на Магистрат града Суботице⁽¹³⁷⁾. На арендатора властелинског поседа упутио је молбу Општинске управе којом је она тражила спајање својих парцела раштрканих на атару села Бајмок⁽¹³⁸⁾.

Суђење кметовима ван Властелинског суда

ВcБ. није био једини форум којем су се кметови могли обраћати у потрази за правдом, нити једини орган

Спор између кмета и Закупног властелинства редовно се завршавао у корист Закупног властелинства⁽¹⁶⁰⁾, а ако се радило о инциденту између кмета и службеника Закупног властелинства, онда је то кмет тешко испаштао⁽¹⁶¹⁾. Властелинске службенике и чланове њихових породица ВcБ. није кажњавао и када је њихова кривица била очигледна⁽¹⁶²⁾. Догодило се да је у таквим случајевима ВcБ. одгодио доношење одлуке за наредну седницу, а дотле би се жупан или други службеник погодио са противничком странком и предмет више није био стављен на дневни ред⁽¹⁶³⁾. Међу предметима који третирају спор између газде и слуге у вези накнаде вредности нестале (украдене или угинуле) стоке, забележили смо више случајева у којима је слуга био осуђен да надокнади вредност⁽¹⁶⁴⁾, него у којима га ВcБ. ослобађа оптужбе⁽¹⁶⁵⁾.

Осим наведеног, у раду ВcБ. примећена је извесна површност приликом формирања својих одлука, јер не улази у подробно испитивање чињеничног стања⁽¹⁶⁶⁾ или правне заснованости, већ то препушта странкама⁽¹⁶⁷⁾.

Надаље, ВcБ. у свом раду и доношењу одлука није био увек довољно експедитиван⁽¹⁶⁸⁾, нити доследан⁽¹⁶⁹⁾, а садржај писменог споразума склопљеног између повериоца и дужника спроводио је без компромиса⁽¹⁷⁰⁾.

Подаци које садржи архивска грађа Властелинског суда села Бајмок

Приликом обраде грађе овога фонда настојали смо да уочене податке колико-толико тематски средимо, у чему смо сигурно само делимично успели, с обзиром на чињеницу да су подаци међусобно испреплетени и да су жеље и потребе читалаца, тј. корисника веома различите.

У архивској грађи овога фонда налазимо следеће податке:

1. о пореклу неких бајмочких кметова – колониста и о условима под којима су се могли колонизирати⁽¹⁷¹⁾;

2. о односу кметова и Општинске управе кметовског села према закупцу властелинског добра и његовим службеницима⁽¹⁷²⁾;

3. о економској снази, тј. имовном стању бајмочког кмета⁽¹⁷³⁾;

4. о културама које су гајили кметови и њиховом роду, мерама и ценама некретнина и покретне имовине (усева и стоке)⁽¹⁷⁴⁾;

5. о начину спровођења оставинског поступка, поделе имовине умрлог кмета и споровима око некретнина⁽¹⁷⁵⁾;

су расправљана сва спорна питања настала међу становницима села. Властелинском суду се у потрази за правдом обраћало, поред кметова, у првом реду Закупно властелинство са својим службеницима, те сеоски племићи, трговци, бележник, учитељ, жупник, поштар итд., као и вансеоски становници. Но, он је ипак у првом реду био сталан суд закупца властелинског добра чије је интересе увек заступао у датом моменту и то у односу на кметове, што је био најчешћи случај, те у односу на друге парничне странке. Сесије или делове сесије ВcБ. је оставио само оним кметовима који су били у стању да удовоље феудалним обавезама, у првом реду онима који су располагали довољним бројем запрежне стоке⁽¹⁵⁰⁾. Изузетак нису чинили ни племићи⁽¹⁵¹⁾. ВcБ. дуго није дозволио кметовима сађење винове лозе образлажући то претпоставком да би онда занемарили ратарство и сточарство⁽¹⁵²⁾, али прави разлог је била бојазан да би се тиме смањио промет властелинских гостионица у селу. ВcБ. такође није дозволио општини Бајмок да подигне једну сувачу⁽¹⁵³⁾, јер би нова општинска сувача увелико смањила приходе властелинских сувача у селу. Безобзирно и брутално заступање интереса закупца властелинског добра показује и батинање сеоског кмета М. Хорвата који је за себе купио јефтинују овчетину у суседном селу Пачиру и који се противио властелинском пандуру изаслатом да заплени то месо⁽¹⁵⁴⁾. Куповање меса у суседном селу, што се онда у великој мери практиковало, властелинство је морало спречавати, јер је то смањивало приходе властелинске месарнице у Бајмоку. Новоколонизовани кмет је три године био ослобођен од феудалних давања, а уколико је после истека тог рока хтео да напусти село, ВcБ. би наредио принудну наплату феудалних давања за наведени период од његове имовине⁽¹⁵⁵⁾. Иначе, феудална давања су морала бити у целости подмирена макар и путем бескомпромисног пленидбеног поступка описаног у белешци бр. 106. Арендатор је за подмиривање заостатака од кметова тражио помоћ од Вc-а који му ту помоћ није ускраћивао⁽¹⁵⁶⁾. Ако је тужени имао више повериоца, Вc. је доносио такве одлуке по којима су најпре морале бити подмирене пореске обавезе и дуговања Закупном властелинству, а тек затим приватне обавезе⁽¹⁵⁷⁾. Напомињемо да се на јавној лицитацији којом је требало распродати покретна добра задуженог кмета ради подмирења његових дугова, обично нико није појавио⁽¹⁵⁸⁾. Својом безобзирношћу и окрутношћу у спровођењу одлука Властелинског суда истицали су се посебно властелински службеници када се радило о финансијском интересу арендатора, који је тада држао село у закупу, што у противном није био случај⁽¹⁵⁹⁾.

26. о споровима насталим услед недостатка општинских правних аката и ангажовању вештака-стручњака у појединим спорним питањима⁽²⁰³⁾;
27. о споровима са суседном општином насталим због проузроковане штете у усевима које је нанела стока⁽²⁰⁴⁾;
28. о регулацији улица, отварању нових улица⁽²⁰⁵⁾, називу једне улице 1814. године⁽²⁰⁶⁾, кућним бројевима 1827. године⁽²⁰⁷⁾ и развоју села Бајмок⁽²⁰⁸⁾;
29. о већим зајмовима које је Општина узимала у новцу и у натури (житу), те о великој нестацици животних намирница у годинама: 1776, 1813, 1827, 1831. и 1842.⁽²⁰⁹⁾;
30. о скорбуту који је харао у Бајмоку⁽²¹⁰⁾;
31. о сеоским занатлијама⁽²¹¹⁾;
32. о сеоској школи⁽²¹²⁾;
33. о регулисању граница атара Бајмока према суседним насељима⁽²¹³⁾;
34. о пљачки општинске благајне⁽²¹⁴⁾;
35. о закупнини општинске гостионице⁽²¹⁵⁾;
36. о сеоским трговцима⁽²¹⁶⁾;
37. о бајмочким племићима – армалистима (породице: Vatory, Иванковић, Видаковић, Вујевић, Мандић, Lehotka, Odry, Окруцки, Чаки⁽²¹⁷⁾);
38. о слободњацима (либертини)⁽²¹⁸⁾;
39. о издавању у закуп села Бајмок и Чантавир⁽²¹⁹⁾;
40. о властелинској земљи која је у Бајмоку и Чантавиру била посебно издата под закуп⁽²²⁰⁾;
41. о врстама и висини феудалних давања којима су кметови били оптерећени, као и о новчаној протувредности тих давања ако их је кмет хтео, тј. могао да откупи новцем⁽²²¹⁾;
42. о давању запреге и колском превозу властелинских житарица⁽²²²⁾;
43. о разрезу и начину обрачуна кулука⁽²²³⁾;
44. о начину наплаћивања кметовских заостатака у феудалним давањима, кметовских дугова у натури и у новцу од Закупног властелинства⁽²²⁴⁾;
45. о додељивању, одузимању и намерном напуштању, тј. бежању са сесије⁽²²⁵⁾;
46. о „праву првенства” приликом купопродаје властелинске земље⁽²²⁶⁾;
47. о властелинским службеницима⁽²²⁷⁾;
48. о властелинским пандурима⁽²²⁸⁾;
49. о чувару властелинских усева⁽²²⁹⁾;
50. о властелинским млиновима и висини закупнине под којом су млинови били издати у закуп⁽²⁵⁰⁾;
51. о властелинским гостионицама и месарницама⁽²³¹⁾;
52. о бесправном точењу алкохолних пића⁽²³²⁾.

6. о правима малолетника, збрињавању сеоске сирочади, проглашењу малолетника пунолетнима, предаји имовине пунолетнику, те раду сеоског и градског татора сирочади⁽¹⁷⁶⁾;

7. о слугама – коњушарима, говедарима, овчарима... слушкињама, слугама, њиховим зарадама и односу између послодавца и слуге⁽¹⁷⁷⁾;

8. о врстама и висини телесних казни, као и о разлозима због којих је ВcБ. осудио кметове на телесне казне⁽¹⁷⁸⁾;

9. о закупнини на земљу, кућу и стоку⁽¹⁷⁹⁾;

10. о кметовским дуговима, висини интереса, лихварству и акумулацији капитала првенствено код сеоских трговаца⁽¹⁸⁰⁾;

11. о начину наплаћивања вредности лекова издатих сеоским кметовима од стране суботичког апотекара и лечењу повређеног кмета⁽¹⁸¹⁾;

12. о стицању некретнина од стране кметова⁽¹⁸²⁾;

13. о обавезном збрињавању старих родитеља и болесних, тј. за рад неспособне браће и сестара⁽¹⁸³⁾;

14. о удовичком издржавању⁽¹⁸⁴⁾;

15. о споровима насталим због штете причињене усевама од туђе стоке⁽¹⁸⁵⁾;

16. о празноверју и проглашавању жене вештицом⁽¹⁸⁶⁾;

17. о стављању под туторство имовине расипног кмета и имовине удовице која је економисала са недовољно бриге⁽¹⁸⁷⁾;

18. о растави брачне везе од католичког ординаријата⁽¹⁸⁸⁾;

19. о условима под којима је кмет уместо другог кмета отишао да служи војску⁽¹⁸⁹⁾;

20. о захтеву отштете родитеља за обешчашћену кћерку и о захтеву издржавања за ванбрачно дете⁽¹⁹⁰⁾;

21. о сеоском бележнику⁽¹⁹¹⁾, поштару⁽¹⁹²⁾, жупнику⁽¹⁹³⁾, хирургу⁽¹⁹⁴⁾, учитељу-кантору⁽¹⁹⁵⁾, првој бабици⁽¹⁹⁶⁾ – њиховом раду, примањима и односу према кметовима;

22. о имовини и годишњим обрачунима Општинске управе⁽¹⁹⁷⁾;

23. о општинском кнезу, Општинској управи и њеним члановима, њиховом смењивању, избору, раду, делокругу⁽¹⁹⁸⁾, односу према сеоском жупнику⁽¹⁹⁹⁾ и према кметовима, тј. сеоском становништву⁽²⁰⁰⁾;

24. о односу Општинске управе према директном феудалном господару, тј. сл. кр. граду Суботици и Закупном властелинству села Бајмок⁽²⁰¹⁾;

25. о порезу наплаћеном од стране Општинске управе села Бајмок⁽²⁰²⁾;

9. На седницама одржаним 1813 и 1814. године.
10. На седници одржаној 1793. године.
11. На седници одржаној 1812. године.
12. Још параграфи 12. и 13. зак. чл. XXIII из 1613. године обавезали су наведене жупанијске функционере да присуствују на заседањима властелинских судова. Види још: Водич кроз архивску грађу Властелинског суда села Чантавир, белешку бр. 10-рукопис.
13. На седници одржаној 1841. године.
14. На седници одржаној априла 1792. године.
15. На седници одржаној октобра 1792. године.
16. На седницама одржаним у месецима: април, октобар и децембар 1792. године
17. Види X. зак. чл. из 1836. године
18. IAS, фонд Магистрат сл. кр. града Суботице бр. 1. А. 4/аес. 1809. Тачка 7. уговора склопљеног 1. маја 1809. године између арендатора Полинбергера и града Суботице за наредних дванаест година гласи: „Arendator omni anno semel Sedes dominalem suis sumptibus celebrare tenebitur...”/ Закупац ће бити дужан да сваке године једанпут одржи властелински суд о свом трошку...”/

Ово није био случај 1795. године. Тада је, наиме, арендатор Бајмока Јосип Војнић поднео директном феудалном господару села Бајмок, суботичком Магистрату спецификацију издатака остварених приликом одржавања властелинског суда у селу Бајмок марта 1795. године, у износу од 80 форинти и 28 крајцера. Одлуком донетом на седници Магистрата 11. априла 1795. године, наређено је тадашњем градском камерариусу Ђуки Сучићу, да наведени износ који је исплатио Ј. Војнић, прокњижи у корист његове закупнине. /„Exolutionem horum 80 f. 28 xr. per D. Josephum Vojnics plagae dominalis Bajmokiensis arendatorem iam factam ratihaberi, unaque D. camerario Georgio Szucsics comitti, ut eandem antelato D. Josepho Vojnics in arendam imputet. Ex sessione Magistratuali M. Theresiopoli die 11. apr. 1795. celebrata”/ Види серију: Обрачуни градског надзорника благајне за финансијску 1794/95 годину, бр. 162. аес./

У вези издавања у закуп кметовских села Бајмок, Чантавир и Александрово од града Суботице види још бројеве

$\frac{7. \text{ A. } 20}{\text{аес. } 809}$	$\frac{1. \text{ A. } 4}{\text{аес. } 809}$	$\frac{20. \text{ A. } 11}{\text{аес. } 809}$	и	$\frac{10. \text{ E. } 216}{\text{pol. } 1833}$
--	---	---	---	---

наведеног фонда

19. Ово следи већ из формулације којом почињу записници вођени на заседању Вc-а, као нпр.: „die vigesimo januarii et sequentibus diebus eiusdem mensis celebrata est sedes dominali... Дана дванаестог јанура и у следећим данима истог месеца одржан је властелински суд...”/

20. На основу расположиве документације види се да је у периоду између 1792–1847. године Вc. села Бајмок заседао у 1792. години три пута; у 1795, 1820, 1828. и 1832. години по два пута; не располажемо записницима из следећих година: 1794, 1797, 1800–1803, 1805–1810, 1821, 1822, 1824, 1826, 1833, 1835, 1844. и 1845., те се може претпоставити да у већини од наведених година није ни одржан Вc. у селу Бајмоку.

Напомене и објашњења:

1. Село Бајмок лежи југозападно од Суботице од које је удаљено око 20 км и са којом је село од давнина било повезано у свом политичком-административном, културном и економском развоју. Податке из прошлости Бајмока налазимо у следећим књигама: Magyarország vármegyéi és városai, Bács Bodrog vármegye од Borovszky Samu-a, Budapest, 1912, књига I, страна 55; Szabadka sz. kir. város története од Ivány István-a, Суботица, 1886, књига I, страна 232 и 329; Bács Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára од Iványi István-a, књига I из 1889. године, страна 11. и 12. и књига IV из 1906. године, страна 8; у часописима: Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat évkönyve, Zombor, 1885, I évfolyam, I füzet, стране 33–48; Земља и људи, популарно-научни зборник Српског географског друштва, Београд 1971, свеска 20, страна 148 и у публикацији: Beiträge zur historischen Geographie der ehemaligen Komitate Bács und Bodrog sowie des einstigen Solter Schules од др. Paul Flach-a, München, 1969, страна 8, 9 и 32.

1а. Зборник св Стевана, књига II поглавље 19.

2. Quarto: Pro territorio eiusdem civitatis totum et omne terrenum per camerales huius loci incolas hucusque possessum cum sequentibus numero duodecim praediis, utpote Csantaver, Bajmok... ”

3. Quinto: Ut non solum numerum civium...augere... verum etiam duo eidem leberae regiaeque ut supra per Nos clementer collata praedia Csantaver nempe et Bajmok nuncupata sumptibus propriis suis quantocius impopulare, consequenter ad vires sessionum colonialium, praevie geometrice emensurandarum, in possessiones transformare debeat... ”

4. Бајмок је већ много раније био настањен: По једном попису из 1700. године међу осталим општинама у Бачкој спомиње се и пустара /десертум/ *Бајмок* која је годишње плаћала тринаест форинти црквеног пореза калочком надбискупу /Види: Katona St.: Historia Colocensis Ecclesiae, Калоча 1800, књига II, страна 149, 1780. године забрањује се становницима Бајмока сађење винове лозе /protocollum de anno 1780, pagina 50/; наведене године рачунарски уред града Суботице позива бајмочког ишпана да поднесе обрачун /Фонд: Магистрат града Суботице бр. 15. Б. 42. рол из 1780/. 1771. године упућује се главни судија, пет сенатора и шест заклетих чланова општине да врши поделу и сређивање терена пустаре Бајмок /protocollum de anno 1771, pagina 86/. Мишљења смо да Бајмок током целе турске окупације никад није био ненастањен, а што је био случај и код многих, данас развијених села у Бачкој.

5. Secundo: Magistratus et cives eiusdem civitatis colectivo nomine sumpti, ad mentem legam pro vero et indupiteto regni nobile censeantur... ”

6. IAS, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице, бр. 15. А. 46/1785

7. На седницама одржаним октобра и децембра 1794. године, затим 1804, 1815, 1816, 1817, 1818, те 11. и 13. децембра 1820. године.

8. На седницама одржаним априла 1792. године и 1811. године.

- у записнику из 1846. године изостављене су 38. и 51. тачка дневног реда;
27. Нпр. записници од 19. јуна 1832, 1836. и 1846. године.
28. 11/1832-VI: Weiss Maria из Бајмока тужи Вc-у у Бајмоку властелинске пандуре који су је тукли, молећи да пандури буду кажњени на основу XXII. зак. члана из 1723. године.
29. IV. зак. чл. из 1836. године – о сеоби кметова,
V. зак. чл. из 1836. године – о кметовским сељацима,
VI. зак. чл. из 1836. године – о вансесијским некретнинама које користе кметови, точењу алкохолних пића и додели пашњака кметовима,
VII. зак. чл. из 1836. године – о кметовским давањима,
VIII. зак. чл. из 1836. године – о урбаријуму
IX. зак. чл. из 1836. године – о управљању општинама,
X. зак. чл. из 1836. године – о властелинском судству и урбаријалним парницама,
XI. зак. чл. из 1836. године – о задужењу племића који користе кметовске некретнине.
30. IX. зак. чл. из 1848. године, параграф бр. 4.
31. IAS, фонд: Bürgermeisteramt der Freistadt Maria Theresiopel /1850–1860/, бр. аес. 238/ 1854. Под овим бројем похрањена је наредба Земаљске владе Тамишког Баната и Српске Војводине бр. II $\frac{288}{44}$ од 13. јануара 1854. године на основу које су властелинства била дужна предати архиве властелинских судова.
32. Нпр.: 1792. и 1793. године.
33. Нпр.: 25/1804 и 9/1828-IV.
34. Нпр.: 2, 3, 5, 8, 13, 21, 23, 24/1813; 2/1832-IV и 1/1834.
35. Нпр.: 10, 16., 20/1813; 1815 17 и 18/1816.
36. Нпр. 28/1904.
37. Нпр.: 1828-X, 4/1832-VI и 49/1836.
38. Нпр. 1814, 1818. и 1819. године.
39. Нпр. 1795.
40. Збир тачака претресених на свим заседањима ВcБ. износи 2047, а од тога је било 580 тачака на којима је расправљано о начину спровођења одлука донетих на ранијим заседањима.
41. 1827, 1828-X, 1829, 1831, 1836, 1839, 1841, 1842. и 1843.
42. Види белешку бр. 23.
43. 78/1795-XII: Ана Крекић је својом молбом упућеном Вc-у Б. тражила зараду за свог мужа који је радио код Матије Кеченовића. На расправи се није појавио њен муж, а ни она, те ВcБ. није хтео да поступи по том предмету.
44. 83/1795-XII, 87/1795-XII, 58/1818, 37/1825, 61/1839.
45. 8/1828-IV.
46. 39/1811: Антун Имрић тужи Вc-у свог брата Баришу због 50 пожунских мера /око 25 метара/ пшенице коју је тужитељ наводно позајмио туженоме. Пред Судом тужени изјављује да се позајмице не сећа и захтева да се његов брат на то закуне. По положеној заклетви ВcБ. осуди туженога на исплату износа од 200 форинти свом брату у протувредности 50 пожунских мера пшенице.

21. У записницима вођеним на латинском језику користи се формулација *sedes dominalis*, а од 1831. до краја 1847. године када су записници вођени на мађарском језику, користе се формулације: *uraság széke* /1831. и 1832. год./, *uriszék* /1834, 1836, 1837. и 1847. године/ и *urszék* /1838, 1839, 1840, 1841, 1842. и 1843. године/

22. У вези употребе мађарског језика на нашој територији види: 3. параграф VIII. зак. чл. из 1830. године/ *De usu linguae nationalis*/ и *Magyarország vármegyéi és városai, Bács Bodrog vármegye*, књига 2. страна 191.

23. Дотична тачка дневног реда почела је тада обично са формулацијом: „... ad orealem petitiam XY” или „XY clolonus possessionis Bajmok coram Sedem dominalem personaliter constitutus declarat”/нпр. 74 и 78/1827/. Усменом молбом обрађали су се Властелинском суду често службеници жупаније, града и Закупног властелинства.

24. Нпр. уз записник од априла 1792. године који садржи 48 тачака дневног реда сачувани су списи за свега две тачке; уз записник од октобра исте године сачувана је грађа за 12 тачака од 36, колико их је тада било на дневном реду и у целовитости недостају списи уз записник из 1804. године.

25. Нису сачувани записници од октобра 1794, јануара 1798, 1801. и 1835. године, а што се види из записника састављених у наредним годинама у којима се записничар позива на записнике који недостају.

26. 15/1804: само је формулисана дипозиција по том предмету, док одлука у целовитости недостаје;

- садржај расправа вођених под тачкама 6–10, 15, 17–20 и 22 на заседању Вc. Бајмок 1814. године уопште није евидентиран;
- код тачака 11-50 наведена су само имена парничких странака без излагања садржаја спорног предмета; рукопис којим је писан записник је неуредан и тешко читљив;
- 16. априла 1816. године Вc. је заседао у Бајмоку, 18. априла у Чантавиру и 19. априла исте године опет у Бајмоку; записник се водио *in continuo*, па се није могло издвојити чантавирско од два бајмочка заседања, те је цео записник уврштен у фонд: Властелински суд села Бајмок;
- уз тачке 9 и 22 записника од 19. јуна 1832. године текста уопште нема, док уз тачку 24 истог записника није формулисана одлука;
- у записнику из 1837. године недостаје уводни текст, тако да се не види ко је председавао на том заседању, који су били чувари законитости, ко је присуствовао заседању и колико је било тачака дневног реда, јер не само да сви листови тог записника нису сачувани, већ недостаје и нумерација појединих тачака дневног реда; – садашњу нумерацију тачака дневног реда извршили су архивски радници;
- од записника из 1846. године недостаје уводни део и почетни листови, а ни на крају се не може утврдити да ли су све тачке о којима је на том заседању расправљано, унете у записник;

75. 38/1779
 76. 21/1813
 77. 54/1795-XII
 78. 7/1816: У вези крађе једне краве Вc. није хтео да поступи третирајући то као криминални предмет за чије решење није надлежан; /, ... obiecto hoc tanquam criminali ad praesens Iudicium non pertinente recurentem ad suam competetiam inviari ...”/
 37/1819: Бајмочки кмет Антун Бешлић моли од Вc-а накнаду вредности за два коња украдена од општинских чувара крaвa. ВcБ. је тужитеља упутио на Суд града Суботице из разлога што је тужитељ свој захтев назвао крађом. /, ... Siquidem instantis huius postulatum *furtum* involveret – idcirco eundem ad lib. reg. civitatis M. theresiopolis Iudicium inviari”’/
 79. 16/1847-XI-10
 80. 3/1795-III
 81. 28/1804, 22/1847-XI-30
 82. 27/1793
 83. 30/1795-III
 84. 23/1846
 85. 61/1831
 86. 9/1804; 30/1811; 16 и 22/1813; 34/1814; 24/1817; 26/1818; 44/1819; 61/1820; 38/1823; 29, 58 и 60/1825; 59, 78 и 79/1827; 5, 6 и 26/1828-IV; 8/18288-X; 21 и 25/1829; 14 и 23/1830; 45, 46 и 63/1831; 5, 10 и 23/1834; 57/1836; 9, 24, 33, 42 и 44/1838; 44/1839; 36 и 44/1840; 38, 39 и 65/1841; 45 и 48/1843; 27/1846; 1–18/1847-XI-29.
 87. 12/1830
 88. 75/1831
 89. 32/1823
 90. 46/1795-XII
 91. 54/1820
 92. 66/1820
 93. 29/1792-IV
 94. 1/1798: Овим уговором нису обухваћени властелински млинови, гостионице и трговине /дућани/;
 95. 32/1793, 42/1793
 96. 25/1792-IV, 2/1804, 33/1804, 23/1813-IV, 39/1818
 97. 10/1798, 17/1811, 21/1811, 1/1815
 98. 19/1804, 28/1817
 99. 9/1812
 100. 33/1792-IV, 13/1795-III
 101. 4/1815, 76/1836, 47 и 48/1840.
 102. 14/1793, 87/1795-XII, 72/1795-XII, 48/1796: Ради спречавања илегалног точења алкохолних пића, И. Иванић, закупац власт.
 103. 40/1843
 104. 39/1792-IV
 105. 33/1792-X, 76/1795-XII, 32/1815, 31/1837, 47/1839, 46/1840
 106. 23,24/1792-X: Арендатор Волфарт одузео је 26. јула 1792. године од 34 бајмочка кмета, који су били у заостатку са феудалним давањима, сву њихову стоку у вредности од 917 форинти, отерао стоку на сегедински вашар и тамо, ради помирења својих потраживања, продао је за 681 форинту и тиме оштетио кметове за 236 форинти, тј. продао је стоку за 25% испод прометне вредности. Осим тога, арендаторови људи нису

47. 26 и 32/1820; 4/1828-X и 74/1836; 25/1838/ 59, 61 и 62/840; 34 и 58/1842.

48. 22/1828-IV и 68/1836.

49. 45, 49, 50, 86 и 91/1795-XII; 76/1831; 59/1838; 42, 59 и 62/1840; 30/1846: као услов за измирење била је обавеза да прекршитељ љуби руку племићу коме је нанео увреду; 34 и 39/1846;

50. 24/1837. Подношење жалбе Жупанијском судбеном столу било је и пре омогућено. Види 6/1812.

51. 29/1792-X, 36/1793.

52. 38/1792-IV

53. 2/1834

54. 48/1792-IV, 26/1792-X, 37 и 38/1796-XII.

55. 2/1795-III, 42/1795-XII

56. 67/1795-XII

57. 35/1792-X

58. 5/1812

59. 29/1793

60. 30/1799: Ана Миличић из Чантавира се жали Вc-у на управника закупног властелинства због покушаја физичког напада и причињеног квара на њеној кући. ВcБ. је узео предмет у поступак. Управник се пред Судом нагодио са тужитељицом исплативши јој девет форинти, што је Суд узео на знање.

61. 36/1799

62. 23, 25 и 38/1811

63. 61/1820

64. 28/1792-X и 27/1792-XII.

65. 33/1823: По молби бајмочког кмета Ј. Звекана којом овај моли ВcБ. да осуди бившег закупца села Бајмок Ј. Полинбергера на исплату суме од сто форинти на име накнаде за труд који је Звекан уложио приликом лечења болесних оваца (власништва Полинбергера), ВcБ. није поступио већ је молиоца упутио на *надлежност*, тј. судски форум жупаније Фехер где је Полинбергер стално боравио.

9/1813: Властелински гостионичар тужио је ВcБ. бившег управника властелинства П. Данчеа, који више није боравио у селу, због 120 форинти колико је Данче остао дужан гостионичару за стан и храну. ВcБ. није поступио, већ је гостионичара опет упутио на *надлежност*.

66. 45/1814, 2/1819, 37/1820 и 42/1820.

67. 31/1804: По молби трговца Шефера којом моли право наплаћивања дуга од 45 форинти и 43 крајцера од имовине жупника Милера колико је остао дужан трговцу приликом одласка из села. ВcБ. није хтео да поступи сматрајући да „жупник није подчињен властелинском суду”/ „... iudicio Sedi huius dominalis haud subiecto...”/

68. 4/1812

69. 8/1798

70. 22, 26 и 28/1792-IV; 21/1813

71. 24/1792-IV и 5/1795-III

72. 23/1792-IV

73. 31/1792-IV

74. 6/1795-III и 77/1795-XII

131. 89/1795-XII, 73/1831, 55/1846

132. 2/1798

133. 22/1804

134. 19/1799

135. 40/1838

136. 32/1840

137. 27/1792-IV

138. 3/1792

139. 41 и 46/1792-IV; 70/1792-XII;

Примећујемо да је чувар стоке приликом заснивања радног односа, морао да има свог јемца. Уколико је, наиме, чувару његовом кривицом нестала стока, а није имао да надокнади њену вредност, то је морао да учини јемац. Види: 29/1795-III, 68/1795-XII, 55/1796 и 29/1799.

140. 16 и 17/1804

141. 46 и 57/1838

142. 30/1792-X

143. 55/1792-XII

144. 43/1814: Кмет Грго Куварић, коме је украдена сланина са тавана, тражи помоћ. Непосредно се обратио закупцу села Јосипу Полинбергеру.

145. 51/1792-XII, 50/1818

146. 47/1814

147. 21, 22 и 24/1811; 10 и 15/1832-IV.

148. 30/1792-X, 55/1792-XII и 15/1832-VI, Споменућемо два случаја жалбе поднете Вc-у:

1. Розалија Видаковић из Бајмока жалила се против одлуке Општинске управе донете на седници одржаној 26. јуна 1836. године. Наиме Ferenc Lévaу украо је мараму од девојке Erzsébet Cangeber и исту дао крчмарици Novak Eržebet за своје дугове. Крчмарица је дозволила девојци Видаковић Розалији да носи ту мараму када је ишла у цркву. Cangeber је у цркви препознала своју мараму на глави Розалије Видаковић, те на сабласност присутних верника, за време трајања верских обреда, силом скинула са главе Розалије Видаковић своју мараму. Општинска управа је у том случају донела пресуду против које се незадовољна Видаковић жалила Вc-у. Види 18/1837.

2. Приликом премеравања властелинске земље Јожеф Освалд добио је један ланац више. Освалд, не знајући то – bona fide – узорао је и посејао и ту некретнину. Општинска управа је накнадно увидела грешку и одузела му земљу. Освалд је од Општинске управе тражио вредност утрошеног семена и накнаду за орање једног ланца земље. Општинска управа одбила је Освалдов захтев. Овај се обратио Вc-у који је уважио његову жалбу. Види: 36/1841.

149. ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице (1779–1849)

бр. $\frac{12. Д. 305.}{\text{pol. 1840}}$ и $\frac{11. А. 41}{\text{pol. 1842}}$

150. 25/1792-IV, 17/1811

151. 39/1814: Премда је Лехоткаи био племић, ВcБ. је одбио његову молбу којом је тражио сесију и то са мотивацијом да не располаже довољним бројем запрежне стоке.

обраћали пажњу на то ко је власник стоке, већ су једноставно из куће у којој је задужени кмет становао истерали сву стоку.

107. 26/1792-IV

108. 22/1792-IV

109. 35/1792-X, 45/1792-XII

110. 15/1828-IV

111. 38/1792-IV; 91/1795-XII; 51/1796; 20 и 30/1799; 15 и 25/1804; 14, 15 и 40/1811; 40/1823; 49, 67 и 76/1825; 3, 28,29 и 32/188-IV; 14/1828-X; 12 и 13/1834; 49/1836; 2/1837; 35/1840; 40/1841; 33, 45 и 54/1842; 30 и 39/1846.

112. 24/1795-III: Коморски жупан, племенити Игнац Нађ тужио је Вc-у Николу и Антуна Стипића због увреде и физичког напада. У недостатку доказа, Суд је тужене ослободио кривице.

113. 38/1793, 3/1811, 8/1819, 60/1820, 72/1826, 12/1834, 41/1839, 52/1842, 34 и 40/1846, 1/1847.XI.

114. 25/1792-X, 13/1799, 40/1811, 30 и 43/1814, 76/1820, 51/1827, 56/1842.

115. 30/1792-X

116. 3/1811

117. 38/1793

118. 46, 47 и 48/1792-XII

119. 49/1792-XII

120. 50/1792-XII

121. 31/1846

122. 33/1846

123. 102 и 103/1795-XII, 64–67/1796 и 19–25/1847. нов. 20

124. 52/1795-III, 53 и 54/1795-XII, 32/1837: Михајло Бачић је на овом заседању дао отказ на положај сеоског кнеза. Вc. је уз акламацију присутних сељана изабрао за општинског кнеза Тадију Кеченовића и том приликом му предао општински печат као знак поверења и штап /палицу/ као знак власти. После тога именовани је положио заклетву.

125. 52/1795-III; 59, 61 и 69/1840: Сукоб између Општинске управе и бележника, те акције са циљем да се уклони општински бележник финансирао је сеоски трговац Шефер. По завршетку акције Шефер тражи од ВcБ. дозволу за убирање једне форинте од сваког поседника четвртине сесије за покриће својих трошкова. ВcБ. је одбио његов захтев.

126. 23/1842-IV, 36/1837: Под овом тачком Вc. је расправљао и донео одлуку по жалби неколицине сеоских кметова на рад Општинске управе, а првенствено на рад општинског кнеза у вези руковања новцем убраним од становника суседних села за испашу њихове стоке на бајмочким пашњацима, и у вези новца наплаћеног на име таксе за квашење кудеље у бајмочком језеру званом „Гат”.

37/1837: ВcБ. је у овој тачки донео одлуку по жалби Општинске управе на тајне састанке које се одржавају у селу и на којима се нарушава углед Општинске управе.

127. 52/1792-XII, 21/1793, 9/1847-XI. 30.

128. 43/1843

129. 1/1795-III, 48/1795-XII, 42/1839, 46/1846.

130. 84/1795-XII

166. 10/1795-III: Удовица Ержебет Кираљ тужила је удовца Петра Доносилова Вc-у, тражећи издржавање за своје ванбрачно дете чији је природни отац био Доносилов. Кираљ је у својој тужби навела да ју је Доносилов позвао најпре да посвршава кућне послове, па јој је после обећао брак. ВcБ. је њу, због неморалног живота, осудио на петнаест удараца канџијом, а њега на десет удараца батином и да кроз три године плаћа удовици Кираљ по један златник годишње.

12/1828-IV: М. Стипић из Бајмока посинио је Ј. Бундића с тим да ће Бундић бити његов наследник. Бундић и његова жена су три године марљиво радили код Стипића када их је овај отерао од куће. Молбу Бундића да му ВcБ. досуди протувредност рада (његовог и његове жене) кроз три године Суд је одбио с мотивацијом: *... victu et amictu provisus sit, conventioem – eundem a petitiō ut infundato amoveri...*

26/1838: Павле Колар и Марија тужили су Вc-у трговца Гашпара Шефера молећи да ВcБ. осуди Шефера на исплату педесет форинти и одговарајућег износа камата, јер су тужитељи наведену своту дали туженоме с тим да им за тај износ набави репице, што тужени није учинио нити је вратио новац. ВcБ. је туженог ослободио оптужбе са образложењем да се Шефер жалио како су га на путу напали и опљачкали лопови. /, ... Sheffer Gáspár bepanaszlott útközben tolvajok által megtámadtattván kiraboltatott...'/

167. 41/1796-XII: Бајмочки учитељ Иван Горетић, молио је ВcБ. да примора Општинску управу на исплату једанаест форинти и осам крајцера колико га је стајала изградња нове штале на школској некретнини /fundusu/. Приликом саслушања чланова Општинске управе, исти су изјавили да нису дужни тужитељу подићи шталу. Сада Вc. својом одлуком упућује молиоца „да докаже оно што обавезује Општину да му изгради шталу” /,suplicantem ad id quod in causam vocata communitas se se ad extruendum ispsi stabulum obstrinixerit legitimandum inivari...'/

168. 8–11/1830: Одлука Бачке жупаније од 22. септембра 1824. године и декрети Ауле од 14. јуна 1816., 25. августа 1820. и 23. августа 1822. године које садрже конкретна упутства за чланове Магистрата и чуваре законитости који присуствују на заседањима властелинских судова, као и упутства у вези саслушања сведока и закључивања записника, прочитани тек 1830. године под горњим тачкама дневног реда;

34/1837: Ана Бачић је од стране правозаступника властелинског одбора била оптужена да већ годину дана илегално точи алкохолно пиће у својој кући. Оптужена је пред Вc-ом у целовитости признала чињенице изнесене у оптужби, што је иначе био довољан разлог за доношење одлуке, али је Вc. одгодио доношење одлуке за следеће заседање.

169. Под тачком 21/1829 ВcБ. је на молбу Ане Ружић донео одлуку којом се она проглашава пунолетном и предаје јој се на коришћење њено наследство, док је под тачком 23/1830. молбу Ане Бениш и Еве Хорњак са истим захтевом одбио и упутио молиоце на феудалног господара, тј. Магистрат сл. кр. града Суботице. /, ... ex eo quod orphanalia possessionum obiecka ibidem pertractentur...'/

- 152. 26/1792-IV,
- 153. 35/1792-IV
- 154. 15/1832-IV
- 155. 33/1792-IV
- 156. 7/1795-III
- 157. 99/1795-XII
- 158. 7/1831, 23/1831

159. Још 1829. године бивши арендатор села Полинбергер поднео је захтев Вc-у ради наплате заостатка његових потраживања од бајмочких кметова, споменувши у свом захтеву да дуг потиче још из 1810. године. Међутим, његово потраживање није било наплаћено још ни 1831. године /Види 1/831/. У међувремену, Полинбергер је умро и наплату тога дуга пожуривао је правозаступник његовог властелинства /Чeб/, али 1834. године још без успеха /види 11/1834/. Нити је 1843. године још цео дуг био наплаћен, нарочито не од племића /Види 28/1843/.

160. 24/1816; 67/1836: Илија Мраковић морао је да исплати властелинству тридесет форинти на име протувредности за седам и по акова вина, та се количина излила из буради када су се кола, којима је Мраковић превозио властелинско вино из Баје, преврнула на рђавом путу, јер – како је ВcБ. констатовао – кола су се преврнула непажњом превозника.

161. 14/1811: Властелински бироши (пољопривредне слуге) нису се покорили наредби жупановој по којој нису смели престати са орањем, већ су испрегли сасвим изнемогле волове да се мало одморе. Ишпан је због непослушности ударио првог бироша батином. Овај је тада зграбио гвоздене виле и замахнуо према ишпану коме је успело да избегне ударац. Бирош је био окован у гвожђе, бачен у тамницу и осуђен на двадесет и пет удараца батином, јер „се слуга никад не сме противити наређењу свог господара а строго је забрањено господара или његовог представника напасти.”

162. 27, 38, 43, 24/1811: У овој тачки дневног реда изнесена је самовоља властелинског рачуновође Антала Нађа на основу жалбе многих сеоских кметова у вези одузимања и додељивања сесија и кућа међу кметовима. ВcБ. је упозорио рачуновођу да се упушта у ствари у које се не разуме и које не спадају у његов делокруг. Те као „санкција” за његове неправилне поступке који су увек погађали кметове, ВcБ. му је наложио да полугодишње извештава о кметовима по следећим питањима:

- ко нема запрежну стоку;
- ко не удовољава феудалним обавезама;
- ко се не покорава наређењима претпостављених, те на тај начин шкоди властелинству и целој општини.

Извештај састављен по тим питањима и потписан од Општинске управе предаће властелинском правобраниоцу на даљни поступак. – Уместо стварне санкције за његову самовољу и често непоштени рад, властелинском рачуновођи су дате широке могућности да се свети кметовима.

- 163. 29/1793, 8/1795-III.
- 164. 5/1792-XII, 93/1795-XII, 10/1804, 32 и 35/1816
- 165. 15 и 18/1793, 1/1819

50, 52, 60/1796; 28, 33, 39, 40 и 45/1799; 27 и 32/1804; 2, 33, 34 и 39/1811; 6/1812; 7 и 14/1813; 16, 26, 31, 32, 34, 41, 45 и 47/1814; 3/1815; 10 и 12/1816; 30, 35, 37, 41 42, 43, 53 и 55/1818; 1,7, 10, 14, 16, 22, 30, 33, 42, 43, 44, 47/1819; 19, 20, 22, 30, 31, 41, 46, 48, 59, 62, 63, 65, 69, 72 и 73/1820; 17 и 33/1823; 24, 31, 39, 44, 45, 46, 57, 61, 64, 65, 73/1825; 53, 61 и 67/1827; 9/1828-IV; 22 и 25/1828-X; 15 и 21/1830; 1 и 51/1831; 16/1832-IV; 1, 18 и 20/1834; 64, 67, 72, 81 и 96/1836; 46, 49/1838; 43, 54, 65/1838; 40, 42, 51 и 53/1840; 36, 39, 55, 63/1841; 35, 38/1842; 35, 42, 53/1846; 11, 18 и 30/1847-XI. 30.

175. 21/1792-IV; 3 и 30/1795-III 85/1795-XII 39/1796-XII 12, 13, 23 и 28/1804; 12 и 17/1813; 23 и 38/1814; 36/1816; 15, 16, 17, 20 и 23/1817; 18/1819; 51, 52 и 63/1820; 23, 27, 30,35, 39/1823; 50, 59, 68, 71, 72, 74/1825; 57, 62, 63, 65/1827; 1, 4, 6,16, 17, 30, 34, 35, 38, 39/1828-IV; 3, 11 и 13/1828; 22, 23, 27, 32, 33 и 35/1829; 14 и 17/1830; 50, 52, 54, 55, 56, 57, 61, 63-67, 69, 71, 74, 75, 77-81, 86 и 87/1831; 31/1832-III; 4, 6, 8, 18 и 19/1832-IV; 2, 5-7, 14 и 22/1834; 51, 61, 72, 75, 83-86, 89, 90, 93 и 94/1836; 4, 7, 8, 10, 14-16, 26, 28, 29, 30, 35/1837; 2-5, 7, 16-19, 21-24, 29, 35, 38, 41, 51 и 53/1838. 35, 36, 37, 38, 40, 43, 45, 50, 51, 53, 56, 59,61, 62, 64,66 и 67/1839; 36, 37, 39, 49, 51, 54, 55, 56-58, 60, 63-67, 70, 72 и 74/1840; 39, 43, 48, 49, 51, 54 и 64/1841; 36, 37, 39, 40, 42, 43, 48, 49, 51, 53, 57, 58 и 62/1842; 26, 27, 29, 33, 37, 38, 39, 41, 50, 52 и 53/1843; 23-26, 28, 29, 41, 45-47, 49, 54/1846; 2, 6, 12-15, 17, 19-21, 23-25, 28, 32/1847-XI;

176. 9/1804; 30/1811; 16/1813; 22/1813; 34/1814; 24/1817; 26/1818; 44/1819; 61/1820; 38/1823; 28 и 58 и 60/1825; 59, 78, 79/1827; 5, 6, и 26/1828-IV; 8/1828-X; 21 и 25/1829; 12, 14, 23/1830; 45, 46, 63 и 75/1831; 5, 10 и 23/1834; 57/1836; 9, 24, 33, 42 и 44/1838; 44/1839; 36 и 44/1840; 38, 39 и 65/1841; 45 и 48/1843; 27/1846; 1-18/1847-XI-29.

177. 28, 32, 39, 41 и 46/1792-IV, 32/1792-X; 15, 18 и 20/1793; 8, 11, 12, 16, 17, 20 и 29/1795-III; 44, 57, 68, 70, 73, 75, 81, 82, 86, 93, 95 и 96/1795-XII; 42, 43, 46, 47, 56, 60 и 62/1796; 4, 7 и 9/1798; 15,21, 23, 26, 29, 34, 41, 44, 48, 51, 52/1799; 10, 11, 16, 17, 18, 24, 27 и 32/1804; 14, 38, 41 и 42/1811; 32/1814; 12, 32 и 35/1816; 14/1817; 44/1818; 1, 3, 30, 32, 37, 43, и 44/1819; 39, 40, 48, 58 и 62/1820; 17/1823; 25,40, 41, 44, 45, 61 и 63/1825; 3, 9, 12, 22/1828-IV; 31/1829; 15, 21 и 28/1830; 62 и 76/1831; 96/1836; 32, 34, 39, 56 и 57/1838; 33, 39/1839; 34 и 61/1840; 35/1842; 11, 18 и 30/1847-XI-30.

178. 38/1792-IV; 25 и 30/1792-X; 100/1795-XII; 51/1796; 25/1804: Карољ Врагаши, властелински ишпан у Бајмоку, хтео је да интервенише приликом физичког обрачуна између неколицине бајмочких кметова и пачирских чувара стоке, те је том приликом дошао у сукоб са бајмочким кметом Матијом Копиловићем који је ишпана пред окупљеним народом псовао и вређао. Ишпан је на то Копиловића стрпао у властелински затвор, одакле га је његов син ослободио ноћу проваливши зид. На тужбу ишпана, ВcБ. М. Копиловића више није казнио, будући да је добио своју казну лежећи у затвору, али је његовог сина осудио на двадесет удараца батином и морао је да плати педесет и један крајцер на име отштете за поправку пробушеног затворског зида. 14, 38, 40/1811; 7 и 8/1812: Марко Кеченовић је био осуђен на петнаест удараца батином, јер је омаловажио углед општинског кнеза тако што га је возећи службеним

170. 55/1836: Бајмочки трговац Стеван Шефер позајмио је бајмочком кмету Мати Крижану 393 форинте с тим да новац врати до 18. априла 1836. године, а уколико не врати новац до наведеног рока, Крижан је обавезан да уступи повериоцу четвртину кметовске сесије. Именовани су о томе склопили писмени споразум. Пошто до 4. јула наведене године Крижан није вратио трговцу наведени износ, овај се жалио Вc-у захтевајући четвртину сесије. Крижан је пред Вc-ом изјавио да је у стању на лицу места подмити повериоца и нека му оставе четвртину сесије. ВcБ. га је одбио са мотивацијом „да прихваћеним обавезама треба удовољити”. /„... ki miként magát kötelezi a szerént is eleget és tenni tartozzon...”/. Интересантно је још споменути да Вc. овде није поставио питање да ли трговац има запрежну стоку потребну за обраду земље и да ли је уопште способан да удовољи феудалним обавезама којима је предметна некретнина задужена, тј. оптерећена, што је иначе властелински суд обично чинио.

171. 33/1792-IV; 45/1811: Дванаест породица је дошло са Верушића; 6/1812: Грго, Павле и Михајло Бачић 1782. године склопили су уговор са градом Суботицом обавезујући се да ће у року од три године колонизовати деведесет сесија у Бајмоку; 15/1816: колонизација Вујевића из Светозара Милетића.

172. 24, 33 и 39/1792-IV; 23, 24 и 33/1792-X; 29/1793; 7 и 8/1795-III; 101/1795-XII, 35/1804: Кметови села жалили су се на закупца Властелинског добра у вези:

– превоза житарица у властитим врећама и урачунавања времена потребног за пуњење у дане кулука;

– преоптерећења кметовских кола приликом превоза властелинског вина;

– урачунавања у дане кулука радове потребне за превозење десетине коју су морали предати на властелинском сабиралишту;

– пуштања властелинских оваца на пашњак одређен за кметовску стоку;

– одлажења старијих кметова са кулука својим кућама у предвечерје (док су радили цео дан пољске послове за властелинство);

– узимања седмине од купуса који се садио на подножју винограда;

– подизања зимских сабиралишта сточне хране на косиштима што властелинство не дозвољава;

– урачунавања у кулук времена проведеног приликом вршења превоза у Бају;

– новчаног откупа обавезе кулучења;

– увожења кметовских усева пре него што је властелинство узело десетину;

– узимања десетине за јагњади од стране властелинства;

– узимања месне таксе од странаца који пролазе кроз село;

1, 2, 4, 5/1815, 10/1816.

173. 30/1823; 63/1827; 22/1829; 52, 64, 78/1831; 4 и 29/1838; 57/1842.

174. 47/1792-IV; 23/1792-X; 37, 38, 39, 51/1792-XII; 24 и 37/1793; 8, 9, 18 и 28/1795-III; 43, 55, 70, 90, 96 и 100/1795-XII; 41,

учитељ-кантор до 1. августа постави свога помоћника, којег је обавезан стално држати; 24/1823; 53/1825; 20/1838 и 52/1839.

196. 42/1843.

197. 22 и 26/1792-IV; i 103/1795-XII; 36-44/1804; 16/1811; 55-56/1819; 41/1823; 1-7/1830; 88/1831; 23/1832-VI; 64/1842; 31 и 33/1846; 19-25/1847-XI-29.

ИАС, фонд: Магистрат града Суботице, бр. $\frac{15. \text{ Б. } 42}{\text{pol. } 1834.}$

198. 52 и 53/1795-XII; 57/1796; 22/1804; 8 и 9/1812; 13/1814; 53-56, 73/1829; 38/1825; 54/1827: Како је општински кнез некада био непоштиван види се из садржаја ове тачке дневног реда. Наиме, бајмочки кмет Јанош Сабо морао је да вози општинског кнеза и благајника у Пачир код властелина Сучића. Како се ови дуго нису вратили од Сучића, Сабо се покупио и вратио са својом запрегом у Бајмок оставивши кнеза и благајника у Пачиру. ВcБ. је осудио кочијаша Сабоа на дванаест удараца батином. 21 и 24/1832-VI; 77 и 78/1836; 19, 32, 36-38/1837; 6, 55-58/1838; 34 и 57/1839; 35, 59, 61, 69/1840; 45, 46, 58 и 59/1841;

ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице, бр. $\frac{12. \text{ Е. } 364}{\text{pol. } 1833.}$ $\frac{15. \text{ Ц. } 130}{\text{pol. } 1837.}$ $\frac{12. \text{ Ц. } 140}{\text{pol. } 1837.}$ $\frac{4. \text{ А. } 64}{\text{pol. } 1839.}$ $\frac{7. \text{ А. } 8}{\text{pol. } 1839.}$
и $\frac{12. \text{ Х. } 761}{\text{pol. } 1844.}$

199. 32 и 33/1825; 74/1836; 42/1839 и 46/1842.

200. 38/1825; 18/1830; 24/1832-VI; 52 и 77/1836; 36-38/1837; 52/1838; 69/1840.

201. 22, 29/1792-IV; 3/1798; 19/1799; 21 и 29/1804; 10/1816;
ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице бр. $\frac{18. \text{ А. } 19}{\text{aec. } 1893.}$

202. 52/1792-XII; 27/1825; 91/1836; 43/1843; 10/1847-XI-30.

203. 34/1804; 19/1813; 54 и 66/1820; 28 и 40/1829; 13/1832-IV; 72/1836; 63/1839; 3/1847-XI-30.

204. 31/1793 и 40/1823.

205. 54/1820; 22, 28 и 31/1823; 50/1846.

206. 48/1814.

207. 56/1827.

208. ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице бр. $\frac{9. \text{ А. } 43}{\text{aec. } 1828.}$

209. 37/1796-XII: Општина је узајмила 1500 форинти од „приседника” жупанијског суда Табле.

16/1814: Због неродне године Општина је купила на кредит од велепоседника Матије Војнића 852 пож. мера пшенице за 2 форинте и 30 крајцара. Општина није на време исплатила дуг, те је ВcБ. на основу интервенције М. Војнића донео одлуку о принудној наплати дуга;

Види цео записник вођен на заседању ВcБ. марта 1832. године, а нарочито податке садржане у тачки 22 и 23. Вероватно због неродне 1831. године у Бајмоку је тада била вели-

послом из Бајмока за Сомбор оставио са колима и коњима на друму, љутећи се што га је кнез стално пожуривао.

179. 31/1792-IV; 40 и 59/1796-XII; 1/1811; 3/1812; 12/1819; 53/1820; 26/1825; 29/1839 и 60/1842.

180. 48/1792-IV; 26,27 и 29/1792-X; 40, 43 и 53/1792-XII; 25, 26, 33-36 и 41/1793; 19/1795-III; 56, 57, 62, 65, 66, 69, 94, и 99/1795-XII; 32, 33, 36, 38 и 44/1796; 7/1798; 24, 25, 27, 31, 43, 50/1799; 2 и 7/1811; 1/1812; 3, 10, 13, 16, 20, 24 и 25/1813; 2, 19, 29, 34-36 и 41/1814; 6/1815; 14, 16, 17, 25/1816; 17, 22 и 27/1817; 28, 29, 31, 33-36, 38-40, 45, 48, 52, 54, 57, 59 и 60/1818; 4-6, 11, 13, 15, 19, 20, 23-29, 31, 36, 45 и 48/1819; 18, 23, 25, 35, 61, 68, 71 и 74/1820; 19, 20, 24, 25 и 37/1823; 23, 28, 29, 35, 36, 42, 43, 51-54, 58, 60, 66, 69, 70 и 77/1825; 46-48, 50, 52, 58, 60, 64, 66, 68, 71, 73, 74, 78 и 79/1827; 7, 8, 10, 11, 13, 14, 19-21, 24, 25, 27 и 31/1828-IV; 2, 4-6, 8, 9, 15-27/1828-X; 24, 26, 30, 34, 36, 37, 39 и 41/1829; 19, 20, 25-27/1830; 44-47, 49, 53, 59, 72, 82-84/1831; 1-29/1832-III; 2, 3, 12, 14, 17 и 20/1832-IV; 2-4, 9, 10, 15, 17-21/1834; 50, 53, 55-60, 65, 66, 69-71 и 82/1836; 3, 5, 6, 19, 20, 21, 23, 25, 27 и 33/1837; 1, 9, 20, 27, 82, 31, 36, 45 и 54/1838; 42, 44, 45, 46, 52, 58/1839; 38, 41, 45, 50 и 68/1840; 35, 44-47, 50, 60-62/1841; 32, 41, 47 и 61/1842; 44, 46, 49/1843; 36/1846; 4, 8 и 26/1847-XI.

181. 14/1804 и 45/1842

182. 18 и 35/1811; 26 и 49/1814; 17/1819; 55 и 56/1827; 34 и 38/1842.

183. 6/1813; 9/1819; 38/1829; 36, 43 и 60/1839; 43/1840; 49/1841; 35/1843.

184. 28/1804 и 22/1847-XI-30.

185. 25 и 28/1814; 37/1816; 27, 30, 46 и 56/1818; 38/1820; 18 и 36/1823; 36/1828-IV; 58/1831 и 37/1841.

186. 8/1819.

187. 37 и 52/1846.

188. 32/1823.

189. 34/1825 и 75/1827

190. 49/1827 и 2/1828-IV

191. 23/1792-IV; 52/1792-XII; 13 и 15/1795-III; 54, 67, 80 и 84/1795-XII; 16/1811; 16, 18, 21 и 24/1813; 35 и 41/1814; 55/1825; 56/1827; 34/1829; 58/1838.

192. 14/1793; 31/1795-III; 31/1795-III; 83/1795-XII; 1 и 29/1811; 8/1813; 69/1820; 37/1825 и 40/1840.

193. 26, 27 и 31/1792-X; 46 и 48/1795-XII; 26/1828-X; 74/1836; 42/1839; 69/1840; 46/1842.

194. 89/1795-XII; 31/1811: Сеоски хирург моли право откупа куће у којој сада станује а коју намерава да адаптира, јер је у садашњим условима приморан да врши бријање и друге куре у штали свог суседа; 73/1831; 48/1838; 45/1842; 34/1843 и 55/1846.

195. 24/1795-III; 41/1796; 2/1798: Сеоски учитељ-кантор Андрија Забак се тужи на Општинску управу да му је од осамдесет форинти годишње плате у 1796. и 1797. години одбила сваке године по двадесет форинти, а Општинска управа намерава то да чини и у будуће. Присутни чланови Општинске управе у вези тога изјавили су да је учитељ-кантор на основу уговора обавезан оспособити једног *јомоћника* учитеља-кантора, што Забак досада није учинио. В.С.Б. је донео одлуку да сеоски

220. 23/1795-III; 8/1798; 21/1804; 52 и 53/1841; 63/1842.

221. 32/1793; 92/1795-XII; 33/1811; 10, 11 и 13/1816; 17/1820; 55 и 75/1825; 22/1830.

222. 61/1795-XII; 11/1799; 2/1815; 38 и 49/1819; 17/1820; 67/1836; 71/1840.

223. 35/1804; 44/1811; 47-49/1811; 2/1815; 20-23/1816; 17/1820; 62/1826 и 43/1838.

224. 23, 24 и 33/1792-X; 7 и 22/1795-III; 11, 12, 18, 32, и 33/1799; 21 и 29/1804; 4/1815; 20 и 31/1816; 13 и 19/1817; 39/1819; 17, 28 и 29/1820; 1/1828; 54, 62-64 и 76/1836; 31/1837; 47 и 48/1839; 46-48, 52/1840; 44/1842 и 28/1843.

225. 25/1792-IV; 13 и 31/1795-III; 10/1798; 47/1799; 2, 19, 30 и 33/1804; 17, 19-24, 32 и 45/1811; 9/1812; 23/1813; 39/1814; 1/1815: Немајући запрегу, неки кметови нису били у могућности да удовоље својим обавезама нити су могли да обраде своје сесије, те су били приморани да оду служити код приватника („... potius apud privatos pro mercede seivire necessarentur...”). 9 и 33/1816; 28/1817; 51/1818; 2, 3/1820-XII; 26 и 34/1823; 47 и 62/1825; 7/1828-X; 25/1829; 16 и 24/1830; 68/1836; 41/1838; 53/1841.

226. 18/1811: Мате Кеченовић се жали Вc-у на свога брата Карла који је три четвртине салашке земље, добивене на име наследства, продао Јаношу Жигмонду за 330 форинти молећи да се право куповине те некретнине додели њему, будући да он има право првенства. У одлуци донесеној од стране ВcБ. по том предмету наводи се следеће: „Само кућу а не земљу, која заправо припада властелинству, продао је Кеченовић Карло, а са кућом прешла је у посед Јаноша Жигмонда и 3/4 сесије. Сељак, на основу параграфа бр. 30, трећег дела Трипартитног закона, не може да наследи од земље свога господара, већ само од оне која је стечена на основу рада. Право првенства приликом купопродаје имају само племићи, грађани слободних краљевских градова и становници других градова који имају сличну управу као и слободни краљевски градови и то на основу наследног права или споразумне исправе. На основу изнесеног, захтев молиоца се одбија.”

227. 19-29, 38/1811; 19/1816; 47/1818; 3/1820-XII; 51/1838.

228. 4/1795-III; 6/1815; 19/1816; 48/1831; 10 и 11/1832-VI.

229. 35/1799.

230. 45/1792-XII; 8/1897; 20/1804; 48/1814; 3/1815; 8 и 27/1816; 15/1828-IV; 15/1828-X; 5 и 16/1832-VI; 1/1834; 49/1836; 62/1840.

У вези бајмочких млинова ИАС, фонд: Магистрат града Суботице бр. $\frac{11. \text{ A. } 5}{\text{pol. } 1787.}$, $\frac{11. \text{ A. } 17}{\text{pol. } 1787.}$; скица суваче у Бајмоку:

$\frac{1. \text{ B. } 109}{\text{aес. } 1828.}$; подизање шест нових сувача: $\frac{7. \text{ A. } 24}{\text{pol. } 1842.}$

231. 32/1792-IV; 44/1792-XII; 14, 16, 28 и 41/1793; 21/1795-III; 55, 72, 87, 88 и 98/1795-XII; 43, 48 и 53/1796; 49/1799; 4, 6, 36 и 37/1811; Из ове тачке дневног реда закључујемо да је закупац гостионе имао свога жупана и пандура, што је било захтевано још 1796. године. Види 48/1796; 2 и 9/1813: 1810. године се за ручак, вечеру, кафу два пута дневно, собу, грејање, свећу и прање плаћало дневно, на селу, у гостиони 48 крајцара;

ка несташница, те су се становници села задужили са 13.814 форинти. Износ од 10.263 форинти дуговали су судији жупанијског суда Табле, Стевану Сучићу, 3210 форинти Магистрату града Суботице, а остало неком Антуну Лебницкију. 73/1829; 30/1825; 48/1839.

Види још ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице бр. $\frac{9. \text{ A. } 10}{\text{aec. } 813.}$ $\frac{9. \text{ A. } 11}{\text{aec. } 1834.}$, 1822/23 „разно“; $\frac{11. \text{ A. } 12}{\text{aec. } 1827.}$ $\frac{4. \text{ A. } 28}{\text{pol. } 1842.}$

210. 73/1814, 73/1820, 8/1825. Види још фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице, *Officium cammerariatus*, документацију обрачуна године 1834/35, *protocollum aec. iz 1835. godine, broj odluke 429 i* $\frac{12. \text{ D. } 149}{\text{pol. } 1834.}$

211. 54/1799; 14/1814; 24/1816; 21/1817; 29, 29 и 50/1818; 27 и 75/1820; 51/1825; 69 и 70/1827; 8 и 28/1828-IV; 24 и 42/1829; 13/1830; 13/1834; 40/1838. Списак занатлија са назнаком који је од њих племић: 43/1839; 64/1839; 32 и 64/1840;

Види још: Властелински суд Суботице (*in criminalibus*), списе одложене под бројем 6/1838 где међу осталом грађом налазимо добро очуван воштани печат бајмочког цеха.

212. 28/1829 и фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице бр. $\frac{12. \text{ A. } 30}{\text{pol. } 799.}$

213. 29/1823.

214. 32/1846.

215. 14/1799.

216. 40/1792-XII; 23/1793; 2 и 26/1795-II; 71/1795-XII; 35/1796; 26/1804; 2/1811; 1, 5 и 25/1813; 2, 11, 24, 34 и 47/1814; 16 и 18/1816; 21 и 27/1817; 26, 28 и 51/1819; 18 и 44/1820; 54, 56 и 57/1825; 37/1828-IV; 62/1831; 4/1834; 55, 56, 65, 92 и 95/1836; 21 и 37/1837; 1, 9, 26, 28, 49 и 52/1838; 38 и 46/1839; 45, 68 и 69/1840; 50/1841; 47/1842; 46/1834.

217 3, 4, 8 и 13/1811; 4/1812; 28, 31 и 37/1817; 2/1815; 14, 15 и 25/1816; 13/1817; 40/1818; 2, 21 и 25/1819; 17, 35, 42, 63 и 65/1820; 21 и 61/1823; 10, 17, 27 и 36/1828-IV; 4, 14 и 27/1828; 26/1829; 13/1834; 39, 40 и 42/1838; 49/1839; 52/1842; 34/1843; 25, 30 и 39/1846; Читајући овај предмет наишли смо на један парадокс. Наиме, жалба племенитог Мате Вујевића коме су истукли сина, почиње следећим речима: „*Felvétetett nemes Vujics Máté helybeli jobbágyanak mint szinte Máté nevü kiskorú fia t. és t. gyámjának folyamodása...*” (забележена молба *їлемениїпог* овдашњег *кмеїа* као законитог и природног татора своме такође Мате сину) 45/1846; 2 и 8/1847-XI-30.

У вези бајмочких армалиста види још ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице бр. $\frac{11. \text{ A. } 34}{\text{pol. } 1804.}$ $\frac{11. \text{ A. } 34}{\text{aec. } 1813.}$ $\frac{7. \text{ A. } 26}{\text{pol. } 1843.}$

218. 46/1819; 59 и 67/1827; 26/1828-IV; 1/1837.

219. 1/1798, 11/1799.

ИАС, фонд: Магистрат сл. кр. града Суботице бр. $\frac{18. \text{ A. } 19}{\text{aec. } 1793.}$ $\frac{24. \text{ D. } 50}{\text{aec. } 1800.}$ $\frac{7. \text{ A. } 20}{\text{aec. } 1809.}$ $\frac{1. \text{ A. } 4}{\text{aec. } 1809.}$ $\frac{6. \text{ A. } 43}{\text{pol. } 1846.}$

Етјеван Мачковић

Занатлије Суботице у државном попису 1828. године

З а економско-социјалну историју драгоцену врста извора су пописи. Обиле података које они пружају омогућавају сагледавање пресека друштвене заједнице, у зависности од критеријума којима су се служили пописивачи. Сама могућност мерења низа квантитативних величина које се односе на друштвену заједницу у датом временском периоду, даје истраживачима у руке чврсте полазне основе за даљу научну интерпретацију.

Државни (регниколарни) попис из 1828. године сматра се незаобилазном и веома употребљивом грађом за проучавање демографског и привредног стања у Угарској.⁽¹⁾ Он је обављен на основу VII законског члана из 1827. године. Циљ је био да се попишу сви порески обвезници, да би се омогућио бољи разрез пореза од дотадашњег. Документација је у целости сачувана за све жупаније на територији данашње Војводине.

Попис је био добро припремљен, по рубрикама је разврставао пописане, поименично бележећи главе породица од 18–60 година, и наводио њихово покретно и непокретно имање, те давао ознаке њиховог друштвеног статуса. У посебној подрубрици уписане су занатлије, али само ако им је то главни извор прихода. У случају да занат врше ради допуне својих прихода, означено је у којем занату раде, са колико калфи (помоћника)⁽²⁾, колико месеци годишње, те каквог су друштвеног положаја.

Из грађе пописа који се чува у Историјском архиву Суботице⁽³⁾, а састоји се од тринаест књига стандардизованих образаца, листова, попуњаваних латинским језиком, издвојене су и пописане поименично све занатлије, са

11/1813; 27/1814; 14, 26, 28, 29 и 30/1816; 18 и 21/1817; 28, 29, 32 и 49/1818; 14, 21, 23 и 35/1819; 33, 56, 57, 64 и 70/1820-XII-11; 1 и 4/1820-XII-13; 21/1823; 76/1827; 15/1832-VI; 33/1837; 49/1839; 55/1842.

232. 72/1795-XII; 48 и 49/1796; 4, 5 и 37/1811; 35/1819; 1 и 4/1820-XII-13; 40/1843 и 48/1846.

Zusammenfassung

Die Kolonisierung des Dorfes Bajmok wurde im Jahre 1783 beendet und zwei Jahre nachher im Jahre 1785. wurde der erste Herrensitz (sedes dominalis) unter Vorsitz des damaligen Pächters Matija Rudić und in Anwesenheit des Komitatsvertreters abgehalten. Diese Gerichtsinstanz behandelte ausschliesslich die Gegenstände des Leibeigenen des erwähnten Dorfes deren Klagen der Dorfrichter nicht berufen war zu lösen. Der Inhalt der zu diesem Bestand gehörigen Schriften spricht von den ersten Kolonisten und ihrer Herkunft, von dem Verhalten des Pächters gegen die Einwohner, von Feldbau, seiner Kulturen, von der Dienerschaft, von Dorfnotär und der Ortsverwaltung, von Schul – und Religionswesen usw.

Der Herrensitz in Bajmok sollte jährlich wenigstens einmal abgehalten werden, was aber leider nicht der Fall war, weil seine Unkosten der Pächter zu bestreiten hatte, dessen Interesse doch immer wie mehr Nutzen aus dem Dorfe zu ziehen und wie weniger Ausgaben zu haben war. Der Herrensitz fand sein Ende mit der Auflösung des feudalen Systems in diesem Gebiet und zwar im Jahre 1848.

водеће у поређењу са градовима тог ранга у Бачбодрошкој жупанији.⁽⁷⁾

Из односа броја мајстора и калфи сагледава се степен материјално-економске диференцијације међу мајсторима занатлијама, те могућности и начини привређивања, технологија рада у појединим струкама. У најразвијенијим градовима је тај однос био врло висок.⁽⁸⁾ У Суботици је са калфама радило 254 (33,16%) мајстора, а без калфи 512 или 66,84%.⁽⁹⁾ Само 41 мајстор (5,35%) од укупног броја мајстора који су радили у занатским делатностима запошљавао је више од једног калфе.

У првој кожарско-прерађивачкој групи, највећој по броју занатлија, радило је 337 мајстора са 110 калфи, што је однос 32,64%. Само осам мајстора, што је веома мали број (2,37%), упошљавао је више од једног калфе.

У II групи тај је однос нешто већи и износи 39,23%, пошто је 209 мајстора имало укупно 82 калфе. Највећи проценат мајстора са калфама био је код дугмара (50,00%), кабаничара (47,37%) и кројача (42,31).

У III групи од 53 мајстора, њих 35 (који чине 66,04% те групе) раде са калфама, запошљавајући 41 стручног помоћника.

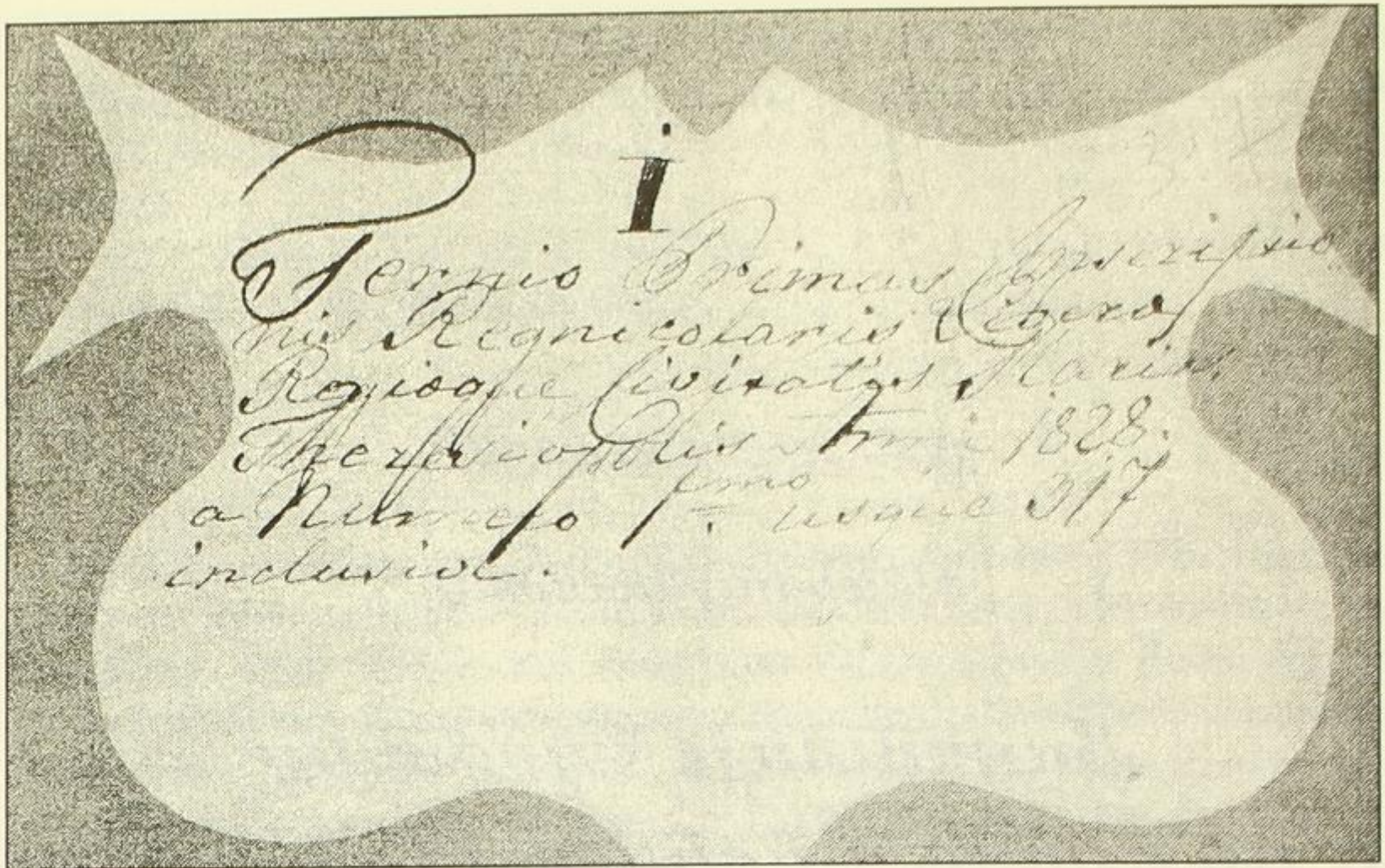
У IV групи је радило 37 мајстора и чак 51 калфа, што даје однос од 137,84%. Само је 32,43% радило без калфи, Тако велики проценат калфи говори о начину, врсти рада занатлија у тој групи. Нешто мање проценте калфи налазимо у тим струкама и у другим слободним краљевским градовима Жупаније.⁽¹⁰⁾ Два суботичка зидара имала су највише калфи: један шест, а други чак дванаест.

У V групи, по забележеним подацима, 89,66% од свих 116 мајстора ради без калфи, а 10,34% њих са калфама. И укупан број калфи је веома мали – 23 или 19,83%. Месари су имали највише калфи: шест мајстора је радило са петнаест калфи (250% однос броја калфи према мајсторима).

У VI релативно малобројној групи, од осам мајстора, само је један бербер био без калфе, а осталих седам мајстора упошљавало је осам калфи, што је однос од 100%.

Шест мајстора, који припадају VII најмалобројнијој групи, раде са три калфе, што чини 60% однос мајстора и калфи.

Број од 318 калфи чини 41,51% од укупно 766 пописаних мајстора занатлија. Од свих пописаних 1084 занатлија, мајстора је 70,66% а калфи 29,34%. Мали проценат калфи сведочи о мањем раслојавању међу мајсторима-занатлијама у односу на друге слободне краљевске градове, у првом реду у Жупанији⁽¹¹⁾.

ИАС: Ф:272. Магистрат слободног краљевског града Суботице.
Књига пописа занатлија из 1828. године

ознакама које се на њих односе, ради обраде и анализе.
Разврстане су у VII група⁽⁴⁾ заната:

I Кожарско- прерађивачка	(чизмар, обучар, крзнар...)
II Текстилно-одевна	(кројач, ткач, ужар...)
III Металско- прерађивачка	(ковач, бравар, сатар...)
IV Грађевинско-дрвна	(столар, стаклар, циглар...)
V Прехрамбено- хемијска	(месар, млинар, сапунџија...)
VI Здравствено- услужна	(ранар, илиџар, бербер...)
VII Остали	(чешљар, ситар, књиговезац...)

Сумарно су приказане занатлије, мајстори који не упражњавају своје занате. Извршена је статистичка обрада тих података и дата кроз табеларне приказе.

Суботица – слободни краљевски град, по свом статусу спада у категорију насеља са развијенијим занатством. О степену развоја у тој области сведочи у првом реду број занатлија, али и број врста заната, однос броја мајстора и калфи, годишња упосленост занатлија, однос броја становника и занатлија, однос пореских обвезника и занатлија.⁽⁵⁾

Тако по броју од 766 мајстора који раде и 162 који нису упражњавали занатску делатност (укупно 928), и 318 калфи (укупно 1246), заузима шесто место међу слободним краљевским градовима по попису из 1828. године⁽⁶⁾, а

конопље. У III групи се истичу по бројности ковачи: 35 мајстора и 32 калфе, што говори и о развијености пољопривреде, где су ковачки послови имали најширу примену. Велики број млинара (99) у прехрамбеној групи такође сведочи о пољопривредној развијености ових простора.

За овај порески попис предвиђено је било да се обухвате само порески обвезници. Према томе, племићи који су на основу својих привилегија били ослобођени те обавезе нису пописани, сем у случајевима да су у слободним краљевским градовима добили грађанско право, обављали занатску или трговачку делатност као професију, те на основу тога плаћали порез у моменту пописа. Друге категорије за које налазимо ознаке друштвеног положаја, у посебним подрубрикама су биле следеће: грађани, то јест они на које су се односиле добивене привилегије града, који су имали права грађана, а припадали су у мађарском јавном праву четвртом сталежу. Хонарациори, који су у хијерархији друштвених група били на вишем месту од грађана, а били су представници занимања непривредног карактера, бавили се углавном пружањем услуга и уметношћу. Посеђивали су, за те врсте послова, неопходно специфично образовање. Желири – инквилени, спадали су генерално међу кметове, с тиме да нису имали кметски посед или су имали посед мањи од осмине пуне сесије. У слободним краљевским градовима у ову групу се убрајају они који нису имали грађанска права, али су били настањени у граду, имали свој плац. Желири – субинквилени, били су без сопствене куће. Ознаке друштвеног положаја нису дате за све занатлије, велики број, 371 (48,43%) је без њих. Од укупног броја са ознакама је 33 племића (4,31%), грађана 148 (19,32%), инквилена 43 (5,62%), субинквилена 163 (21,28%) и један хоноратиор (ранар). Од 3556 инквилена – желира са кућом Суботица је била водећа међу угарским градовима⁽¹⁶⁾.

У попису налазимо и на неколико примера двоструких, комбинованих ознака. Једног племића у статусу желира, чизмара Gálffy Jánosа, и четири племића – субинквилена, желира без куће. То су били: ткач And. Fodor, кабаничар Albert Tomassits, кројач Ant. Tomassits, дугмар Mich. Pavlakovits, колар Alex. Nagy. Само је једна ознака која са презименом мајстора упућује на јеврејско порекло лицитара Abrahamа Jacobа⁽¹⁷⁾.

Мајстора племића је процентуално највише у текстилно-прерађивачкој групи (5,74%), где их има чак једнаест међу кројачима (14,10%) и кожарко-прерађивачкој (5,64%). Грађана је највише у здравствено-услужној групи (процентуално 50%, четири укупно), грађевинско-дрвној

Број месеци у години у којима занатлија ради говори о конјуктури одређеног заната, о томе да ли је занатлија могао да ради читаве године или је средства за живот обезбеђивао не само занатском делатношћу.

Од укупног броја (766) већина занатлија, њих 449 или 58,62%, радили су током читаве године, пола године 196 занатлија или 25,85%, три месеца 21 занатлија или 2,74%, зими две занатлије или 0,26%, и девет месеци годишње само један занатлија или 0,13%.

По забележеним подацима током читаве године ради већина у свим занатским групама, изузев у прехрамбеној, где за 95 млинара није назначено колико месеци раде. У осталим струкама проценат оних који раде дванаест месеци креће се у интервалу од 59,64 код I групе до 100 у VI групи. Највише занатлија са полугодишњим радним временом је у текстилно-одевној (36,36%) и у кожарско-прерађивачкој струци (33,83%), а по томе су водећи ткачи (80,90%) и крзнари (70,96%). Веома велики број пописаних мајстора, чак 162 њих који не упражњавају занате⁽¹²⁾, говори о томе да је део њих пропадао, не могавши да се и даље баве занатом; док су други из те групе, обогативши се, куповали земљу и остављали занате. Са горе наведеним подацима, то упућује на закључке да су занатлије, радећи само део године или се пак уопште не бавећи занатом, налазиле и додатне изворе прихода, већином у пољопривреди и надничарским пословима⁽¹³⁾.

Сам број занатских врста у Суботици достиже тек 46⁽¹⁴⁾, док су најразвијенији градови имали преко 100 различитих заната⁽¹⁵⁾. Заступљени су у већини занати неопходни за обезбеђивање свакодневних потреба становништва, док су ретки они оријентисани на производњу луксузних предмета или задовољавање културних потреба. Најразгранатије су биле текстилно-одевна и грађевинско-дрвна група са девет, затим металско-прерађивачка са осам и кожарско-прерађивачка са седам заната.

Највише занатлија има у I групи, кожарско-прерађивачкој, 337 мајстора или 43,99% од свих мајстора и 110 калфи или 34,70% од свих калфи; укупно 447 њих или 41,27% од укупног броја занатлија. Водећи су били чизмари – било је 147 мајстора, а следили су их крзнари, којих је било 124. У II групи је највише ткача и кројача, по 78 од укупно 209 мајстора (27,28% пописаних), и 82 калфе (25,87% од свих убележених), укупно 291 (или 26,87% од свих занатлија). То говори о развијености и потребама тржишта, те о доступности сировина, првенствено из пољопривреде, сточних кожа, лана,

Loci conscripti

4 ^{to}			5 ^{to}			6 ^{to}				
Domus a quibus Censur solvitur.			Fundi Intravillani.			Procreatio Seminaturae.				
			Intravillanae □ orgyae.	Orgyarum □ consuetum Pre- tium.	Quam Contribuens terris colonisat, aut civili iure ten- tas committere ave- vit.	Quam dant Contri- buentibus, singu- lum Metretam as- sumendo.	Quot Metretae post unam procreantur?	Quid ordinario Pre- tium Procreatio- nis?		
Nro.	Rfl.	xr.	Nro.	Rfl.	xr.	Passo Metret. Nro.	Rfl.	xr.	Nro.	Rfl.
202.	472	26	52115			24289				
			420		20					
1	P 1		29		20					
1	P 1	20	267		20					
			122		20					
1	P	20	122		20	16				
1	P	20	120		20	52				
1	P	20	120		20	16				
1	P	48	249		20	52				
1	P	48	120		20	52				
1	P 2		196		20	804				
1	P 1	20	240		20					
1	P 1		240			16				

ИАС. Ф:272. Магистрат слободног краљевског града Суботице.
Књига пописа занатлија

Nomen Jurisdictionis						
1 ^{no}	2 ^{do}	E x				
Nomina Contribuentium.	<small>Personae Contribuentium utri- usque sexus conjugatae, aut non conjugatae, tunc ab ex- plicito loco status anno us- que eorum inclusive.</small>	Honorarios.	Cives.	Coloni.	Inquilini.	Subinquilini.
Translatum	547 716	20	104		24	10
186. D. Jacobo Kazih fundus						
187. Andrea Lesko Belasari domus.						
Sub. Jos. Verba Muz. Porliu	2					1
188. And. Lesko Belasari	4					
189. Denka Mikaly Meditz	2					
189. Vlaovik Franc Vidauy	2				1	
190. Simonis Perisih Vidua	3				1	
191. Bela Perisih	2				1	
192. Thomsy Czengalovich familia.	2				1	
193. Martin Joffe					1	
194. Dorch. Milodanovich	8		1			
195. Mich. Dobovitz	2		1			
196. Simon Szöke Colhar	3					
197. Gerza Antonovich Petrov	2				1	

ИАС. Ф:272. Магистрат слободног краљевског града Суботице.
Књига пописа занатлија

тисаном на аграр као сировинску основу и потрошача услуга занатлија. Велики број мајстора који не раде читаве године и оних који уопште не обављају занатске делатности, такође упућује на то да су изворе прихода налазили на земљи.⁽²⁵⁾ Однос броја мајстора и калфи заостаје за просечно развијеним градовима тога ранга, приближавајући се категорији насеља ранга трговишта, где спада и мали укупан број занатских врста. То говори о Суботици као насељу које је на прелазу у 19. век знатно повећало број становника. У складу са својим статусом града повећан је и број занатлија, али Суботица је задржала неке карактеристике трговишта, настављајући да живи ослоњена на пољопривреду, претежно као обитавалиште сточара и земљоделаца, удаљена од природних комуникација, река и производећи занатску робу углавном за потребе локалног становништва.

Напомене и објашњења:

1. Др Антал Хегедиш, др Катарина Чобановић: Демографска и аграрна статистика Војводине 1767–1867, Нови Сад, 1991. У студији се наводи домаћа и страна литература. Посебно је богата мађарска литература која обрађује попис из 1828. године. Важнија је наведена у делу: Erdei Aranka: Békés megye társadalma és gazdasága 1828-ban, Gyula, 1986.

2. У попису се користи латински термин – sodalis. Тзв. рестаурациони попис Магистрата, из 1828. године (ИАС, Ф: 272.1606). даје исказ о постојању 978 мајстора, 383 калфе и 247 шегрта, свега 1608 занатлија у 46 заната. Због те разлике у укупном броју, (има 1246 занатлија у државном попису, разлика је 362) треба сматрати вероватнијим да се у државном попису налазе исказане само калфе.

3. Историјски Архив Суботица, даље ИАС, Ф:272.2008.

4. Праћена је методологија разврставања на главне занатске групе коју примењује Eperjessy Géza: A szabad királyi városok kézművesipara a reformkori Magyarországon, Budapest, 1988.

5. Eperjessy, наведено дело, страна 23.

6. Исто, страна 14. Аутор даје табелу пореских обвезника и мајстора глава породице, слободних краљевских градова, по попису из 1828. године. За Суботицу наводи податак од 13 911 пореских обвезника (што је друго место иза Пеште) и 777 мајстора (што је шесто место иза Сегедина са 1090 мајстора).

7. Dóka Klára: A dél-alföldi iparosság struktúraváltása a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet korában (1828–1870), Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XIII, Szeged, 1988, страна 209. Аутор даје следеће податке за занатлије слободних краљевских градова у Бачкој жупанији, 1828. Суботица, 942 мајстора, 315 калфи; Нови Сад, 515 мајстора и 347 калфи; Сомбор, 492 мајстора и 260 калфи.

(40,54%, петнаест укупно) и у металско-прерађивачкој (39,62%, двадесетједан укупно).

Језичком анализом имена и презимена пописаних мајстора може се добити приближна национално-етничка структура занатлија у Суботици. У укупном броју учешће мајстора словенских презимена износи 40%, мађарских 45%, а немачких 15%. Слична расподела важи за све групе (од I до VI), а у VII групи су заступљени Немци са 83% и Словени са 17%. У појединим занатима Немци су једини мајстори. Седлари: Thomas Preis и Franc. Deiner, штављачи – Franc. Nekl и Jacob Deuts, сатари – Carol. и Reichardus Schleberg, зидари – Franc. и Jos. Maurer, тесар – Daniel Trunk, лимар – Georg Kreitzer, ранар – D. Eugenius Siebenburger,⁽¹⁸⁾ чешљари – Josef Asmiler, Andr. и Florian Folerad, књиговезац – Anton Volly, пивар – And. Vinkle, сукнар – Carol Richter, фарбар текстила – Anselmus Richtovsky, димничар – Ignatius Burger, стругари – Joan Vermer и Georg. Katzer.⁽¹⁹⁾ Само су два таква примера за мајсторе словенских презимена код златара где су убележени: Michael и Timotheus Gyorgyevits, Cosmas Dimitrovits и Paulus Krisoforović; и кровопокривач Samuel Letity. Сличан је и распоред за мајсторе мађарских презимена, који раде као ножари – Jos. Szalay и Laur. Szántó, сапунџија – Steph. Pálkó Mátsay и циглар – Jos. Viczey. Мајстори словенског порекла имају релативну већину код крзнара (68%), и кројача (69%). Мајстори мађарског порекла имају исту позицију код чизмара (61%), код ткача са 75%, дугмара са 67%, шеширџија са 64% и колара са 77%. Мајстора немачких презимена је у већини код обућара (са 85%) и чарапара (са 75%).

Целина добивених података приказује слободни краљевски град Суботицу по броју занатлија као значајан привредно-занатски центар, поготово обзиром на напредак у односу на ранији период. Од 1765. године када је забележено постојање 71 занатлије и 1771. године када их има 168, са ослобађањем града наставља се раст и развој занатства. Тако 1786. године у граду већ има 368 занатлија (од тога 239 мајстора)⁽²⁰⁾, 1796. године 436 укупно (од тога 248 мајстора)⁽²¹⁾, а 1816. године се њихов број повећава на 970 (563 мајстора, 245 калфи и 162 шегрта)⁽²²⁾.

1828. године са 34 358 становника⁽²³⁾, и велики број пореских обвезника, пропорционално томе долазио је и велики број самосталних занатлија.⁽²⁴⁾ Ипак је евидентно релативно заостајање занатства за водећим привредно развијеним градовима у Угарској. Најбројнија је заступљеност струка везаних за прерађивање пољопривредних сировина. То говори о занатству града Суботице оријен-

Занатлије (мајстори) које не врше обрт

	занат	број
Кожарско-прерађивачка струка:	чизмадија	47
	седлар	1
	ременар	5
	крзнар	32
	опанчар	18
	обућар	7
	свега у групи:	110
Текстилно-одевна струка:	кабанџија	8
	ужар	3
	дугмар	4
	кројач	13
	ткач	3
	свега у групи:	31
Металско-прерађивачка струка:	ковач	1
	бравар	1
	свега у групи:	2
Грађевинско-дрвна струка:	столар	1
	колар	1
	стаклар	1
	свега у групи:	3
Прехрамбена струка:	месар	2
	млинар	14
	свега у групи:	16
	Заједно свега:	162

8. Исто, страна 200. У том периоду, просек у држави је био на два мајстора један калфа, а у врло развијеним градовима је на једног мајстора долазило 2 калфе.

9. У поређењу са другим слободним краљевским градовима у Бачбодрошкој жупанији, калфе су заступљене у најмањем проценту у односу на број мајстора. У Новом Саду оно износи 67,38%, а у Сомбору 52,85%, док је у Суботици само 41,51%. Процент мајстора без калфи (66,84%) је приближно исти и за Нови Сад.

10. Исто, страна 209. У Новом Саду са 14 мајстора дрвно-прерађивачке струке ради и 14 калфи (100%), а у Сомбору има 12 мајстора и 8 калфи (66,66%).

11. Исто, страна 210.

12. Исто, страна 210. Аутор наводи 165 таквих мајстора у Суботици, Нови Сад је без њих, а у Сомбору их је само двоје.

13. Исто, страна 210, 211.

14. Исто, 209 страна. У Новом Саду има 78, а у Сомбору 52 врсте заната.

15. Eregjessy Géza, наведено дело, стране 23–25. Слободне краљевске градове сврстава у три категорије, по броју врсти заната: најразвијеније са преко 100, развијене са до 90 и просечно развијене са 60–80 врста заната. Код трговишта је просечни број заната достигао 40–50.

16. Gyöge Zoltán, Суботица према земаљском попису из 1828. год., Дипломски рад у рукопису, Нови Сад, 1987, стр. 24–31.

17. Сва лична имена су наведена у свом изворном облику.

18. Још 1771. године се у граду среће хирург-ранар Joannes Sziebenburger. Гашпар Улмер, Занатство у Суботици крајем XVII и поткрај XVIII века (1686–1779) Суботица, 1995. стр. 143, 144.

19. ИАС, Ф:272.2008.

20. ИАС, Ф:272.1179.

21. ИАС, Ф:272.1271.

22. ИАС, Ф:272.1445.

23. Корени, Сведочење векова, Правни положај и становништво Суботице од 1391–1828, Суботица, 1991. Страна 28.

24. Dóka Klára, наведено дело, страна 199, 206. У Угарској је 1828. године просек износио једног занатлију на 91 становника, а у слободним краљевским градовима је достигао једног мајстора занатлију на 21 становника. У Суботици тај број износи једног занатлију на 27 становника, рачунајући укупан број занатлија, све пописане мајсторе и калфе, или једног на 37 становника рачунајући само мајсторе.

25. Eregjessy Géza, наведено дело, страна 59. Аутор наводи да се и у привредно развијеним слободним краљевским градовима, велики део занатлија само повремено баве занатством, а у пролећним и летњим месецима се баве пољопривредом, а занатство упражњавају у јесен и зиму.

Статистика

Број калфи код занатлије				Број месесеци у којима занатлија ради				
Ради без калфи	Са 1	Више од 1	Укупно	3	6	9	12	Зими
12	4	–	4	–	1	–	15	
1	1	–	1	–	–	–	2	
101	40	6	52	2	19	–	126	
9	4	–	4	2	–	–	11	
91	31	2	35	15	88	–	19	2
21	12	–	12	1	5	–	27	
–	2	–	2	–	1	–	1	
235	94	8	110	20	114	–	201	2
69,73	27,89	2,37	–	5,93	33,83	0	59,64	0,60
8	2	1	6	–	2	–	9	
55	21	2	25	1	67	–	10	
3	3	–	3	–	–	–	6	
10	9	–	9	–	2	–	17	
51	22	5	33	–	4	–	74	
7	3	1	5	–	1	–	10	
–	1	–	1	–	–	–	1	
1	–	–	–	–	–	–	1	
4	–	–	–	–	–	–	4	
139	61	9	82	1	76	–	132	
66,51	29,19	4,30	–	0,48	36,36	0	63,16	

Статистика пописа 1828.

Друштвени положај								
	Струка	Укупно	Nob.	Civ.	Inq.	Sub.		Без озн.
1.	Ременар	16	—	5	—	4		7
2.	Седлар	2	—	—	—	2		—
3.	Чизмар	147	9	22	10	30	1 nob. inq.	75
4.	Обућар	13	—	2	2	3		6
5.	Крзнар	124	7	18	7	22		70
6.	Опанчр	33	3	10	5	2		13
7.	Штављач	2	—	1	—	—		1
I	Укупно у гр.	337	19	58	24	63	1	172
	Процентуално	100%	5,64	17,21	7,12	18,70	0,29	51,04
1.	Ужар	11	—	5	—	1		5
2.	Ткач	78	—	6	7	11	1 sub. nob.	53
3.	Дугмар	6	—	4	—	1	1 sub. civ.	—
4.	Кабаничар	19	1	9	—	2	1 sub. nob.	6
5.	Кројач	78	11	11	3	13	1 sub. nob.	39
6.	Шеширџија	11	—	1	—	3		7
7.	Фарбар платна	1	—	1	—	—		—
8.	Сукнар	1	—	—	—	—		1
9.	Чарапар	4	—	—	—	3		1
II	Укупно у гр.	209	12	37	10	34	4	112
	Процентуално	100%	5,74	17,70	4,78	16,27	1,91	53,59

Статистика

Број калфи код занатлије				Број месесеци у којима занатлија ради			
Ради без калфи	Са 1	Више од 1	Укупно	3	4	9	12
8	22	5	32	—	2	—	33
1	2	—	2	—	—	—	3
—	4	—	4	—	—	—	4
2	—	—	—	—	—	—	2
4	—	—	—	—	—	—	4
1	—	—	—	—	—	—	1
—	1	1	3	—	—	—	2
2	—	—	—	—	—	—	2
18	29	6	41	—	2	—	51
33,96	54,72	11,32	—	0	3,77	0	96,23
1	—	1	2	—	—	—	2
1	7	3	13	—	—	—	11
1	2	1	5	—	—	—	4
1	1	—	1	—	—	—	2
6	6	1	8	—	—	—	13
—	—	2	18	—	2	—	—
—	—	1	4	—	—	—	1
1	—	—	—	—	1	—	—
1	—	—	—	—	1	—	—
12	16	9	51	—	4	—	33
32,43	43,24	24,33	—	0	10,81	0	89,19
2	1	1	3	—	—	—	4
3	2	—	2	—	—	1	4
98	1	—	1	—	1	—	3**
—	—	6	15	—	—	—	6
1	—	—	—	—	—	—	1
—	—	1	2	—	—	—	1
104	4	8	23	—	1	1	19
89,66	3,44	6,90	—	0	0,86	0,86	16,38

** За 95 млинара није означено колико месеци раде.

Статистика пописа 1828.

Друштвени положај								
	Струка	Број	Nob.	Civ.	Inq.	Sub.		Без озн.
1.	Ковач	35	—	14	2	4		15
2.	Кујунџија	3	—	1	1	1		—
3.	Бравар	4	—	2	—	—		2
4.	Сатар	2	—	—	—	2		—
5.	Златар	4	—	—	—	1		3
6.	Лимар	1	—	1	—	—		—
7.	Ножар	2	—	2	—	—		—
8.	Пушкар	2	—	1	—	1		—
III	Укупно у гр.	53	—	21	3	9		20
	Процентуално	100%	0	39,62	5,66	16,98		37,74
1.	Бачвар	2	—	—	—	—		2
2.	Столар	11	—	5	1	4		1
3.	Стаклар	4	—	3	—	1		—
4.	Стругар	2	—	—	—	1		1
5.	Колар	13	1	4	—	3	1 nob. sub.	4
6.	Зидар	2	—	1	—	—		1
7.	Тесар	1	—	1	—	—		—
8.	Крвопокрив.	1	—	—	1	—		—
9.	Циглар	1	—	1	—	—		—
IV	Укупно у гр.	37	1	15	2	9	1	9
	Процентуално	100%	2,71	40,54	5,40	24,32	2,71	24,32
1.	Пекар	4	—	3	—	1		—
2.	Лицитар	5	—	3	—	1	1 jud. i.	—
3.	Млинар	99	1	—	3	41		54
4.	Месар	6	—	4	—	1		1
5.	Сапунџија	1	—	1	—	—		—
6.	Пивар	1	—	1	—	—		—
V	Укупно у гр.	116	1	12	3	43	1	56
	Процентуално	100%	0,86	10,34	2,59	37,07	0,86	48,28

Сумарно

Струка		Друштвени положај										Број калфи код занатлије					Број месеци у којима занатлија ради				
		Све-га	Nov.	Civ.	Inq.	Sub.	Комби-на	Без озн.	Ради без калфи	Са 1	Више од 1	Укупно	3	6	9	12	Зими				
I	Кожар.-прер.	337	19	58	24	63	1	172					235	94	8	110	20	114	-	201	2
II	Текст.-одевна	209	12	37	10	34	4	112					139	61	9	82	1	76	-	132	
III	Метало-прер.	53	-	21	3	9	-	20					18	29	6	41	-	2	-	51	
IV	Грађ.-дрвна	37	1	15	2	9	1	9					12	16	9	51	-	4	-	33	
V	Прехр.-хемиј.	116	1	12	3	43	1	56					104	4	8	23	-	1	1	19*	
VI	Здрав.-услуж.	8	-	4	1	2	1	-					1	6	1	8	-	-	-	8	
VII	Остали	6	-	1	-	3	-	2					3	3	-	3	-	1	-	5	
	Укупно	766	33	148	43	163	8	371					512	213	41	318	21	198	1	449	2
	Процентуално	100%	4,31	19,32	5,61	21,28	1,04	48,43					66,84	27,81	5,35	-	2,74	25,85	0,13	58,62	0,26

* За 95 млинара није означено колико месеци годишње раде.

Статистика

Струка		Друштвени положај										Број калфи код занатлије					Број месеци у којима занатлија ради			
		Број	Nov.	Civ.	Inq.	Sub.	1 hono- rator	Без озн.	Ради без калфи	Са 1	Више од 1	Укупно	3	6	9	12				
1.	Ранар	1	-	-	-	-	-	1 hono- rator				-	1	-	-	1				
2.	Илицар	1	-	-	-	1						-	1	-	-	1				
3.	Бербер	5	-	3	1	1						1	3	1	-	5				
4.	Димничар	1	-	1	-	-						-	1	-	-	1				
Укупно у гр.		8	-	4	1	2	1					1	6	1	-	8				
Процентуално		100%	0	50	12,50	25,00	12,50					12,50	75,00	12,50	0	100				
1.	Чешљар	3	-	-	-	2	1					1	2	-	-	3				
2.	Ситар	2	-	-	-	1	1					2	-	-	-	2				
3.	Књиговезац	1	-	1	-	-						-	1	-	-	-				
Укупно у гр.		6	-	1	-	3	2					3	3	1	-	5				
Процентуално		100%	0	16,66	0	50	33,33					0	50,00	0	16,66	83,33				

Емилија Продановић, Золна Машијевић

*Лични фонд поетесе
Марте Ковач Кењереш*

Историјски архив Суботице има богату и разнолику грађу поредану у око 400 фондова; од тога личних фондова има 26. Међу њих спада и фонд Марте Ковач Кењереш (Márta Kovács Kenyeres), суботичке поетесе која је својим стваралаштвом обележила и забележила културни живот Суботице у распону од две деценије (од 1968. године до своје смрти 1984. године). Уз неоспорни таленат карактерише је многостраност и плодност, космополитизам и вишејезичност.

Рођена је у Суботици 1933. године и ту је стекла основно и средње образовање. Похађала је гимназију и средњу музичку школу у којој је касније радила као музички педагог. Германистику дипломира у Београду 1963. године. Немачки језик је предавала у неколико школа, као нпр. у Средњој пољопривредној школи у Кањижи и Бачкој Тополи. Извесно време ради и у Аустрији, али се враћа у Суботицу где наставља изузетно плодан књижевни, преводачки и музички рад. Члан је Удружења научних и стручних преводаца СР Србије, а у Друштво књижевника Војводине примљена је 30. 6. 1981. године.

Иза ње је остало много објављених и необјављених радова. Објављивала је у тридесетак часописа: Дневник (Нови Сад), Üzenet (Суботица), Magyar Szó (Нови Сад), Борба (Београд), Суботичке новине (Суботица), Домети (Сомбор), Руковет (Суботица), Pro Musica (Суботица), Летопис Матице српске (Нови Сад), Мисао (Нови Сад), Улазница (Зрењанин), Градина (Ниш), Књижевна реч (Београд), Полиа (Нови Сад), Универзитетска ријеч (Титоград), Јединство (Приштина), Форум (Нови Сад), Омладински покрет (Титоград), Арена (Загреб), Змај (Београд), Политика (Београд)...

Zusammenfassung

Für die Untersuchung der ökonomischen Geschichte dieser Periode ist die Volkszählung aus dem Jahre 1828. ein erstklassiges Quellenmaterial und ermöglichte die Analyse der Lage der Handwerker in Subotica.

Durch eine Zergliederung nach Handwerken erzielte man eine bessere Übersicht der Daten.

Eine Reihe der quantitativen Größen diese Gruppe der Steuersubjekte betreffend ist systematisiert und präsentiert.

Писала је на немачком, мађарском и српском језику, а преводила је са енглеског језика (Шекспир, Саројан, Паунд, Хил, Лонфелоу, Спринг-Рајс, Кимбол...), словачког језика (Бохуш, Ферко, Тушиак, Лабат, Галамбошова, Дудашова, Бенкова-Попитова), руског језика (Пушкин, Русанов, Танк, Зошченко, Долматовскиј...), русинског језика (Прокоп, Папхархаи, Рамач-Сегеди, Стрибер, Колошњаи, Харди-Ковачевић...), немачког језика (Гете, Брехт, Кафка, Рилке, Тракл, Хаусман, Бел, Стендел, Холероп...) и мађарског језика (Молцер, Урбан, Еркењ, Бендер, Карољи, Лабади, Подолски, Гал, Латак, Закањ, Пап, Ач, Фехер, Лацко...). Од домаћих аутора који су писали српским (или хрватским) језиком њено занимање побуђују лиричари из свих крајева и поднебља: Оскар Давичо, Бранко Миљковић, Весна Парун, Десанка Максимовић, Драгутин Тадијановић, Мирослав Крлежа, Григор Витез, Петар Вуков, Добриша Цесарић, Иво Андрић, Владимир Назор, Иван Цанкар, Бранко Радичевић, Мира Алечковић, Мирослав Антић, Јован Јовановић Змај, Ђура Јакшић, Давид Албахари, Петар Кочић...

За живота је објавила књигу о животу и раду композитора Ђ. Арнолда, Ф. Гала и Е. Лањија „Стара песма, славна песма” (Régi nóta, híres nóta) 1976., приповетку у наставцима „Тамнољубичасте лале” (Sötétlila tulipánok) 1978., роман у наставцима „Сенка у долини” (Árny a völgyben) 1978. и три антологије поезије по властитом избору и преводу:

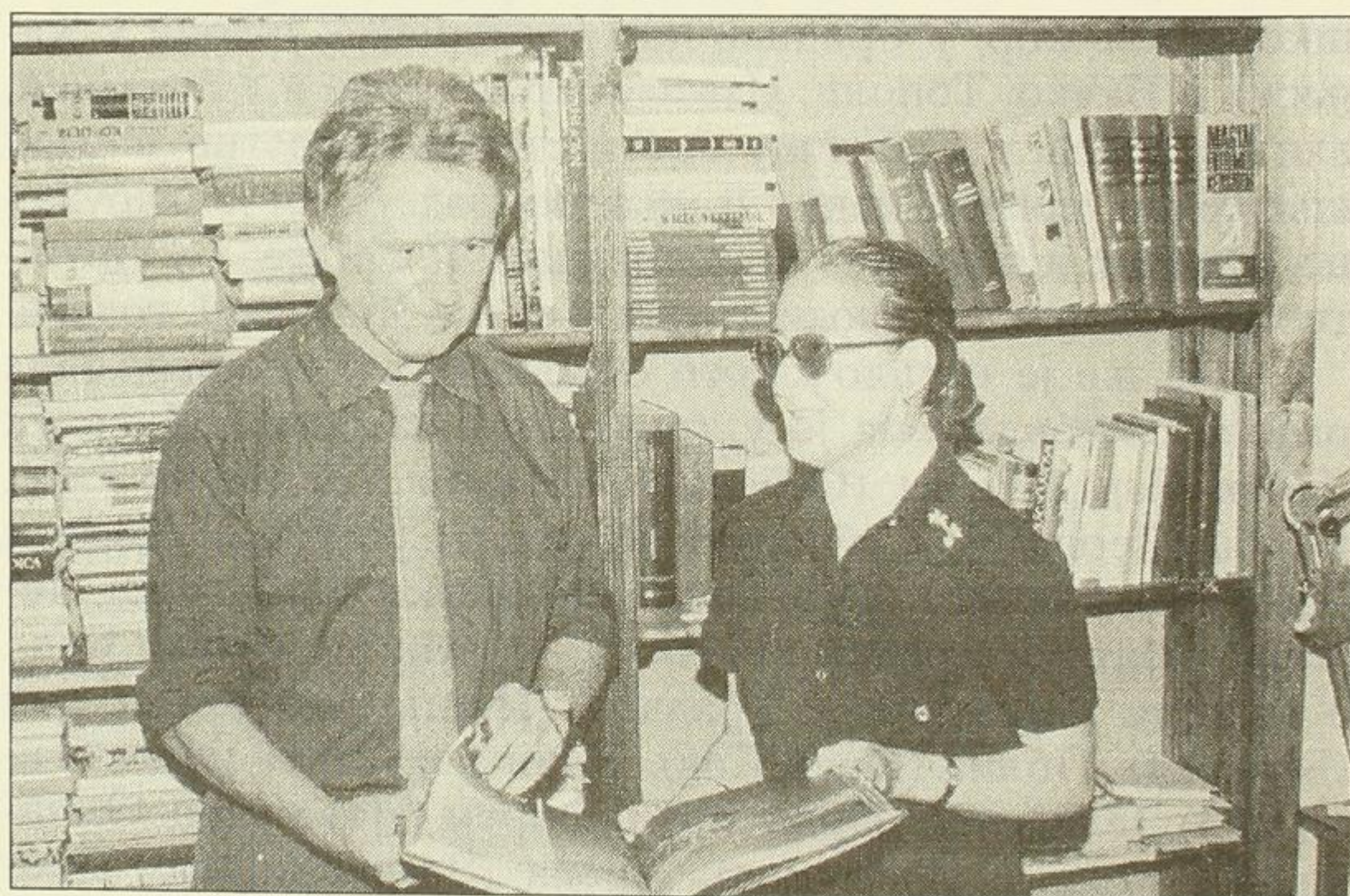
- „Бисери немачке лирике 20. века” (Gyöngyszemek) 1980. – превод са немачког на мађарски језик
- „Бити и убудуће” (A jövőben is élni) 1980. – превод са српског на мађарски језик (избор јужнословенске поезије)
- „Сусрети” (Találkozások) 1980. – превод са мађарског на српски језик (антологија савремене мађарске поезије у Југославији).

Часопис „Улазница” из Зрењанина јој 1979/80. године објављује мале антологије савремене словачке, русинске и мађарске поезије у Југославији. 1984. године јој излазе баладичне песме на мађарском језику „Узлетела стрнадица” (Fölszállott a sármány) у издању Életjel-а. Савесно и предано бриси своје стихове, дотерује своје преводе, према себи је крајње ригорозна и тежи савршенству. Објављивала је под именима Ковач Кењереш Јухас Марта Марија, Лантош Виола и Хегедиш Марија.

Међу необјављеним делима вредно је споменути и њен рад „Музика у Хофмановим делима” у којем спаја своје две љубави: према музици и књижевности. Тај рад је требао бити њена докторска дисертација, али је нажалост све остало само на покушају.

ИАС. Ф:430. Марта Ковач Кењереш

ИАС. Ф:430. Марта Ковач Кењереш са супругом

За њену музику суботички композитор Матија Молцер каже да је ванвременска и реалистично обојена, а дели је у три фазе: дечију, из Аустрије и зрелу фазу. По Молцеровим речима музику јој карактерише једноставност, разумљивост, склад речи и музике, чиста линија и лиричност, симетрична форма, изједначена хармонија, дубина и озбиљност. Радио Нови Сад је снимео неке њене клавирске композиције. Стигла је да се бави и педагошким радом подучавајући клавир, препознајући и откривајући младе таленте.

Књижевна, музичка и ликовна заоставштина Марте Ковач Кењереш говори о плодном уметнику и ствараоцу живог духа, заљубљенику свог посла и неуморном преводиоцу. У интервјуу Суботичким новинама (1. 5. 1981.) изјавила је: „Најважније је што волим оно чиме се бавим. Заиста сам све радила са одушевљењем.”

Грађа за фонд Марте Ковач Кењереш преузета је у срећеном стању од њеног супруга Иштвана Кењереша (István Kenyeres) који ју је поклонио Историјском архиву Суботице. Срећена је и пописана у 62 инвентарне јединице (9 кутија и 53 албума); урађен је сумарни инвентар, именски регистар преведених и објављених аутора и именски регистар оних о којима је писала. Документи се деле у две групе:

1. Лични и породични документи, фотографије
2. Документи делатности.

Прву групу докумената чине: а) лични документи (1955–1994) – то су индекси, чланске карте Друштва књижевника Војводине и Удружења научних и стручних преводилаца СР Србије, извод из матичне књиге рођених, сведочанства, дипломе, визит-карте, породично стабло Марте Ковач Кењереш и списи на немачком језику настали за њеног боравка у Аустрији

б) породични документи (1881–1963) – подаци о прецима, породичне фотографије, документи о оцу и мајци

ц) фотографије: два албума са фотографијама из њеног детињства, младалаштва и зрелости до погребља.

Друга група докумената је много богатија и разноврснија. Ту је мноштво ауторових дела, превода, властите прозе и поезије, радних свески препуних оригиналних текстова или бројних превода. У библиографији су прецизно наведена и пописана сва објављена дела које фонд садржи (ауторски и преводилачки радови хронолошки груписани и подељени на прозу и поезију). Једна кутија (61. и. ј.) садржи уз музичка дела бројне нотне свеске: Збирка корала и малих инструменталних комада, „Шпиља” – фантазија за глас и клавир, „Пасторала”, Школа за клавир и др.) и текст Матије Молцера о њеном музич-

Ш П И Љ А

Фантазија за глас и клавир

Речи: РАДОМИР МИЉУНОВИЋ Музика: МАРТА КОВАЧ КЕЊЕРЕШ

Рони шпиља у заласке. Вирја се ви-ром тумаче.

По-ноћ-не гласе а-ла-ске у заум не-вид у-ма-че.

Од мреже ве-на ло-ви-на ри-и-ба-ру пле-те завез.

О-ловна муд-рост сови-на за-а-тво-ре-на у ка-вез.

sempre legato

ИАС. Ф:430. Једна од композиција Марте Ковач Кењереш

- a) ПОЕЗИЈА: Сигн.
- Jacob Kimball: „Néger spirituálék”, Magyar Képes Újság F.430.2.
 - Makszim Tank: „Levél a katonához”, Magyar Képes Újság F.430.2.
 - Langston Hughes: „Kérdés”, Magyar Képes Újság F.430.2.
 - R. M. Rilke: „Erosz”, Magyar Képes Újság F.430.2.
 - J. R. Becher: „Elvesztett költemények”, „Naponként halál”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - Michizane: „A féreg”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - Suishonen Shujin: „Esővárás”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - T. Däubler: „Tél”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - D. Maksimović: „A felkelés emlékére”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - M. Hausmann: „Út az éjszakába”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - Jacob Kimball: „Leicester”, „Bradford”, „Swanzy”, Magyar Képes Újság F.430.3.

1969.

1. Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- „A szórakoztató zene születése”, Magyar Képes Újság F.430.3.
 - „Iparművészet a kishegyesi magyar iskolában”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Ady idézetek”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Száz éves a szabadkai zeneiskola”, Magyar Képes Újság F.430.3.
 - „Szaporodnak a serlegek”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Ébredő tiszapart”, Magyar Képes Újság F.430.3.
 - „Ember és muzsika a középkorban”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Bánk bán előadás a Bega partján”, Magyar Képes Újság F.430.3.
 - „Két meglepetés egy művészi tárlaton”, Magyar Képes Újság F.430.3.
 - „Tolnay Klári és Pécsi Sándor Szabadkán”, Magyar Képes Újság F.430.3.
 - „Molcer Mátyás a sokoldalú művész”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Él az operett!”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „A harmonikatanítás úttörője”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Nagy megtiszteltetés”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
 - „Felejthetetlenül szép gyöngyösbokrétás”, Magyar Képes Újság F.430.3.

ком раду, као и плакате за концерте у Музичкој школи Суботице где су се изводила њена дела. У последњој кутији (62. и. ј.) су њена ликовна дела, тј. седам уоквирених слика мањег формата и нешто неуоквирених цртежа и скица.

Од личних фондова којима располаже Историјски архив Суботице једино је фонд Марте Ковач Кењереш посвећен уметнику и културном раднику, док се остали фондови односе махом на значајне историјске личности из политичког и јавног живота. Не мање од њих, личности попут Марте Ковач Кењереш говоре о свом времену универзалним језиком уметности.

Библиографија

1968.

1. Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

а) ПРОЗА:	Сигн.
– „Idegen hatások a japán zenében”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Van-e idegenhatás a japán zenében”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– „Korunk hangszere”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Meglepetés”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Régi és modern zene”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Jól sikerült szegedi vendégszereplés”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Van jövője a komolyzenének”, Magyar Szó	F.430.2.
– „A kultúra szentélye”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Felejthetetlen élmény”, Magyar Szó	F.430.2.
– „A nemzetköziség szellemében”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Külföldi művészet galériája”, Magyar Szó	F.430.2.
– „Nem halványul S. Richter csillaga”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– „Ma már önálló művészet a jazz muzsika”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– „J. Brahms és a magyar népzene”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– „M. Ravel: La valse”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– „Ember és muzsika a középkorban”	F. 430.2.
– „F. Mendelssohn”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– „S. Prokofjev”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.

1968.

2. Преводачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:	Сигн.
– Kornej Csukovszkij: „Emlékezés Gorkijra”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3

2. Prevedilački radovi Marte Kováč Keňeresh:

ПОЕЗИЈА:	Сигн.
– R. M. Rilke: „Őszi nap”, Magyar Képes Újság	F.430.3.
– Theodor Däubler: „Tél”, Magyar Képes Újság	F.430.3.
– M. Hausmann: „Út az éjszakába”, Magyar Képes Újság	F.430.3.
– C. Morgenstern: „Téli nap”, Magyar Képes Újság	F.430.2,3.
– Hugo von Hofmannsthal: „Koratavasz”, Magyar Képes Újság	F.430.2.3.

1975.

1. Ауторски радови Marte Kováč Keňeresh:

ПРОЗА:	Сигн.
– „Ivo Andrić: „A lőportorony”, Üzenet br. 4	F.430.5.
– „Két főhős, egy cselekmény”, Üzenet br. 8	F.430.5.
– „Gyermekek, tájak, állatok”, Üzenet br. 9	F.430.5.
– „Az ismeretlen erő”, Üzenet br. 10	F.430.5.
– „Jobb sorsra érdemes hangverseny”, 7 Nap	F.430.6.
– „Alföldi motívumok, alföldi színek”, 7 Nap	F.430.6.
– „Jobb színészi mint zenei teljesítmény”, 7 Nap	F.430.6.
– „Gazdag kiállítási anyag – gazdag tartalom”, 7 Nap	F.430.6.
– „Metal klesan stihovima”, Subotičke novine	F.430.5.
– Branimir Ščepanović: „A haza keresése”, Üzenet br. 5–6	F.430.5.
– „Tragikus élmények”, Üzenet br. 12	F.430.6.

ПОЕЗИЈА:	Сигн.
– „Pistike”, Jó Pajtás	F.430.5.

2. Prevedilački radovi Marte Kováč Keňeresh:

ПОЕЗИЈА:	Сигн.
– Stevanov Vladimir: „A ház fehér legyen”, 7 Nap	F.430.5.
– Stevanov Vladimir: „A ház”, Üzenet br. 5–6	F.430.5.
– Olga Janković: „Beszélgetés a tanítóval”, Üzenet br. 5–6	F.430.5.
– Marija Cindori: „Korai árnyék”, Üzenet br. 5–6	F.430.5.
– Dušan Bursać: „Sorsjegyárus”, Üzenet br. 5–6 „Hordár”, „Koldus”	F.430.5.
– Vladimir Pavić: „Előérzetek”, „Ciprus”, Üzenet br. 5–6	F.430.5.
– Dragoljub Jeknić: „A csavargó”, Üzenet br. 5–6	F.430.5.
– Dušan Bursać: „Szülőföld”, „Taposott utak”, Üzenet br. 8	F.430.5.

- „Magyar kultúrmunkások találkozója Gomboson”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Szabadka város színházi hagyományai”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Boros mester”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Lelkes előadók, jó együttesek szemléje”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Tanügyi munkások tanácskozása Vörösmarton”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Kétnyelvűség jellemzi a batinai iskolát”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Meglépően szép munkákat láttunk”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Ütőhangszerek a mozgásművészet szolgálatában”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Eredményesen zárult a Jó Pajtás beszédkonversenye”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Pavao Bačić, a népzene szerelmese”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Doroszlói magyar népi együttes Zágrábban”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Míg élek, járattani és szeretni fogom”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Magasröptű galambok tenyésztése a hobbyja”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Ivica Percl, a „protest song” dalnoka”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Freskómásolatok kiállítása Belgrádban”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „A Szabadkai Magyar Népszínház”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Magyar nyelvű adások az Eszéki Rádió műsorában”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Ne maradjon idegenben a szívem – 120 éve halt meg Fryderyk Chopin”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Látogatás a Tanárnőnél”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Operettárákkal Európaszerte”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Példás egyesületi kultúrmunka”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Szoborkarikatúrák”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.
- „Az írás története”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Emlékezés Rembrandtra”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Vörösmarty műve Vörösmarton”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Szívvel-lélekkel baranyai vagyok”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Impozáns fajkutya-szemle Szabadkán”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „Hoffmann meséi”, Magyar Képes Újság F.430.3.
- „A szórakoztató zene születése”, Magyar Képes Újság F.430.2,3.

- „Верност композиторима – Опроштајни концерт диригента Милана Асића”, Дневник Ф.430.12.
- „Аплаузом везан за публику – Милан Асић”
Суботичке новине Ф.430.12.
- „Грб на мосту”, Суботичке новине Ф.430.13.

2. Преводачки радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- Branko Ćopić: „A parancsnok”, Üzenet br. 6–7 F.430.8.
 - Kata Cvijin: „A Leovics-palota”, Üzenet
br. 6–7 F.430.8.
 - Ivan Cankar: „Ó szülőföld, te vagy az egészség”, Üzenet F.430.9.
 - Borisav Stanković: „Éjnek idején”, Üzenet
br. 12 F.430.10.

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
- G. Krklec: „Félelem”, Üzenet br. 4 F.430.6.
 - D. Cesarić: „Halott kikötő”, Üzenet F.430.6.
 - Vladimir Stevanov: „Legendák”, Üzenet br. 1–3 F.430.8.
 - Kata Misirkova-Rumenova: „Tisza”, Програм 24.
сусрета писаца у Кањижи Ф.430.8.
 - Антал Лацко: „Топионичар”, Фронт Ф.430.6.
 - Матија Молцер: „Три амулета”, Фронт Ф.430.8.
 - Јожеф Гуљаш: „У цвету трешње”, „Више”,
„Ессе homo”, Фронт Ф.430.8.9.
 - Јожеф Гуљаш: „Немојте доћи”, „Моја песма”
„Моје песме”, „Било би могуће”, „Хладан је
простор”, Руковет бр. 9–10 Ф.430.9.
 - Антал Лацко: „Жуто и црвено”, Информатор Ф.430.9.

1977.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- „Тонови „Риђокосог попа”” Дневник F:430.12.
 - „Клавирски концерт високог нивоа”
(Марија Баш), Дневник F:430.12.
 - „Клавирски концерт Марије Баш”,
Суботичке новине F:430.12.
 - „Грб на мосту”, Арена F:430.13,17.
 - „Књижевници о „опасном” утицају
музике”, Мисао F:430.13.
 - „Шта има ново?” – Бетовеново вече
Суботичке филхармоније F:430.15.
 - „Бетовеново вече Суботичке филхар-
моније”, Мисао F:430.15.
 - „Један живот у служби музичке умет-
ности” (Живот и рад Милана Асића) F:430.16.

- Komnen Bulatović: „Sutjeska”, *Üzenet* br. 8 F.430.5.
- Лацко Антал: „Физички живот свакидашњице”,
Фронт Ф.430.5.
- Матија Молцер: „Неко плаче”, „Прела је
девојка”, „Стихија”, *Руковет* бр. 5–6 Ф.430.5.
- Антал Закањ: „Прошлост-садашњост”, *Домети*
бр. 3 Ф.430.5.
- Антал Закањ: „Умро је јоргован”, *Фронт* Ф.430.5.
- Антал Лацко: „Челична љубав”, *Металци*”,
„Дим од цигарете”, „Сива и бела”, „Физички
живот свакидашњице”, *Руковет* бр. 9–10 Ф.430.6.
- Антал Лацко: „Ковач”, *Суботичке новине* Ф.430.6.

1976.

1. Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- „Török István nagysikerű tárlata az ifjúsági
és pionírotthonban”, *7 Nap* F.430.6.
 - „Négy fiatal művész nagysikerű hangversenye”,
7 Nap F.430.6.
 - „Molcer Mátyás szonáta-estje”, *7 Nap* F.430.6.
 - „Magas fokú zeneiség”, *Üzenet* F.430.6.
 - „Az az emberi a partizánharcokban”, *Üzenet*
бр. 5 Josip Klarski: *Hronika pakla* F.430.8.
 - „Tisza menti titkok egy modern ifjúsági
regényben”, *Üzenet* бр. 6–7, Dér Zoltán:
örvénsodró F.430.8.
 - „Költői visszatérés”, *Üzenet* бр. 8
Ivo Popić: *Svijet oko mene* F.430.8.
 - „Három szabadkai zeneszerző – Arnold
György”, *Üzenet* бр. 9 F.430.9.
 - „A szegénysors költője: Ivan Cankar”,
Üzenet бр. 9 F.430.9.
 - „Három szabadkai zeneszerző – Lányi
Ernő 1.”, *Üzenet* бр. 11 F.430.10..
 - „Látomás és indulat”, *7 Nap* F.430.10.
 - „Három szabadkai zeneszerző – Gaál
Ferenc”, *Üzenet* бр. 10 F.430.11.
 - „Kinka Rita zongoraestje”, *7 Nap* F.430.11.
 - „Nagy értékű antológia”, *Üzenet* бр. 11 F.430.11.
 - „Viva la musica”, *7 Nap* F.430.11.
 - „A gyerekek fúvószenekarának ünnepi
hangversenye”, *7 Nap* F.430.11.
 - „Трагични доживљаји младе Вукане-Ковиљка
Тишма-Јанковић”, *Руковет*, 1–2 Ф.430.6.
 - „Животна мудрост прашуме – Тибор Секељ”,
Руковет бр. 1–2 Ф.430.6.
 - „Више него обећање – Марија Циндори –
Сњежана Кулешић – Хајналка Ловаши”,
Руковет бр. 1–2 Ф.430.6.

- „Milan Asić búcsúhangversenye”, 7 Nap F.430.12.
- „A ,vörös hajú pap’ zenéje – A belgrádi PRO MUSICA kamarazenekar és a szabadkai PRO MUSICA kamarakórus közös hangversenye”, 7 Nap F.430.12.
- „Három szabadkai zeneszerző – Lányi Ernő 2.”, Üzenet br. 12 F.430.12.
- „Magas szintű zongoramuzsika” – Basch Mária, 7 Nap F.430.12.
- „Vendégmunkás voltam Ausztriában”, 7 Nap F.430.1É3.
- „Ajándék Elfriede számára”, 7 Nap F.430.13,19.
- „A leszűrt élmény költészete – Dudás Antal festőművész kiállítása Zomborban, 7 Nap F.430.14.
- „Címer a hídon – Vendégmunkás voltam Ausztriában”, 7 Nap F.430.14.
- „Huszonöt év töretlen íve – Szilágyi Gábor festőművész nagysikerű gyűjteményes tárlata”, 7 Nap F.430.14.
- „Két sokoldalú tehetség”, 7 Nap F.430.14.
- „A Seidl-darabok – Vendégmunkás voltam Ausztriában”, 7 Nap F.430.14.
- „Meglepetés a növendék hangversenyen – Vendégmunkás voltam Ausztriában”, 7 Nap F.430.14.
- „Lengyel kamarakórus Szabadkán”, 7 Nap F.430.14.
- „Egy élet a zeneművészet szolgálatában – Milan Asić munkásságáról”, Üzenet br. 1 F.430.14.
- „Szabadkai művészek ünnepi hangversenye”, 7 Nap F.430.14.
- „Figyelemre méltó diplomahangverseny”, 7 Nap F.430.14.
- „Nőnap hangverseny a zeneiskolában”, 7 Nap F.430.15.
- „Szegedi zongorakettős hangversenye a zeneiskolában”, Magyar Szó F.430.15.
- „A Szabadkai Zeneiskola diákjainak nagy sikere a tartományi versenyen”, Magyar Szó F.430.15.
- „A szegedi művészek kamarakoncertje Szabadkán”, Magyar Szó F.430.15.
- „A Történelmi Levéltár ünnepe”, 7 Nap F.430.15.
- „A zeneszerző”, Üzenet br. 2–3 F.430.15.
- „Emlékezetes Beethoven-est” F.430.15.
- „Szemelvények az egykorú Csáth-irodalomból” F.430.15.
- „Vajdasági motívumok”, Üzenet br. 4 F.430.16.
- „Az ember győzelme – Branislav Petrović: „Tragom prah”, „Glas”, Magyar Szó F.430.20.
- „Képek és kerámiák – Dudás Antal és Ivan Jandrić tárlatáról”, Üzenet br. 11 F.430.20.
- „Ivanka Rackov: Iz pozorišnog albuma Subotice”, Üzenet br. 12 F.430.20.
- „Đuro Arnold”, Pro Musica F.430.21.
- „Szegedi nyár”, 7 Nap F.430.19.
- „A síkság festői szintézise”, 7 Nap F.430.19.
- „S szegedi szerb templom”, Magyar Szó F.430.19.

- „Истакнути музички уметници Суботице”,
Руковет 3–4 (Ђуро Арнолд) F:430.16.
- „Тренуци живота” – Јанош Урбан: „Обале
под сундем”, Руковет 3–4 F:430.16.
- „Књижевници о ,опасном’ утицају музике”,
Мисао F:430.17.
- „Детињство на сликама – у Сомбору
отворена изложба Антала Дудаша”,
Суботичке новине F:430.14.
- „Мотиви војвођанских села на платну –
Изложба слика Антала Дудаша у Сомбору”,
Дневник F:430.14.
- „Революционари Суботице, Милан Дубајић:
Портрети”, Дневник F:430.14.
- „Свежа виђења природе – ретроспективна
улога Габора Силађија у Суботици”,
Дневник F:430.14.
- „Лепота старих песама” (о концерту
пољског камерног хора), Дневник F:430.14.
- „Полет и снага младог диригента”,
Дневник F:430.14.
- „Суботички уметници за струју”,
Дневник F:430.14.
- „Концерт у славу Дана жена”, Дневник F:430.15.
- „Велики успех новосадске опере – у оперу
на „карту више”, Суботичке новине F:430.14.
- „Животопис Ференца Гала”, Руковет 5–6 F:430.17.
- „Живот и дело Ернеа Лањија”, Руковет
7–8 F:430.18.
- „Тријенале керамике у Суботици”,
Дневник F:430.19.
- „Зраци и облици”, Мисао F:430.19.
- „Тихи и снажни звуци”, Дневник F:430.19.
- „Она непозната сила”, Летопис Матице
српске F:430.19.
- „Живот посвећен тамбурици – Живот и
дело Пере Тумбаса Хаје”, Руковет 9–10 F:430.20.
- „Размишљања о космосу на платну и
дрвету – изложба слика Зорана Стошића
Врањског у Суботици”, Мисао F:430.20.
- „Ми на страним језицима” – Тужни тренуци
једног острва, Приказ; Меша Селимовић:
„Острво”, Мостови 4–6 F:430.20.
- „Ђуро Арнолд”, Pro Musica F:430.21.
- „Пример верног превођења”, Мостови 7–9 F:430.21.
- „Она непозната сила”, Мостови 10–12 F:430.21.
- „Осам векова прошлости – свечана
приредба поводом 25 година постојања
Архива Суботице”, Дневник F:430.15.
- „Значајан прилог завичајној историји –
М. Дубајић: Портрети”, 4. јул бр. 764 F:430.14.
- „A karmester hivatásáról – Milan Asić búcsú-
hangversenye alkalmából”, Magyar Szó F:430.12.

- Mihail Zoscenko: „A fogantyú”, Magyar Szó F.430.18.
- Franz Kafka: „A proletárasszony halála”,
Dolgozók F.430.19.
- Petar Kočić: „Jajce”, Magyar Szó F.430.19.
- Richard Wright: „Fekete fiú”, Magyar Szó F.430.19.
- E. Hemingway: „Öregember a hídnál” F.430.19.
- Josip Klarski: „Partizánverseny”, 7 Nap F.430.19.
- Јан Мајеровић: „Да ли прецењујемо Бетовена?”,
Pro Musica F.430.20.

1977.

ПОЕЗИЈА:

Сигн.

- Атила Молнар Чикош: „Музичка школа
на Сенском тргу”, Фронт F:430.15.
- Ендре Ади: „Звезда над звездама”,
Суботичке новине F.430.15.
- Ф. Фехер: „Пејзаж из Бачке”, Фронт F.430.17.
- Јожеф Пап: „Распознавање”, Фронт F.430.17.
- А. Молнар Чикош: „Завера инструме-
ната”, Руковет 5–6 F:430.17.
- Ласло Гал: „Боје”, Фронт F.430.18.
- Иштван Ч. Шимон: „Цитадела мог де-
тињства”, Фронт F:430.19.
- Р. М. Рилке: „Музици”, Фронт F:430.19.
- Максим Танк: „Писмо војнику”, Фронт F:430.19.
- Иштван Брашњо: „Снег дубоког пута”,
Фронт F:430.19.
- Иштван Конц: „Лепа Тиса и нешто
друго”, Фронт F:430.19.
- Иштван Конц: „Брдо и воз”, „Брдо и
девојка”, Фронт F:430.19.
- Јоханес Р. Бехер: „Мелодија”, Pro
Musica 92 F:430.21.
- Branislav Petrović: „Echó”, „A távoli
jövő előérzete”, „Anna írógépe”, 7 Nap F.430.15.
- Bertolt Brecht: „Májusi dal”, 7 Nap F.430.15.
- B. Miljković: „Tito”, 7 Nap F.430.16.
- O. Davičo: „Tito rabságban”, 7 Nap F.430.16.
- J. Kaštelan: „Jugoszlávia”, 7 Nap F.430.16.
- M. Franičević: „A harcos hazatér”, 7 Nap F.430.16.
- Milovan Krunić: „Népdalok Titóról”,
„Tito-kóló”, „Tito”, 7 Nap F.430.16.
- Jure Franičević-Pločar: „A partizán mesél”,
7 Nap F.430.17.
- Vladimir Nazor: „A talált leányka”, 7 Nap F.430.17.
- Oton Župančić: „Vitorlások”, 7 Nap F.430.17.
- Bertolt Brecht: „A párt dicsérete”, 7 Nap F.430.18.
- Johannes R. Becher: „A hamu ég a szíve-
men”, „Legeslegtovább”, 7 Nap F.430.18.
- Theodore Roethke: „Fájdalom”, 7 Nap F.430.18.

- „Egyéni utakon az ősi mesterségben”, 7 Nap F.430.19.
- „Új kamaraegyüttes Szabadkán”, 7 Nap F.430.19.
- „Szabadkai művészek élményt nyújtó hangversenye”, 7 Nap F.430.19.
- „A Szabadkai Filharmónia évadnyitó hangversenye”, 7 Nap F.430.19.

1977.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- Hans Hanshajmer: „Свирају до инфаркта”, Pro Musica F.430.20.
 - Klaus-Hening Bahman: „Бетовен у садашњости”, Pro Musica F.430.21.
 - Franz Kafka: „Az első éjszaka (Levél Milénához 1920 után)”, 7 Nap F.430.12.
 - Franz Kafka: „Vendégségben a holtaknál”, 7 Nap F.430.12.
 - Vladimir Stevanov: „Kuhač utca 2”, „Akácos út”, 7 Nap F.430.14.
 - Josip Klarski: „Erzsébet boldogsága”, 7 Nap F.430.14.
 - Petar Vukov: „A nyom”, 7 Nap F.430.14.
 - James Thurter: „Egyszarvú a kertben”, 7 Nap F.430.14.
 - Christa Reinig: „Eridanos”, 7 Nap F.430.15.
 - E. T. A. Hoffmann: „Beethoven hangszeres zenéje”, 7 Nap F.430.15.
 - H. von Kleist: „A chilei földrengés”, Magyar Szó F.430.16.
 - Franz Kafka: „Klug asszony elutazik”, Magyar Szó F.430.16.
 - Karl Heinrich Waggerl: „Az eltemetett szív legendája”, Magyar Szó F.430.17.
 - Heinrich Böll: „A számlálatlan kedves”, Magyar Szó F.430.17.
 - Frank Thiess: „Az ember akit meg kellett lopnom”, Magyar Szó F.430.17.
 - Marie Luise Kaschnitz: „Kísértetek”, Magyar Szó F.430.20.
 - David Albahari: „Dimitrijević bíró hirtelen megvilágosodása”, 7 Nap F.430.20.
 - Petar Kočić: „Az ifjúság dala”, Üzenet br. 12 F.430.20.
 - Ivo Andrić: „Tájak”, 7 Nap F.430.20.
 - Hugo Hartung: „A vesszőparipa születése”, Magyar Szó F.430.17.
 - William Saroyan: „Harry”, Magyar Szó F.430.17.
 - Branko Ćopić: „A negyedik offenzíva”, 7 Nap F.430.18.
 - Mihail Zoscenko: „A csodálatos kutya”, Magyar Szó F.430.18.
 - Petar Kočić: „Fenyők”, 7 Nap F.430.18.
 - Stig Dagerman: „Az árnyak mind sötétek” F.430.18.

- „Nyolc új Osvit-könyv – Élénk könyvkiadói vállalkozás Szabadkán”, Kilátó – A Magyar Szó kulturális és kritikai melléklete F.430.20.
- „Skender Kulenović”, Üzenet br. 2 F.430.21.
- „A keramikus vallomása – Nemes Fekete Edit”, 7 Nap F.430.21.
- „Védekezés az egyedülmaradás ellen”, 7 Nap F.430.25.
- „Jubileumi hangverseny – ünnepi hangverseny – Pro Musica”, 7 Nap F.430.26.
- „Vajdasági tájak nyomain – Szilágyi Gábor alkotóművésznek 25 éve”, Misao F.430.26.
- „Árny a völgyben”, Magyar Szó F.430.4.

1978.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

Сигн.

- Katarina Sidenko Popović: „Éj a Kárpátokban”, 7 Nap F.430.21.
- Branislav Petrović: „Fruskagora”, 7 Nap F.430.21.
- Wolfgang Borchert: „A kenyér”, Magyar Szó F.430.21.
- Petar Kočić: „Ködben”, Dolgozók F.430.21.
- Franz Karl Weiskopf: „Souvenir”, 7 Nap F.430.22.
- Wolfgang Stendel: „A portré”, 7 Nap F.430.22.
- Wolfgang Stendel: „Nagyon szórakozott volt”, 7 Nap F.430.22,23.
- Hans Holeropp: „Bemutatkozás”, 7 Nap F.430.22,24.
- Wolfgang Stendel: „Nem mindennapi látvány”, 7 Nap F.430.22,23.
- Wolfgang Stendel: „Goethe és a diákok”, 7 Nap F.430.22,25.
- Hans Hollerop: „Megnyerte a fogadást”, 7 Nap F.430.22,24.
- Wolfgang Stendel: „Megmutatom, hogy ki vagyok”, 7 Nap F.430.22,24.
- Wolfgang Stendel: „Ha egy pillanatra...”, 7 Nap F.430.22,25.
- Wolfgang Stendel: „Találkozás az eszményképpel”, 7 Nap F.430.22.
- Hans Hollerop: „Birtokosok”
7 Nap „De így mint ön” F.430.22,24.
„Senkit sem kérdeztem” F.430.22,23.
„Nem iszik teát” F.430.22,25.
„Egy egész kórus” F.430.22,24.
„A kezdő” F.430.22,24.
„Becsületes kritikus” F.430.22.
„Túl hosszú?” F.430.22.
„De engem zavar” F.430.22.
„Mindenki a maga módján” F.430.22.
„Rossz nyelvek” F.430.22,24.
„Sem az óra sem a románcok” F.430.22,25.
„Ki éneklí a szerepet” F.430.22,25.
„A szebb kézvonások” F.430.22,25.
„Egészen egyszerűen” F.430.22.

- Petar Vukov: „Ó idő, piramisaid”, „Álmod szava”, „Versem vára”, „Távolí fehér ház”, 7 Nap F.430.19.
- Vito Marković: 1941, Dolgozók F.430.19.
- V. Stevanov: „Halott gyöngyvirág”, 7 Nap F.430.19.
- G. Krklec: „Élő víz”, 7 Nap F.430.19.
- Petar Vukov: „A fekete bivaly szívemben”, 7 Nap F.430.19.
- Rada Mirčetić: „Titónak és hazámnak”, 7 Nap F.430.19.

1978.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

	Сигн.
– „Кора Милко Патаки”, Мисао	F:430.24.
– „Година Суботичке филхармоније”, Pro Musica 94	F:430.24.
– „Вече Бетовенове камерне музике”, Мисао	F:430.20.
– „Вече 2 Бетовенове камерне музике”, Pro Musica	F:430.23.
– „Антологија високе вредности”, Мостови 1–3	F:430.23.
– „Живот и рад Коре Милко Патаки”, Мостови 1–3	F:430.23.
– „Седамдесет година Суботичке филхармоније”, Мисао	F:430.23.
– „Кора Патаки Милко”, Pro Musica 95–96	F:430.26.
– „Борба против усамљености” (Б. Петровић: Све самљи, Рад, Народна књига, БИГЗ, Београд 1977.), Руковет 11–12	F:430.26.
– „Седам песама Ендреа Адија у преводу Марије Циндори”, Мостови 10–12	F:430.27.
– „Песнички споменик прецима”, Летопис Матице српске 9	F:430.25.
– „Од ђачког успеха до седмојулске награде”, Мисао	F:430.25.
– „Живот посвећен тамбурици” (дело Пере Тумбаса Хаје), Мисао	F:430.25.
– „Диригентска палица Ернеа Лањија”, Суботичке новине	F:430.25.
– „Леп избор – неједнако успели преводи”, Мостови 7–9	F:430.25.
– „Човекова победа над смрћу” (Б. Петровић), Летопис Матице српске 4	F:430.23.
– „Човекова победа над смрћу” (Б. Петровић), Руковет 5–6	F:430.24.
– „Ми на страним језицима” (Антологија високе вредности), Мостови 1–3	F:430.23.
– „Sötétlila tulipánok”, Magyar Szó	F.430.13.
– „Két fiatal művész Beethoven-estje”, 7 Nap	F.430.20.

- D. Maksimović: „Ágacska Tolsztoj sírjáról”,
7 Nap F.430.25.
- Bertolt Brecht: „Módszerek az erőszak ellen”,
7 Nap F.430.25.
- ПОЕЗИЈА: Сигн.
- „Савремена мађарска поезија у Југо-
славији”, Фронт F:430.21.
- „Савремена словачка поезија у Југосла-
вији”, Фронт F:430.21.
- „Савремена русинска поезија у Југосла-
вији”, Фронт F:430.21.
- Људмила Шаменкова: „Туђа мисао”, Фронт F:430.21.
- Јанош Урбан: „Летње јутро”, Змај 6–7 F:430.24.
- Т. Ретке: „Бол”, Мостови 4–6 F:430.24.
- Е. Паунд: „Поздрав”, Мостови 4–6 F:430.24.
- Ј. Урбан: „Дан рибара”, „Прилика”,
„Правац пута”, „Златно сунце”, Летопис
Матице српске 6 F:430.24.
- Карољ Ач: „Сусрети”, Суботичке новине F:430.25.
- Антал Лацко: „Жуто и црвено”, Субо-
тичке новине F:430.25.
- Антал Закањ: „Умро је јоргован”,
Суботичке новине F:430.25.
- Јожеф Гуљаш: „Мала песма из године 66”,
Суботичке новине F:430.25.
- Иштван Ч. Шимон: „Лицитација” (одло-
мак), Фронт F:430.24.
- Матија Молцер: „Три амулета”, Суботичке
новине F:430.25.
- Ј. Бехер: „Те песме старе”, Pro
Musica 94 F:430.24.
- Branislav Petrović: „Téli táj”, „Aranyének”,
7 Nap F.430.20.
- Pal'o Bohuš: „Esős est”, Magyar Szó F.430.20.
- Jan Labáth: „Kagyló a homokban”, Magyar Szó F.430.20.
- Andrej Ferko: „Örökös körforgás”, Magyar Szó F.430.20.
- Pavel Mučaji: „Őszi est”, Magyar Szó F.430.20.
- Mihal Ramač: „Kedvesemhez”, Dolgozók F.430.21.
- Irina O. Kovačević: „Rózsa”, Dolgozók F.430.21.
- Miroslav Sztriber: „Téli éj”, Magyar Szó F.430.23.
- Anhela Prokop: „Éji szél”, Magyar Szó F.430.23.
- Gyura Paprhajji: „A könyv”, Magyar Szó F.430.23.
- Stevan Raičković: „A katona szerelme”,
Dolgozók F.430.23.
- Ivan Alvirović: „Boka”, 7 Nap F.430.24.
- Pavel Kochan: „Ó fekete madár”, 7 Nap F.430.24.
- Zuzana Galambošová: „Virágok”, 7 Nap F.430.24.
- Miroslava Dudok: „Miniatűr”, 7 Nap F.430.24.
- Anna Dudášová: „Fénylő sötétség”, 7 Nap F.430.24.
- Đura Latjak: „Igéret”, 7 Nap F.430.24.
- Miron Kološnjai: „Csalódás”, 7 Nap F.430.24.

- L. A. Hill: „Ellentétes hatás” F.430.22.
 7 Nap „Majdhogy meg nem szólal” F.430.22.
 „A kínai tiszt vacsorája” F.430.22.
 „Zöld kalap piros virágokkal” F.430.22,26.
 „Nem iszik többet” F.430.22.
 „Szemüveg nélkül” F.430.22.
 „Értékes festmény” F.430.22.
 „Gyönyörű nyári ruha” F.430.22.
 „Sikeres nyomozás” F.430.22.
 „Újévi üdvözlések” F.430.22,26.
 „Csak annyit mondanak” F.430.22.
 „Nem fogják énekelni” F.430.22.
 „Rózsás történet” F.430.22.
 „Mindenkét boldoggá teszek” F.430.22.
 „Nem olyan egyszerű dolog” F.430.22.
 „Téves kapcsolat” F.430.22.
 „Ingyen taxi” F.430.22.
- Wolfgang Stendel: „Szellemes visszavágás” F.430.22.
 „Foglalás” F.430.22.
 „Gyengéd célzás” F.430.22.
 „Értékelés” F.430.22,26.
 „Nátha ellen” F.430.22,25.
 „Vélemény” F.430.22,26.
 „A sebesült” F.430.22,26.
 „A makk és az ananász” F.430.22,25.
 „Sajnálom” F.430.22.
 „Ami jó” F.430.22,25.
 „Kié lesz a tallér?” F.430.22.
 „Tintával!” F.430.22,25.
 „Költészet és valóság” F.430.22,25.
 „Nem fogadom meg” F.430.22,24.
 „Igazságos döntés” F.430.22.
 „A fölfeslett varrás” F.430.22,24.
 „Buzgó diákok” F.430.22,25.
 „A bosszú” F.430.22,23.
- Wilhelm Schäfer: „Elfelejtette”, 7 Nap F.430.22.
 – G. A. Rusanov: „Nem jól hallotta a sűgást”,
 7 Nap F.430.22.
 – Bruno Bürgel: „A természeti csoda”, 7 Nap F.430.23.
 – Vladimir Kirda Bolhorves: „Szakítás”, 7 Nap F.430.23.
 – Ivo Andrić: „Hidak”, 7 Nap F.430.23.
 – Wolfgang Stendel: „Semmi köze hozzá”, 7 Nap F.430.23.
 – Ivo Andrić: „Jelek az út mentén”, 7 Nap F.430.23.
 – Hans Hollerop: „Birtokosok”, 7 Nap F.430.23.
 – Josip Klarski: „A gyerek”, 7 Nap F.430.23.
 – Vlagyimir Poljakov: „Udvarias akartam
 lenni”, Magyar Szó F.430.24.
 – Miron Kanjuh: „A fájdalom fala”, Dolgozók” F.430.24.
 – Wolfgang Stendel: „Fej nélkül”, 7 Nap F.430.24.
 – Hans Hollerop: „Igazságos döntés”, 7 Nap F.430.24.
 – Ivo Andrić: „A tenger felett”, 7 Nap F.430.24.
 – Josip Klarski: „Klotildka”, Dolgozók” F.430.24.
 – H. Hollerop: „A nagy művész”, 7 Nap F.430.25.

- „A megbékélt Shakespeare – A szarajevói Ifjúsági Színház vendégjátéka Szabadkán”, Magyar Szó F.430.26.
- „Tartalom”, Üzenet br. 3–9 F.430.27.
- „Megható hangverseny”, 7 Nap F.430.27.
- „A tambura szerelmese”, Üzenet br. 4. Pero Tumbas Hajo F.430.27.
- „Újvidéki művészek nagy sikerű kamarakonzertje”, 7 Nap F.430.27.
- „Gyermekkorunk élő emlékei”, Üzenet br. 5 F.430.27.
- „Hazafiak”, Magyar Szó F.430.27.
- „Levelek tükrében”, Magyar Szó F.430.29.
- „A neve számunkra fogalom – Milko Pataki Cora élete és munkássága”, Üzenet br. 1–2 F.430.29.
- „Széles skálájú versmondás”, „Karmester-avató hangverseny”, 7 Nap F.430.29.
- „Csetlő-botló városiasodók”, Magyar Szó F.430.29.
- „Joakim”, Magyar Szó F.430.29.
- „Nušić modern rendezésben”, Magyar Szó F.430.29.
- „Nőnap hangverseny a zeneiskolában”, 7 Nap F.430.29.
- „Bemutató a Népszínházban – Kokárdaviselők”, Magyar Szó F.430.30.
- „Választékos műsor”, 7 Nap F.430.30.
- „Az ÉLETJEL két évtizede”, Misao F.430.30.
- „Hogy minél többen megszeressék a kórusmuzsikát – Égető Gabriella zenei pályautja”, Üzenet br. 6. F.430.30.
- „Ősbemutató a filharmónia hangversenyén”, 7 Nap F.430.30.
- „Jelentős zenei esemény”, 7 Nap F.430.30.
- „Merész vállalkozás – Dudás Antal újvidéki tárlatáról”, Üzenet br. 7–8 F.430.30.
- „Tragikus költői dokumentum – Radnóti Miklós: Bóri notesz – Danilo Kiš fordításában”, Üzenet br. 7–8 F.430.30.
- Gondolatszilánkok – „Komoly kerékpár”
 „Haragos hangjegyek”
 „Tragikus tranzistorok”
 „Különös kocsi”
 „Hűséges hangszerek”, 7 Nap F.430.30.
- „Országos jelentőségű ősbemutatók”, Magyar Szó F.430.31.
- „Modern spanyol dráma”, Magyar Szó F.430.31.
- „Avantgarde eszközökkel”, Magyar Szó F.430.31.
- „Mély értelmű költői filozófia”, Üzenet br. 10 F.430.31.
- „Helyzetkomikumra épített vígjáték”, Magyar Szó F.430.32.
- „A fémmunkás vallomása”, Üzenet br. 12 F.430.32.
- „Висока садржајна и стилска вредност”, Мостови 7–9 F.430.32.

ПОЕЗИЈА

- „Ти си ми сунце”, Фронт 30 F.430.34.

- Jakim Csapko: „Eljött”, 7 Nap F.430.24.
- Marija Ramacs-Szegedi: „Vándormadarak”,
7 Nap F.430.24.
- Branislav Petrović: „Váratlanul újra tavasz”,
Dolgozók F.430.24.
- Josef Weinheber: „Vonósnégyes” F.430.24.
- Kata Misirkova-Rumenova: „Tisza”, 7 Nap F.430.25.
- Juraj Tušiak: „Vizek fölött”, 7 Nap F.430.25.
- Anhela Prokop: „Ott kinn a kertben”, 7 Nap F.430.25.
- V. Beszerminji: „Tudod”, 7 Nap F.430.25.
- M. Ramacz: „Fehér madarak”, 7 Nap F.430.25.
- Petar Vukov: „A költészet dekontaminálása”,
7 Nap F.430.26.

1979.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:	Сигн.
– „Јубиларни концерт КУДЗ „Ерне Лањи””,
Pro Musica 98	F:430.27.
– „Љубав према хорској музици”, Мисао	F:430.27.
– „Љубав према хорској музици”, Руковет
7–8	F:430.31.
– „Расадник талената”, Мисао	F:430.27.
– „Иван Јандрић и његова керамика”, Мисао	F:430.29.
– „Јубиларни концерт камерног хора Pro
Musica”, Pro Musica 97	F:430.29.
– „Портрет радника-уметника”, Мисао
(Никола Лукач)	F:430.30.
– „Портрети уметника – Габријела
Егете”, Pro Musica 99	F:430.30.
– „Исповест металца”, Руковет 11–12	F:430.32.
– „Тежња за једноставним изразом”,
Мисао	F:430.32.
– „Препеви на основу силових превода”,
Мостови 4	F:430.33.
– „Gondolat szilánkok”, 7 Nap	F.430.13.
– „Három szabadkai művész hangversenye”,
7 Nap	F.430.26.
– „Mesevilág szóban és szoborban” – Beszédes
Valéria: „Jávorfácska”, 7 Nap	F.430.26.
– „Farsangi éji játék – A Népszínház szerb-
horvát társulatának első idei bemutatójáról”,
Magyar Szó	F.430.26.
– „Emlékezetes zenekari est”, 7 Nap	F.430.26.
– „Zongora és fúvózene”, 7 Nap	F.430.26.
– „Rögzített pillanatok Dudás Antal képein”,
Misaó	F.430.26.
– „A proletár ember tragédiája – A Zombori
Nemzeti színház vendégjátéka Szabadkán”,
Magyar Szó	F.430.26.

- David Albahari: „A posta mellett”, 7 Nap F.430.31.
- David Albahari: „Strumberger asztalos”,
Dolgozók F.430.32.
- Sait Orahovac: „Egyedülálló eset”, 7 Nap F.430.32.
- David Albahari: „A nyári lak”, Magyar Szó F.430.32.
- ПОЕЗИЈА:** Сигн.
- Јожеф Дебрецени: „Даница”, „Над пре-
слицом”, Фронт F:430.30.
- Десет прпева са мађарског (Пап, Гал,
Шимон, Закањ, Јунг, Домонкош, Ач, Фехер,
Конц, Толнаи), Домети 18 F:430.31.
- П. Бендер: „Бело”, „Крш”, Фронт F:430.31.
- Ф. Фехер: „Разгледница из Новог Сада”,
Фронт F:430.31.
- Савремена словачка поезија II, Мостови F:430.31,32.
- Савремена словачка поезија у Југославији,
Улазница 69 F:430.32.
- „Човек који нема музике у себи” (Мле-
тачки трговац) Pro Musica F:430.30.
- „Песма о Орфеју” (Хенрик VIII), Pro
Musica F:430.30.
- Nikola M. Kocsis: „Mondd”, 7 Nap F.430.26.
- Miroslav Striber: „Összetört tambura”, 7 Nap F.430.26.
- Irina Hardi-Kovačić: „Temető”, 7 Nap F.430.26.
- Johannes R. Becher: „Elvesztett költemények”,
Dolgozók F.430.26.
- Ivo Popić: „A nap megnyitja kapuit”
„A világ körülöttem”
„A menekvés”
„Gyermekkorom lábnymai”, Üzenet br. 1–2 F.430.29.
- Oskar Davičo: „Nyugtalanság”, Dolgozók F.430.30.
- Jure Franičević Pločar: „A partizán mesél”,
Magyar Képes Újság F.430.30.
- Aco Šopov: „Éj a tapon a kolostornál”, Dolgozók F.430.30.
- Manfred Hausman: „Út az éjszakába”, Dolgozók F.430.31.
- Bojan Jovanović: „A hegedű”, 7 Nap F.430.32.

1980.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА:** Сигн.
- „Врсни извођачи – снажан доживљај”,
Суботичке новине F:430.33.
- „Вече француске музике”, Суботичке новине F:430.33.
- „Резултат пожртвоване педагогије”,
Суботичке новине F:430.33.
- „Темпераментне интерпретације”,
Суботичке новине F:430.33.
- „Песме Ендреа Адија у преводу Ивана
Ивањија”, Мостови 10–12 F:430.40.

1979.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- Ivo Andrić: „A műalkotás sorsa”, 7 Nap F.430.26.
- Wolfgang Stendel: „Gyengéd célzás”, 7 Nap F.430.26.
- L. A. Hill: „Szemüveg nélkül”, 7 Nap F.430.26.
- L. A. Hill: „Nem iszik többet”, 7 Nap F.430.26.
- L. A. Hill: „Értékes festmény”, 7 Nap F.430.26.
- L. A. Hill: „Csak annyit mondanak”, 7 Nap F.430.26.
- Oskar Davičo: „Egy élet története. Kitartás”,
7 Nap F.430.26.
- L. A. Hill: „Sikeres nyomozás”, 7 Nap F.430.26.
- L. A. Hill: „Ingyen taxi”
„Téves kapcsolat”
„Nem olyan egyszerű dolog”, 7 Nap F.430.27.
- H. Hollerop: „Becsületes kritikus”, 7 Nap F.430.27.
- Stojan Đorđević: „Oskar Davičo műve saját
idejében”, Üzenet br. 3 F.430.27.
- L. A. Hill: „Gyönyörű nyári ruha”, 7 Nap F.430.27.
- L. A. Hill: „Majdhogy meg nem szólal”, 7 Nap F.430.27.
- L. A. Hill: „Ellentétes hatás”, 7 Nap F.430.27.
- Wolfgang Stendel: „Sajnálom”, 7 Nap F.430.27.
- L. A. Hill: „Céltévesztett igyekezet”, 7 Nap F.430.29.
- Vasko Popa: „Tárgyak társasága”, 7 Nap F.430.29.
- W. Stendel: „Foglalás”, 7 Nap F.430.29.
- L. A. Hill: „Rózsás történet”, 7 Nap F.430.29.
- Ivo Andrić: „Ha elkezdünk töprengeni...”, 7 Nap F.430.29.
- L. A. Hill: „Mindenkit boldoggá teszek”, 7 Nap F.430.29.
- Hans Hollerop: „Nem fogják énekelni?”, 7 Nap F.430.30.
- W. Stendel: „Kié lesz a tallér?”, 7 Nap F.430.30.
- H. Hollerop: „Egészen egyszerűen”, 7 Nap F.430.30.
- W. Stendel: „Szellemes visszavágás”, 7 Nap F.430.30.
- W. Stendel: „Találkozás az eszményképpel”,
7 Nap F.430.30.
- L. A. Hill: „A kínai tiszt vacsorája”, 7 Nap F.430.30.
- Hans Hollerop: „Túl hosszú”, 7 Nap F.430.30.
- Amos Tutuda: „A tökéletes férfi”, Dolgozók F.430.30.
- Sait Orahovac: „Magyarázat”, 7 Nap F.430.30.
- Sait Orahovac: „Kereskedő karrier”, 7 Nap F.430.30.
- Sait Orahovac: „Már találkoztunk valahol”,
7 Nap F.430.30.
- Sait Orahovac: „France Bevk az irodalomról”,
„Ujević az esőben” F.430.31.
- Sait Orahovac: „Találós kérdés”, A távíró és
a rádió”, 7 Nap F.430.31.
- Luka Šteković: „A zászló”, Dolgozók F.430.31.
- Sait Orahovac: „Ezt tudja a világ”
„Törlés”
„Prešern hallhatatlan szerelme”
„Szakmabeli titok”, 7 Nap F.430.31.

- А. Лацко: „Свакидашњица”, Суботичке новине F:430.33.
- Савремена мађарска поезија у Југославији, Градина 4 F:430.35.
- А. С. Пушкин: „Арион”, Pro Musica 102–103 F:430.36.
- Андреј Ферно: „Вечни круг”, Домети 21 F:430.36.
- Пал’о Бохуш: „Кишовито вече”, Домети 21 F:430.36.
- Ђерђ Шомљо: „Прича о завичају”, Књижевна реч F:430.36.
- Антал Закањ: „Прошлост-садашњост”, Суботичке новине F:430.36.
- Карољ Ач: „Тренутак”, Књижевна реч F:430.32.
- Антал Лацко: „Гркиња”, Руковет F:430.32.
- Јожеф Гуљаш: „Немојте доћи”, Суботичке новине F:430.33.
- Пал Бендер: „Крш”, Суботичке новине F:430.36.
- Савремена русинска поезија у Југославији, Улазница 74 F:430.36,37.
- Антал Закањ: „Искра и грана”, Руковет 4 F:430.37.
- Михал Рамач: „Ја, драгој”, Дневник 46 F:430.39.
- Атила Јожеф: „Откад си отишла”, „Бојим се...”, „Бисер”, „Чаролије”, „Нек ме глади”, Домети F:430.39.
- Атила Јожеф: „Сонетни венац”, Руковет F:430.40.
- Савремена мађарска поезија у Југославији, Улазница F:430.38.
- Савремена мађарска поезија у Југославији, Градина 4 F:430.35.
- Ференц Тот: „После суше”, Дневник F:430.39.
- Јожеф Пап: „Рађање песме”, Дневник 45 F:430.39.
- Шандор Вереш: „Песме у једном реду”, Градина 2 F:430.38.
- Антал Лацко: „Грађење моста”, Суботичке новине F:430.33.
- Јожеф Гуљаш: „Немојте доћи”, Суботичке новине F:430.33.
- Иштван Конц: „Брдо и девојка”, Дневник F:430.33.
- Bojan Jovanović: „A guszlica”, „A duda”, „A fuvola”, „A harsona”, „A zongora”, „Az orgona”, Magyar Szó F:430.33.
- Bojan Jovanović: „Liszt”, 7 Nap F:430.33.
- Kajetan Ković, Gustav Krklec: „A szülőföld”, Magyar Képes Újság F:430.33.
- Marin Franičević: „A harcos hazatér”, Magyar Képes Újság F:430.33.
- Népdalok Titóról, Magyar Képes Újság F:430.33.
- Népdal, Vladimir Nazor: „Felkelés”, Magyar Képes Újság F:430.33.
- Milovan Krunić: „Tito”, Magyar Képes Újság F:430.33.
- Tito-kóló, Magyar Képes Újság F:430.33.
- Oskar Davičo: „Tito rabságban”, Magyar Képes Újság F:430.33.

- „Суботица”, Pro Musica 104 F:430.40.
- „Концерт камерног хора Pro Musica”,
Pro Musica 104 F:430.40.
- „Вече соната војвођанских уметника”,
Pro Musica 104 F:430.40.
- „Концерт хора Pro Musica – и старо и
ново – перфектно”, Суботичке новине F:430.33.
- „Вече соната војвођанских уметника”,
Суботичке новине F:430.33.
- „Поетска сликовница панонске равнице
(Лазар Францишковић: Утва без крила)”,
Руковет 4 F:430.37.
- „Лепа и богата антологија; Давид Алба-
хари: Савремена светска прича”, Руковет 4 F:430.37.
- „Белешка о писцима и превод Ирине
Харди-Ковачић: Ружа”, Мостови 41 F:430.37.
- „Песме Иштвана Конца и Пала Бендера у
преводу Јудите Шалго и Арпада Вицка”,
Мостови F:430.37.
- „A Vasas szerző legújabb könyve – Laczkó
Antal: Acélszívvel”, Üzenet br. 3 F:430.33.
- „Nem megzenésített vers, hanem zenés költe-
mény – Domonkos István: Kuplé”, Új
Symposion br. 174 F:430.33.
- „Balladás költészet – Tóth Ferenc: Csonto-
miglan-csontodiglan”, Üzenet br. 9 F:430.37.
- „Életeleme volt a szeretet – Tóth Ferenc
halálára”, Üzenet br. 11 F:430.39.
- „Nikola Lukač újabb sikere”, Magyar Szó F:430.39.
- „A kölcsönösség jegyében”, Üzenet br. 12 F:430.39.
- „Búcsú Dobriša Cesarićtól”, Magyar Képes
Újság F:430.39.
- „Lazar Francišković: Utva bez krila”, Üzenet F:430.36.

1980.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- David Albahari: „A szépség kelyhe”, Üzenet
br. 6 F:430.36.
- Muharem Pervić: „Az örökkévaló pillanat
költője – Dušan Matić halálhírére”, Üzenet br. 10 F:430.39.

ПОЕЗИЈА:

- Калман Фехер: „Лов”, Дневник F:430.33.
- Иштван Латак: „Без наслова”, Дневник F:430.33.
- А. С. Пушкин: „Не певај ми лепотице”, Pro
Musica 101 F:430.33.
- О. Жупанчич: „Ко песма из даљине”, Pro
Musica 101 F:430.33.

- „Тврдоглави торњеви”, Суботичке новине F:430.41,45.
- „Између ватре и мрака”, Суботичке новине F:430.41.
- „Скупочена збирка народних балада нашег поднебља”, Форум F:430.42.
- „Између ватре и мрака”, Мисао F:430.43.
- „Душа у крлетки”, Радио Суботица F:430.43.
- „Враћам дуг”, Дневник F:430.13.
- „Titokzatos tárgyak”, Magyar Szó F.430.13,41.
- „Adósságtörlesztés”, Magyar Szó F.430.13.
- „Rejtező tornyok”, Magyar Szó F.430.13,40.
- „Titokzatos telefon”, Magyar Szó F.430.13.
- „Mindannyiunk igazi otthona”, Magyar Szó F.430.13,42.
- „A cipő”, Magyar Szó F.430.41,45.
- „Egy bizonyos mosoly”, Magyar Szó F.430.43,45.
- „A hegyoldali barlang titka”, 7 Nap F.430.43,45.
- „Becsületszó egyéb szavak”, Magyar Szó F.430.43,45.
- „A valóság költői képei”, Magyar Szó F.430.43.

ПОЕЗИЈА:

Сигн.

- „Када се ризнице отварају врата”, Суботичке новине F:430.34,40.
- „Те црне ноћи”, Суботичке новине F:430.34,41.
- „Предивни предео што се изненада”, Руковет F:430.34,41.
- „Сећање”, „Реци како бих могла”, Универзитетска ријеч F:430.34,43.
- „Tavaszköszöntő”, Magyar Szó F.430.7.
- „Tavaszi dal”, Magyar Szó F.430.7.
- „Nyár”, Magyar Szó F.430.7.
- „Esti bújócска a kertben”, Magyar Szó F.430.7.
- „Nyármadár”, Magyar Szó F.430.7.
- „Szeptember”, Magyar Szó F.430.7,42.
- „Tóparti ősz”, Jó Pajtás F.430.7,42.

1981.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

Сигн.

- Иштван Еркењ: „Једноминутне новеле”, Књижевна реч 168 F:430.41.
- Radomir Mićunović: „Hadsereg napí geréz”, Magyar Szó F.430.43.

ПОЕЗИЈА:

- Пал Бендер: „Кад си дошла”, Борба F:430.39.
- Јожеф Пал: „Раћање песме”, Дневник F:430.40.
- Ференц Тот: „Јесен”, Дневник 71 F:430.41.
- Пал Бендер: „Кад си дошла”, Дневник 79 F:430.41.
- Петер Шинкович: „Ред”, Дневник 84 F:430.41.

- Kajetan Ković: „Tito, az ember”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- Vladimir Nazor: „A csapat”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- Zdenko Štambuk: „Tito hadserege”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- Živko Jeličić: „A holdtalan éjben folyik a sötét víz”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- Népdal – „Kérés”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- Branko Ćopić: „A negyedik offenzíva”, 7 Nap F.430.33.
- Marija Šimoković: „1980. május 4-én Josip Broz halálhírére”, 7 Nap F.430.33.
- Rade Obrenović: „Mint a fény”, Üzenet br. 5 F.430.33.
- Marija Šimoković: „Levél”, 7 Nap F.430.33.
- Rainer Maria Rilke: „Szerelmi dal”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- Christian Morgenstern: „Tölcsérek”, Magyar Képes Újság F.430.33.
- I. Pančić: „A tavaszba távoztál”, Üzenet br. 6 F.430.36.
- Petar Vukov: „Josip Broz Tito”, Üzenet br. 7–8 F.430.36.
- Zdenka Fedjver: „Čak neve maradt meg”, Üzenet br. 7–8 F.430.36.
- Branko Maširević: „Az utolsó hír”, Üzenet br. 7–8 F.430.36.
- Danijela Sokol: „Nyár”, „Hogyan jön a szerelem”, „Bebújni egymás tenyerébe”, „Utazás előtt”, „Minden asszony”, 7 Nap F.430.36.
- Marija Šimoković: „Hívlak”, 7 Nap F.430.39.
- Milivoj Polić: „Mondd ki azt a szót”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Marija Seginj-Došen: „Születésnap”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Kruna First-Medić: „Gyermekkor”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Petar Vukov: „Versem vára”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Marija Šimoković: „Elöttem az est”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Lazar Francišković: „Magány”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Zdenka Fedjver: „Nyugtalanságok”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Branko Maširević: „Hangtalanul”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Milenko Popić: „Az építő”, Magyar Képes Újság F.430.39.
- Marija Šimoković: „Jona hat és fél éves”, „Hikma”, „A szerelemtől”, „Ne menj el”, „Tavasz”, „A világ nélküled”, 7 Nap F.430.39.

1981.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

Сигн.

- „Деликатан програм – виртуозно извођење”, Суботичке новине

F:430.39.

ПОЕЗИЈА:

- „Април”, Јединство (за децу) 13 F:430.34.
- „Јануар”, Јединство (за децу) 1 F:430.34,43.
- „Сонети”⁽⁵⁾, Руковџ F:430.34,48.
- „Február”, Magyar Képes Újság F.430.7.
- „Március”, Magyar Szó F.430.7,42.
- „Április”, 7 Nap F.430.7,42.
- „A vándor dala”, Magyar Szó F.430.7,42.
- „Május”, Magyar Szó F.430.7,47.
- „Ábrándozás”, 7 Nap, Jó Pajtás F.430.7,47.
- „Június”, Magyar Szó F.430.7,47.
- „Vakáció”, Magyar Szó F.430.7,47.
- „Kánikula”, Magyar Szó F.430.7,47.
- „Zivatar”, 7 Nap F.430.7,47.
- „Nyárvégi est”, Magyar Szó F.430.7,47.
- „Száll a labda”, Jó Pajtás F.430.7,47.
- „Őszpompa”, Magyar Szó F.430.7,47.
- „Száz apró lángocska”, Magyar Képes Újság F.430.7,48.
- „December”, Magyar Szó F.430.7,48.
- „Egy vers vándorlása”, Magyar Szó F.430.42.
- „Január”, Jedinstvo F.430.43.

1982.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПОЕЗИЈА:

- Петер Шинкович: „Кодекс за двобој”,
Polia F:430.44.
- Јанош Урбан: „Млад месец”, Дневник F:430.44.
- Јожеф Подолски: „Лежао сам”, Дневник F:430.44.
- Јожеф Атила: „Успаванка”, Политика F:430.44.
- Имре Сич: „Јелен”, Дневник F:430.44.
- Карољ Лабади: „Трчање срна”, Дневник F:430.44.
- Јанош Урбан: „Песме”, Радио Суботица F:430.44.
- Јанош Урбан: „Pesme”, Üzenet 12 F:430.44.
- Ф. Фехер: „Пејзаж из Бачке”, Дневник F:430.48.
- П. Бендер: „Бело”, Дневник F:430.48.
- Ф. Фехер: „Песникова судбина”, „Таласи”,
„Песма о мајци”, Домети F:430.48.
- Ј. Урбан: „Натапање”, „Млад месец”,
„Ватромет”, „Купање”, Домети 82 F:430.47.
- Јанош Сивери: „Филантропска песма”, Дневник F:430.43.
- Јанош Сивери: „Салто мортале”, „Филан-
тропска песма”, „Моје ствари”, „Ин-
ферно, инферно”, Омладински покрет F:430.42.
- Габор Филеп: „Чаробне папуче”, „Страх”,
„Козметичар”, „Инвентар”, „На пор-
тирници радио-станице”, Омладински
покрет F:430.42.
- Marija Šimoković: „Pasztorál”, Magyar Szó F.430.42.

- Петер Шинкович: „Из сонетног венца”,
Полиа 266 F:430.41.
- С. G. Rosetti: „Május”, Magyar Szó F.430.41.
- Bojan Jovanović: „Hangszeres hármас”, Üzenet
br. 7–8 F.430.41.
- Radomir Mićunović: „A pajta”, Barlang a
tengerparton”, „Az író szobája”, Üzenet br.
10–11 F.430.43.
- Radomir Mićunović: „A pionírok ünnepe”,
Magyar Szó F.430.43.
- Radomir Mićunović: „Az álmotthon dicsé-
rete”, „Teljesült álm”, „Félálm”, 7 Nap F.430.43.
- B. Brecht: „Madarak télen az ablak előtt”,
Magyar Szó F.430.40,43.
- J. R. Becher: „Nagymama”, Napsugár F.430.40.
- Danijela Sokol: „Cím nélkül”, Magyar Képes
Újság F.430.40.
- Tatjana Lukić: „Sétálni tanítom húgomat”,
Magyar Képes Újság F.430.40.
- Cecil Spring-Rice: „Munka”, Napsugár F.430.40.

1982.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- „Песме пригушене страсти”, Радио
Суботица F:430.42.
- „Скупоцена збирка народних балада нашег
поднебља”, Мисао 11 F:430.42.
- „Врлине и недостаци једне антологије”,
Дневник F:430.46.
- „Отровна оловка”, Сремске новине F:430.45.
- „Збирка народних балада”, Дневник F:430.46.
- „Живо дрво мађарске књижевности за
децу”, Мисао F:430.46.
- „Утеха у природи”, Дневник 119 F:430.42.
- „Слике стварности”, Дневник F:430.44.
- „Исповест човека нашег доба” (Јанош
Сивери: Кредо) F:430.44.
- „Петер Шинковић: „Разломљена хроника”
(радио-драма) Приказ Марте Ковач
Кењереш F:430.44.
- „Anna dolgozata”, Dolgozók F.430.42,45.
- „Magány és madárdal – Szűcs Imre: Fekete
szárnyú szél”, Üzenet br. 6 F.430.47.
- Szűcs Imre: „Kövek között fű”, Képes
Ifjúság F.430.47.

- „Vigasság”, Magyar Szó F.430.7,49.
- „Tündérvár”, 7 Nap F.430.49.
- „Dal a dalról”, Magyar Szó F.430.49.
- „Nyárvarázs”, „Száll a labda”, Magyar Szó F.430.49.
- „Nyárhinta”, Magyar Szó F.430.49.
- „Gyere, játszál velem!”, 7 Nap F.430.49.
- „Száz szírom, száz tükrén”, Magyar Képes Újság F.430.49.
- „Kora ősz”, Magyar Szó F.430.50.
- „Ősz hajója”, Magyar Szó F.430.50.
- „Téliüzenet”, Magyar Szó F.430.50.
- „Hóvihár”, Jó Pajtás F.430.50.

1983.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- Petko Vojnić Purčar: „A gyűrűzött holló”,
Magyar Képes Újság F.430.50.

ПОЕЗИЈА:

- Иштван Конц: „Брдо и воз”, Дневник F:430.49.
- Иштван Бошњак: „Звезданим корацима”,
Дневник 199 F:430.50.
- Иштван Бошњак: „Нескромна жеља”,
„Императив”, „Антипесма”, Дијалектика
вредности”, Домети 35 Ф.430.50.
- Ф. Фехер: „Песникова судбина”, Дневник 161 F:430.48.
- J. J. Zmaj: „Halkan, te éj”, Кépes Ifjúság F.430.48.
- D. Cesarić: „Nyírfák az utcán”, Jó Pajtás F.430.48.
- R. Mićunović: „Különös nap”, Magyar Szó F.430.48.
- D. Cesarić: „A tavasz, amely nem az enyém”,
Кépes Ifjúság F.430.48.
- Max Dauthendey: „Tavasz-est”, Кépes Ifjúság F.430.48.
- Joseph von Eichendorff: „Tavasz-üdvözet”,
Кépes Ifjúság F.430.48.
- Jure Kaštelan: „Lovas és lova”, Jó Pajtás F.430.48.
- J. J. Zmaj: „Az elégetett vers”, 7 Nap F.430.48.
- M. Šimoković: „Két szerelmes vers”, Üzenet br. 5 F.430.49.
- Petar Vukov: „Versem vára”, Üzenet br. 5 F.430.49.
- Rajko Balaban Sibirski: „Pillantás a csilla-
gokba”, Üzenet br. 5 F.430.49.
- Slavko Matković: „A tárgyakról”, Üzenet br. 5 F.430.49.
- Lazar Francišković: „Három síksági vers”,
Üzenet br. 5 F.430.49.
- Mirko Kujundžić: „Mesterszonett”, Üzenet br. 5 F.430.49.
- Robert G. Tili: „Free jazz”, Üzenet br. 5 F.430.49.
- J. J. Zmaj: „Sötét rövid napok”, Magyar Szó F.430.49.
- V. Parun: „A koraest illata”, 7 Nap F.430.49.
- G. Krklec: „Feketerigó”, 7 Nap F.430.49.
- Kruna First-Medić: „Gyermekek”, 7 Nap F.430.49.

- Đ. Jakšić: „Éjjeli szálláson”, Dolgozók F.430.42.
- J. W. Goethe: „Boldog vágy”, 7 Nap F.430.42.
- Đ. Jakšić: „A sas”, Képes Ifjúság F.430.42,47.
- R. Mićunović: „Álom csupán”, Magyar Szó F.430.42.
- J. W. Goethe: „Kedvesem közelléte”, Képes Ifjúság F.430.42.
- Miroslav Slavko Pešić: „A régi óra”, Szerelmes vers gyanánt”, „Elmúlt a nyár”, Üzenet br. 4 F.430.42.
- M. Krleža: „Őszi dal”, 7 Nap F.430.43,44.
- Bogdan Mrvoš: „Legenda a tűzről”, 7 Nap F.430.43.
- Theodor Däubler: „Tél”, 7 Nap F.430.43.
- R. Mićunović: „Titkok árulója”, 7 Nap F.430.43.
- Gustav Krklec: „Boldog idill”, Magyar Képes Újság F.430.44.
- Jure Kaštelan: „A jövőben is élni”, „De szeretném ha szeretnél”, Magyar Képes Újság F.430.44.
- R. Mićunović: „A világutazó”, 7 Nap F.430.44.
- M. Krleža: „Éjszaka vidéken”, Üzenet br. 1–2 F.430.44.
- R. Mićunović: „Anyám szeme”, Magyar Szó F.430.44.
- Dragutin Tadijanović: „Ha már nem leszek”, Magyar Képes Újság F.430.47.
- Aco Šopov: „Szerelem”, 7 Nap F.430.47.
- R. Mićunović: „Ballada a madarakról”, 7 Nap F.430.47.
- R. Mićunović: „A hangya és a csillagok”, 7 Nap F.430.47.
- H. W. Longfellow: „Gyermekek”, Magyar Szó F.430.47.
- J. W. Goethe: „M megbékülés”, Magyar Szó F.430.47.
- Đura Jakšić: „Minek...”, Üzenet br. 9 F.430.47.
- Đura Jakšić: „Halálom után”, „Néma éjen át”, 7 Nap F.430.47.
- R. Mićunović: „Az ikernővérek esete”, 7 Nap F.430.48.
- D. Cesarić: „Az útitárs”, Képes Ifjúság F.430.48.

1983.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- Доживљене животне појаве”, Дневник F:430.49.
- „Vágyak könyve – M. Šimoković”, Üzenet br. 9 F.430.50.
- „Hazánk legfiatalabb magisztere”, Képes Ifjúság, Kinka Rita F.430.50.
- „A vízcseppek muzsikájától a világversenyekig”, 7 Nap F.430.50.

ПОЕЗИЈА:

- „Магистрале”, Суботичке новине Сигн. F:430.34,49.
- „Пркосном драгом” (I–II–III), Руковет F:430.34,49.
- „Трен”, Улазница F:430.34.
- „Трен”, (Улазница, Став, Руковет, Домети) F:430.50.
- „Ködhullás”, „Tűzcsiholó dal Csillának”, Magyar Szó F.430.7,48.
- „Tél–Tavas”, Magyar Szó F.430.7,48.
- „Tavasztündér zöld kelyhe”, 7 Nap F.430.7,48.
- „Fohász”, „Könyörgés gyógyulásért”, 7 Nap F.430.7,49.

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
- Карољ Лабади: „Изјава љубави”, „Верност”, „Трчање срна”, „Похвала Панонији”, Домети 39 Ф:430.52.
 - Карољ Лабади: „Оквири слика”, Суботичке новине Ф:430.52.
 - Петер Шинкович: „Рушење”, „Питање”, „Двогласне етиде”, „Ред”, „Једне црте мање или више”, Домети 36 Ф:430.52.
 - Тибор Слобода: „Лутка од крпе”, Суботичке новине Ф:430.52.
 - Branko Čorić: „A parancsnok”, Magyar Képes Újság Ф:430.52.
 - Gustav Krklec: „Utak”, Magyar Képes Újság Ф:430.52.
 - Dobriša Cesarić: „Halott költő éneke”, Magyar Képes Újság Ф:430.52.

1985.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- „Фелџтони из музичке прошлости Суботице
 - „Музички живот Суботице при крају 18. века”, Суботичке новине Ф:430.46

- ПОЕЗИЈА:
- „Villanyrendőr esős éjjel”, Jó Pajtás Ф:430.46.
 - „Téli holdas éj”, Magyar Szó Ф:430.52.
 - „Téli szél”, Magyar Képes Újság Ф:430.52

1985.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

- ПРОЗА: Сигн.
- Атила Молнар Чикош: „Психички живот са воденим знацима”, Политика Ф:430.46
 - Павао Циндрић: Тито – anekdóták, 7 Nap Ф:430.52

- ПОЕЗИЈА:
- Оскар Давичо: „Nyugtalanság”, Üzenet 5 Ф:430.46

1986.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
- „Ка циљу”, Фронт 5 Ф:430.34,46.
 - „Покрај шуме”, Фронт 33 Ф:430.34,46.

- C. Rosetti: „Szivárvány”, Jó Pajtás F.430.49.
- G. Vitez: „Altatódal az erdőben”, 7 Nap F.430.49.
- Branko Radičević: „Fiatalon meghalni”, Képes Ifjúság F.430.49.
- V. Parun: „A koraest illata”, Képes Ifjúság F.430.50.
- M. Šimoković: „Húszéves ma az Életjel”, Üzenet br. 10 F.430.50.
- Slavko Matković: „A táltos”, 7 Nap F.430.50.

1984.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- „Тражење пута” (Петар Шинковић: Дубоки лет), Домети F:430.52.
- „Cukorka”, Magyar Képes Újság, Magyar Szó F.430.45,50.
- „Richard Wagner”, Magyar Képes Újság F.430.50.
- „Humanista forradalmár, művész – Ismet Mujezinović”, Üzenet br. 1–2 F.430.50.
- „Küzdelem és dicsőség – Maria Callas, az évszázad primadonnája”, Magyar Képes Újság F.430.52.
- „Ábrázoló költészet – Slavko Matković: Antigraf”, Üzenet br. 3 F.430.52.

ПОЕЗИЈА:

- „Царство сенки”, РУКОВЕТ F:430.52,34.
- „Zúzmará”, Magyar Szó F.430.50.
- „Farkaskaland”, 7 Nap F.430.50.
- „Téli szél”, Jó Pajtás F.430.52.
- „Tavas lobban”, Magyar Szó F.430.52.
- „Játék”, Magyar Szó F.430.52.
- „Fölszállott a sármány”, Magyar Képes Újság F.430.52.
- „Aranyeső”, Magyar Képes Újság F.430.52.
- „A kedvest meglelni”, Dolgozók F.430.52.
- „Csónakom kimostam”, „Nyáreső”, Magyar Szó F.430.52.
- „Tavas”, „Lidércfény”, Magyar Szó F.430.52.
- „Tavaszéj”, Magyar Képes Újság F.430.52.
- „Utazás”, Jó Pajtás F.430.52.
- „Öröm”, „Szobor”, „Az igazi út”, Üzenet br. 7 F.430.52.
- „Résznyi kis ragyogás”, Jó Pajtás F.430.52.
- „Öröm”, Szabadka képekben, szavakban, zenében F.430.52.

1984.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

- Dragoslav Mihailović: „Lilike”, Magyar Képes Újság F.430.52.

Преводачки радови Марте Ковач Кењереш:

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
 – Шимоковић Марија: „Azt gondoltam...”, 7 Nap Ф:430.46

1987.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
 – „Сећање”, Фронт 20 Ф:430.45,46

- ПРОЗА:
 – „A zenélő óra titka”, Magyar Képes Újság Ф:430.46

1987.

Преводачки радови Марте Ковач Кењереш:

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
 Карољ Лабади: „Трчање срна”, Фронт Ф:430.46

1989.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
 – „Ка циљу”, Народне новине 9 Ф:430.46,53.
 – „Сећање”, „ ” Ф:430.46,53.
 – „Реци”, „ ” Ф:430.46,53.
 – „Te vagy az érzés”, Magyar Képes Újság
 Dolgozók Ф:430.46,53.
 – „Csalogányének”, Jó Pajtás, 7 Nap Ф:430.46,54.
 – „Nyárdiadal”, Jó Pajtás Ф:430.46,54.
 – „A vándor tavasz dala”, Magyar Szó Ф:430.46.
 – „Éj a hegyekben”, Jó Pajtás Ф:430.46,54.

- ПРОЗА:
 – „Fatális fotográfia”, Magyar Képes Újság Ф:430.45,46.

1989.

Преводачки радови Марте Ковач Кењереш:

- ПОЕЗИЈА: Сигн.
 – Petar Vukov: „Álmom szava”, „Ó idő,
 piramisaid”, Üzenet 6 Ф:430.46

IX

Od sunčanih snova izgradi svoj dvorac.
 San blistavi to je i rukovodilac
 čak kroz labirinte nejarne i mračne
 da bi pronašao kapije te razine.

kroz koje će izći ne sunčane polje
 gdje ^(te) dalje vode snaga, čvrste volje.
 Pomisli njih će te snove plemenite
 pretvoriti u sjajne, ostrvarene slike.

Jer sve što sad blista oko nas u javi
 prvo je počelo tu san do se javi.
 Pa zato i slušaj govore ~~svih~~ snova
 mudrih

da ne bi počeo uvek sve i snove.
 Budi svojih snova veid miralbe
 mnoštvo će restorid lid tako tvorac.

Trpežnik i levan ^{iz} ~~svetih~~ iluzidit,
 Olyan sol i svet ksenithestu
 svetly myas.

ИАС. Ф:430. Један од записа Марте Ковач Кењереш

ПОЕЗИЈА:

Сигн.

- М. Молцер: „Три амулета”, „Неко плаче”, „Стихија”, „Прела је девојка”, Руковет 1–2–3

Ф:430.46

Без године:

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

Сигн.

- „Камерни концерт новосадских уметника у Суботици”, Мисао
- „Пред изложбу карикатура Пала Кауперта”, Панонија
- „Árny a völgyben”

Ф:430.27.

Ф:430.30..

Ф:430.13.

ПОЕЗИЈА:

- „Трен”, 4 часописа: Улазница (Зрењанин), Став (Кикинда), Руковет (Суботица), Домети (Сомбор)

Ф:430.50.

Без године:

Преводачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПОЕЗИЈА:

Сигн.

- Т. Кемпион: „Кад Корина пева уз пратњу своје лире”, Pro Musica
- П. Б. Шели: „Музика, кад се нежни звуци стишавају”, Pro Musica
- Едуард Мерике: „Еолова харфа”, Pro Musica
- Јозеф Вајнхебер: „Геније Франца Шуберта”, Pro Musica
- Ендре Ади: „Тај клавир црни”, Pro Musica

Ф:430.26.

Ф:430.26.

Ф:430.23.

Ф:430.29.

Ф:430.29.

Напомена: Имена и презимена аутора као и наслови објављених текстова су у оригиналу преузети из сачуваних чланака.

*Именски рејстар оних о којима је ишла
Марта Ковач Кењереш*

Ади Ендре 27, 40
Албахари Давид 37
Андрић Иво 5, 20
Арнолд Берђ 9
Арнолд Ђуро 16, 21, 24
Асић Милан 12, 16, 25,
26, 39
Ач Карољ 25

Бах Ј. С. 39
Бачић Павао 3
Баш Марија 12
Берберски Слободан 25
Беседеш Валерија 26
Бетовен Л. 15, 20, 21, 23
Брамс Ј. 2, 3
Брашњо Иштван 42

1990.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

Сигн.

- „Kollegiális könyvek”, Magyar Képes Újság Ф:430.45,46.
- „Tünedező tornyok”, Magyar Képes Újság Ф:430.45,46.
- „Gézengúz golyóstoll”, Magyar Képes Újság Ф:430.45,46.
- „Velemérző villanykörték”, Magyar Képes Újság Ф:430.45,46.
- „Komoly kerékpár”, Magyar Képes Újság Ф:430.45,46

ПОЕЗИЈА:

- „Április”, Magyar Szó Ф.430.46,54
- „Vihar”, Magyar Szó Ф.430.46,54.
- „Ködös reggel”, Magyar Szó Ф.430.46,54

1990.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПОЕЗИЈА:

Сигн.

- D. Cesarić: „Tavaszkézde”, Magyar Szó Ф.430.46

1991.

Ауторски радови Марте Ковач Кењереш:

ПОЕЗИЈА:

Сигн.

- „Téli pirkadat”, Jó Pajtás Ф:430.46,54.
- „Február”, Magyar Szó Ф.430.46,54.
- „Július”, Magyar Szó Ф.430.46

1991.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

ПРОЗА:

Сигн.

- Маркус Тидик: „Музика лечи – од музике се болује”, Pro Musica Ф:430.20

ПОЕЗИЈА:

- Р. М. Рилке: „Музици”, „Туђа виолина”, Pro Musica 91 Ф:430.20

1994.

Преводилачки радови Марте Ковач Кењереш:

- Гал Ласло 18, 31, 35, 38
 Галамбошова Зузана 21, 24, 32
 Гете Ј. В. 42, 47
 Гуљаш Јожеф 8, 9, 21, 25, 33, 35, 38

 Давичо Оскар 16, 26, 30, 46
 Дагерман Стиг 18
 Дебрецени Јожеф 30, 35
 Дојблер Теодор 2, 3, 43
 Домонкош Иштван 21, 31, 35, 38
 Дудашова Ана 21, 24, 32
 Дудок Мирослав 21, 24, 32

 Ђорђић Стојан 27

 Еркењ Иштван 30, 41

 Жупанчич Отон 17, 33

 Закањ Антал 5, 21, 25, 31, 35, 36, 37, 38
 Змај Ј. Ј. 48, 49
 Зошченко Михаил 18

 Јакшић Ђура 42, 47
 Јанковић Олга 5
 Јекнић Драгољуб 5
 Јеличић Живко 33
 Јовановић Бојан 32, 33, 41
 Јунг Карољ 21, 31, 35, 38

 Кањух Мирон 24
 Кафка Франц 12, 19
 Кашниц Марије-Луизе 20
 Каштелан Јуре 16, 44, 48
 Кемпион Томас 26
 Кимбол Јакоб 2, 3
 Кларски Јосип 14, 19, 23, 24
 Ковачевић Ирина 21
 Ковић Кајетан 33
 Колошњаи Мирон 21, 24, 36
 Конц Иштван 19, 21, 31, 33, 35, 38, 49
 Копецки Ласло 38
 Кохан (Кохан) Павел 21, 24, 32
 Кочић Петар 18, 19, 20, 21
 Кочиш М. Микола 21, 26, 36, 37
 Крклец Густав 6, 19, 33, 44, 49, 52
 Крлежа Мирослав 43, 44
 Крунић Милован 16, 33
 Кујунџић Мирко 49

 Лабади Карољ 44, 46, 52
 Лабат Јан 20, 21, 31
 Латак Иштван 33, 35, 38
 Лаћак Ђуро 21, 24, 36
 Лацко Антал 5, 6, 9, 21, 25, 32, 33, 35, 38
 Лонгфеллоу Х. В. 47
 Лукић Татјана 40

 Мајеровић Јан 20
 Максимовић Десанка 2, 3, 25
 Марковић Вито 19
 Матковић Славко 49, 50
 Маширевић Бранко 36, 39
 Мерике Едуард 23
 Миљковић Бранко 16
 Мирчетић Рада 19
 Мисиркова-Руменова Ката 8, 25
 Мићуновић Радомир 43, 44, 47, 48
 Михаиловић Драгослав 52
 Михизане 2, 3
 Молнар Чикош Атила 15, 17, 21, 35, 38, 46
 Молцер Матија 5, 8, 38, 46
 Моргенстерн Кристиан 2, 3, 33
 Мрвош Богдан 43
 Мучаји Павел 20, 21, 31

 Назор Владимир 17, 33

 Обреновић Раде 33
 Ораховац Саит 30, 31, 32

 Павић Владимир 5
 Пал Јожеф 40
 Панчић Иван 36
 Пап Јожеф 17, 21, 31, 35, 38, 39
 Папхархаи Ђура 21, 23, 36
 Парун Весна 49, 50
 Паунд Езра 24
 Первић Мухарем 39
 Петровић Бранислав 15, 20, 21, 24
 Пешић Мирослав Славко 42
 Подолски Јожеф 44
 Полић Миливој 39
 Пољаков Владимир 24
 Попа Васко 29
 Попић Иво 29
 Попић Миленко 39
 Прокоп Анхела 21, 23, 25, 36, 37
 Пушкин Александар 33, 36

 Радичевић Бранко 49
 Раичковић Стеван 23
 Рајниг Криста 15
 Рајт Ричард 19
 Рамач Михал 21, 25, 36, 39
 Рамач-Сегеди Марија 21, 24, 36
 Ретке Теодора 18, 24
 Рилке Р. Марија 2, 3, 19, 20, 33
 Росети Ц. Г. 41, 49
 Русанов Г. А. 22

 Саројан Вилиам 17
 Сегињ-Дошен Марија 39
 Сиденко-Поповић Катарина 21
 Сивери Јанош 42, 43
 Сич Имре 44
 Слобода Тибор 52
 Сокол Данијела 36, 40
 Спринг-Рајс Сесил 40

- Вагнер Рихард 50
 Верешмарти Михаљ 3
 Виг Рудолф 43
- Гал Ференц (Фрањо) 11, 17, 20, 23, 24, 27
 Гете Ј. 13, 17
- Дер Золтан 8
 Домонкош Иштван 33
 Дубајић Милан 14
 Дудаш Антал 14, 20, 26, 30
- Егете Габријела 12, 23, 24, 27, 29, 30, 31, 33, 40
- Жупанчич Отон 33
- Ивањи Иван 40
- Јандрић Иван 29
- Калас Марија 52
 Касаш Јожеф 47
 Кинка Рита 11, 39, 50
 Кларски Јосип 8
 Космач Цирил 19, 21
 Крклец Густав 25
 Куленовић Скендер 21
 Кулешић Сњежана 6
- Лањи Ерне 10, 20, 23, 24, 25, 27
 Лацко Антал 5, 32, 33
 Лесковац Младен 21
 Ловаши Најналка 6
 Лукач Никола 30, 39
- Ман Томас 13, 17
 Матковић Славко 52
 Менделсон Ф. 2, 3
 Милко Патаки Кора 23, 24, 26, 27, 29
 Молцер Матија 2, 3, 4, 6, 33, 53
 Мујежиновић Исмет 50
- Немеш Фекете Едита 21, 32
- Пап Јожеф 29
 Перцл Ивица 3
 Петровић Бранислав 20, 23, 24, 26
 Платон 13, 17
 Попић Иво 8
 Прокофјев С. 2, 3
- Радноти Миклош 30, 32
 Равел М. 2, 3
 Рембрант 3
 Рихтер Свјатослав 2, 3
- Секелъ Тибор 6
 Селимовић Меша 20
 Скендеровић Берислав 14, 19, 24
 Силађи Габор 14, 26
 Сивери Јанош 44
 Сич Имре 42, 47
 Стендал 13, 17
 Стеванов Владимир 31
- Тишма-Јанковић Ковиљка 6
 Терек Иштван 6
 Толстој Л. Н. 13, 17
 Тот Ференц 37, 39, 42, 47
 Тумбас Хајо Перо 20, 25, 27
- Урбан Јанош 16, 44
- Фехер Ференц 25, 49
 Францишковић Лазар 36, 37
- Цанкар Иван 9
 Цесарић Добриша 39
 Циндори Марија 6, 27
- Шимоковић Марија 41, 50
 Шинковић Петер 44, 52
 Шопен Ф. 3
 Шчепановић Бранимир 5

*Именски рејсџар преведених
и објављених аутора*

- Ади Ендре 15, 29
 Ајхендорф, Јозеф фон 48
 Албахари Давид 20, 32, 36
 Алвировић Иван 24
 Андрић Иво 20, 23, 24, 26, 29
 Атила Јожеф 39, 40, 44
 Ач Карољ 21, 25, 31, 32, 35, 38
- Балабан-Сибирски Рајко 49
 Бел, Хајнрих 17
 Бендер Пал 31, 36, 39, 41, 48
 Бенкова Попитова Вјера
 (Виера) 21, 32
 Бесермењи В. 25
 Бехер Јоханес 2, 3, 18, 21, 24, 26, 40
- Биргел Бруно 22, 25
 Болхорвес Владимир Кирда 23
 Борхерт Волфганг 21
 Бохуш Пал'о 20, 21, 31, 36
 Бошњак Иштван 50
 Брашњо Иштван 19, 21, 35, 38
 Брехт Бертолт 15, 18, 25, 40, 43
 Булатовић Комнен 5
 Бурсаћ Душан 5
 Вајнхебер Јозеф 29
 Вереш Шандор 38
 Витез Григор 44, 49
 Војнић-Пурчар Петко 50
 Вуков Петар 14, 19, 26, 36, 39, 46, 49

- Станковић Бора 10
 Стендел Волфганг 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30
 Стеванов Владимир 5, 8, 14, 19
 Стрибер Мирослав 21, 23, 26, 36, 37
 Схујин Суисхоен 2, 3

 Тадијановић Драгутин 47
 Танк Максим 2, 19
 Тидик Маркус 52
 Тили Роберт Г. 49
 Тис Франк 17
 Толнаи Ото 21, 31, 35, 38
 Тот Ференц 35, 38, 39, 41
 Туртер Џејмс 14
 Тутуола Амос 30
 Тушјак (Тушиак) Јурај 21, 25, 32

 Ђопић Бранко 8, 18, 33, 52

 Урбан Јанош 24, 35, 38, 44, 47
 Уташи Марија 38

 Феђвер Зденка 36, 39
 Ферко Андреј 20, 21, 31
 Ферно Андреј 36
 Фехер Калман 21, 35, 38
 Фехер Ференц 17, 21, 31, 33, 35, 38, 48
 Филеп Габор 42
 Фирст-Медић Круна 39, 49
 Франичевић Марин 16, 33
 Френичевић-Плочар Јуре 17, 30
 Францишкович Лазар 36, 39, 49

 Хајнсхајмер Ханс 20
 Харди-Ковачевић Ирина 21, 26, 36

 Хартунг Хуго 17
 Хаусман Манфред 2, 3, 31
 Хемингвеј Ернест 19
 Хил Л. А. 22, 26, 27, 29, 30
 Хјугс Лангстон 2
 Холероп Ханс 22, 23, 24, 25, 27, 30
 Хофманстал Х. фон 2, 3

 Цанкар Иван 9
 Цвијин Ката 8
 Цесарић Добриша 6, 46, 48, 52
 Циндори Марија 5
 Циндрић Павао 52

 Чапко Јаким 21, 24, 36
 Чикош Молнар Атила 15, 17, 21, 35, 38, 46
 Чуковскиј Корнеј 2, 3

 Шаменкова Људмила 21
 Шафер Вилхелм 22
 Шекспир В. 30
 Шели Б. Перси 26
 Шимоковић Марија 33, 36, 39, 42, 46, 49, 50
 Шимон Ч. Иштван 19, 21, 24, 31, 35
 Шинкович Петер 35, 41, 44, 52
 Шомљо Ђерђ 36
 Шопов Ацо 30, 47
 Штамбук Зденко 33
 Штековић Лука 31

 Вагерл К. Х. 17
 Вајскопф Франц Карл 22
 Веинхебер Јосеф 24

Zusammenfassung

Márta Kovács Kenyeres (1933 – 1984) ist Dichterin und Übersetzerin aus Subotica, die mit ihren Werken das kulturelle Leben von Subotica im Zeitraum 1968 – 1984. geprägt hat. Sie veröffentlichte drei Bände Prosa und 4 Bände Poesie, publizierte in etwa dreissig Zeitschriften. Als Polyglotte schrieb sie in ungarischer, serbischer und deutscher Sprache, übersetzte aus dem Englischen, Slowakischen, Russischen und Russinischen. Sie befasste sich auch mit der Musik, komponierte und arbeitete als Musikpädagogin.

Das Archivmaterial von Márta Kovács Kenyeres enthält persönliche und Familiendokumente, Photographien und Dokumente ihrer Tätigkeit. Das Material besteht aus 62 Inventareinheiten (9 Bücher und 53 Alben) zu welchen ein summarisches Inventar mit zwei Registern ausgearbeitet ist.

Über ihre Zeit sprach diese Künstlerin mit universaler Sprache der Kunst, ihre Tätigkeit charakterisieren Talent, Vielseitigkeit, Fruchtbarkeit und Kosmopolitismus.

Зоран Велановић

*Школство Срба
у Суботици-Александрову
(Основна школа Свети Сава 1804-1994)*

Сматра се да је школство и организација школства у Србији почела од светог Саве, који је уједно био и први учитељ.⁽¹⁾

Кроз цео средњи век до новијих времена школе су се налазиле при црквама које су обезбеђивале учитеље, учионице и водиле целокупну организацију школства.

Са појавом грађанства долази до промена у школству. Оно сходно својим потребама и пословима почиње да захтева већу организованост и бољу едукацију за себе и своју децу, која би једног дана требала да их наследе у уходаним трговачким, занатским и другим пословима. Тако временом држава на наговор грађанства, а схватајући значај едукације, преузима организовање и бригу о школству, да би данас оно представљало основу сваког друштва.

У северној Бачкој организованог школства код Срба било је крајем XVII века, да би прва српска школа међу суботичким Србима била поменута 1710. године и носила је назив Српска народна вероисповедна школа.⁽²⁾ Школа је одговарала грчком типу основних школа у којима се настава састојала готово искључиво у учењу читања црквених књига. Отварање и издржавање ове школе (као и друге у то време у Војводини) била је брига самог становништва и Српске православне цркве.⁽³⁾

У периоду просвећеног апсолутизма и владавине царице Марије Терезије (1740-1780) Хабзбуршком монархијом долази до школске реформе спроведеном дворском наредбом Ratio educationis (која се базирала на Закону за школе у Угарској и придруженим јој покрајинама од 22. августа 1777. године и која је била од великог културног и политичког значаја за Србе у Војводини). И поред жеље

Аустрије за раскидом културних и политичких веза Срба и Руса и наметањем свог политичког и католичког утицаја, у то доба се српске основне школе по први пут систематски оснивају и постају народне школе. Сва српска деца оба пола била су обавезна да их похађају. Заводе се нови предмети и нови наставни метод. Учитељи постају само они који су оспособљени за тај позив⁽⁴⁾, а за наставу се користе штампане дидактичке књиге⁽⁵⁾. Над школама почиње да се врши стручан надзор који врше државне власти уместо црквених. За првог надзорника српских школа у Печујском округу где су спадале и све школе из Бачке, па према томе и Суботице, постављен је Аврам Мразовић са канцеларијом у Сомбору.⁽⁶⁾

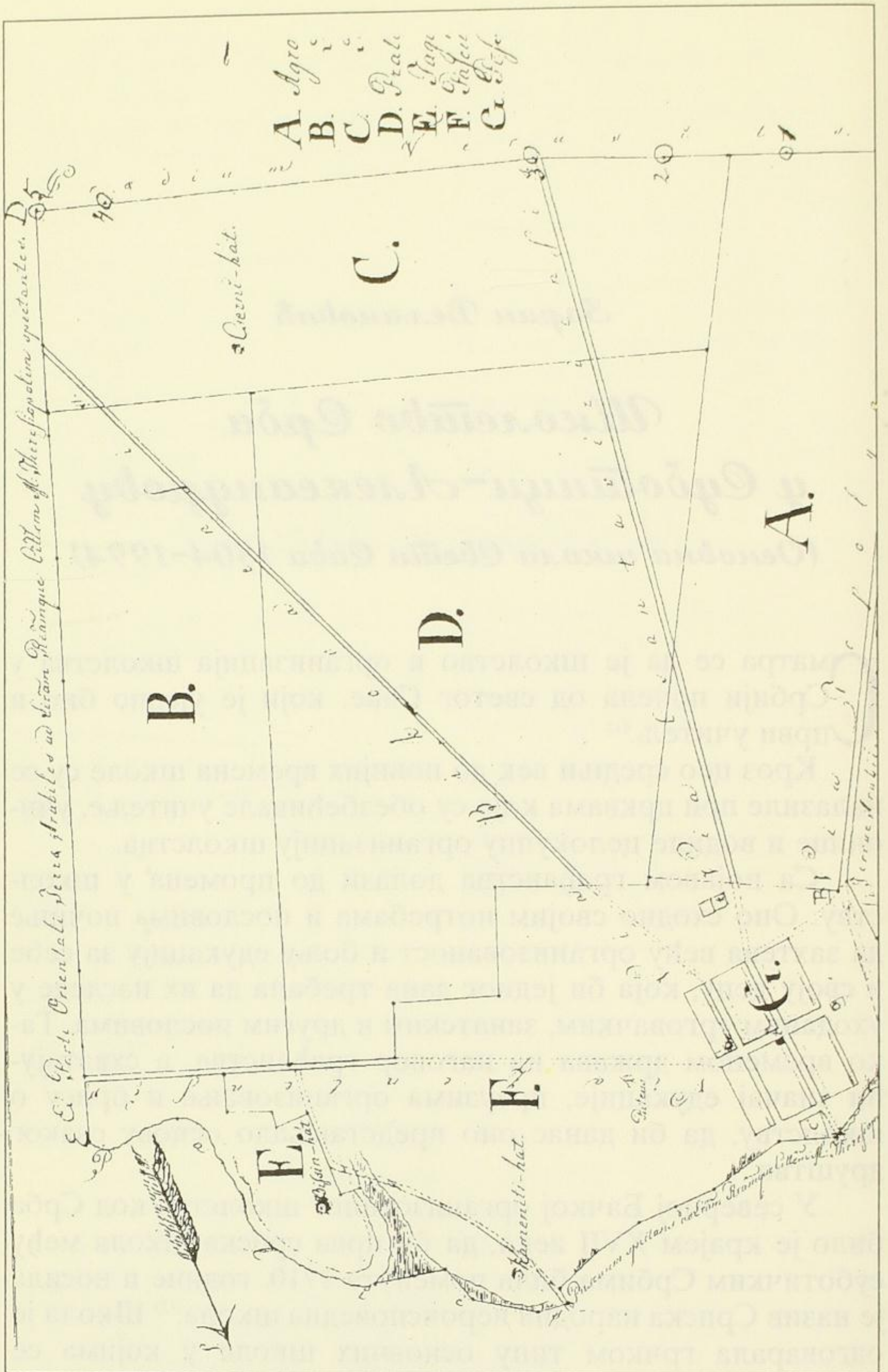
И поред почетног отпора према овим реформама српски црквени врх Карловачке митрополије на челу са митрополитом Павлом Ненадовићем, основао је школски фонд („клирикални“) из кога су се издржавале српске школе у митрополији све до 1918. године. Издржавање школа било је и од доприноса месне цркве и школарине коју су плаћала школска деца.

Крајем XVIII века, односно 1786. године, део суботичких Срба јужно од Суботице и у непосредној близини града и Палићког језера, оснива посебно насеље са називом Александрово (Шандор) које је обухватало укупно 4.449 јутара и 810 хвати расположивог земљишта. Колонизација је трајала уз дозволу Градског магистрата Суботице и на унапред одређеном земљишту све до 1799. године. Александрово је службено проглашено селом 1804. године и имало је своју општину читав један век, када је припојено Суботици.⁽⁷⁾

Александрово је убрзо по оснивању добило прву основну школу 1804. године⁽⁸⁾ која се првобитно налазила у центру села и у црквеној порти где је становао учитељ - појац.⁽⁹⁾ Име првог учитеља које се спомиње у документима из 1813. године било је Павле Батић.⁽¹⁰⁾ Настава у овој тривијалној школи (школа општег типа) извођена је на српском језику. Наставу је пратио мали број ученика, а од предмета учило се писање, читање и веронаука.

Почетком XIX века (1815) александровачки Срби, који су чинили 95% становништва села, подигли су цркву (Српска православна црква светог Димитрија великомученика). У прво време свештеничку службу, обављао је суботички парох Симеон Станимировић, док је први парох села Александрова био Илија Димитријевић.

За кратко време одигравају се промене у самој организацији александровачке школе и због великог броја деце школа је 1842. године, пре пресељења, добила још једног учитеља, па тако ова тривијална школа постаје

ИАС. Ф:12.27а. Спахијски суд села Александрова. План села са атаром

Школска зграда која је зидана пре Првог светског рата била је реновирана и сасвим је задовољавала тадашње потребе (величином и функционалношћу). Са три учионице и преко осамдесет клупа могла је да прими до 200 ученика.

Асимилација, а нарочито тешке ратне године утицале су на етничку промену становништва Суботице – Александрова, тако да Срби више не чине апсолутно већинско становништво.

За време Другог светског рата, у школи се изводи настава на језику окупатора, а самој школи је промењен назив априла 1941. године у Szabadkai Sándori Állami Népi Iskola.

По ослобођењу од окупатора школа носи назив Државна основна школа бр. 1 општина Доњи Град. У статистичком извештају од 1948/49. године детаљно је набројано шта све школа поседује, односно шта јој недостаје. Настава је организована у четири разреда (од првог до четвртог) са укупно 216 ученика. Поратно стање одразило се на наставна средства и мобилијар. Међутим, очувана су нека наставна средства као што су: збирка минерала, слике, мапе, глобус, као и наставничка и ученичка библиотека.⁽¹⁴⁾

Са развојем целокупног друштва као и друштвеног стандарда, тада већ стара зграда замењује се новом (трећом) 1961. године. Нова и наменски прављена школска зграда сазидана је такође у непосредној близини цркве Светог Димитрија великомученика⁽¹⁵⁾ и у непосредној близини прве школске зграде. Ово модерно здање са свим пратећим зградама и фискултурном салом као и најсавременијим наставним средствима у потпуности задовољава школске стандарде. Леп парк и баште са цвећем које негују сами ученици улепшавају и онако угодан амбијент који окружује школску зграду. Настава у школи се одржава у две смене и просечно у њој се сваке године образује око 1000 ђака распоређених у 43 одељења од којих 37 похађа наставу на српском, а 6 на мађарском језику.

Наставни кадар који броји 73 учитеља и наставника, стручан је и одговоран у својим задацима. У школи постоје следеће ученичке организације које су понеле бројне награде и оствариле успехе са разних такмичења (општинског, регионалног или републичког значаја): Савез извиђача, Покрет горана, Организација Црвеног крста, затим, драмска, новинарска, еколошка секција, као и све предметне секције. Школа има три зграде са укупном површином од 3450 к² и зеленим површинама од 13900 м², а ученици који прате наставу су из насеља: Александрово, Биково, Мали Палић, Клиса, Микићево, Верушић и Габ-

капитална школа у околини. На значају александровачка школа добија 1850. године када се оснива посебна дирекција за српске школе на челу са овдашњим парохом. То је била мешовита школа у коју су ишли заједно дечаци и девојчице (што је било по ондашњим законима о школству у Војводини, односно Хабзбуршкој монархији, забрањено), па је 1863. године отворено женско одељење, а школа добија ново име Српска народна школа мешовита.

Већ 1827. године било је 104 ученика и наменски школски простор у дворишту цркве постаје претесан, па се отпочело са припремама за зидање нове школске зграде од тврдог материјала (цигала), која је уз одобрење градских власти и направљена 1875. године (друга школска зграда). Укупна површина школске зграде била је 293,79 м². Имала је три учионице, учитељски стан и пространо школско двориште.⁽¹¹⁾

Школска зграда се налазила тачно преко пута цркве Св. Димитрија великомученика. Први назив школе био је „Српска народна вероисповедна школа у Александрову“.⁽¹²⁾

Првобитни предмети који су се учили у нижим и вишим српским основним школама у Војводини били су: веронаука, говорне и умне вежбе, писање и читање, граматика, математика и географија. Школски прибор је био бесплатан, књиге и табле на којима се писало давале су на коришћење, а затим су остављане у учионицама.

Посебна пажња је посвећивана музичком васпитању, па је 1889. године основано и музичко одељење.

Временом, наставни фонд часова се усталио на 25, без урачунавања телесног васпитања и рада у башти, а предмети су били следећи: 1. веронаука, 2. српски језик и црквенословенски 3. географија, 4. историја са српском националном историјом 5. математика са геометријом 6. природа и физика 7. народна одбрана 8. здравствена хигијена 9. економија 10. црквено и световно певање 11. краснорис и цртање 12. телесно васпитање 13. ручни рад.

Учитељ је предавао све предмете, а настава је трајала пре подне три и поподне два сата.

Ослобођење од Хабзбуршке монархије и присаједињење матици Србији, а затим и Југославији 1. децембра 1918. године, војвођански Срби и друго словенско становништво, пре свих Буњевци у Суботици, дочекали су са одушевљењем и олакшањем. Мађарска асимилација је прекинута, а школство је попримило сасвим нови ток. Почели су се примењивати школски закони и правила која су важила у Краљевини Србији. Основна школа у Суботици – Александрову добија ново име 1935. године – Државна народна основна школа „Престолонаследник Петар“.⁽¹³⁾

Plenum Possessionis Sinclo.

Fundi Domales Liberrarum Sepionum. Fundi Domales Dominales

13 A. R. D. Parochi

14 Ludi Magistri et

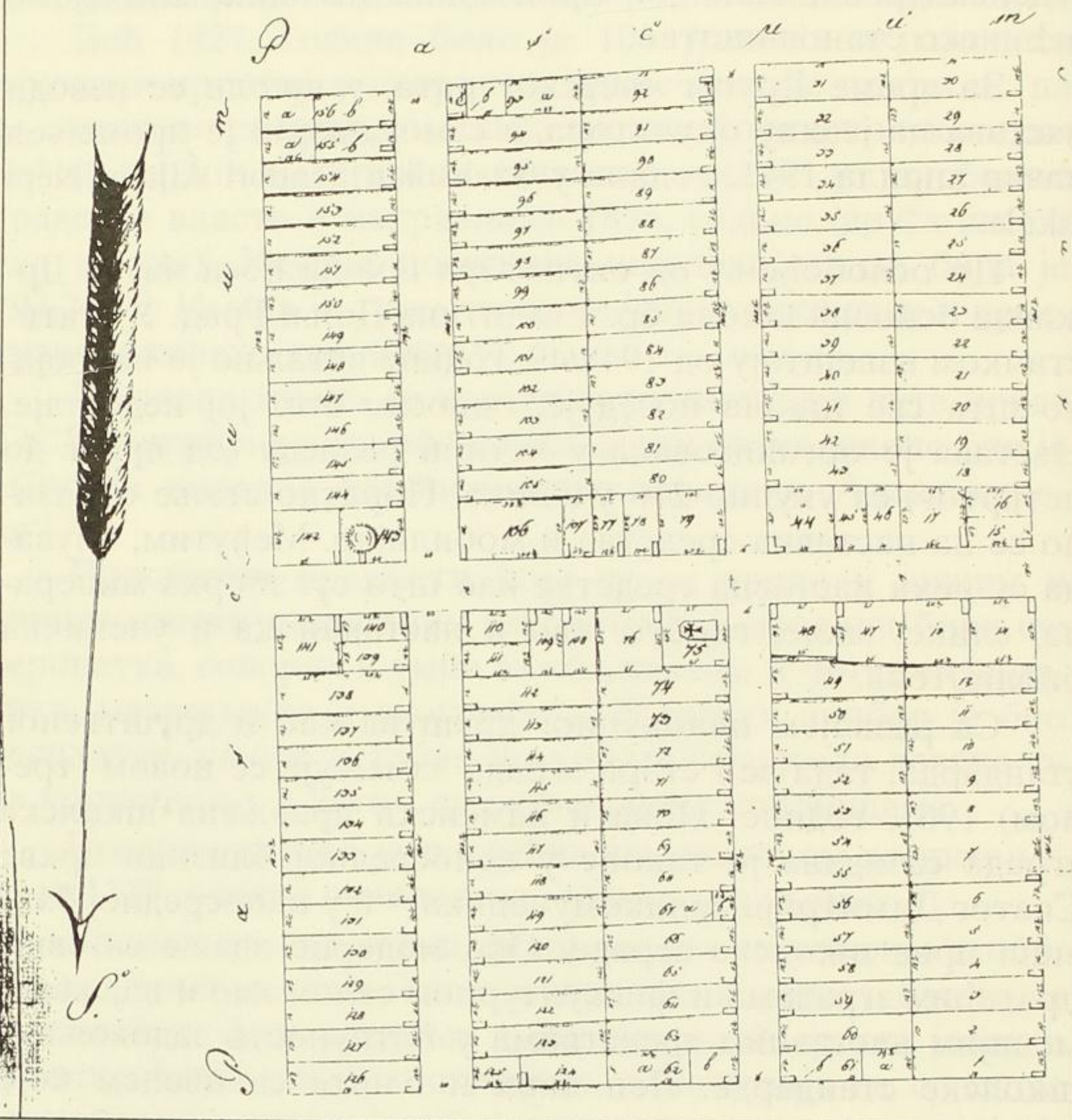
106 D. Notarii

44 Eduillum Dominale et

110 } Molae Dominales

157 } Domus Communitatis

75 Ecclesia et Schola,

ИАС. Ф:12.27а. Спахијски суд села Александрова. План села са назначеном школом (број 75) и учитељевом кућом (број 74)

језику) итд. Почетком XIX века велики допринос српској педагошкој литератури дали су Доситеј Обрадовић, Аврам Мразовић, творац више значајних уџбеника, да би „бечким“ Вуковим „Првим српским букваром“ из 1826. и 1827. године, што се тиче буквара био завршен пун круг. Последњи српски уџбеници који су штампани у Аустро-Угарској биле су књиге Јанка Јовина Ћосића: „Природопис“ и „Белешке из наставних предмета“ штампаних у Сегедину 1901. и 1902. године.

6. ИАС, Магистрат 10.А.44/pol. 1804. Суботички Магистрат позива Аврама Мразовића по питању основне школе у Александрову, односно да он као главни просветни инспектор и за подручје Бачке, изврши инспекцијски преглед и утврди да ли основна школа у Александрову испуњава прописане услове које налаже важећи Закон о школству (посебна и адекватна школска зграда, одвојеност од цркве, стручни наставни кадар, план и програм наставе итд.) да би тек након изреченог позитивног мишљења и препоруке школа могла да отпочне са радом. Овај принцип рада просветних инспектора као и отпочињања рада сваке школе важио је на целом подручју Монархије и за све нивое школства.

7. ИАС, Ф: 12. 27. а , Спахијски суд Александрова.

8. ИАС, Магистрат 10.А.44 / pol. 1804.

9. ИАС, Магистрат 24. А 43. / аес. 1809. По првобитној нумерацији кућа школска зграда била је убележена под бројем 75, а стан учитеља под бројем 74.

10. ИАС, Спахијски суд Александрова 14 / 1813 предмет је у вези неког спора; други познати учитељ је био александровачки појац Константин Бибић, Магистрат,

11. А. 70 / pol. 1815.

12. Ф: 063 Просветно одељење ГНО Суботица, Статистички извештај о школама из 1948/9 . Видети фотографију и скицу зграде.

13. Зоран Вељановић, Школство у Суботици – Александрову, О. ш. Свети Сава (каталог за изложбу), Суботица 1994. стр. 5

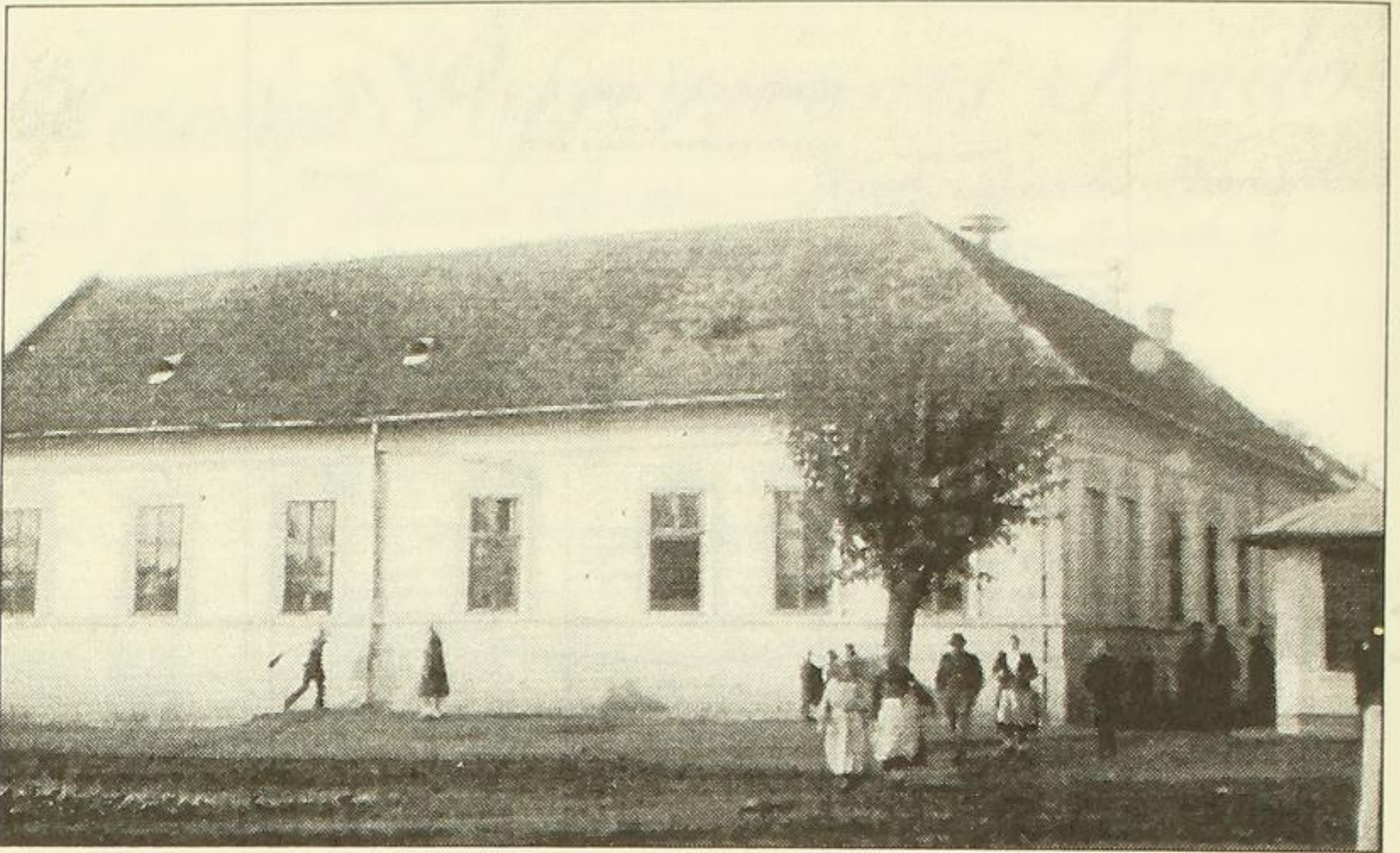
14. Исто, стр. 5

15. Ф: 063 Просветно одељење за ГНО, 1948.

16. Динко Давидов, Зборник ЛУМС, Нови Сад 1975, у цркви се налази иконостас који спада у сам врх српског барока осамнаестог века, рад академског сликара Јована Поповића стр. 149–161

17. Летопис О. ш. Свети Сава, Суботица – Александрово.

18. Фи. 4648 / 93 од 22. новембра 1993. године, решењем Привредног суда Суботица. Како је првобитна основна школа „Свети Сава“ срушена у директном погодку приликом „савезничког“ бомбардовања Србије (Суботице), у јесен септембра 1944. године, може се сматрати да је Александровачка основна школа преузевши име од првобитне школе, преузела и обавезу и наставила традицију једне од најстаријих школа у Суботици.

ИАС. Ф:384. Фотографија Државне основне школе бр. 5 из 1948.

рић.⁽¹⁶⁾ Од значајнијих личности које су похађале или радиле у овој школи су: Павле Батић, први познати учитељ школе, Јован Пачу, лекар и композитор (композиције: Бранково коло, Радо иде Србин у војнике итд.), Слободанка Вуковић, песник.

Од 27. 01. 1994. године носи назив Основна школа Свети Сава,⁽¹⁷⁾ и од тада се одржавају свечане академије и спортска такмичења у част Дана школства у Републици Србији и Дана школе Свети Сава у Суботици.

Напомене и објашњења:

1. Књига о Светом Сави, Свети Сава и ђаци, Књижевно друштво Свети Сава, Београд 1996, стр. 202.

2. Димитрије Кириловић, Српске основне школе у Војводини у XVIII веку (1740–1780), Сремски Карловци 1929, стр. 5

3. Р. М. Грујић, Српске школе у Београдско-карловачкој митрополији (1718–1739), Београд 1908, стр. 2–3

4. Хорст Хазелштајнер, О Професионалној, образовној и социјалној структури у Угарској почетком 20 века с посебним освртом на Србе, Културно-политички покрети народа Хабсбуршке монархије у XIX веку (Зборник радова), Нови Сад, 1983. стр. 409–411. Образовни, дакле учитељски наставни кадар Срба у Угарској до распада Хабсбуршке монархије, по стручности и бројности, био је добро („натпросечно“) заступљен само у две жупаније: Барањи и Бач–Бодрогу где је Суботица, односно Александрово припадало. Овај податак се односи само на стање у основним школама.

5. Код Срба у Аустријском царству први српски уџбеник написао је Кипријан Рачанин 1717. године у Сентандреји. Следили су буквари Теофана Прокоповича, „Первоје ученије отроком“, Москва 1723. године који је доживео више издања и допуна прилагођавајући се потребама српских школа, штампан више пута у Бечу и Будиму (са додатим одељком на немачком

Ласло Мађар

*Изградња железничке пруге
Сегедин-Суботица
(1864-1869)**

Један од основних услова за развој привреде свакако је добро организовани путнички и теретни саобраћај. Експанзија индустријске револуције у Западној Европи имала је својих захтева и у погледу пољопривредних сировина и робе широке потрошње. Сасвим је извесно да је трговина битно подстакла револуцију у области саобраћаја, као и појаву парних бродова и изградњу железничке мреже. За Мађарску је развој трговине био и један од путева изласка из феудалне кризе.⁽¹⁾ Најважнија карика у ланцу привредног и друштвеног развоја у раном периоду капитализма била је свакако железничка мрежа. Непосредно пре револуције у саобраћај је пуштено 178 километара железничке пруге, док је план изградње железничке мреже у земљи прихваћен 1848. године.⁽²⁾ Након што је револуција доживела неуспех, чињеница што је изградња железничке мреже настављена, донела је значајне измене у саобраћају мањих градова.

Документа којима Историјски архив Суботице располаже, бацају највише светла превасходно на околности и догађаје који су претходили изградњи железничке пруге Сегедин-Суботица (тзв. Алфелдске), али се из њих могу добити информације и о многим другим проблемима железнице, као и онима везаним за њих. Тако је, на пример, државни тужилац јанковачког спахилука Шандор Керекеш (Kerekes Sándor) 10. јуна 1846. године једном представком обавестио главног суботичког судију Јожефа Антуновића (Antunovics József) да ће по свим законима вероватноће пруга Сегедин-Баја пролазити кроз Суботицу, па тражи да му се пошаље неколико важних статистичких података.⁽³⁾ Наравно да ће Градски савет Суботице радо изићи у сусрет овој обавези дајући задатке саветнику

Zusammenfassung

Das Schulwesen der Serben in Subotica–Aleksandrovo (Die Grundschule „Sveti Sava“)

Die erste serbische Schule in Subotica bestand schon in der ersten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts (im Jahre 1710).

In der Zeit des aufgeklärten Absolutismus und der Herrschaft von Kaiserin Maria Theresia (1740–1780) kam es mit der Habsburgischen Monarchie zu einer Schulreform, die für die Serben in Woiwodina von grosser kulturellen und politischen Bedeutung war. Schulen wurden systematisch gegründet und alle serbischen Kinder waren schulpflichtig. Die Unterrichtssprache war serbisch.

Im Jahre 1786 in der unmittelbaren Nähe der Stadt hat ein Teil der Serben aus Subotica eine neue Siedlung, Aleksandrovo genannt, gegründet. Der Unterricht dort war schon 1804. organisiert, und zwar durch geschulte Lehrer. Der in Dokumenten erwähnte erste Lehrer war Pavle Batić.

Seit 1918, mit dem Anschluss von Woiwodina zu Serbien, galten in den Schulen die Schulgesetze des königreiches Serbien.

Nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges entwickelte sich das Schulwesen weiter, es wurde moderner; 1961. wurde das Schulgebäude, das allen Forderungen entsprach, aufgebaut. Jährlich haben in zwei Schichten, etwa tausend Schüler in 43 Klassen verteilt den Unterricht besucht.

Seit dem 27.01.1994. wird die Schule GRUNDSCHULE „SVETI SAVA“ genannt.

Суботица је по овом питању имала веома озбиљан став, о чему сведочи и одлука Градског савета донета 20. децембра 1847. године којом се уважавају напори грофа Ханибала Вујића (Vuits Hanibál) у вези са настојањима око реализације изградње железничке мреже. Са истог му се места упућује молба да у циљу што бржег приступања пословима око реченог пројекта припомогне својим утицајем на иностране, пре свега енглеске предузимаче са којима је и иначе био у вези.⁽⁵⁾ Са своје пак стране, гроф Вујић ће информисати Градски савет о својим активностима око успостављања контаката са бизнисменима из Енглеске, а у вези са реченим предметом.⁽⁶⁾

Сегединске власти су 1845. године обавестиле јавност да ће експроприсане површине намењене за изградњу пруге Сегедин–Кечкемет поделити бесплатно.⁽⁷⁾ Након револуције из 1848. године изградња железнице настављена је новим замахом. Пробна возња између Фелеђхазе (Félegyháza) и Сегедина обављена је марта 1854. године.⁽⁸⁾ Поменимо податак да је Иштван Сечењи (Szécsényi István) јануара 1848. године поднео законодавству на увид своју студију под називом „Предлог уређења саобраћаја у Мађарској”, у чијој се тачки 8. помиње железничка пруга на линији Цеглед–Сегедин, а у тачки 12. деоница између Сегедина и Суботице.⁽⁹⁾ Прва пробна возња између Сегедина и Темишвара обавиће се 9. новембра 1857. године.⁽¹⁰⁾ Међутим, ми податке о овој прузи имамо из знатно ранијег периода. Тако је 1847. године на децембарском заседању било речи и о подршци коју треба дати изградњи планиране пруге Кечкемет–Сегедин–Темишвар, тим пре што је Суботица по том питању била директно заинтересована. Нарочито ако би се након тога изградио и железнички крак Сегедин–Суботица–Баја.⁽¹¹⁾ Поменимо и то да су главни бележник Ференц Зомборчевић и заступник Иштван Благојевић 20. фебруара 1848. године присуствовали Скупштини железничара пруге Кечкемет–Сегедин–Темишвар одржаној у Сегедину. Ту су се детаљније информисали о железничком краку Сегедин–Суботица–Баја.⁽¹²⁾ Писани материјал који је настао о историјском периоду након слома револуције пружа нам обиље података и о изградњи железничке пруге Сегедин–Суботица (период између 1864. и 1869. године). Покушаћемо у даљем тексту што детаљније да информишемо о догађајима који су претходили овој ствари, о компликацијама у току припремних радова и завршетку целе приче.

У представци коју је суботички Одбор децембра 1852. године упутио Градском савету изражава се огорчење због неразвијене робне размене као последице лоших

Жожефу Матковићу (Matkovics József), шефу полиције Иштвану Кулунчићу (Kuluntsits István), изабраном грађанину Бодогу Шпелетићу (Spelletits Bódog), заступнику Иштвану Благојевићу (Blagoevits István) главном бележнику Ференцу Зомборчевићу (Zombortsevics Ferenc) и главном рачуновођи Илешу Бачићу (Bacsits Illés), да с обзиром на огроман значај који железница има за овај град, дођу до тражених релевантних статистичких података. Материјал који су поменути одборници поднели 25. јула 1846. године садржи веома значајан збир података и о историјату суботичке привреде.⁽⁴⁾ Тако ћемо, између осталог, сазнати да се највећи део пољопривредних производа града одвози у Сегедин и Бају, те да се у случају изградње железничке пруге може рачунати са порастом увоза ових сировина. 1846. године Суботица има близу 42.000 староседелаца и на четири годишња вашара посећује је око 4000 људи. Међутим, мало је занатских производа који доспевају на сегединске или бајске вашаре, док се жито и други пољопривредни производи доносе у ове градове током целе године. Уколико би се изградила железница, годишње би у правцу Сегедина, Пеште и Баје путовало око 6000 људи. Група одборника ће у свом материјалу и предложити да би било згодно да се пруга спроведе поред палићког и лудошког насеља, тим пре што по величини треће језеро у земљи поседује лековиту воду, купалиште и енглеску башту, а у летњим месецима стотине посетилаца опседа његове обале и шеталишта. С друге пак стране, 1700 лудошких вртлара током целе године снабдева суботичку пијацу. Транспорт огромне количине сегединског жита и соли обавља се преко Суботице, док Бају, Хоргош, Мађарску и Турску Кањижу, Мартонош и Сенту веома често снабдевају пићем. Обрадиве површине у Суботици пружају се на 92.758 ланаца (ланац мерен са 2000 хвати), а годишњи приноси износе 1,113.096 пожунских мера. Тако је за експорт остајало чисто 494,390 1/2 пожунских мера жита. Своје годишње грађевинске залихе, као и залихе огревног дрва и дрва за алатке (око 80 тона), град је набављао и довозио воденим путем Дунавом и Тисом, дочим би превоз железницом био далеко јефтинији. Годишње је у Суботицу из Баје стизало око 20.600 тона креча, из Печуја преко Баје 7900 тона каменог угља, из Баје и Сегедина 5822 тоне гвожђа, из Сегедина 12.000 тона соли, а из других места 500 тона штављене коже и трговачких артикала, док се из Суботице годишње извозило 10.000 тона дувана, 4500 тона памука, 1200 тона сирове коже итд. Према одборничком извештају годишњи градски робни транспорт износи преко пола милиона тона, те је тако реализација планиране железничке мреже од животне важности.

услова саобраћаја.⁽¹³⁾ „Због тога сматрамо да је у интересу будућности овога града да се наши руинирани путеви поправе, а понајпре да се пожури изградња железничке пруге која би пролазила кроз наш град, што препоручујемо пажњи Ваше власти” – писали су одборници и додали: „И не сумњамо да ће под утицајем Ваше владе и Његовог височанства који води очинску бригу о свима нама, да се оствари железничка спона између Дунава и Тисе, која би нашем граду који има и значајне топографске компоненте, донела добар замах у материјалном и духовном развоју, за шта су му потребна не мала иницијална средства из ризнице, и уз помоћ којих ће и град Суботица, придодајући и средства са својих вашара, моћи да прикаже такву добит као што то може данас град Темишвар”. Савет и Скупштина који су одржани под председништвом градоначелника Пала Антуновића (Antunovits Rál), одлучили су да дају истинску подршку овој замисли; и да треба покушати да се утицај највиших државних органа усмери на то како би што пре дошло до повезивања двеју река – железничком пругом. С друге стране и сам град треба да уложи доста напора како би из својих прихода могао што више припомоћи реализацији ове замисли која је од животног значаја.⁽¹⁴⁾ Догодило се, међутим, да је на оживотворење ових планова ваљало попрочекати мало дуже времена. Мада ће и градоначелник Баје Иштван Ђурковић (Gyurkovits István) у свом одговору датираном фебруара 1855. године дати тој идеји безусловну подршку, саопштавајући уз немалу радост, да би епоха процвата привреде могла коначно ступати и на ово тле проласком пруге Сегедин–Баја кроз Суботицу.⁽¹⁵⁾

Пажње вредан је и текст извештаја председника Зомборчевића и другова (Јанош Мукић – Mukits János, Бодог Цорда – Czorda Bódog, Имре Мађар – Magyar Imre итд.) који је датиран са 7. јуном 1855. године и у коме се врло аргументовано подржава потреба изградње пруге Сегедин–Суботица.⁽¹⁶⁾ Они су по налогу Градског савета прикупили све веродостојне податке који подупиру неопходност овог посла, чија би реализација била гаранција за привредни развој Суботице и њене околине. У извештају између осталог стоји и то да је суботичка производња житарица највећа у целој Монархији, и да је упркос лошем саобраћају који је евидентан, глас овог града у узгоју стоке и памука доспео и ван границе земље. Истиче се и чињеница како би пролазак железничке пруге кроз Суботицу значио велико олакшање у животу становника Чантавира, Старе Моравице, Пачира, Шандора, Тополе, Бајше, Рогатице, Алмаша, Кумбаје и Мељкута, као што би цео саобраћај међу њима текао далеко једноставније и

чевића на расправу о изградњи железничке пруге Сегедин–Суботица–Баја, био је један од оних догађаја који су зрачили позитивним могућностима. Зомборчевић ће детаљан извештај са овог путовања поднети Скупштини 15. новембра 1855. године.⁽¹⁹⁾ Све у свему, у овом извештају се каже како је Беч врло добро и брзо разумео потребу Суботичана да железничка пруга прође кроз њихову варош. Како се у даљем тексту види, на дозволе власти требаће се чекати још једно извесно, не тако кратко време због бројних административних и стручних тешкоћа. Након овога, Зомборчевић одлази у Пешту како би надлежни ближе одредили правац планиране железничке пруге и организовали претходне радове.⁽²⁰⁾ При томе је Зомборчевић нарочито пажњу обратио на чињеницу да пруга извесно пролази кроз купалиште Палић, те је ово питање и детаљније размотрио са главним инжењером сегединске железнице Анталом Пишоваским (Pischowaszký Antal) који је, како читамо, обећао – да ће учинити све што може. Зомборчевић ће, надаље, иницирати долазак главног инжењера Пишоваског у Суботицу још пре него што из Беча стигне било какав одговор, како би он и пред лицем највиших градских власти поновио обећање и како би са неколико суботичких посланика обишао територију планирану за трасу железничке пруге Сегедин–Суботица. О овој ће идеји 17. априла 1856. године Ференц Зомборчевић, Винце Гифинг (Giefing Vince) и Тамаш Мојић (Moits Tamás) опширније информисати Градски савет.⁽²¹⁾ Након што су у присуству главног инжењера обишли терен, закључили су да технички део посла неће ангажовати превише новца. „Након овог сусрета закључили смо да заправо сама изградња железнице није највећи проблем, већ се ради о томе да је у ствари проблематично њено одржавање, да би она требала себе да издржава како би опстала.” – пише у извештају. И закључују да је за припремне радове неопходно обезбедити 1000 пенги форината. Инжењер Пишоваски је изјавио како је убеђен да је суботички огранак од интереса не само за околне градове, већ и за такозвано Француско друштво које руководи царско-краљевском патентираном, аустријском и државном пругом Беч–Пешта–Сегедин. Главни јој је задатак да повеже Тису са Дунавом, а бечко-сегединско-темишварску пругу са Мохачем и Печујом. Најважнија предност била би јој у томе да не би требало да се такмичи са осталим железничким трасама, нити путевима воденог саобраћаја, већ би све њих управо у једно везивала... „Главни инжењер сегединске железнице ће додати да је вољан да у складу са својим обећањем о свему овоме извести управу Француског друштва железничара.

лакше. Становници Лудашпусте, каже се у извештају, слове као највреднији баштовани. А становници кањишких и мартоношких салаша могли би, у случају да се успостави железнички саобраћај, своју робу да довозе и на суботичку пијацу. Чињеница је да је палићко купалиште изграђено 1850. године већ стекло популарност широм земље и да лековита својства његових вода привлаче све више гостију, али је сигурно да би тек изградњом железничке пруге кренуо прави процват целог купалишта. У даљем тексту одборничког извештаја реч је углавном о историјату привреде и становништва неколиких бачких насеља. Суботица у то време има 50.000 душа и 113.903 катастарских јутара обрадиве површине. Највећи део земљишта засејан је пшеницом, јечмом, зоби и кукурузом. Вишак производње, који износи 538.801 тону житарица, одвози се у Сегедин и Бају. Ако би се изградила пруга Сегедин–Суботица из Чантавира би се извезло 39.134 тона житарица, из Старе Моравице 37.340 тона, из Пачира 46.310, из Шандора 12.708, из Бајмока 82.047, из Тополе 25.690, из Бајше 10.157, из Рогатице 83.310, из Алмаша 24.237, из Кумбаје 24.580 и из Мељкута 95.014 тона житарица.⁽¹⁷⁾ Заједно са суботичким житом то је количина од 1.019.328 тона житарица. Ференц Зомборчевић и други извештавају и о другим могућностима за извоз и увоз као што су: памук, дуван, дрва за градњу, алатке и огрев, со, угаљ, креч, алкохолна пића, индустријски и занатски производи, колонијална роба, гвожђе, сирова кожа итд. Годишње се у Суботици узгоји 150.000 оваца и произведе 6750 тона памука. Производња дувана достиже количину са 10.000 тона годишње. Со се довози искључиво из Сегедина: трговци сољу и становништво увезу за годину дана око 20.000 тона овог незаменљивог зачина. Што се тиче дрва за градњу, алатки и огрева, годишње се са Тисе доведе количина од 40.000 тона. Град своје потребе за вином и алкохолним напицима задовољава из Баје и Арада, а то је количина која годишње не премашује 3000 акова. С обзиром на велики узгој стоке град годишње извезе око 1200 тона сирове коже, а увезе 4100 тона гвожђа, 500 тона штављене коже, 8000 тона каменог угља, 20.000 тона креча.

Овај ће извештај Градски савет усвојити 8. јуна 1855. године и то једногласно, јер „би железнички саобраћај овом региону обезбедио сјајну будућност...” – стоји у одлуци.⁽¹⁸⁾ Град је такође спреман да обезбеди за припремне земљане радове бесплатну радну снагу, и сматра да је за коначан завршетак послова око железнице довољан период од три године. Али је надасве потребна снажна подршка државе. Бечки пут посланика Ференца Зомбор-

ке пруге и донета је одлука о прикупљању података у вези са производњом и саобраћајем на територији града. Том приликом је закључено да је железница за Суботицу животно питање, јер су главне снаге града, изражене у интелектуалном и привредном потенцијалу, због изолације стављене у непримерен положај; и да је управо железница та која ће из овог незавидног положаја извести обе стране стварајући духовну и материјалну перспективу за целу заједницу. Тим пре што Суботицу чине произвођачи сировина који би увођењем железнице уштедели граду садашње трошкове превоза у висини од 200.000 форинти.

Следећи аргумент је био неоспорна изолованост Суботице од света, што је била очигледна кочница за материјални и духовни развој, уз податак да овај град не може да се такмичи са градовима који превозе робу на светске пијаце воденим путем, тим пре што Суботица није у стању да издржи ни велики порез који прати овакав начин транспорта, те јој предстоји све веће сиромаштво како буду пролазиле године.

Град који нема ни текућу воду, ни путеве, вапије за железницом; она мора да изгради и по цену да генерација која то чини поднесе све жртве овог посла на својим леђима. Уосталом, у овом случају, свака би жртва уствари била капитал који би доносио камате у будућност. „Извештај који су потписали председник Одбора Емил Манојловић (Manojlovits Emil) и Бодог Цорда (Czorda Bódog) говори нам и о томе да ће припремни радови на изградњи железничке пруге почети почетком 1863. године (информација Агоштона Трефорта), а Суботица ће у укупним трошковима партиципирати са сумом од 4000 форинти.

Агоштон Трефорт ће 11. фебруара 1863. године обавестити градоначелника о следећем: инжењери су добили налог да „на територији Суботице” почну радове у зависности од временских прилика.⁽³¹⁾ Сазнајемо и то да су радови могли отпочети и раније, али су планови морали да се прераде.

Напокон, на адресу града стићи ће крајем априла дозвола за почетак припремних радова.⁽³²⁾

Изгледа да је оправданост постојања железничке пруге Сегедин–Суботица ваљало доказивати и почетком 1860-тих година и то на изричити захтев Одбора за железнице Жупаније Бач. За њих је, такође, била веома значајна презентација „Попис података у вези са Алфелдском железницом Слободног краљевског града Суботице”.⁽³³⁾ Из овог документа сазнаћемо, између осталог, да Суботицу која броји 50.000 душа, на вашарима посети 560 гостију, да град има 113.903 јутара обрадиве површине, из чијег годишњег рода остаје за извор: 220.185 пожунских мера

У међувремену ће посланик Јанош Остојић (Osztoits János) добити министарску дозволу за припремне радове пруге Сегедин–Суботица. Ова ствар значи да уговор са градом постаје ургентан.⁽²²⁾ Због убрзаног процеса припрема за изградњу пруге, суботички одборници ће бити прунуђени да јуна 1856. године поново путују за Беч, где је Јанош Остојић препустио министарску дозволу аустријском државном железничком друштву за патенте (тзв. Француском друштву), па су инжењери које су послали започели мерења и остале припремне радове, као и припремне радове око печења 100.000 опека.⁽²³⁾ Како би се решио и правни статус нове железнице, посланик Ференц Зомборчевић отпутоваће децембра месеца за Беч, да би по повратку обавестио градоначелника Суботице како је припремне радове прегледала и одобрила фирма „General-Directio”.⁽²⁴⁾ Међутим, радови на изградњи железничке пруге ће коштати далеко више но што је то било предвиђено: 2.185.500 форината.

У вези са „склапањем уговора по предмету железничке пруге”, у Беч ће јануара 1857. године отпутовати адвокат Агоштон Ковачић (Kovácsics Ágoston).⁽²⁵⁾ У априлу ће већ и Темишварско намесништво, као и Министарство, бити упознати са детаљним плановима и питањима изградње железничке пруге.⁽²⁶⁾ Касније ће Суботичане о неким важним питањима везаним за железницу информисати Бачко-Бодрошко намесништво и његова управна власт, а била су то питања као што су: поштанске пошиљке које се превозе железницом, брзина путничких возова (7 и 10 миља на сат), возни ред итд.⁽²⁷⁾ 1862. године сегедински градоначелник ће да разматра питање предности Суботице и Сегедина када их железничка пруга буде повезала и са морем.⁽²⁸⁾

Тако ће се 23. новембра 1862. године у Пешти одржати саветовање у вези са Алфелдском железницом, где ће Суботицу представљати Имре Мађар (Magyar Imre).⁽²⁹⁾ Помишљењу потпредседника Алфедских железница Агоштона Трефорта (Trefort Ágoston), рашћишћавање непроходних каменитих путева Алфелда, њихова изградња и одржавање, приближно би били исти као трошкови железнице. Због тога су изградњу железничке пруге подржавали не само представници општина већ и држава. На овом саветовању представник Суботице презентовао је готов план и трошковник железничке пруге Сегедин–Суботица. Потпредседник Централног одбора Агоштон Трефорт је иницирао да суботички Градски савет оснује Одбор за унапређење железнице.⁽³⁰⁾ Децембра 1862. године на седници Градског савета расправљало се и о трошковнику припремних радова за изградњу железнич-

жели што хитније да добије планове експропријације. И мада је експропријација Угарница у самосталном поседу представљала велики проблем, код сегединске капије ће ипак, 14. марта 1864. године започети радови на железници⁽³⁶⁾, који ће ангажовати око 600 суботичких надничара. У присуству великог броја суграђана први замах мотиком припао је градоначелнику Ендреу Флату (Flatt Endre), док је прву таљигу пуну земље изгурао посланик у Парламенту Бодог Цорда.⁽³⁷⁾ Седамнаестог марта замољени су и свештеници да због велике исцрпљености градске благајне проповедају својим верницима да се у што већем броју пријаве на добровољан рад.⁽³⁸⁾ Између 29. марта и 9. априла је већ њих 934 учествовало у изградњи пруге, а ни плате нису изостале (град је у том периоду исплатио наднице у вредности од 3002 форинте и 16,5 крајцаре).⁽³⁹⁾

Марта 1864. године суботички градоначелник ће отпутовати за Будимпешту како би средио накнаду за експроприсану земљу од сиромашних становника града,⁽⁴⁰⁾ јер је према важећем Закону о експропријацији, тек након исплате новца за експроприсану земљу, држава могла исту и да користи. Да би изградња железничке пруге текла неометано, било је много сиромаша који су још пре исплате предали држави експроприсану земљу, а да од владе (упркос жестоком залагању суботичког градоначелника) нису недељама добили ни динара.⁽⁴¹⁾ „Уважавајући ову моју праведну молбу Ваша екселенција је била љубазна да обећа потребни новац за надокнаду.”

Међутим, од тада су прошла три месеца, и људи који су на градилиштима које су нам предали срушили своја станишта немају крова над главом, и пошто сем ових скромних колиба и експроприсане земље ништа не поседују, принуђени су да се боре са најгором бедом” – пише своју жалбу градоначелник Суботице на адресу краљевог намесника. Након тога ће 21. априла 1864. године Градски савет донети одлуку да се Угарнице које су потребне железници могу заменити земљиштем у граду.⁽⁴²⁾ Исте године број власника експроприсане земље премашиће увелико бројку сто.⁽⁴³⁾

Осамнаестог октобра 1864. године Градски савет ће на адресу Краљевске дворске канцеларије поднети позамашну представку, у којој ће између осталог стајати да је од новембра 1863. године експроприсано веома много земљишта, а да је до априла наредне године исплаћена вредност за њих 18, што је народу пружило наду и повећало поверење у владу.⁽⁴⁴⁾ Али не задуго, јер се након тога престало са исплатама, порези су повећани и енергично се утерују, а цена откупа жита је битно пала. Тако ће новембра 1864. године градоначелник Суботице поново

пшенице, 27.039 п. м. јечма, 295.183 п. м. зоби, 236.966 п. м. кукуруза. Прочитаћемо и то да овај град има значајан узгој оваца – годишње 150.000 комада, а да се извози 3375 тона памука. Осим наведеног, годишње се извози још 10.000 тона дувана, 1200 тона сирове коже, 1200 волова (7200 тона), 2300 свиња (7750 тона), 10.000 шкопаца (8000 тона). Увезе се годишње 20.000 тона соли, 70.000 тона грађевинског дрва, 3000 тона дрва за алатке, 40.000 тона огревног дрва, 2000 акова вина и других алкохолних напитака, 60.000 тона привредних и колонијалних артикала, 3600 тона метала, 600 тона штављене коже и ђонова, 15.000 тона дрва и каменог угља, 30.000 тона креча...

У међувремену је намесник главног жупана Бач-Бодрога и краљев повереник Агоштон Пијуковић (Piukovits Ágoston) уз Градски савет учинио много како би становништво које се мучило у оскудици и беди имало свакодневни залогај: обезбедио је за „сиромашну класу“ могућност учешћа у земљаним радовима будуће пруге. Доноси се одлука о набавци неколико стотина таљига и премештају Калварије (пошто пруга пролази кроз садашњу). Пројекат за нову Калварију биће поверен архитекти Јаношу Шкултететију (Scultety János).

Допис краљевског повереника Агоштона Пијуковића упућен 2. новембра 1863. године садржавао је важна упутства. Из њега сазнајемо да свој „надзор“ над поменутиим земљаним радовима обавља по налогу Савета намесника. И додаје: „Пошто ову врсту радова могу да обављају само они који заиста у свом власништву немају земље или других поседа, молим господина градоначелника да што пре нареди организовање пописа оваквих лица, који би у моменту потребе стојао на располагању и могао бити употребљен на први позив. Уједно молим да се овај списак да на увид недлежном Одбору.

Такође молим, уколико у међувремену због побољшања ситуације у граду дође до смањења броја оваквих лица, да се такав списак сачини од имена становника суседног Шандора и Чантавира, како би се допунио број неопходно потребних радника за земљане радове, а да се у вези са овим обрати непосредно окружном службеном судији”.⁽³⁴⁾

Почетком фебруара 1864. године суботичке власти ће обавестити председника Одбора алфелдских железница грофа Ђерђа Карољија (Károlyi György) да је у Суботици веома велика оскудица, и да градска благајна дневно мора да снабде хлебом 3500 људи (у вредности од цца. 450 форинти),⁽³⁵⁾ те да изузетно тешка зима спречава почетак радова на железници, са којима ће се ипак неизоставно започети у марту. Међутим, суботичка власт пре тога

постигнут је договор са власницима капитала да се почну припремни радови за пругу Осијек–Фијуме, и наравно да ће се пожурити и добијање „коначне дозволе”⁽⁴⁷⁾ Али сматра да би појављивање представника суботичке и сомборске железнице било још мало преурањено.

Потом ће се опет у први план пробити потражња новца за експроприсано земљиште. Изгледа да је и Влади дојадило одуговлачење по том питању, па ће 2. јануара 1865. године преко Намесничког одбора обавестити надлежне, да ће се за најсиромашније упутити свота у вредности од 3000 форинти из државног фонда.⁽⁴⁸⁾

Суботичка (а и сомборска) власт страхује, међутим, да ће се тек након обављених припремних радова почети појављивати велики проблеми око изградње железничке пруге. И мада је стигло неколико умирујућих обећања, постоји трајно присутна узнемиреност не само у редовима владајуће класе, већ и целокупног становништва. Међутим, када је 24. јуна 1865. године у Суботици под председништвом Имреа Мађара старијег (id. Magyar Imre) одржана седница овдашње Комисије, многа су питања рашћишћена, а многе ствари су попримиле конкретније обличе.⁽⁴⁹⁾ Према сведочењу Записника од 20. јуна са седнице одржане у Орошхази (Orosháza) председавајући Агоштон Трефорт је предложио следеће: пошто је дошло до фузије капитала предвиђеног за изградњу пруга Нађварад–Фијуме, Земун–Осијек и Осијек–Фехервар, дошло је и до неочекиване потешкоће у оној тачки дозволе коју је добило Друштво јужне железничке пруге, по којој оно има првенство изградње сваке пруге преко Дунава; и то на тај начин да свакога ко добије „крајњу” дозволу за изградњу у року од 4 месеца примора на изјаву: да ли је вољан да пругу за коју је добио дозволу изгради или не. Оваква дозвола чини скоро немогућим да било ко други осим њих гради пруге преко Дунава. Јер, уколико би Друштво јужне железничке пруге било вољно да уђе у изградњу неке од пруга, нико други неће хтети да се упушта у инвестирање новца за припремне радове. А уколико пак то Друштво од некога добије негативан одговор на свој упит, биће дискредитовано на европској пијаци новца. Записник се наставља следећим текстом: „Сматрамо да би требало утицати на то да се ова проблематична тачка уговора Друштва јужне железничке пруге измени или да се наша ствар позитивније протумачи, за шта се пружа прилика управо овог часа, када је речено Друштво склопило исти такав уговор и са неколико италијанских железничких постаја, те намерава да их одвоји од аустријских пруга, и управо се обратило Влади империје да добије зелено светло на овакав документ. С друге

да се јави краљевом намеснику са молбом да се дуг исплати,⁽⁴⁵⁾ при чему Имре Флат наглашава да је највећи део новца за ове намене држава остала дужна управо најсиромашнијим слојевима, тј. онима који живе под најтежим околностима и чије је статусно решење и најхитније...

Велику пажњу заслужује заједничка представка Суботице и Сомбора упућена цару 27. новембра 1867. године у којој се саопштава да Алфелду, упркос богатог рода жита, због саобраћајних немогућности прети потпуно осиромашење.⁽⁴⁶⁾ Ова се ситуација, наглашава се у представци, може решити једино изградњом железничке пруге. Цару саопштавају и то: „... да сасвим сигурно у целој Европи, а засигурно ни у Аустријској империји не постоје, бар када је саобраћај у питању, два тако жаљења вредна града као што су Суботица и Сомбор, који се пак, када је род жита у питању такмиче и са мађарским „Кананом” – Банатом; а ипак су непроходни, те су захваљујући својим блатњавим путевима, и што се најближих емпријалних места тиче – недостижни.

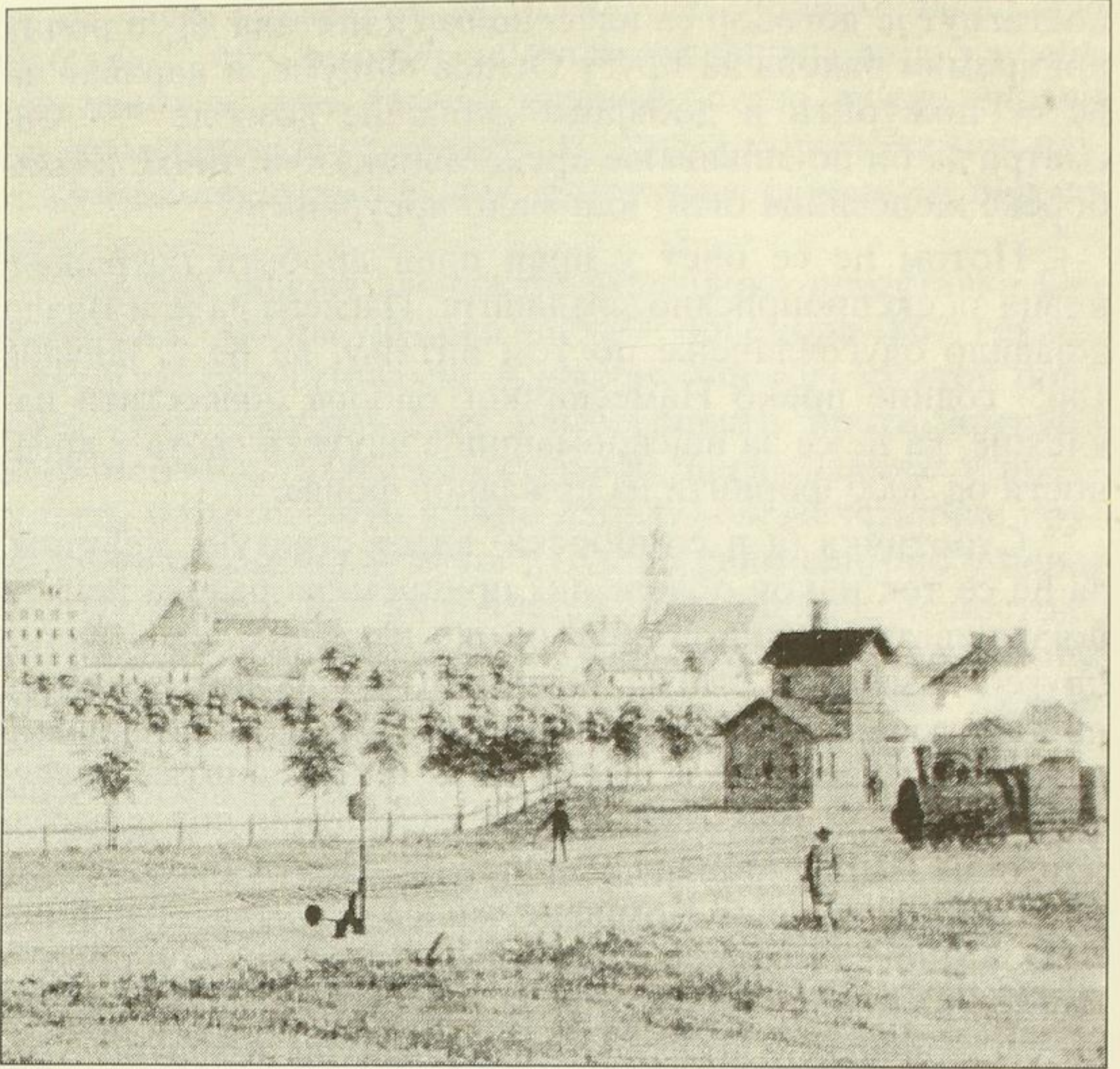
Истина, Сомбор лежи на обали канала Ференц, али ... он постаје немогућ за саобраћај баш у оном периоду када би имало шта да се превози њиме. Суботица, међутим, не поседује ни такав канал, те је тако у току лета присиљена да своје производе превози полугама и на раздаљине од 6–7 миља...

Управо из свих ових разлога становници Суботице и Сомбора, вечно верни својим градовима, почели би да се радују будућности, ако би Ваше височанство у скорије време дало напокон оформљеном друштву одобрење за почетак припремних радова на Алфедској прузи; и ако бисте касније били милостиви да путем Намесничког савета средите послове око експроприсаних површина и дате дозволу за земљане радове који би поправили ситуацију крајње оскудице и беде... у проблематичну гвоздену пругу већ је инвестирано у дужини од 12 миља...

Зато Вас Ваша царска, краљевска и апостолска Висости најпонижније молимо као Ваши најпокорнији кметови, да дате коначну дозволу за пролазак пруге Алфелд–Фијуме (Ријека) кроз Суботицу, и молимо Вас најпонижније да за те сврхе обезбедите нужну камату...” – записано је, између осталог у писму суботичког градоначелника Ендреа Флата и градоначелника Сомбора Љубомира Маширевића (Maschirevics Lyubomir). Неколико месеци касније ће у вези са овим писмом своје примедбе изложити краљевски дворски канцелар гроф Херман Зичи (Zichy Herman). Он ће нагласити како је са њихове стране учињено све неопходно око изградње поменуте железничке пруге,

буршка династија трансформисала у дуалистичко државно уређење. Заживела је Аустро-Угарска монархија, чиме се стварају услови за бржи развој капитализма. Упркос свим овим појавама, остаје утисак забринутости у редовима чланова Градске скупштине. Наиме, они ће 27. маја 1867. на адресу Министарства упутити информацију следеће садржине: „... пажњи Ваше екселенције препоручићемо послове железнице Алфелд–Фијуме уз молбу добијања Ваше заштите.

Усред материјалних проблема, који су у нашој земљи већ дуги низ година евидентни, Суботица и њена околина стоје пред материјалном катастрофом у случају даље изолације, бар када је светска пијаца у питању. Све док се не реши проблем јефтиног превоза наших производа, нашу невољу тешко да ико може олакшати. Питање железнице није за овај крај питање комфора, можемо рећи није чак ни само питање просперитета, већ је заправо питање опстанка. У железничкој прузи Алфелд–Фијуме ми дакле видимо најбољи лек против наше хроничне болести, услов за одржање, и наравно, услов за наш просперитет...’’⁽⁵²⁾ Изградња железнице добила је нови замах. У децембру 1867. године пала је одлука да се у каменорезачком срезу искористи 30 ланаца земље, односно да се слој камена који се ту налазио употреби за железнички насип.⁽⁵³⁾ Треба знати да су чланови овдашњег Друштва алфелдске железнице још раније указивали на могућност експлоатације овог подручја. Према увиду на лицу места Градски одбор је 1864. године констатовао: „... подручје је прилично ниско постављено, и пре је употребљиво за ливаду но за ораницу, а да је у кишним периодима због воде која се ту задржава скоро и неупотребљиво; надаље да је слој камена који је предвиђен за насипање у дубини од 2–3 стопе и да се може наћи у дебљини од 5–6 до 12 прстију, и напослетку да се овај камен може користити искључиво за насипање уместо шљунка, а никако за грађење...’’⁽⁵⁴⁾ У међувремену смо наишли на писмо политичара и публицисте Пала Шомшића (Somssich Pál) које је 29. јула 1868. године упутио градоначелнику Суботице. У њему се види како се у главама суботичких посланика појављивао и проблем канализације, те да га је заправо потиснуо проблем железнице.⁽⁵⁵⁾ Шомшићево писмо требало би схватити као неку врсту отрежњења и због тога ћемо га цитирати у мало подужем обиму: „Требало би у Буџету за идућу годину планирати изградњу канализационе мреже и решити тај проблем како ваља. При чему нећу улазити у то која је линија важнија – да ли она пештанско-чонградска или пештанско-суботичка, нити са аспекта корисности, нити са аспекта сврсисходности

Прва суботичка железничка станица

стране, за Алфелдску железницу својим симпатијама у свакој се прилици zaloжило и наше Височанство (господар Краљ), као и већина у империјалном министарству, а нарочито Министарство рата. Господин Трефорт је дакле иницирао да заинтересовани оформе делегацију која би се појавила пред троном са најпонижнијим молбама да царско и апостолско краљевско Величанство отклони тешкоће које је пред њихову ствар ставило Друштво јужне железничке пруге.” Након извештаја о постигнутом у Орошхази суботички одбор за железницу је донео одлуку да у вези са Алфелдском железницом затражи помоћ Привредног удружења земље, као и Комора из Дебрецена и Ријеке.

Пола године касније, децембра 1866. године, Суботица ће моћи да одахне: цар је за наставак изградње суботичке железничке пруге и враћање дугова на име експроприсаних површина одобрио зајам у висини од 800.000 форинти.⁽⁵⁰⁾ У исто време могли су да одахну и становници Сомбора и других општина, након што су од фебруара 1867. године почеле опсежније припреме за изградњу железничке пруге од Суботице до Дунава.⁽⁵¹⁾

Парламент је у пролеће 1867. године изгласао доношење Основног закона о нагодби, и од тада се Хабс-

Белешке

1. Историја Мађарске од 1842–1918. Уредник Петер Ханак, уз сарадњу Тибора Ердељија и Ђерђа Сабада. Будимпешта, 1972. године (58–59)
2. Историја Мађарске од 1848–1890. Уредник Ласло Катуш. I Књига. Будимпешта 1978. 566.
3. Историјски архив Суботице (У даљем тексту ИАС), Магистрат 12. Ф.530/pol. 1846.
4. ИАС, ибидем
5. ИАС, Магистрат 5. А. 109/pol. 1847.
6. ИАС, Магистрат 4. А. 13/pol. 1848/1.
7. Историја Сегедина 3. I део 1849–1919. Уредник Ендре Гал. Сегедин 1991. 346 (У даљем тексту: Историја Сегедина 3. I. део).
8. Историја Сегедина 3. I. део 347.
9. Ибидем
10. Ибидем
11. ИАС, Магистрат 5. А. 112/pol. 1847.
12. ИАС, Магистрат 6. А. 23/pol. 1848/1. На истом месту приложена железничка карта Кечкемет–Сегедин–Темишвар, као и Пословник о раду железничара ове пруге.
13. ИАС, 3450/аес. 1852.
14. ИАС, Записник са годишње скупштине, 1852, бр. 3450.
15. ИАС, 298/аес. 1855.
16. ИАС, Адвокатска служба I/Ф.а1857. Погледати још: Ласло Мађар „Прилози за досељавање у Бачку!”, Magyar Szó, 6. август 1988.
17. Према извештају Ференца Зомборчевића и другова средином 1855. године Чантавир је имао 4265 становника, Стара Моравица 5181, Пачир 4504, Шандор 1310, Бајмок 6067, Топола 7092, Бајша 3184, Роглатица 283, Алмаш 7631, Кумбаја 2495, Мељкут 5850 становника.
18. ИАС, 2136/аес. 1855.
19. ИАС, ибидем.
20. ИАС, 278/аес. 1856.
21. ИАС, 593/аес. 1856.
22. ИАС, 913/аес. 1856.
23. ИАС, 1403/аес. 1856.
24. ИАС, 1900/аес. 1856.
25. ИАС, Адвокатска служба I/Ф.а. 1857.
26. ИАС, 2953/Bürgermeisteramt 1857.
27. ИАС, 622/polg. 1861; 2215/polg. 1862.
28. ИАС, 6098/polg. 1862.
29. ИАС, 6414/polg. 1862. (668/polg. 1863.).
30. ИАС, 6414/polg. 1862. (20/polg. 1863.).
31. ИАС, 6414/polg. 1862. (757/polg. 1863.).
32. ИАС, 6414/polg. 1862. (1967/polg. 1863.).
33. ИАС, Збирка породице Пиласанович, Ф.303.2.19.
34. ИАС, 5289/polg. 1863.
35. ИАС, 628/polg. 1864.
36. Иштван Ивањи: Историја Слободног краљевског града Суботице. I део. Суботица, 1886. 542 (У даљем тексту: И. Ивањи, I). Погледати још: ИАС, 6414/polg. 1862; 1421/polg. 1864; 1619/polg. 1864.
37. И. Ивањи. ибидем.
38. ИАС, 1467/polg. 1864.
39. ИАС, 1893/polg. 1864.
40. ИАС, 6414/polg. 1862. (1683/polg. 1864.).

за интерес државе; али сам у једно сигуран: да сам становник града Суботице, моја главна настојања не би била усмерена на канализациону мрежу, већ на изградњу железничке пруге.

Будите љубазни и узмите у руке мапу Европе и размислите о следећој околности: а) да су покрајине Крајна и Тирол најсигурнији купци мађарског жита, – б) да су железнице најсигурније у току целе године, јер их не могу омести ни мраз ни суша...

Према томе, није ли град Суботица и са својом богатом околином пре свега предодређен да се повеже са Бајом и осталим местима на Дунаву која ће се срести са пругом Шомођ–Толна у изградњи, и преко тога имати везу са већ поменутом железницом од европског значаја???!!!... Колико ће то у сваком погледу превазићи водени саобраћај; уосталом о тој ствари речито говори протекла година: Мађарска је лане продала око 16 милиона мера жита, а непуних 2 милиона пребацила према Трсту... Чињеница је да без државне помоћи и камата нико неће градити ни канализационе мреже ни железничку пругу. Држава истовремено треба дати дозволу и створити услове и за једно и друго, а да не угрози интерес оних којима није дала (то је незамисливо!). Тако град мора да начини избор: или ће градити железницу или канализациону мрежу. Ја мислим да треба одабрати – железницу!...”

Јаснију слику о статусу овог проблема стећи ћемо из окружнице која је стигла од власти Жупаније Бекеш.⁽⁵⁶⁾ У овом документу видљиво је како је прва деоница пруге која ће Алфелд повезати са Јадранским морем (Нађварад–Осијек) већ добила дозволу на основу члана VIII Закона из 1867. године и да су радови већ поодмакли, те ће се деоница између Сегедина и Сомбора ускоро моћи предати на употребу. Али да су се испречиле неке тешкоће пред деоницу Осијек–Сисак–Карловац–Ријека, које ће моћи решити само влада и амбициозни Конзорцијум. Тако ће Суботица након много труда и решавања стићи до једног од најзначајнијих тренутака своје историје: до изградње железничке пруге Сегедин–Суботица, која је без икаквих свечаности (!) 11. септембра 1869. године пуштена у саобраћај (наиме управо тога дана у Суботицу је стигао први воз из Сегедина).⁽⁵⁷⁾

Тако ће трећи град по величини (56.323 становника) – Суботица, напослетку моћи да се укључи у железнички саобраћај, у убрзани развој капиталистичких тенденција и у његов захуктали крвоток.⁽⁵⁸⁾

Невенка Башић Палковић

Најстарији календари и листови - почеци периодике у Суботици

Прва периодична издања у Суботици датирају из средње деветнаестог века када **КАРЛО БИТЕРМАН** (1805–1869), родоначелник чувене штампарске породице, оснива прву привилеговану штампарију 1844. године.

У неколико наредних деценија, штампано је у овој добро опремљеној штампарији више стотина књига, брошура, календара, листова, школских извештаја и молитвеника на мађарском, српском, латинском и немачком језику, као и више публикација намењених буњевачком живљу у Суботици и околини.

Прикупљајући податке и понекад веома ретке примерке књига и периодике за прву свеску суботичке библиографије (1764–1869),⁽¹⁾ утврдили смо да су најстарија периодична издања у Суботици били календари који су се појављивали једном годишње, са обавезним календарским делом и знаком годишта – I, II, III итд., зависно од тога колико би се који наслов одржао. Календари су били својеврсне народне читанке јер су доносили књижевне, забавне и ликовне прилоге, разне корисне поуке и савете.

У веома обимној и исцрпној Библиографији српских алманаха и календара⁽²⁾ Миодраг Матицки, директор Института за књижевност у Београду, анализира календарску књижевност код нас од седамнаестог до двадесетог века и истиче да је она задовољавала потребе народа за „патриотском насладом, корисном поуком и здравом забавом”, а уједно значила допуну библиографије најзначајнијих наших књижевника који су се радо одазивали на сарадњу. „Током протекла два века алманаси, забавници и календари били су гласила најширег читалачког круга – периодика најближа народу. Ишчитавани током читаве календарске године и шетајући из руке у руку, преносили

41. ИАС, 6414/polg. 1862. (1943/polg. 1864.).
42. ИАС, 6414/polg. 1862. (3104/polg. 1864.).
43. ИАС, 6414/polg. 1862. (3466/polg. 1864.).
44. ИАС, 6414/polg. 1862. (5119/polg. 1864.).
45. ИАС, 6414/polg. 1862. (5812/polg. 1864.).
46. ИАС, 6414/polg. 1862. (5745/грађ. 1864.).
47. ИАС, 244/el. 1864.
48. ИАС, 6414/polg. 1862. (70/polg. 1865); 2658/polg. 1865.
49. ИАС, 6414/polg. 1862. (3232/polg. 1865) – Председник суботичког одбора Алфелдских железница Имре Мађар старији, чланови: Мор Рудич, Јанош Скендеровић, Лукач Војнић, Барнабаш Војнић, Имре Мађар мл., Мађаш Антуновић, Винце Гифинг, Јожеф Зоненберг, Алберт Демерац, Лео Облат, Карољ Битерман, Јожеф Тренчењи, Имре Јакобчић и Бодог Цорда, службени писар.
50. ИАС, 6414/polg. 1862. (733/polg. 1867.).
51. ИАС, 6414/polg. 1862. (892/polg. 1867.).
52. ИАС, 6414/polg. 1862. (3066/polg. 1867.).
53. ИАС, 6414/polg. 1862. (6097/polg. 1867.).
54. Ибидем.
55. ИАС, 3707/polg. 1868.
56. ИАС, 6414/polg. 1862. (4483/polg. 1869.).
57. И. Ивањи, I. 542.
58. О изградњи железничке пруге Сегедин–Суботица погледати још: Калман Петковић: „Прва железница”, као и његов текст „Закаснели воз” објављен у „7 Нар” – у броју 16 од 9. марта 1984. године.

Тема ће наћи своје заокружење у архивима Мађарске и Беча, али и у неколико докумената из Историјског архива Суботице (као што је на пример кружно писмо Министарства унутрашњих послова у вези са железницом).

Összefoglalás

A 19. századi nyugat-európai ipari forradalom fellendülése ösztönözte az Osztrák-Magyar Monarchia áruforgalmának fejlesztését, kereskedelmének erőteljesebb kibontakozását. A kapitalizmus korai szakaszában a gazdasági-társadalmi előhaladás legfontosabb eszközeként a vasútvonal bizonyult. 1848-ban törvénybe iktatták az országban építendő vasúthálózat tervét. A forradalom bukása után folytatódik a vasútépítés, amely nemcsak Szabadka, de a többi város közlekedési fejlődésében is nagy jelentőségű fordulatot hozott.

A Szabadkai Történelmi Levéltár iratai többek között a szeged-szabadkai (úgynevezett „alföldi”) vasútépítés körülményeire és előzményeire derítenek fényt. Megtudjuk, hogy a szabadkai városi tanács már az 1840-es évektől szorgalmazza a vasútvonal építését, a Szegeddel, Bajával és más távolabbi városokkal való személy- és áruforgalom hatékonyabb lebonyolítását. A szabadkai hatóság sok évi erőfeszítésébe kerül, amíg 1864 és 1869 között végre sor kerülhetett a szeged-szabadkai vasútvonal kiépítésére. (A vasúti munkák 1864. március 14-én kezdődtek és az első vonat 1869 szeptember 11-én érkezett Szeged felől). Az alföld-fiumei vasút létrehozásával az ország harmadik lélekszámú városa (56323 lakossal) végre bekapcsolódhatott az európai kereskedelembe, a tőkés gazdasági fejlődés vérkeringésébe.

HONUNK ÁLLAPOTA

III.
Röp. IV.
Ára 4 kr.
váltó.

A' nép fölvilágosítására

ELMÉRTE
SZÉP FERENCZ.

Szabadkán,
1849.
December 15.

Nagy fontosságú hírlap.

V. Ferdinánd Király és Osztrák Császár, I. évi December havna 2-kán az uralkodásról lemondott, és maga helyébe testvér öccsége fiát Ferencz Józsefet tette. De azért az még nem királyunk Áml mert nem oda huda, kettőn áll a' várat, és mi nem vagyunk barmok hogy csak úgy árulgassanak hemünköt. Azért az országgyűlés a' lemondást el nem fogadta, és haza árulási bűn alatt meg is tiltotta, hogy senki ne merészeljen engedelmkedni ezen gyermeknek, kit nyakunkra akarnak tolni, mind addig míg majd az esküszegésért és a' sok kiontott hazafini vérért a' földelt javakért nem számolunk. Ugyan is a Magyar nemzetnek fő joga az, hogy csak azon királynak tartozik engedelmkedni, kit Sz. István koronájával meg koronázott, és ki megokúszik az Ország színe előtt, hogy a' magyar szabadságot föl tartja és megvédelmezi.

István fő herczeg volt Nádor és kir. helytartó, kiből a' nemzetnek olly nagy öröme, olly határtalan bizodalma volt megcsalta és el árulta hasáknak. Mielőtt még meg választott volna, diadal kapukat emeltünk nekic, öröm rivalgva éljenczták, és dicőitették, az anyák csecsemőiket karjaikon hordva mutogatták őt, a' leendő nemzeti dicőség és nagy szerepléséért mert nagy tekintették mint a' magyar nemzetnek első azüldött fiát, mint a'

Honunk Állapota. Први суботички лист на мађарском језику (1848–1849)

2. Tęca,

1. broj.

Subatica, Sięnja 15. 1873.

MISEČNA KRONIKA.

POLITIČKIM OZBIJNIM I ŠALJIVIM SADRŽAJEM.

Izlazi svakog maseca 15-tog dana u veličini od jednog arka.

Pridplata (na pol godine 1 ft. 2. r., pojedini broj 20 nę.) kao i likovi koji su na sadržaj lista postalo kaljuse (izdavateljstvu „Misečne Kronika“ ili u štamparnicu Karla Bittermanna.

PREŠTAVLJENA U

Našima Poštovanima čitaocima.

Sa ovim brojom započeli smo sata je Bogu i novu godinu „Misečna Kronika“ košto smo i to u „Pozivu na Pridplatu“ izjavili, ostaje u svojim načelima ona ista koja je i dosad bila, izlaziće kao i dosad svakog maseca petnajstog dana sa Političkim ozbiljnim i šaljivim sadržajem. nego u obliku svom po našem obetjanju toliko smo promine učinili (jel smo i za nužno držali) da će „Misečna Kronika“ od seke sa bunjevački slovi izlaziti, i to je uzrok da se više neće u štamparni Ivana Dabay nego u štamparnici Karla Bittermanna štampati. — Zato učiteljko molimo čitatelje kao i pridplatnice da od seke pridplatu novac izvole u štamparnicu Karla Bittermanna ili u pisarnu izdavateljstva Misečne i „Havi Kronika“ slati.

pridplata Misečne Kro-

zaste godine, zaisto našoje u svojem cieo godišnjem hovenju tako što god što nije moglo izpuniti, i na koncu stare godine bacijo je svoj pogled u buduću tojest u novu godinu na toliko duboko koliko je to moguće jednom umrlom čoviku činiti, i obeće je u sebi da će biti marljiviji i pažljiviji u buduću nego što je bio u prošastoj godini, i svoje odluke koliko je moguće komiće u budućoj što nije moglo u prošastoj izpuniti.

Kako je to u dilokrugu jednog čovika, tako je to u dilokrugu jednog naroda, jedno državo ili jedne stranke. Mi će mi se u svojoj posljednjoj izreki po malo duže baviti jel nas po sudžajnim okolnostima pomajviše tiće.

Po gori navedenima ričima mislimo da su i vodje subatičke live stranke na koncu stare godine ako ne više barem je-

Misečna kronika. Najstariji buņevачki list koji je izlazio u Subotici (1872–1873)

крају и две библиографије актуелних издања за 1845. и 1846. годину, међу којима су и књиге штампане у Суботици (рецимо: Дарак Српкињи, новеле Богобоја Атанацковића, св. II, Суботица, 1846. – прва књига штампана ћирилицом у Битермановој штампарији).

Библиотека Матице српске у Новом Саду поседује још два српска календара, штампана у Суботици – у нашим завичајним фондовима их нема. Први носи наслов „Црквени и народни календар за годину 1850”, а други – Звезда, календар за годину 1851. (и 1852. годину). Ови календари нису регистровани у „Каталогу књига на језицима југословенских народа 1519–1867”, штампаном у Београду, 1973. године али у Суботичкој библиографији јесу.

Црквени и народни календар за 1850. годину осим календарског дела, садржи „економичке” поуке, детаљнији приказ Црне Горе и Црногораца (стр. 44–51) и пет епских народних песама: Турско војевање на Беч, Маргита девојка и Рајко војвода, Саво и турски цар, Московски дарови и турско узеларје и Женидба Сењанина Ива. На примеру овога, али и ранијих црквених календара, примећује се њихово постепено прерастање у световне, са све више садржаја намењених широким народним слојевима.

Календар „ЗВЕЗДА” (за 1851. и 1852. годину) поред народних песама, пословица и досетки, бележи више података о Војводини и њеним манастирима, о обичајима и слави крсног имена и др. У рубрици Младе песме штампана је песма „Циц!” и део „Ђачког растанка” Бранка Радичевића. Из напомене уредника сазнаје се да су Радичевићеве песме преузете из познатог издања у Бечу 1847. године, којим се, поред осталог, означава победа Вукове борбе за народни језик и у уметничкој књижевности. Уредник наводи: „Језик је овај чист и разговетан каквога ми мало у којој књизи имамо и ја ћу се побринути да буде свуда по која таква књига на продају ди буде моји календара...” Анонимни уредник, Вуков савременик и саборац, оваквим ставовима сврстава се у ред пионира књижевно-уметничке „критике” и уређивања периодичних издања (будућих часописа).

Заједничка одлика свих српских календара јесу народне песме преузете из два Вукова четворотомна издања песама, лајпцишког (1823–1824, 1833) и бечког (1841, 1845, 1846. и 1862) непосредно после њиховог објављивања, у време док још траје жестока борба против Вукове реформе језика и правописа, а цео свет се диви лепоти српске народне поезије.

Календар „ЛАЛА”, штампан у Суботици за 1850. годину налази се једино у фонду Националне и свеучилишне библиотеке у Загребу. Највећи део овог календара

су најопштија сазнања, подизали опште народно образовање на виши степен, уводили народ у књижевност и друге уметности, упознавали га са научним и другим достигнућима и са великим именима наше и светске културе.”⁽³⁾

Три године након оснивања Битерманове штампарије, 1847. године изашао је први суботички календар (*Szabadkai Naptár, vagy közhasznú kalendariom a' két magyar hazá számára*), као прво годиште, али се наредних година више не јавља. Једини познати примерак овог календара чува се у Националној библиотеци „Сечењи” у Будимпешти, где је набављена и копија за Градску библиотеку у Суботици. Календар је штампан на 64 стране и поред календарског дела и дела о вашарима, доноси чланке из пољопривреде, историје, економије, статистичке податке, забавне прилоге и народне песме.

Кратак опис Суботице на странама 23–27. садржи податке о становништву, школству, привреди, туризму и актуелном градском чиновништву, чија су имена и служба тачно наведена.

Наредне, 1848. године у Суботици је штампан први српски календар „Зимзелен” (србско-народни месецослов) који је уредио и издао АЛЕКСАНДАР АНДРИЋ (1816–1876), српски књижевник и публициста. Поезију и књижевне радове, Андрић је објављивао у Летопису Матице српске, Пештанско-будимском скоротечи, Подунавки, Голубици, Војвођанки и у листовима које је сам издавао.

„ЗИМЗЕЛЕН” је покренут 1846. године и са мањим прекидима излазио је све до 1861. Прво годиште штампано је у Београду, друго у Сегедину, треће у Суботици, а остала годишта у Карловцима, Бечу и Београду.

Треће годиште овог календара (који је дуго излазио, за разлику од осталих) налази се у богатој збирци старе и ретке књиге Градске библиотеке у Суботици. Остала најстарија завичајна издања чувају се у Новом Саду, Београду, Загребу и Будимпешти и та нас чињеница поново подсећа на значај очувања културно-историјске баштине сваке средине, ма како она била мала и условно речено „периферна”.

Садржај „Зимзелена” за 1848. годину претежно је књижевно-уметничког, али и забавног карактера. На 192 стране заступљени су следећи аутори: А. Андрић, В. Живковић, Н. Боројевић, П. Прерадовић, Н. Николић, Ј. Пантелић, А. Стојачковић. Б. Радичевић, Ж. Павловић и др Д. Радуловић, који отвара нову рубрику: српски народни лекар.

У овом зналачки уређеном календару, који више подсећа на алманах, односно часопис, објављене су на

на најрићем сити, јер највише ране има баш у мекињама. Зато скувај мекиње јако у води, проциди и том водом замиси крув...”. Саветују се здрава исхрана, корисни поступци у припремању јела и чувању намирница.

У овом календару штампано је тринаест буњевачких лирских (љубавних и шаљиво-сатиричних) песама од којих ћу навести само неке: Оплеела Стана, У четвртак Ђула, Дивојка је хола, Шта се оно били, Два прибига гором прибигоше, Шарен кревет, ко шарено јаје, Суботице била и друге.

Друго годиште најстаријег буњевачког календара изашло је за 1869. годину на нешто мањем броју страна, са буњевачким лирским народним песмама штампаним чирилицом (Мијинога коња, Синоћ касно страда, Играло је чопор дивојака, Сиграла се Роза и др.), док је остали део календара штампан латиницом и односи се на народно газдовање и опширну историју Сомбора и средње Бачке (9–24. стр.).

Већ наредне 1870. године појављује се нови, *Буњевачки и шокачки календар* на већем броју страна и са више потписаних прилога. Ударно место у овом календару заузима „Позив Причестнога и Високороднога господина Ивана Антуновицха Каноника калачкога, којим позива Буњевце, Шокце и Бошњаке – на утемељење једних пучких Новинах” (стр. 17–24), након чега је убрзо уследило издавање Буњевачко-шокачких новина у Калочи, сваке недеље током 1870. године. Ове новине су биле најстарији буњевачки недељник, али нису штампане у Суботици.

Први листови у Суботици појавили су се већ 1848. и 1849. године⁽⁵⁾ на мађарском језику: *Honunk Állapota* (Стање наше домовине) и *Közlöny Kivonata* (Изводи из листа *Közlöny*, Будимпешта) ради обавештавања Суботичана о бурним револуционарним догађајима у престоници и целој земљи. Ове листове је покренуо и издавао суботички поп, Ференц Сеп (1809–1856), сарадник пештанских листова, преводилац молитвеника и катекизама и аутор стихова. Њему је било 1847. године поверено и издавање првог суботичког календара (*Szabadkai Naptár*) о којем је напред било речи.

Недељни лист *Honunk Állapota* излазио је од 27. новембра 1848. до 5. јануара 1849. године. Иако је објављено око десетак бројева, једини примерак листа успео је да пронађе архивиста суботичког архива, Ласло Мађар⁽⁶⁾, у Државном архиву Мађарске.

Други суботички лист представља само изводе из пештанског службеног листа *Közlöny* из 1849. (од 17. марта до 8. октобра) на две стране, у виду плаката. Штампан је такође у Битермановој штампарији у Суботици, али

испуњен је народним песмама: Ко крсно име слави, оном и помаже, Ђакон Стеван и два анђела, Бог ником дужан не остаје, Предраг и Ненад, Марко Краљевић и вила, Марко Краљевић и Љутица Богдан и Писма којом се дочекао војвода Стеван, и којом су пофалени Варадинци и Шајкаши. Иза календарског дела налазе се чланци о времену, о вери и обичајима, али и о правопису (стр. 16–17).

Први штампани буњевачки календари за 1868. и 1869. годину нису сачувани у јавним библиотекама у Суботици. Копије су прибављене у Српској академији наука у Београду, где се ови оригинали трајно чувају.

Уводни чланак: Наше мане и потребе, у *Буњевачком календару* за приступну годину 1868. (стр. 14–17) односи се на жалосно стање међу Буњевцима тога времена који немају књиге, а ни школе на свом матерњем језику, те се препоручује „да свако чељаде научи да зна књигу штити и писати” најпре на матерњем, па тек онда на мађарском или било којем страном језику. Та права, познато је, Буњевци нису остварили све до 1918. године.

Васа Стајић у *Летопису Матице српске*, бр. 1–3. за 1930. годину⁽⁴⁾ констатује: „Правих буњевачких и шокачких школа није у Војводини ни било, те их Мађари нису ни могли укидати. Било је општинских школа у којима се све учило буњевачки, али су учитељи предавали и мађарски, и пре него што је о томе донесен закон; а када је дошао закон од год. 1879, учитељи почеше избацити буњевачки наставни језик, а предавати на мађарском; најзад, где пре, где после, избегаваху уопште буњевачку реч.”

Једине буњевачке књиге из тог периода били су скромни молитвеници, пригодни списи, понеки уџбеник за пучке школе и неколико наслова буњевачких аутора. Листова и календара пре овог из 1868. године није било – тим је већи његов значај и вредност.

У календару су најзанимљивији подаци о Суботици као једном од највећих градова у ондашњој Мађарској, са шездесет хиљада становника, разврстаних према вери и нацији (од тога 50.000 Буњеваца); затим ту су и спискови часника и варошких представника слободних краљевских вароши Бачке жупаније: Суботице, Сомбора, Баје и др.

Буњевачки народ се описује као врло вредан и радан, негује и јача своју породичну задругу, није склон просјачењу, а одлазак у болницу и туђу негу својих рођака сматра срамотом.

Буњевачкој газдарици даје се следећи рецепт за справљање хлеба: „Крув је најбољи од брашна просијаног

Наведени догађаји дешавају се далеке 1865. године у Суботици, врло брзо након оснивања Српског народног позоришта у Новом Саду 1861. године и подизања данашње зграде суботичког Народног позоришта 1854.) у то време: Хотел Пешта), када је и одржана прва представа на мађарском језику, у новој, наменски грађеној сали.

Суботица није имала свој стални позоришни ансамбл, него се зграда изнајмљивала гостујућим дружинама на неколико сезона, или су то била краћа гостовања.

Српско народно позориште гостовало је у Суботици први пут 1862. године, а највећи успех постигло је баш 1865. године када је одржано 30 представа уз велико интересовање публике (Левилова комедија „Луда девојка“, трагедија „Милош Обилић“ Ј. Суботића, Бенедиксова музичка игра „Осуђеник“, „Миљенко и Добрила“ Матије Бана и трагедија „Смрт кнеза Доброслава“ итд.).

У осталим рубрикама лист „Љубав“ често на шаљив начин доноси најновије вести у граду и околини, као и сатиричне опаске на сопствени рачун.

Игром случаја или нашим пословичним немаром према културним добрима којим располажемо, још један од најстаријих суботичких листова сачуван је само у једном примерку – то је први буњевачки месечник: „Мисечна кроника“ (бр. 1, од 15. јануара 1873) штампан код Битермана на осам страна са политичким, озбиљним и шаљивим садржајем – (у Библиотеци Матице српске).

Лист је покренут 15. августа 1872. године са анонимном одредницом „Писуји њи више“, вероватно под уредништвом Калора Милодановића, чије име на листу није назначено. Ивањи Иштван, Јосо Шокчић и Тибор Коложи заступају исто мишљење о уреднику овог буњевачког листа, као једном од кључних лидера буњевачког покрета 70-тих година XIX века.

Лист истог наслова на мађарском језику (*Havi Krónika*) током 1872. године, са истим симпатијама према либералној партији Ференца Деака, уређивао је Мађаш Антуновић. Једини примерак овог листа пронађен је и чува се у Историјском архиву у Суботици.

Први календари и листови који су излазили у Суботици, дакле, представљају важне „карике“ у низу каснијих периодичних издања у нашој средини чији се број крајем XIX и почетком XX века пење на више стотина наслова.⁽¹⁰⁾

У њима су објављени многи драгоцени подаци везани за историју, културу, образовање, уметност и друге области живота и рада људи овог града (који још нема једну студиозну и на научним основама написану мо-

ниједан примерак листа није сачуван (до 1916. вероватно се налазио у Библиотеци Народног музеја у Будимпешти, према Коложијевим подацима). Више података о листу нашли смо у стручној литератури везаној за библиографију мађарске штампе.⁽⁷⁾

На српском језику прво се појављује лист „Љубав” – 1864. године у рукопису, на две стране, са рубрикама: породичне вести, местне новости и „најновије”.

Јосо Шокчић у чланку: Почеци српске штампе у Суботици⁽⁸⁾ тврди да је лист покренут 1. јануара 1864. године као породични, политички и народногосподарски лист и да му је главни уредник био Самко Манојловић (на листу није назначено). Јосо Шокчић, новинар, писац и сакупљач завичајних листова пронашао је два броја листа Љубав у приватној збирци Јована Манојловића.

Данас се у Градском музеју у Суботици налази само број 12 из другог годишта (1865) овог листа и то је једини познати примерак. С обзиром да се први српски штампани лист Бачванин појавио тек тридесет година касније у Суботици (1898), рукописни лист Љубав врло је значајан за историју српске штампе у Војводини и шире.

Како Шокчић истиче⁽⁹⁾: „У сачуваним бројевима има написа који говоре о борби војвођанских Срба за матерњи језик, за подизање њиховог културног нивоа. У чланцима се прате и оцењују савремени догађаји (рад карловачког Сабора), дају саопштења о савременим господарским приликама”.

Уредништво „Љубави” на првој страни износи своје примедбе на рад и писање у листу „Будућност”: „Може бити да ће ко рећи нема предмета за писање. На против: о радњи српске омладине, што се учи у Бечу, о Вуковом парастосу, о различитим словенским друштвима никад ни помена не беше, а то све спада у главни посао „Будућности”. Критика се завршава с надом да ће се уредништво „Будућности” вратити на прави пут и да ће га водити она „љубав к српству и свом матерњем језику” која је испољена код оснивања листа.

На другој страни пажњу заслужују следеће „местне новости”: „Овдашње мађарско позориште после петмесечног бављења у граду нашем преправљасе одлазити у Београд, већ је од Кнеза Мијаила за то допуштење добило. –

Наша омладина ови дана намерава позвати Српско народно позориште к нама. На овом послу особито ће бити зафалне омладини Суботичкиње, које су жељне свога милог позоришта. Остарина се баш овом кораку нерадује!” –

Наїшаа Николић

*Наїїиси и ейїшафи
їравославної їробла
у Судойици*

Рођење, свадба и смрт су три најзначајнија догађаја у животном циклусу сваког појединца, али се само смрт трајније обележава – материјализујући се кроз надгробни споменик, натпис, епитаф... „Надгробни белег, споменик, постављен је да, најпре, обележи место и сачува основне личне податке као и верску припадност покојника.”¹ Његова форма варира у току историје према ступњу цивилизације, културним утицајима, вери и начину сахрањивања (спаљивање, покапање, балзамовање), према материјалу (камен, земља, дрво), географским и климатским приликама, припадности покојника друштвеној класи.²

Од најстаријих времена означавано је место покојникове „вечне куће” – од пирамида, маузолеја, стела, капела, саркофага,³ средњовековних стећака и крајпуташа, до једноставних дрвених крстова и плоча, камених и гранитних обеликса, мермерних плоча, до данашњих најразноврснијих типова надгробних споменика.

Смрт је пропраћена низом обредних радњи и правила која сачињавају погребне обичаје. „Култ мртвих је, међу свим култовима, најстарији и најконзервативнији. У својој основи он је врло прост, и почива на веровању, заједничком свима индоевропским и другим народима, да покојник или његова душа, продужава да живи с оне стране гроба (...) и да стање смрти, у ствари такође живот, само у једној другој форми.”⁴ Стога се с посебном пажњом и кроз обичајима утврђене радње приступа и погребу и подизању надгробног споменика. Веровање да се „душа покојника налази у надгробном камену, и да је тај камен донекле идентичан са покојником над којим је...”⁵ доводи до тога да се надгробном споменику давао „често човечији облик: камени „крст” у коме је наговештавана

нографију!). Отуда се намеће потреба дугорочног истраживања раније суботичке периодике, микрофилмовање и заштита до данас сачуваних ретких примерака, као и савеснији однос и друштвена брига за сопствено културно наслеђе.

Напомене и објашњења:

1. С. Сентђерђи, Е. Бажант и Н. Башић Палковић: Суботичка библиографија 1764–1869, Свеска I, Суботица, 1988.
2. М. Матицки: Библиографија српских алманаха и календара, Београд, САНУ, 1986.
3. Ибид, стр. 57.
4. Васа Стајић: Мађаризација и демађаризација Буњеваца, Летопис Матице српске, 1–2/1930, стр. 162.
5. Kolozsi Tibor: Szabadkai sajtó (1848–1919), Szabadka, 1973.
6. Magyar László: Az első szabadkai lap nyomában, Magyar Szó, XXXVI, 1979. XI 9, 309, 12.
7. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. Budapest, 1986. I/1, 140.
8. Јосо Шокчић: Почети српске штампе у Суботици, Научни зборник Матице српске, серија друштвених наука, 1/1950, стр. 290.
9. Ибид, стр. 290.
10. И. Сентђерђи, Ева Бажант: Суботичка библиографија 1870–1918, све. II, Суботица–Нови Сад, 1993.

Zusammenfassung

Die Anfänge der Periodika in Subotica datieren aus der Mitte des XIX. Jahrhunderts als Karl Bitterman (1805-1869) im Jahre 1844 die erste Buchdruckerei gegründet hat. Ausser vielen Büchern, Broschüren und Gelegenheitsakten sind in Bittermans gut ausgerüsteter Druckerei die ersten ungarischen, serbischen und bunjewazischen Kalender, wie auch Zeitungen in ungarischer Sprache (Honunk Állapota, 1848. und Közlöny kivonata, 1849.) geordnet. Die erste Zeitung in serbischer Sprache (Ljubav) ist als Manuskript, 30 Jahre vor der Erscheinung des ersten gedruckten serbischen Blattes, im Jahre 1864 herausgekommen.

Von den ältesten in Subotica gedruckten Zeitungen und Kalender ist in unserem Lande oder im Ausland meist nur ein Exemplar aufbewahrt, wodurch ihre genauere Untersuchung erschwert ist.

којнику, који могу бити сасвим редуковани, у виду иницијала, али у највећем броју случајева садрже основне податке:⁸

а) овде лежи /овде почива/ овде вечни санак борави...

б) име и презиме /или обратно/ девојачко презиме

в) година рођења – година смрти

г) ожалошћени

пример:

а) *овде њочива*

б) *Даница Ремейа
рођ. Скочајић*

в) *живела 53 године
умрла 1951.*

г) *Сјоменик њодиже
ожалошћена фамилија*

(лева страна гробља – црквени део парцела 1/1, ред бр. 2, гроб бр. 17.)

Натпис надгробника са највише података може садржати:

а) овде лежи...

б) име и презиме...

в) занимање/статус

г) год. рођ – год. смрти

д) год. брачног/године срећног живота

ђ) епитаф

е) ожалошћени

пример:

...

на полеђини

а) *у хладном гробу овом
вечни санак борави*

б) *Милан
ођњанов сј.*

в) *чиновник
варошког њорезног звања*

г) *у њокојио се
15/23 октѡбра 1910. г.*

д) *у 33 год. живојиа*

ђ) *Узори живојиа свог њресјиадоше
гледати веселе очи
њресјиа куцајии добро срце
Вечна му усјомена!*

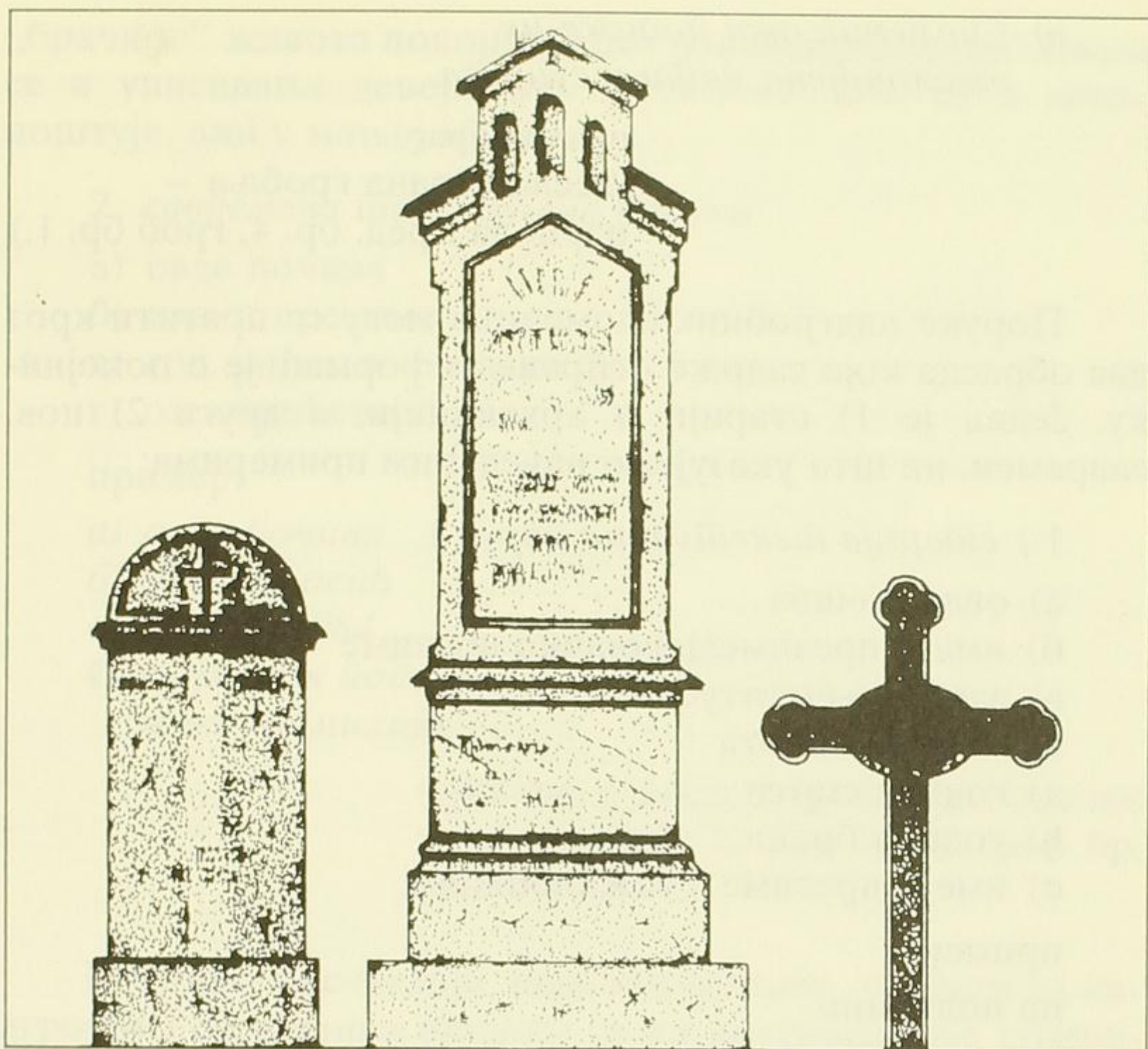
глава човечја, раширене руке и труп (...), и који се често чак и у хаљине облачи (...), или чак потпуна фигура човекова, као што се може видети на споменицима погинулих војника, у којима је од камена изграђена читава примитивна човјечја фигура, у коју је бојама уцртано лице и војникова униформа...⁶

Рок од годину дана за подизање надгробног споменика није произвољан, он је неписано правило и обичај. У сложенем смртном ритуалу замишљени прелазак покојника из сфере живота у сферу смрти трајао је годину дана, у ком року је и споменик подизан.

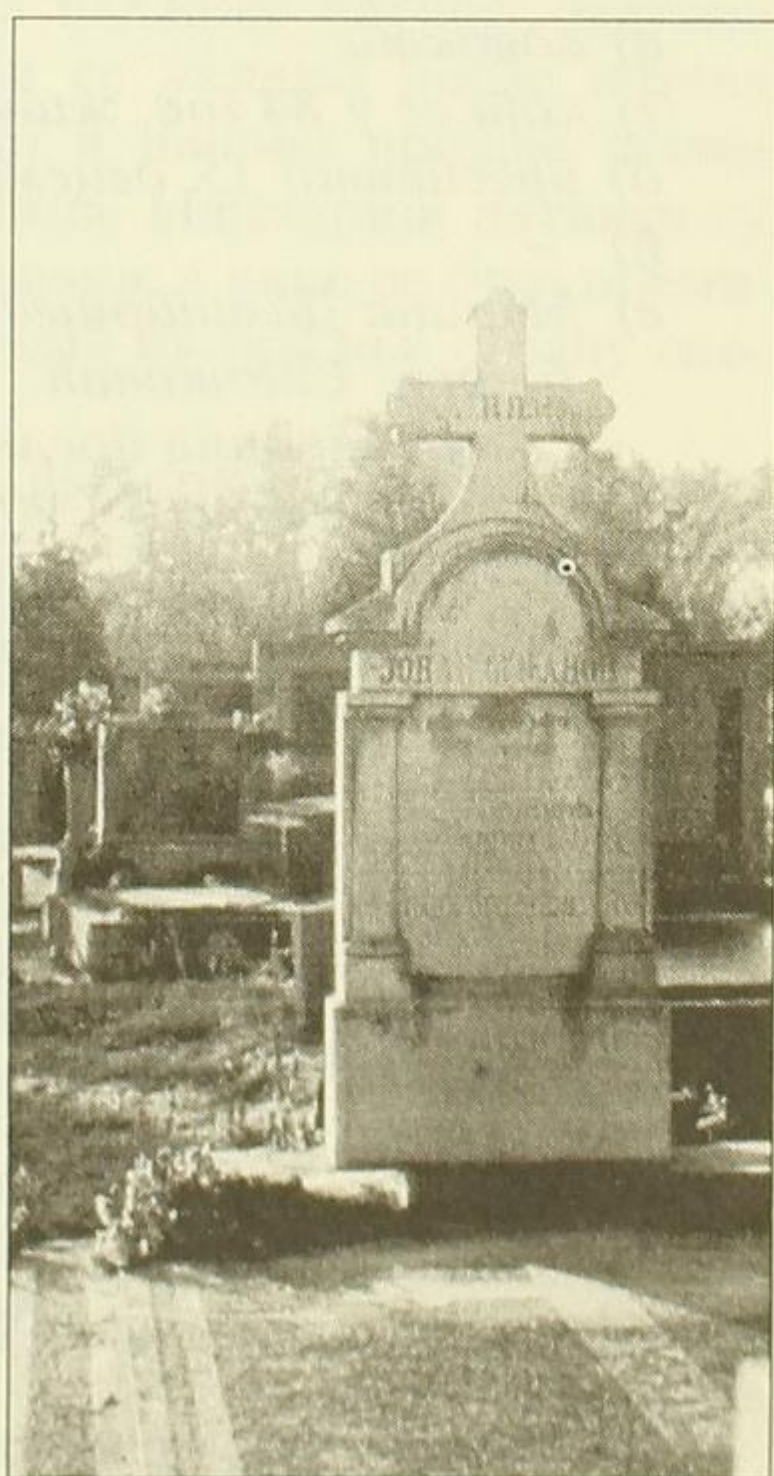
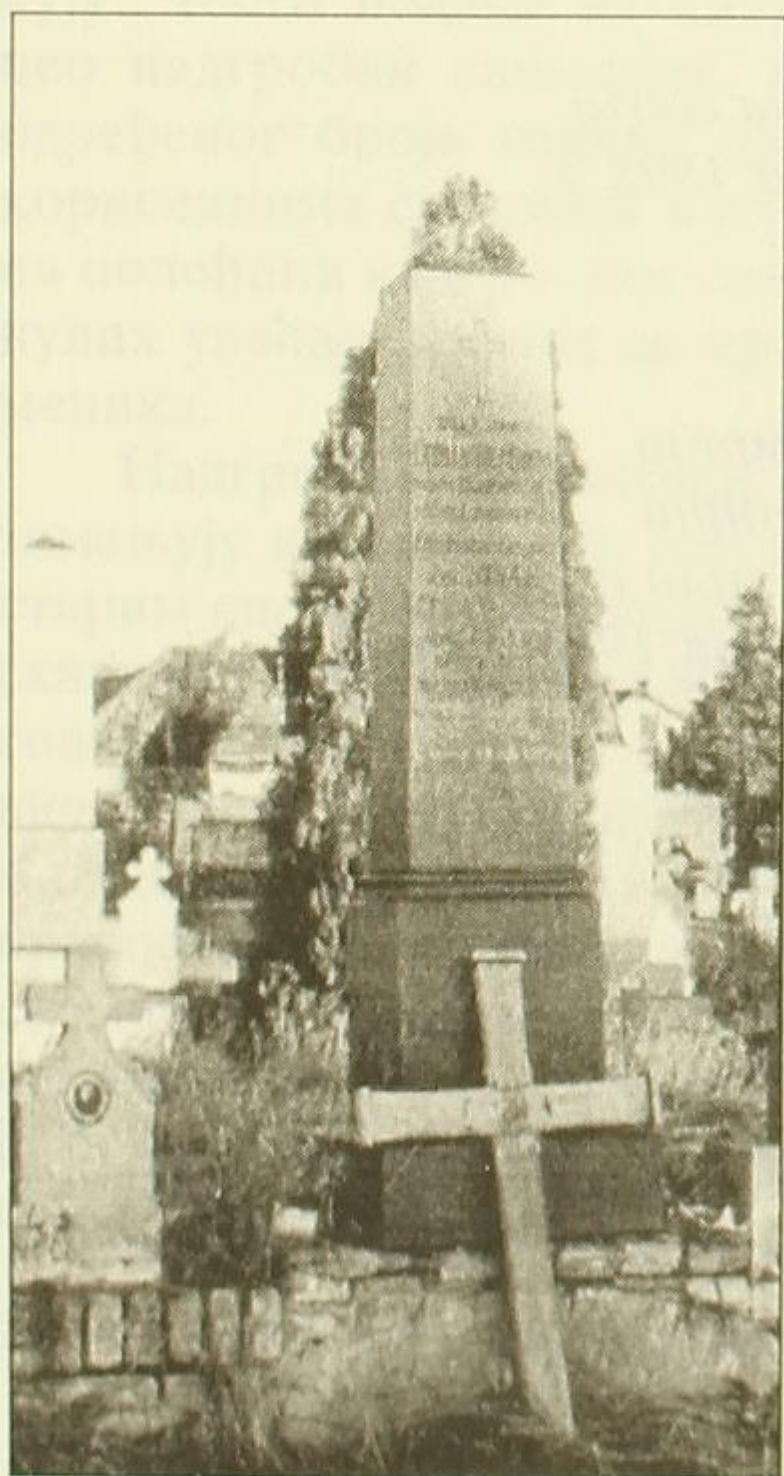
Надгробни споменици су својеврсна мода свог времена. Они су и одраз схватања друштвене средине о смрти. И поред тога што су у највећем броју типизирани кроз форму, сваки се истиче и посебношћу представљених симбола, натписа, епитафа, који су брижљиво одабирани и примерени сваком покојнику. И припреме за смрт су дуготрајне. Бирају се одећа и све друге потребне ствари које ће се понети „на други свет“, Бирају се и гробна места и унапред закупљују. У свему се одређује и надгробни споменик, натпис, симболи... још за живота. Најчешће се на то одлучују усамљени и старији људи без потомства, али и они који ништа не препуштају случају, па ни сопствену смрт.

Надгробни споменик чини невидљиву спону у комуникацији између света живих и света мртвих која се манифестује епитафима, тужбалицама, нарицањем, ода-сипањем пића за душу преминулог... Доласком на гробље први чин поздрављања са покојником чини љубљење надгробног споменика, својеврсне супституције умрлог. При свим поменима (даћама), на дан погребља, на седам и четрдесет дана, пола године и годину, као и свим задушницама и неким од већине хришћанских празника (Ускрс, Преображење) на гробље се износе „*понуде*“ и остављају се за покојника на гробној плочи или надгробном споменику (воће, колачи...).

Православно гробље у Суботици, данас у функцији, на овој локацији основано је 1777. године.⁷ Велики број надгробних споменика нестао је завршетком турнуса; заменили су их нови. Од краја 19. и почетком 20. века остају споменици богатијих и угледнијих породица које су се одржале до данашњих дана. Они не могу пружити потпун увид у проблематику као што би пружило гробље затвореног типа, јер се сваким даном мења његов изглед. Надгробни споменици имају своју причу; просто је нуде својим епитафима, фотографијама... Натписи на надгробницама се могу користити као извор првог реда у истраживањима, јер сваки садржи основне податке о по-

Надгробни споменици Српског православног гробља у Суботици, цртеж: Лена Ђурановић Сабо, арх. тех. и Тимеа Нађ, арх. тех.

Надгробни споменици Српског православног гробља у Суботици (фотографије Наташе Николић)

„брачног” живота покојника без навођења рођења. Јавља се и уписивање девојачког презимена, што се и данас поштује, али у мањој мери.

2. *савремена њексјуална њорука*

- а) овде почива
- б) име и презиме
- в) год. рођења – год. смрти
- г) ожалошћени

пример:

- а) *овде њочива*
- б) *Анка Ђосић*
- в) *1909 – 1984*
- џ) *сѓоменик ѓодижу
њени најмилији*

(гробље с десне стране Грабовачке ул. – парцела 2, ред бр. 3. гроб бр. 14.)

Развојем мас-медија, посебно штампе, натписи са надгробних споменика преносе се на претпоследње странице новина у читуље и умрлице (посмртнице), али то не значи и да се натписи на надгробним споменицима редукују. Често подаци из читуља надживе натпис, односно цео надгробни споменик, који се уклања после истека одређеног броја година (рока) и наново продаје новим корисницима са новим натписима. Најстарији натписи су на полеђини надгробног споменика, а како се број преминулих увећао, натпис се преносио на предњу страну споменика.

Надгробни споменици из прошлих времена нестају, замењују их нови који одговарају духу новог времена. Са старим споменицима нестаје и траг о времену одређених схватања и вредности. Оно што нам најстарији споменици говоре односи се на највиши слој грађанства, што је видљиво из статуса или занимања уписаних на споменицима. До каквих сазнања можемо доћи на основу тога? На православном гробљу је евидентирано 2349 надгробних споменика. Натписи са уписаним статусом /занимањем налазе се на 186 надгробника, што је 7, 91%. Чињеница да је број споменика од 19. века до данас са уписним статусом / занимањем:

19. век	1900-1920	1921-1940	1941-1960	1961-1980	1981-1995
11	12	36	43	51	28+(5) ⁹

Табела показује да је обичај исписивања статуса /занимања преминулих постојао у свим периодима. Повећа-

- e) *Сїоменик овај їодиже му
ожалошћена маїи у суїру҃а*

marvanuiraг

(десна страна гробља –
парцела I ред. бр. 4, гроб бр. 1.)

Поруке надгробних споменика могу се пратити кроз два обрасца која садрже основне информације о покојнику. Један је 1) старији и архаичнији, а други 2) нов, савремен, на шта указујемо наведеним примерима:

1.) *сїарија їексїуална їорука*

- a) овде почива...
б) име и презиме/девојачко презиме
в) занимање/статус
г) година живота
д) година смрти
ђ) година брака
е) име и презиме.../ожалошћени

пример:

на полеђини

....

- a) *овде борави вечни санак*
б) *Јован Димїїријевић*
в) *адвокаїи*
г) *који се у 84 год. живоїиа сво҃а*
д) *їресїавио 15. децембра 1898. г.*
ђ) –
е) *Милица Димїїријевић*
б) *рођ. Сїојковић*
на 8 година їосле смрїи
суїру҃а Јова у 90 години
д) *живоїиа сво҃а їреселила се у*
г) *вечносїи 16/29 окїїобра 1906 године*
е) *Мир їейелу њеном*
и вечна јој усїомена
Сїоменик овај їодиже му
ожалошћена суїру҃а
Милица рођ. Сїојковић
са децом својом

Л. Ковач (каменорезац)

(лева страна гробља – црквени
део парцела II, ред бр. 8, гроб
бр. 7.)

За старију форму натписа поред архаичног језика у коме се јављају старински изрази нпр. „преставио се” карактеристично је и уписивање година „сретног” или

- б) породична гробница Међански са урезаним грбом, ум. 1907. г.
- в) витез Марко Кнежевић од Соколца цр. и кр. мајор, ум. 1909. г. са урезаним грбом Кнежевића
- г) барон, Михаил Александрови, ум. 1932. г.
- д) први српски пијаниста, оснивач и први наставник клавира прве Српске музичке школе у Суботици Цветко Манојловић, ум. 1939. г.

Поред наведених најчешће је исписивано занимање просветних радника: број учитеља, наставника и професора је 25, војних лица 18, железничких радника 12, доктора 11, што говори о значају које им је друштво придавало Од свакодневних занимања наводе се: пекар, музичар, гостионичар, књиговезац, фудбалски судија, ципелар, посласличар.

Натписи надгробних споменика указују и на значај који се традиционално придавао пореклу (19 надгробних споменика). Сви натписи су из овог века, а најстарији датира из 1928. године.

Порекло истичу *Руси* настањени у овим крајевима после октобарске револуције:

- а) правник Карола Молдав и кнез
Константина Нантакузина
царског русс и полковник
Михаил Герасимович
Згура
воени и инвалид воин, ум 1964. г.

б) вђ Росс и, ум. 1933. г.

Херцеговци:

- а) Родом из Стоца (Херцеговина), ум. 1926. г.
- б) Климент Љубибратић Требињски, ум 1931. г.
- г) рођ. у Невесињу-Биоград, ум. 1959. г.

Македонци:

- а) рођ. у Македонији, ум. 1941. г.
- б) рођ. Ново село Кичево, ум. 1982. г.
- в) рођена у Латово порече у Македонија, ум. 1991. г.

Срби из Србије али и места ближих Суботици:

- а) родом из Лајковца, ум. 1928. г.
- б) рођен у Крстуру, ум. 1949. г.
- в) рођ. у Сомбору, ум. 1962. г.
- г) рођен у Сенти, ум. 1966. г.
- д) из Мартоноша, ум. 1972. г.

ње броја споменика са уписаним податком о занимању не значи да се број аутоматски повећава, јер се број старијих надгробних споменика од раније смањује. Кроз уписани статус/занимање стичемо могућности увида у:

1) *жељу за исцртањем* (кроз набрајање, навођење што више података) нпр.:

а) депозити благајни дир. држ. жел. рез. инж. капетан II класе, ум. 1928.

б) градски порезни официјал и рез. коњички потпоручник, ум. 1930. г.

в) музичар композитор концерт мајстор ум. 1967. г.

2) *исцртање националности*

а) осн. срп. нар. учитељица... учитељка, ум. 1905. г.

б) врла српкиња народна добротворка Даница Коњовић, ум. 1922. г.

в) српски народни учитељ у пензији, ум. 1955. г.

3) *указивање на прерану смрт*

а) ученик VIII раз. Гимн., ум. 1878. г.

б) ученик осн. школе, ум. 1912. г.

в) мали матурант, ум. 1937. г.

г) студент права, ум. 1937. г.

4) *исцртање звања / занимања пензионисаних лица*

а) директор држ. добра у пензији, ум. 1941. г.

б) градски саветник у пензији

г) пенз. ватрогас. надзорник, ум. 1956. г.

д) жељезничар у пензији, ум. 1975. г.

5) *става / рејка занимања*

а) државни седлар у пензији, ум. 1920. г.

б) четкарски мајстор, ум. 1943. г.

г) ковачки мајстор, ум. 1968. г.

б) *цењена звања*

а) учитељ и управитељ срп. осн. школа, ум. 1901. г.

б) чиновник варошког порезног звања, ум. 1910. г.

в) сенатор и финансијски саветник града Суботице, ум. 1933. г.

г) гл. физик града Суботице, ум. 1933. г.

7) *исцртање грбом и титулом*

а) куарског среца ц. кр. судац адвокат и списатељ србски Теодор Прокопчани, ум. 1857. г.

графија се јавља на 60, а цртеж са ликом умрлог на 23 надгробника, симбол крста на 53, док се остали симболи јављају спорадично.

Епитафи су исписани на 113 надгробних споменика што је 4,8% од укупног броја надгробника. Најстарији датира из 1859. године, а затим из 1899. године, један је из прве и један из друге деценије овог века, а од 20-тих година њихов број се увећава. Све нам указује на то да се епитафи спорадично јављају у овом периоду.

Сачувани надгробни споменици из прошлог и почетком овог века су у највећем броју подигнути заслужнијим грађанима, највише из разгранатих и богатих фамилија, које су се одржале до данашњих дана (обзиром на временски рок трајања гробница) и могу се третирати као репрезентативни примери свог времена.¹² Када се упореди број епитафа са бројем надгробника из одређеног периода епитафи су највише заступљени са 11% крајем 19. века и у периоду између 20-тих и 40-тих година (са 9,4%), као и у периоду између 60-тих и 80-тих година (са 7,7%), што се може довести у везу и са друштвеним приликама, периодима мира у којима није било већих друштвених потреса.

Православно гробље је делом у власништву Црквене општине, а делом друштвена својина, и зато су на њему сахрањени и припадници других верских конфесија, у највећем броју Мађари, на чијим су надгробним споменицима такође епитафи. Уз Мађаре је већи број сахрањених Руса на чијим надгробним споменицима су епитафи најзаступљенији.

Према годинама преминулих не може се утврдити нека посебност, јер се епитафи исписују за умрле свих година, равноправно од 10 до 80 година, у нешто мањем броју за млађе од 10 година. Посвећују се оцу, мужу, брату, мајци, супрузи, кћери, родитељима... Нешто више говори податак да је већи број епитафа посвећен преминулима мушког рода, чак двоструко више него женама (64 према 31). Уз епитафе се наводе често и занимања преминулих. Од 17 наведених 16 их се односи на мушкарце, а свега једно на жену, учитељицу, што произилази из положаја који је мушкарац имао у друштву. Родитељима је посвећено 15 епитафа, а уочљива је појава да се за живота подижу гробнице и исписују епитафи.

Епитафи се као средство комуникације јављају да пренесу поруку, обећање, жеље и према томе се могу груписати, односно поделити:

Старијој форми епитафа припадају они у којима се покојник директно обраћа живима:

Натписи надгробника кроз заштитну и информативну функцију (чување и презентовање личних података) прожимају жеље за истицањем: знањем, занимањем, пореклом, националношћу, грбом и титулом. Поред тога натписи могу бити и драгоцен извор за упознавање старих и ретких занимања. Натписима, симболима, типом и положајем надгробног споменика се може приказати и друштвена структура. Њиховим „исчитавањем” добијају се драгоцен сазнања о друштву одређеног периода.

Уз натпис многи надгробни споменици садрже и својеврстан коментар о покојниковом животу или смрти. Та посебна врста текста којом се покојник обраћа живима или живи њему назива се епитаф.

Епитафи су познати од римских времена. На српском језику у средњем веку јављају се на „гробовима владара, племића и првосвештеника, понекад и других знаменитих покојника. Чврсто с плочом утиснути у зидове задужбина, манастира и црква”.¹⁰ У највећем броју јављају се на стећцима у Босни, Рађевини и Јадру, а за време кнеза Милоша у градовима. „Од половине 19. века и по селима виђенијим људима подижу се споменици: камени белези... са записима”.¹¹

Данас се на православном гробљу у Суботици налази 2349 надгробних споменика од којих су 18 из 19. века, 70 из првих 20. година овог века, 234 надгробна споменика у периоду од 20-тих до 40-тих година, а затим им се број увећава што смо ближи данашњици. Датирање споменика је извршено на основу најраније уписане године умрлог, обзиром на обичај подизања споменика у току прве годишњице смрти.

Основни натпис са подацима о умрлом налази се са предње или задње стране надгробног споменика. Епитаф се може наћи исто тако на полеђини као и на предњој страни, у оквиру натписа или посебно, као и на отвореној књизи положеној на гробну плочу.

Према типу надгробних споменика у највећем броју епитафи се налазе на новијем типу надгробника правоугаоног облика од гранитних црно-сивих плоча или на надгробницима изведеним у бетону са гранитном плочом која прекрива једну страну, ређе на обелисцима и у мањем броју на такозваној отвореној књизи која самостално представља надгробни споменик или је уз постојећи прислоњена на гробну плочу.

Поред основног натписа и епитафа надгробни споменик садржи и фотографију или цртеж умрлог, симбол крста, жалосне врбе, петокраку, вечни пламен, маслинову грану... Од укупног броја надгробних споменика са епитафом свега девет је без икаквих других обележја. Фото-

зе̄и си мили био
 дрӯг си њримеран био
 али њвоја смр̄и изненада
 све нас у бол и вечној
 њӯги ос̄авила.¹³

прекоревају се умрли:

Зашӣо оде када си био најњребнији
 и себи и нама да оде без и једне речи и
 њоздрава. Оде и ос̄ави њӣиће са мајком на
 о̄њишӣу ос̄адосмо неми када ње смр̄и,
 о̄рже у цвешу живоња и ос̄ави нас у
 вечној боли за њобом

*

о̄ишио-си, али жив ниси вра̄ио,
 а за собом си ос̄авио неизмерну њӯгу и бол
 С̄евицу-сина сво̄а силно си волио,
 ал си ӣак ње̄а Не̄о ос̄авио...

смрт се приказује као зла судбина:

О̄шела ње од нас
 судбина црна
 у једној њихој
 мајској ноћи
 с̄авај сине
 у миру њочивај
 њоред њебе
 и мићемо доћи

епитафима се дају разна обећања:

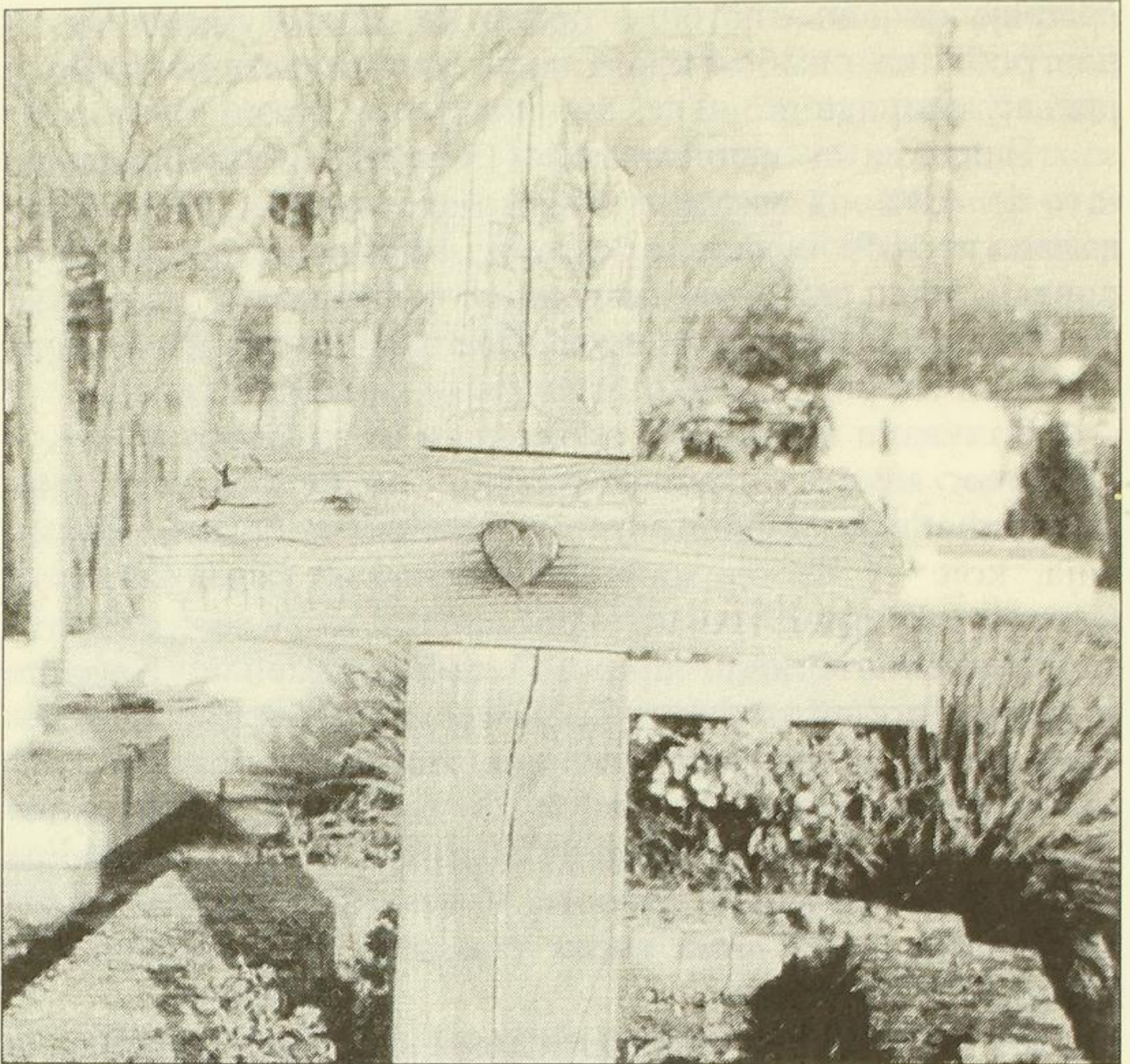
Од смр̄и ње нисмо
 мо̄гли сачува̄и од
 заборава ће мо ње
 чува̄и док смо
 живи

*

Никад ње њвоја деца
 неће да̄и заборава̄и

епитафи могу имати и информативни карактер:

Проживели су у љубави и слози све дане
 своје̄
 заједишӣва-и умрли ис̄ио̄г дана, ња су и у
 вечнос̄и нераздовојни

Надгробни споменици са Православног гробља у Суботици

Сїани и чийај! Ја сам Рус

*

*Гозна смрї̄ ме у нај
лейшем добу снађе
їокоси ми лейе наде
и црној ме жемљи даде
сунце јарко їушиїај зраке
јер овде лежи једини у мајке*

у епитафима се наводи често и узрок смрти:

*У најлейшем свом веку
и млађаном милом цвейїу
мене младу земља крије
јер ми лека било није
од сїрује сам їоѓинула
у срце ме їоѓодила
и са великим болом
све сам своје осїавила.*

евоцирају се врлине умрлих:

*Суїруг̄ си вољен био
оїац си диван био*

понекад је пренет или прерађен стих неке од познатих лирских песама:

Тврдица је била
васељена за нас
одмерила ијачно
уживања наша;
нама биће увек
суиџра шџо и данас

М. Ракић

Епитафи су средство комуницирања светом мртвих са светом живих. И ако су у ранијим периодима били исписивани на надгробницима виђенијих људи или су карактеристично обележја споменика трагично преминулих, у последње време могу се посматрати и као ствар слободног избора, без посебне обавезе према друштвеној средини која прати сва догађања и која би овакву појаву подржавала или санкционисала. Епитафи су у највећој мери ствар индивидуалне инвентивности и песничке осећајности. Уз пропратну симболику, фотографију или цртеж, наведеном занимању и често подужем списку ожалошћених, они представљају и бекство из анонимности и заборава.

Напомене и објашњења:

1. Каталог, Надгробни споменици Драгачева, Завод за заштиту споменика културе Краљево, Краљево 1984, 7.

2. Веселин Чајкановић, Стара српска религија и митологија, Београд 1994, 104.

3. Саркофаг – „Веће значење добијају поново у доба ренесансе и барока, кад постају централни елемент богате надгробне скулптурне декорације.” Енциклопедија ликовних умјетности, том 4, Загреб 1966, 166.

4. В. Чајкановић, нав. дело, 104

5. В. Чајкановић, нав. дело, 91

6. В. Чајкановић, нав. дело, 92

7. Према подацима из књиге: *Istvan Iványi, Szabadka szabad királyi város története II, Szabadka 1892, 319.* Исте године оснивају се: православна, јеврејска, римокатоличка гробља. Измештањем на мање локације по броју насеља, Рукопис, А. Рудински, Суботичка гробља и надгробни споменици, Београд 1980, 13 – 14

8. У случају када се ради о гробници наводи се: породична гробница или гробница породице...

9. Надгробни споменици подигнути за живота

10. Младен С. Ђуричић, Епиграми, епитафи, епиграфи, Београд 1962, 11.

карактерише их и религиозни садржај који може бити и цитат из Библије:

*Наше срце куца за њебе мамо
и моли бога за спасање твоје душе*

*

*Блаженим и чистим срцем
богу се молимо
да будеш задовољан и сакојан
у твојој вечној кући*

*

*„Благо онима који су чиста срца
јер ће бога видети”
Матеј, 5. 8. ст.*

Епитафима се изражавају одређене тврдње:

*Ти мајко нијеси ни земља
ни права
иу само дио њебе сава
Живео си и увек ћеш живети
само си престао да стариш*

*

*Животи почиње
Смехом и музиком
А завршава тугом
и сузама
Волети ћу те увек*

Неке опште истине:

*Велика је смрт јер усред
животи она илаче у нама*

Хладна смрт коси леотиу и крас

*

вера нада и љубав испуњава цео животи

Епитаф је често „кратка и врло згуснута песмица”¹⁴

*Ту почива једна
дивна младост
мајци јединац
срећа и радост*

Маријана Пејковић

Из живота руске емиграције у Судбици и међурајном периоду (1919-1941)

Оставили су исељеници села и њиве, куће и гробља, али у горко ситиснућим усјима носе свој језик, и где се просје реч која се до дна и до краја разуме, тамо ће бити завичај и живот.” (Исидора Секулић)

Они који су напустили своје домове кренули су у неизвесност. Револуционарним збивањима у фебруару и марту 1917. године у Русији била је одређена судбина хиљада људи. Либерална буржоазија је свргла цара Николаја II Романова и аутократски режим тадашње државе. Успоставила је своју привремену владу у којој су учествовали социјални револуционари (есери, странка руског малограђанства и сеоских средњака) и мењшевици (реформистичка радничка странка).

Фебруарска револуција срушила је царизам и успоставила двовлашће. Вративши се у Русију, Лењин у „Априлским тезама” истиче да се „двовлашће” у земљи не може трајно одржати и да се бољшевици морају борити да сва власт пређе у руке совјета. До фебруарско-мартовске револуције 1917. године државна власт у Русији била је у рукама једне старе класе: феудално-племићко-спахијске са царем Николајем Романовом на челу.

После те револуције власт је у рукама друге, нове класе, буржоазије. По Лењину, прелаз државне власти из руку једне у руке друге класе јесте основно обележје револуције у строго научном и у практично-политичком значењу тог појма, које је требало остварити. Уколико би буржоаска или буржоаско-демократска револуција у Русији била завршена, остварили би се услови за успостављање социјалистичког друштвеног уређења.

11. Исто, 26.

12. На источном зиду Православне цркве у Суботици прислоњено је 27 надгробних споменика пронађених у порти. Најстарији датира из 1726. године. Мањи број споменика је са очуваним натписима, од којих неколико садржи епитаф. Видети у: Петар Момировић, Стари српски записи и натписи из Војводине, кс. I Нови Сад, 1993. година у кс II Нови Сад, 1995. година.

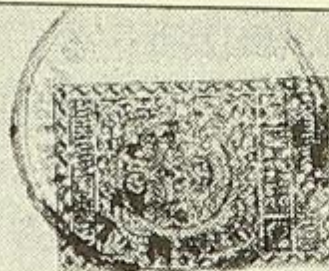
13. Сви текстови надгробних споменика и епитафа изворно су наведени

14. М. С. Ђуричић, нав. дело, 10.

Zusammenfassung:

Grabdenkmäler im orthodoxen Friedhof von Subotica, meist durch Form typisiert, sind ein Spiegelbild von dem gesellschaftlichen Zustand und den akzeptierten Werten eines bestimmten Zeitraumes. Ihre Symbole sind eigenartig, sie enthalten neue Einzelheiten über die ehemaligen, alten und seltenen Berufen, über den Ursprung der subotischen Bewohner.

Neben den Grabschriften, kommen die Epitaphe an Grabdenkmälern als spezifische Ausdrucksform eines starken emotionellen Tons vor, und in neueren Zeiten reflektieren sie grosse individuelle Invention und dichterische Sinnlichkeit.

Г.Председнику комисије за полагање војних за војача
моторних возила.

Молба Среском Начелству у Суботици

Част ми је умолити комисију да ме припусти полагању војних
за војача моторних возила.

Уједно част ми је јавити:

1/ Моје породично и рођено име *Јефимов Никола*

2/ Рођено име мога оца *Јефимов*

односно ванбрачне материце.....

2/ По занимању сам *Моторист у др. жандармерији у Суботици*

3/ Место (село, општина, опис, бивокна) и датум рођења *Београд
Русија - 1900 - 4 - XII -*

4/ Вероисповест *Православна*

5/ Место пребивања односно боравишта *Суботица*

6/ Службу у Београду *Жандармерија*

7/ Колики је довијак оснажења *Моторист*

8/ Је ли у управљању моторним возилом за личну употребу

ИАС. Ф:047. Молба Николе Јефимова

Среском Начелству
у Суботици

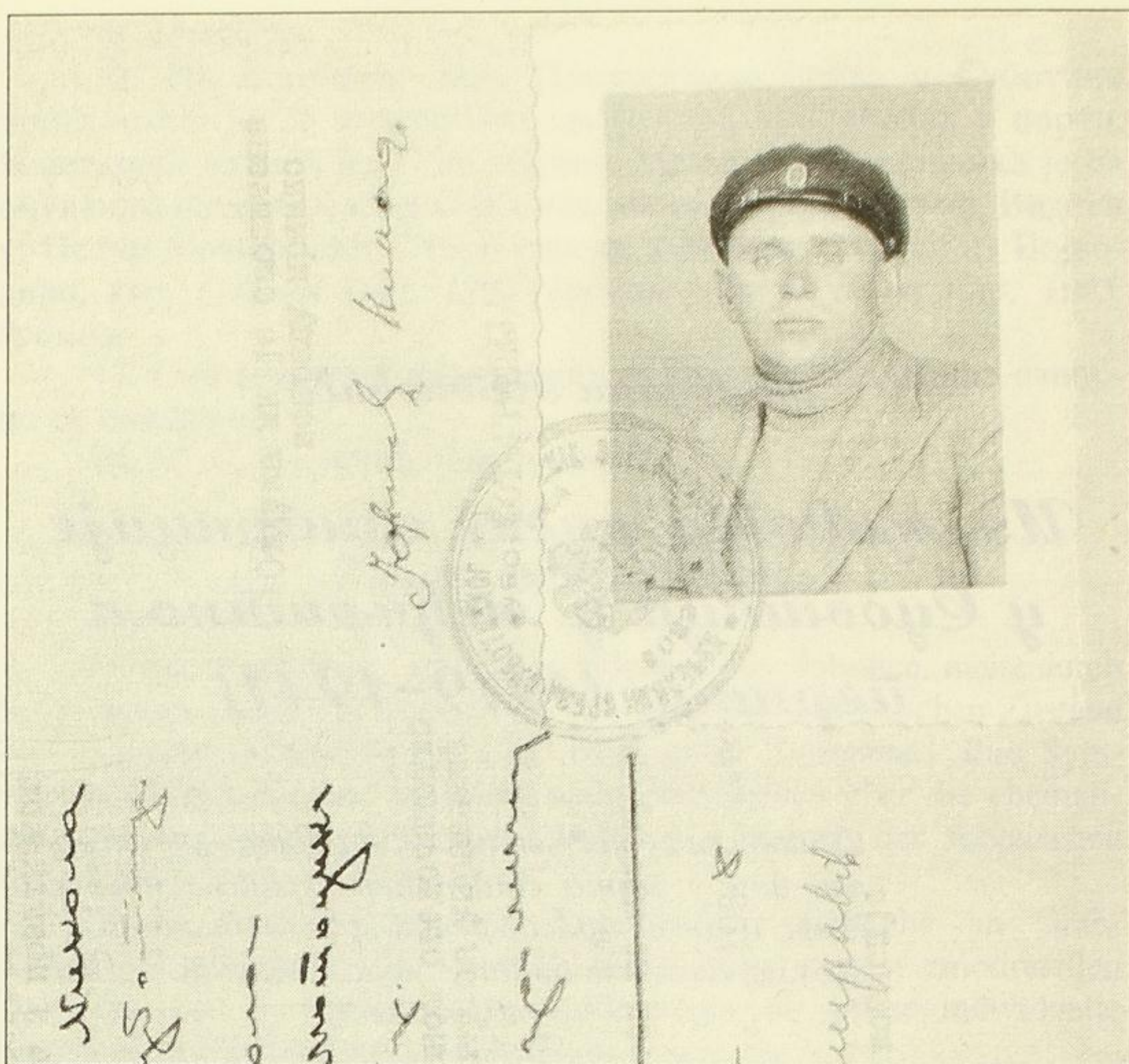
Висоцки М. Всеволод
Суботица III Милоша Обилића 53
Молим сведоштво о држављанству.

Молба

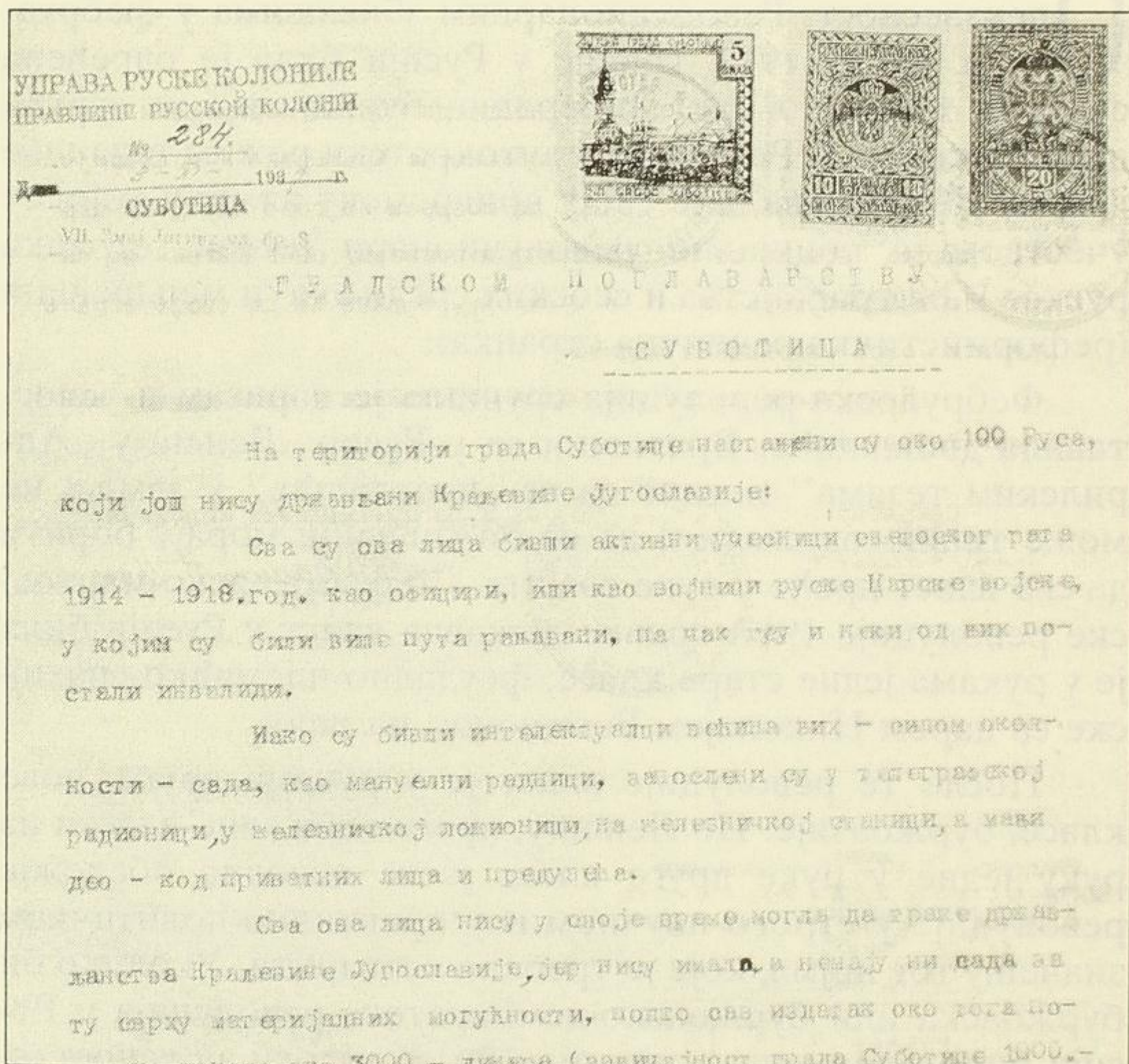
Уштиво молим Начелство да ми дозволи
издати сведоштво о држављанству, на основу при-
ложене уверења о тланству Гр. Начел. Суботице
II бр 1494/1939

Рођен сам 19 XII, 1900. у гр. Јелисаветград

ИАС. Ф:047. Молба Висоцки М. Всеволода за држављанство
Краљевине Југославије

ИАС. Ф:057 Среско начелство Суботице

ИАС. Ф:047 Молба управе Руске колоније у Суботици

тзв. „Путри касарну” у Улици Саве Текелије 94 (данашња Карађорђева улица). Ова зграда је уступљена Руском одбору за становање руских избеглица, који су према нацрту Министарства унутрашњих дела били упућени у Суботицу и сједињени овде у суботичку руску колонију која је имала на челу изборни Управни одбор. Председник колоније се звао Јордан Борис.

„Путри касарна” је служила као склониште многим Русима који због сиромаштва или привремене материјалне неимаштине нису могли да изнајме приватне станове. Сваки Рус, без обзира да ли је био члан суботичке колоније или је дошао из неког другог места, могао је добити смештај у колонији. Целокупни унутрашњи поредак у дому на предлог и по овлаштењу редовних скупштина је био установљен Управним одбором и издржавао се преко постављеног старатеља, под надзором Управног и Надзорног одбора колоније. За свако полугође општа седница колоније је утврђивала буџет за одржавање дома, по коме је Одбор поступао. По том буџету је установљено да сваки одрасли становник који је заузимао засебни кревет плаћа 1,5 динар дневно. На тај начин, при просечном броју житеља од 80–90 људи, добијала се кирија од 3000–3500 динара месечно. Дешавало се да је ова свота новца била мања, јер су неки станари одлазили задужени. Цео приход се трошио искључиво на подмирење потреба дома по строго утврђеном буџету Помоћ Русима (у смислу стана). Ред у руском дому и управљање било је под надзором Руског одбора који је био за то овлашћен одлуком целе колоније коју је сачињавало шесто људи.⁽⁴⁾ Помоћ сународницима и брига о најсиромашнијим члановима колоније је била у складу са „Уредбом о руским колонијама у Краљевини Југославији”, која је одобрена под бр. 5388 од 11. IV 1930. године, Министарства унутрашњих послова на основу чл. 9. Закона о уређењу унутрашње управе. У члану 1. Уредбе се каже: „Руси, који су услед политичких прилика напустили Русију и настанили се у Краљевини Југославији, образују у месту настањивања колонију руских избеглица, на чијем се челу налази Управа Колоније са њеним представником, или, ако је Колонија испод 25 људи, само један представник. Поред тога свака Колоније бира Надзорни Одбор. Руси, који су примили поданство Краљевине Југославије, не губе тиме право да остану чланови Руских колонија.”⁽⁵⁾

У Улици Саве Текелије Руски дом се налазио до 1932. године, када је пресељен у Улицу Ослобођења 148. (данашњи Марксов пут) у бившу трошаринску стражару. Градски сенат је доделио Русима ову зграду на коришћење бесплатно, под условом да је могао увек отказати.

Октобарска револуција и догађаји који су уследили након ње започели су пут у изгнанство присталицама старог режима. Краљевина СХС која је настала уједињењем 1. децембра 1918. године прихвата руске избеглице, који су стизали у државу у таласима од 1919–1924. године. Долазе у нашу земљу преко Крима и Цариграда до Боке Которске. Краљевина СХС на челу са краљем Александром, од првих дана њиховог боравка у земљи води рачуна о њиховом смештају и положају. У земљи се формирају одбори и државне комисије за пријем и смештај. Почиње њихово распоређивање по земљи; тиме је руководило Министарство унутрашњих дела. Државна комисија за руске избеглице је вршила размештај по утврђеном распореду. Комисија је имала своје представнике у разним центрима (градовима) и раскрсницама путева. „Тако се у Броду налази Генерал Балк, о чему молимо да се известе власти у Загребу и у Новом Саду г. Усов, а у Осеку г. Зехтејев, о чему молимо да се известе власти у Загребу и Суботици.”⁽¹⁾ Распоређивање избеглица је ишло равномерно по целој територији Краљевине. Оно је вршено по списковима места подручних територија појединих области. Када су стигле прве руске избеглице у Суботицу не знамо тачно, али је Министарство унутрашњих дела (Одељење за Банат, Бачку и Барању) већ 1919. године упутило телеграм суботичком градском начелнику са жупанским правима у коме пита да ли град може примити десет угледних руских породица.⁽²⁾ Наглашено је да избеглице неће пасти на терет и трошак дотичног становништва које их прима, да треба спречавати сваки покушај малверзације и уцењивања, јер: „... Русе не смемо сматрати као странце него као своју браћу којима специјално наша Краљевина још много захвалности дугује. Суботица добија 120 Руса.”⁽³⁾

Државна комисија за руске избеглице се бринула о њиховом смештају, ценама станова и намирница, запошљавању и молила је Велике жупане и градоначелнике са жупанским правима да врше надзор над тиме. У интересу саме државе је било да се размештај што пре изврши и на тај начин олакша државни саобраћај, изврши већа контрола над избеглицама и спречи преношење разних заразних болести.

Од првих дана боравка у избеглиштву, Руси стварају друштва, удружења и клубове у којима се окупљају. Ова друштва су првенствено настала да би помогла у решавању њиховог статуса и положаја, те водила бригу о материјалном стању својих чланова.

Тако се у Суботици формира Одбор за руске избеглице, коме градска управа у пролеће 1922. године уступа

Осим Руске колоније у Суботици је постојало још низ удружења, клубова и друштава. Наводимо неке:

– „Руски клуб” који је основан 1927. године, налазио се у Улици Паје Кујунџића 48. Председник клуба је био Василије Вдовенков и имао је седамдесет чланова 1928. године.⁽⁶⁾

– „Друштво за помоћ незапосленим Русима” у Суботици основано 1932. године, правила одобрена од стране Краљевине Банске управе II бр. Управно одељење бр. 61806 од 10. X 1932.

– „Удружење руских интелектуалних и мануелних раденика” у Суботици, основано 1933. године, одобрено од стране Министарства унутрашњих послова Београд I Бр. 29753/1932 28. VIII 1932 Кр. Банска управа Нови Сад III/2 68761-14. X 1933.

– „Суботички одељак Савеза руских официра учесника светског рата” основан 1925. године, за који су правила одобрена од Министарства унутрашњих дела број 11552 од 10. XII 1925.

– „Управа руске колоније” у Суботици основана 1930. године за коју су правила одобрена од стране Министарства унутрашњих послова, Одељење за државну заштиту I број 5388 од 11. априла 1930. године.⁽⁷⁾

Веома важно питање које је требала да реши Државна комисија за руске избеглице је било питање њиховог запошљавања. „Државна комисија за руске избеглице настојала је увек, да све за рад способне избеглице запосли да тако, што рационалније употреби помоћ, коју наша држава пружа избеглицама.”⁽⁸⁾ Та комисија је одредила лекарске комисије које су прегледале и одређивале радну способност свих избеглица (који су примали помоћ). Оваква комисија је била одређена и за Суботицу са својим представником. Прегледи су вршени од првог октобра до првог новембра 1921. године. Велика већина руских емиграната је била запошљавана у државним службама: као физички радници при телефонској радионици, у дирекцији државних железница, као градски чиновници, градски редари, шофери, учитељи, професори на вишим школама и факултетима. Мањи број њих је радио код приватних фирми као трговци или чиновници. Наводимо неке који су били запослени у Дирекцији државних железница у Суботици: Бујнов Владимир, Николајев Никола, Пукалов Димитрије, Черевко Иларион, Гуљајев Ђорђе, Ткаченко Григорије, Костинев Федор.⁽⁹⁾

Као градски редари: Петар Важњенко, Сереб Тјуменов, Димитри Финог, Александар Бриккан.⁽¹⁰⁾

Као градски намештеници: Згура Михајло, Соколов Александар.⁽¹¹⁾

да на тај начин да се укаже могућност да постану сиротињени грађани града Суботице с тим да траже држављенство Краљевине Југославије.

Управа Колоније се нада да обзиром на горе наведену сврху, Градско Веће ће се руководити при решавању овог питања не само материјалном страном већ и хуманом, и тиме ће са своје стране пружити помоћ сиромашним људима.

Напомињемо да ће све молбе појединаца у овом смислу ићи преко Управе наше колоније.

Секретар:

Ванка Јовановић

За В. д.л. Председника колоније:

Јулијана Пејковић Н. Уман

ГРАДСКО
ПОГЛАВСТВО
СУБОТИЦА

РЕДБРОЈ
КОЛОНИЈА
СУБОТИЦА

8. XI. 1938 19...

Prilozi

ИАС. Ф:047 Сенат града Суботице

Надгробни споменици са Православног гробља у Суботици

16. Вернигорин Алекса	Дневничар теретне станице	Пешадијски пуковник
17. Редник Иван	Без посла	Бивши војни чиновник
18. Теркушевски Михајло	Без посла	Бивши судија
19. Кудричевски Ђорђе	Дневничар Дирекције државне жељезнице	Бивши виши чиновник
20. Цимаховска Вера	Бави се ручним радом	Домаћица
21. Цимаковски Димитрије	Ђак основне школе	
22. Никифоров Владимир	Дневничар жељезничке станице	Бивши арти- љер. капетан
23. Самојлов Павле	Дневничар Дирекције државне жељезнице	Бивши пеш. поручник
24. Резниченко Димитрије	Дневничар жељезничке станице	Бивши ветер. помоћник
25. Егоров С. Алекса	Дневничар жељезничке станице	Бивши коњ. пуковник
26. Чабриков Максим	Без посла	Редов, бивши ратни зароб- љеник (13)

Принуђени да напусте своје домове, бежећи пред новом идеолошком мишљу и терором над класним и идеолошким неистомишљеницима, групе расељеника из некадашње царске Русије употпуњују етничко шаренило града Суботице. Њихова жеља за очувањем руског идентитета уз често присутан комплекс изолованих и неприхваћених досељеника довела је до стварања клубова, удружења и друштава. Иако је њихов број у Суботици био незнатан у односу на остале етничке групе, њихово присуство у граду је оставило трага у друштвеном животу Суботице у међуратном периоду.

Напомене и објашњења:

1. Историјски архив Суботица (даље: ИАС), Ф: 47, Уред Градоначелника бр. 2142/1919.
2. ИАС, Ф: 47, Уред Градоначелника бр. 137/1921.
3. ИАС, Ф: 47, Уред Градоначелника бр. 529/1921.
4. Подаци узети из писма представника колоније које је упућено Градском Сенату Суботице, Ф: 47, IV 5346/1939.
5. Уредба о руским колонијама у Краљевини Југославији, Ф: 47, IV 5346/1939.
6. Коста Петровић, Суботица и купалиште Палић, Суботица 1928, 92.
7. ИАС, Ф: 47, ИВ 2808/1936.
8. ИАС, Ф: 47, Уред Градоначелника бр. 1397/1921.

Као професори Правног факултета у Суботици: Демченко Григорије, Константин Смирнов, Михајло Чубински.⁽¹²⁾

У борби за решавањем својег егзистенцијалног питања, руски емигранти били су принуђени да прихватају све послове који су им нуђени, иако су најчешће били високог школског образовања. Далеко од своје домовине, бивши генерали, официри, лекари и инжињери су радили као чиновници пошта и железница, дневничари пореске управе, дневничари финансијске контроле, железнички бравари, ковачи, чиновници уреда за осигурање, градски редари. Ово се најбоље може видети на списку руских избеглица који су становали у Руском дому (Саве Текелије 94), из 1931. године, где су дата занимања становника у Русији и занимања којим су се бавили у Суботици. Наводимо:

Презиме и име	Занимање у Суботици	Занимање у Русији
1. Петров Правдивцев Ђорђе	Дневничар у фабрици „Зорка”	Коњички пуковник
2. Петров Зинаида	Домаћица	
3. Петров Владимир	Ђак средње школе	
4. Казанецка Олга	Бави се ручним радом	Удова професора
5. Тугујев Ђорђе	Дневничар Дирекције	Бивши полицијски чиновник
6. Тугујев Ксаверије	Стражар у фабрици „Зорка”	Бивши полицијски чиновник
7. Хадарцев Петар	Дневничар жељезничке станице	Бивши коњички капетан
8. Габијев Сергије	Надничар жељезничке станице	Бивши наредник-водник
9. Пустињска Александра	Пензион. Држ. ком. за избеглице	Удова дивизијског генерала
10. Новожилов Семјен	Дућанција на улици	Наредник полиције
11. Новожилов Пелагија	Домаћица	
12. Новожилов Александар	Ђак средње школе	
13. Новожилов Сергије	Ђак основне школе	
14. Стјепанов Иван	Надничар жељезничке ложионице	Пешадијски пуковник
15. Ромањко Иван	Дневничар Дирекције државне жељезнице	Бивши војни чинов.

Тавра Будишин

Фабрика играчака браћа Шпицер

Наш истакнути педагог Вићентије Ракић у својој знаменитој студији „Васпитање игром и уметношћу” из 1911. године износи своје запажање подстакнут Гросовом (Karl Groos) „теоријом увежбавања” да „игра и уметност имају за циљ да нас ослободе, прошире, продубе, префине, изоштре, јачају, оспособљавају за еластичност и потпомажу развитак”⁽¹⁾. Нека овај рад буде скроман допринос у том правцу.

На основу оскудних доступних извора желимо расветлити рад фабрике играчака Браћа Шпицер (Spitzer) из Суботице. Истраживање сам започео у завичајном одељењу Градске библиотеке. Временски период истраживања био је ограничен на време од 1918–1941. године. Пратио сам огласе у локалној штампи очекујући да ћу наићи на произвођаче играчака. У испитиваном периоду излазило је више новина на српском и мађарском језику, а као најбољи извор показале су се дневне новине на мађарском језику Бачмеђеи напло (Bácsmegeyeri Napló). Најчешће су се огласи у вези продаје играчака појављивали уочи Божића. Ово истраживање новинских извора имало је за циљ да уочи одређене произвођаче играчака, што ми је била полазна основа за даљи рад у Историјском архиву Суботице. Поред напред наведеног у завичајном одељењу Градске библиотеке истраживао сам и објављене књиге у вези индустрије Бачке и Војводине за одговарајући период. У Историјском архиву најпре су прегледане фирморегистарске књиге, а затим одговарајуће фасцикле у вези рада одређене фирме.

На овај начин уочио сам неколико фабрика играчака из Суботице и околине, које су поред производње играчака имале развијена и друга одељења⁽²⁾. Највећа фабрика

9. Подаци узети из ИАС, Ф: 47, II, за године 1932–1936. који се односе на молбе за пријем у завичајну везу града Суботице.

10. Подаци о градским редарима из ИАС, Ф: 47, XII, 1919–1941.

11. ИАС, Ф: 47, Градоначелник бр. 1130/1921.

12. ИАС, Ф: 220, 109.

13. ИАС, Ф: 47, IV 5346/1939.

Резиме:

После разгрома царизма в России в 1917 году было число беженцев в Европе, в том числе и в тогдашнем Королевстве Сербов, Хорватов и Словенцев. Одна волна русских эмигрантов захватила Суботицу. Принуждены житых условиях, в новой среде и про новом государственном устройстве, они старались бключиться в жизнь города Суборицы и её жителей в течение 1919 – 1941 гг.

била је Браћа Шпицер, а власници и оснивачи били су Јене (Jenő) и Бела (Béla). Породица Шпицер била је јеврејског порекла, из Срема, што се може видети на основу сачуваних докумената из Историјског архива у Суботици. Јене Шпицер рођен је 24. јануара 1896. године у Старој Пазови, а потврда из матичне књиге рођених је пореклом из матичног уреда Израелске богоштоване општине у Земуну⁽³⁾. Бела Шпицер рођен је 6. јануара 1898. године у Руми, а потврда о рођењу је пореклом из матичног уреда Јеврејске богоштоване општине из Руме⁽⁴⁾. Нажалост, документација о њиховом школовању није сачувана, нити када су се доселили у Суботицу.

Фирму су основали у Суботици 1920. године под називом „Бела Шпицер и Друг”. На основу сачуваних докумената може се видети да је фирма мењала свој назив, као и власничку структуру. Најпре је убележена код Окружног суда у Суботици у трговачком регистру за државне фирме. Наредне 1921. године мења назив у „Браћа Шпицер”, а 1922. године мења се и проширује назив фирме у „Браћа Шпицер творница дрвене робе и играчких артикала”. Затим следи брисање друштвене и убележење инокосне фирме тако да Јене Шпицер постаје сопственик фирме почетком 1924. године⁽⁵⁾. Исте године Јене Шпицер шаље молбу Министарству трговине и индустрије у Београд да се одобри оснивање деоничарског друштва. На основу Закона о оснивању акционарских друштава од 30. марта 1922. године министар трговине и индустрије одобрава г. Јене Шпицеру да може основати акционарско друштво 11. априла 1924. године.

Из свих ових сачуваних докумената види се живот једне фирме. Промена назива фирме одражава и суштинске промене од делатности до власничких односа. Прво је била сувласничка фирма, а са иступањем брата Беле његов старији брат Јене Шпицер постаје власник фирме. Затим је прерасла у акционарско друштво, а фирма је процењена на 1.000.000 динара. Штампано је 10.000 деоница у вредности од 100 динара. Имовина оснивача алат, зграде, сировине, готови производи и остало процењено је на 646.654,50 динара, а оснивачи имају право на деонице у вредности од 506.000 динара с тим да им се разлика исплати у готовини.

Локација фирме се мењала што се може видети у сачуваној документацији. Радионица се налазила у Југовићевој улици бр. 7 у VII кварту. Од 1924. године помиње се Пашићева улица, која се такође налазила у VII кварту. Данашњи назив за Пашићеву улицу је Улица Димитрија Туцовића. На крају се помиње Улица Хуга Бадалића бр. 5 од 1927. године, која се налази у I кварту. Ова улица се за

Novi 18. subbeni style!

Molba

Proci Špičter tvornice brvene
roba i igračkih subotičke
firme (VII. Jugovića ul. br. /

zast.

Dr. Danilo Schwitzer subotički.
odvokat.

roba ubelaženje firme.

Glasom odluke subotičke policijske. Repetitorskog razvoja
Kao prvo stepene slobodne vlasti policijne "overvoljenom pravi
vol. if. broj 15674/121 pod firmom Proci Špičter snax osnovati
slobodne poduzeće za tvornicu brvene robe i igrački. Koji firma
su članovi sa poštovanjem potpisom Eugen Špičter i Bela Špičter.
Kao punoletnost okazuju se pod 2/ i 3/ miloznenim
overvoljenim izvolim iz motiva rođenih.
Ovo slobodno poduzeće sačinjava naše zajedničko vlasništvo,
uz međusobno jednaka prava i dužnosti, te slobodna odgo
vornost.

Firma na koji od nas sa k'imenu firme priključjenim
potpisom svoje imena može valjano beložiti;
Po jmenom beložiti overvoljenim naš potpis firme pod 4/
pričezem.

U temelju svih uvoda molimo sa poštovanjem slovi R.
beni stol kao su firmi do nolan firme pod imenom:
Proci Špičter tvornice brvene robe i igračkih i register
u rođen o društvenim firmama uvoštiti blagoizvoli
Kao su slovi sa potpisom firme Eugen Špičter i Bela Špičter
subotički stonovnici.

Sa poštovanjem
Proci Špičter
Eugen Špičter

Молба за регистрацију фабрике „Браћа Шпицер“

мо о палети производа фабрике играчака Браћа Шпицер⁽¹⁸⁾. Једино што још можемо рећи да је у то време био уобичајени стандард за један производ више модела са више различитих величина како би производ био доступан што ширем кругу потрошача, односно платежним могућностима купца. На пример, у реклами за каталошку продају робне куће Кастнер и Охлер (Kastner i Öhler) из Загреба нуде „санке најјаче израде, оковане, са исплетеним чврстим седиштем за 1 особу, за 2 особе, за 3 особе”, или „Дечје санке од парене буковине са дрвеним седиштем и наслоним добре израде”⁽¹⁹⁾.

Начини продаје су путем наруџбенице директно из фабрике, поузећем, каталошком продајом (илустровани ценовник), или преко продајног места у продавници Штелн и Друг из Суботице⁽²⁰⁾. Најчешће су у новинама оглашавали продају дрвеног коњића за љуљање и комплета за стони тенис.

По броју предузећа дрвна индустрија у Војводини је након Првог светског рата била развијена, иако се најчешће ради о мањим предузећима. Квалитет столарских радова био је врло добар. Готови производи столарских радионица са подручја Војводине могли су конкурисати на страној пијаци⁽²¹⁾. Уобичајено радно време у том периоду у овој грани индустрије било је близу десет сати дневно, а зарада је била упола мања ако се упореди са предратним стањем⁽²²⁾.

Последњи оглас у новинама за фабрику играчака Браћа Шпицер је реклама за продају дрвеног коњића за љуљање уз цртеж истог из децембра 1928. године. Стога можемо закључити да је фабрика играчака и дрвене робе Браћа Шпицер радила у периоду од десет година, од 1920, до 1929. године. Процењена вредност фирме, број запослених радника, производни програм и годишњи обим производње указује да је реч о фирми која заслужује нашу пажњу.

Престанак рада фабрике играчака Браћа Шпицер условљена је општим стањем дрвне индустрије у Војводини у испитиваном периоду. Навешћемо неколико разлога који су по нашем мишљењу утицали на престанак рада. Сва ова предузећа радила су по поруџбинама, или у малим серијама, недовољно су била снабдевена капиталом и нису могла да издрже конкуренцију већих творница због великих режијских и транспортних трошкова. У дрвној индустрији у Војводини у периоду од 1925. до 1929. године почели су се јављати знаци назадовања. Негативно дејство је имало смањење потражње изазвано депресијом у пољопривреди⁽²³⁾. Увођење царине на увоз дрвета из Ердџа 1925, односно 1926. године, утицало је да дрвна индус-

време Аустро-Угарске звала Столарска улица (Asztalos utca). Све ове улице се налазе у близини центра града. Нажалост, меморандум фирме није сачуван, а у то време они су знали бити прави мали драгуљи, минијатурна уметничка дела.

У Војводини (Бачка, Банат, Барања, без Срема) у периоду од 1918. до 1928. године било је 47 предузећа из области дрвне индустрије⁽⁶⁾. Највећим делом то су биле машинске столарске радионице. Дрвна индустрија у Бачкој се развила још од раније иако није било довољно сировина, а дрво се превозило из Ердеља рекама низводно⁽⁷⁾. Дрво су набављали из Ердеља и након Првог светског рата. увођењем царине на дрво 1925. односно 1926. године, та могућност за набавку јефтиних сировина је престала, а предузећа из области дрвне индустрије из Војводине била су упућена на набавку дрвета (балвана) из босанских шума⁽⁸⁾.

Производни програм фабрике играчака и дрвене робе Браћа Шпицер састојао се из производње разноврсне дрвенарије за домаћинство, школског прибора и играчака. „Творница производи дрвене играчке, политиране послужавнике, столице за башће, пољске кревете, чивилуке, саонице за дјецу, школске артикле (равнала, кутије за пера, рачунаљке) и орнаменталне артикле. Годишње произведе од прилике 10.000 ком. ових предмета. Орнаменталне артикле извози у Америку (око 2.000 ком.), продаје остало у нашој држави. У њој је запослено више од 50 радника. Ради са моторима’’⁽⁹⁾.

Од играчака производили су сањке, дрвеног коњића за љуљање⁽¹⁰⁾ и комплет за стони тенис⁽¹¹⁾. Нажалост, то су све до сада уочене играчке, а производни програм био је сигурно богатији и играчке се већ налазе и у називу фирме од 1922. године „Браћа Шпицер творница дрвене робе и играчких артикала’’. У документу из 1924. године у оснивачком нацрту за фирму „Браћа Шпицер индустрија дрва и трговачко д.д.’’ под тачком 1. стоји: „Предузеће се бави производњом он грос играчака’’⁽¹²⁾. У књизи Ач Гезе (Ács Géza) „Насловник града Суботице’’ из 1927. године забележене су две фабрике играчака: фабрика играчака Браћа Шпицер из Југовићеве улице бр. 7. и фабрика играчака „Лигнум’’⁽¹³⁾. Производни програм фабрике играчака Браћа Шпицер био је богатији на шта указују и следећи цитати: „Творница производи дрвене играчке’’⁽¹⁴⁾, „Велики избор разноврсних играчака’’⁽¹⁵⁾, „Предмети за божићне поклоне’’⁽¹⁶⁾, и „Тражите нови илустровани ценовник’’⁽¹⁷⁾. Пошто није сачуван илустровани ценовник на основу којег се вршила каталошка продаја производа не можемо више од наведеног да каже-

трија Војводине почне да набавља сировине из Босне. У Босни су железничке пруге биле уског колосека, а претовар робе се вршио у Босанском Броду на железничку пругу нормалног колосека. Возни парк теретних кола на пругама узаног колосека био је недовољан за нормално одвијање саобраћаја⁽²⁴⁾. Током зиме 1928/29. године у железничком саобраћају је било великих тешкоћа због недовољног броја теретних кола на пругама узаног колосека, хладноће и снега, као и због спорог претовара. Снабдевање дрвне индустрије у Војводини је било онемогућено. Висока цена сировина, превоза, лош транспорт, смањење потражње готових производа због депресије у пољопривреди, утицали су на то да су многа предузећа из области дрвне индустрије у Војводини обуставила рад или су потпуно ликвидирани. Фабрика играчака Браћа Шпицер престала је са радом 1929. године⁽²⁵⁾.

Основни предмет нашег интересовања је историјат играчака, те се надамо да ће овај рад допринети да се једна значајна тема која је код нас недовољно истражена шире осветли. Са овом проблематиком су се у другим земљама бавили историчари културе, педагози, психолози, етнологзи и други. Постоје и посебне установе: музеји за децу или музеји играчака, које се баве сакупљањем, проучавањем и излагањем збирки играчака, а ова врста музеја је нарочито развијена у САД-у и СР Немачкој⁽²⁶⁾. Играчке бих дефинисао као „дечје објекте за игру”⁽²⁷⁾, а у анализи ћу користити класификацију игара Роже Кајоа (Roger Caillois)⁽²⁸⁾. Производни програм фабрике играчака Браћа Шпицер састојао се из израде сањки, дрвеног коњића за љуљање и комплекта за стони тенис. Сањкање је игра заноса (*ilinx*). Љуљање на дрвеном коњићу је такође игра заноса (*ilinx*), али је истовремено и игра прерушавања (*mimicry*), јер дете јаше на коњићу замишљајући да је прави коњаник. Стони тенис је такмичарска игра (*agon*), али може да буде и игра на срећу (*alea*) у случају да се такмичари пре сусрета опкладе ко ће од њих двојице да буде победник. Роже Кајоа је такође извршио још већа уопштавања, те је указао да су у примитивним друштвима доминантне игре заноса и игре опонашања, док у савременим друштвима примат имају игре на срећу и такмичарске игре.

У Градском музеју у Суботици, у нашим збиркама немамо сачуваних предмета из производног програма фабрике играчака Браћа Шпицер. Међутим, ипак је потребно нешто рећи о доприносу и значају рада фабрике играчака које су права реткост у Војводини, Србији и Југославији. Историчари спорта у Суботици уочили су да се 30-тих година XX века „међу спортовима у дворани

MINISTARSTVU TRGOVINE
I INDUSTRIJE

u Beogradu.

M o l b a :

JENE ŠPITZERA tvorničara dečijih igračaka i drugova subotičkih stanovnika

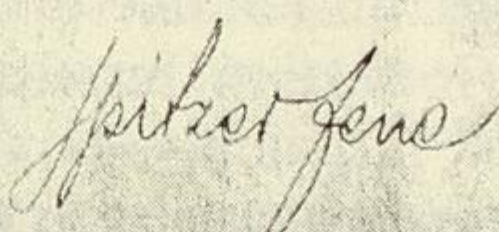
da se odobri osnivanje deoničarskog društva.

Učtivo potpisani želimo u Subotici osnovati industrijsko poduzeće i to na taj način, da već postojeću subotičku firmu Braća Špitzer preinačimo u firmu " Braća Špitzer industrijska i trgovačko d.d. koja će biti ubaležena kod Okružnog Suda, a kako to svedoči osnivački nacrt i upisni arak, što se nalazi kod tog Ministarstva pod brojem VI. 1243/1924...-

Nacrt osnovnih pravila pod B./prilažemo ujedno učtivo moleći:

Izvolite nam dati dozvolu za osnivanje deoničarskog društva, što smo ga u nacrt uzeli, te odrediti ročište za saziv konstituantne skupštine, i o svemu ovom izvestiti nas sa rešenjem.-

S poštovanjem:

 Jene Špitzer

Молба Јенеа Шпицера, творничара дечијих играчака, за оснивање деоничарског друштва

металне робе и дечјих играчака Браћа Фишер (Fischer) из Бачке Тополе која је основана 1935. године. Ерне Мак и другови, фабрика играчака и дрвене робе, била је из Старе Кањиже, као и фабрика играчака Мезнерић (архивски материјал из Старе Кањиже чува се у Историјском архиву Сенте).

3. ИАС. ФЧ 086.52 ЦЕ VII 236/924.

4. Исто.

5. Исто.

6. Др Теодор Аврамовић: Привреда Војводине од 1918. до 1929/30. године с обзиром на стање пре Првог светског рата, Матица српска, Нови Сад 1965., 141.

7. Др Стеван Мезеи: Развој индустрије у Бачкој, Нови Сад 1959, 94.

8. Извештај: Трговинске-индустријске и занатске коморе у Новом Саду за 1935. г., Удружење индустријалаца у Новом Саду, Нови Сад 1936., 59.

9. А. Станојловић – М. Дамњановић: Индустрија Војводине, Индустријска библиотека „Југословенског Лоуда”, Загреб 1924, 109.

10. *Vácsmegyei Napló*, Суботица, 27. XI 1924, 11.

11. Исто, 9. I 1925, 11.

12. ИАС, Исто.

13. *Ács Géza*: Насловник града Суботице – *Subotica város címtára*, Штампариа Червик, Суботица 1927., 54.

14. Алекс. Станојловић – Милан Дамњановић, Исто.

15. *Vácsmegyei Napló*, Суботица, 23. X 1921, 15.

16. Исто.

17. Исто, 14. X 1926, 11.

18. Да бих израду играчака приближио цењеним читаоцима узећу као пример Јулија Шарчевића који се од 1937. године бави израдом и продајом играчака (Молба за дозволу се налази у ИАС. Ф: 57 1937/3738). Становао је у кући у Улици Мишка Прчића бр. 29. (данас Георги Димитрова) у V кварту. Играчке је производио у домаћој радиности. Радионица му се налазила у дворишту, а имао је продавницу на воћној пијаци. За израду играчака користио је ручни алат, а струг за токарење се покретао на ножну педалу као код тадашњих шиваћих машина. Његов син Бела Шарчевић се сећа да је отац правио: дрвеног коњића са четири точкића, дрвеног коњића за љуљање, дрвена сеоска кола, дечји трагач, дечја дрвена колица, намештај за лутке и лутке. Дрвени коњић на четири точића имао је гриву и био је обојен (жена је бојила). Главу за лутке су посебно куповали, а тело су сами израђивали (жена је шила хаљине за лутке). За Св. Николу продавали су фигуре деда Мраза који је имао тело од тканине. Овим послом се бавио 6–7 година.

19. *Vácsmegyei Napló*, Суботица, 1. XII 1935, 16.

20. Исто, 27. XI 1924, 11.

21. Др Теодор Аврамовић, нав. дело, 272.

22. Исто, 277.

23. Др Теодор Аврамовић, нав. дело, 191.

24. Др Мирко М. Косић: Привреда Војводине у 1929. години, Трговачко-индустријска и занатска комора у Новом Саду, Н. Сад 1930, 207.

стони тенис прикључује гласовитом мачевању’’⁽²⁹⁾. Након Другог светског рата „стонотениски клуб био је један од првих шест клубова-секција који су формирану у оквиру физкултурног омладинског спортског друштва Спартак и у њему су поникли многи истакнути стонотенисери’’⁽³⁰⁾. О успешном раду стонотенисера Спартака сведочи збирка од близу 3.000 трофеја. Највећи међу њима су свакако титуле светског првака коју су освојили Вилим Харангозо 1954. године у игри парова и Зоран Калинић 1983. године такође у игри парова. Велики успеси стонотенисера Спартака утицали су да се у широј јавности говори о „суботичкој школи пинг-понга’’⁽³¹⁾. Фабрика играчака Браћа Шпицер омогућила је да стони тенис у Суботици добије своје основне реквизите по приступачној цени и солидног квалитета што је свакако утицало на упознавање Суботичана са овим спортом и на стварање масовне базе из које се касније могла лако вршити селекција врхунских спортиста. Семе које је посејано 20-тих година XX века своје прве плодове почело је да доноси већ 30-тих година XX века. Најлепши плодови су свакако освајање највећих трофеја, када су Суботичани постали светски прваци у стоном тенису 1954. и 1983. године.

Мишљења смо да постоји узрочно-последична веза између производње комплета за стони тенис у Суботици и великих успеха стонотенисера, који су уследили неколико деценија након што је, нажалост, фабрика играчака Браћа Шпицер престала са радом. Њихова фабрика није дуго радила, свега десет година, и престала је са радом са првим налетом велике економске кризе. Није успела да се прилагоди увек променљивим условима на тржишту, а није успела ни да превазиђе локалне оквире у значајним размерама и да се пробије на шире тржиште. Традицију у изради квалитетних играчака имају само они народи код којих је прављење играчака распрострањено. То је предуслов да квантитет прерасте у квалитет.

Напомене и објашњења:

1. Др Вићентије Ракић: Gedanken über Erziehung durch Spiel und Kunst, 1911. Васпитање игром и уметношћу, Просвета, Београд 1946., 56.

2. Дрвене играчке производила је фабрика играчака „Лигнум’’ из Суботице. Целулоидне играчке израђивала је фабрика целулоидне робе Адолф Вајнхут (Weinhut) и синови из Суботице, која је основана 1899. године. Лимене играчке производила је фабрика Сомер (Sommer) Гашпар и Друг, творница челичних лопата, лимене робе, играчака и окова из Бачке Тополе. Такође, лимене играчке производила је творница гвоздене, лимене и

Емилија Продановић

*Аналфабетски шечајеви и
просвећивање жена у
порушном периоду
(1944-1953)*

Сваке године обележавамо светски дан описмењавања, а знамо да данас око 7% становника наше земље уместо потписа ставља крстић или отисак палца. Издали смо и први буквар на ромском језику што је наш допринос описмењавању Рома. Значи да битка против неписмености траје и данас, да она није добијена, а питање аналфабета остаје и даље актуално и отворено.

Дубоки су корени неписмености, тако да је и борба против ње непосредно након Другог светског рата била дуготрајна, вишегодишња, упорна и стрпљива. Она се водила на свим нивоима, у граду и на селу. Посебно је та борба била огорчена на селу где су владали патријархални односи, а почело се радити и привређивати од малих ногу; где је владало сујеверје, а лечило се враџбинама („али постоје и такве (враџбине) које угрожавају живот нарочито новорођенчади као на пример у Верушићу, да се детету које умире пробада трбух са штрикаћом иглом да би из њега изашли зли дуси, не обраћајући се лекару и ако би можда лекарска интервенција ту помогла” – из извештаја Културно-здравствено-просветне комисије 1953. године). Деца су била незамењива и значајна помоћ у кући и ван ње; чували су стоку, радили у пољу, бринули о младој браћи, а у школу полазили тек у октобру⁽¹⁾. Због превеликих обавеза, а често и због сиромаштва, деца нису похађала школу или су то чинили са прекидима, повремено. Градски одбор АФЖ-а 22. 11. 1948. године пише II конгресу КПС: „Спровешћемо најширу агитацију да сва деца иду у школу, а сиромашна која не похађају школу због немања одећа биће помогнута од наше организације”. Истицано је и наглашавано народно просвећивање, а на првом месту ту је била ликвидација неписмености⁽²⁾.

25. Интересантно је да поменемо да се након Другог светског рата у некадашњој радионици Браћа Шпицер у Југовићевој улици бр. 7. налазило предузеће „Јавор” у периоду од 1945. до 1960. године. Касније је оно променило локацију и прерасло у данашње предузеће за ентеријер „ФАФА Јавор”.

26. Музеј за децу у Бруклину је први ове врсте музеј који је основан 1899. године, а затим следе музеји у Бостону 1913, Детроиту 1917. и Индијанаполису 1925. године, који је четврти по старини у САД-у, а уједно и највећи Музеј за децу на свету. За последњих десет година од 1984–1994. године у САД-у ова врста музеја се развија и шири огромном брзином, те ова појава асоцира на узлетање свемирског брода. Зонеберг (Sonneberg) је познати центар у изради играчака. Налази се у области Тиринген у СР Немачкој. Музеј занатства у овоме граду основан је 1901. године, а 20-тих година је прерастао у Немачки музеј играчака. Нирнберг је такође познат као град играчака, а производња играчака има дугу традицију. Град је и центар производње и продаје играчака од средњег века до данас. Музеј играчака града Нирнберга основан је 1966. године, а отворен је за посетиоце 1971. године. Нирнбершка роба, односно нирнбершке тричарије, су синоним за играчке, а сваке године у фебруару се у овом граду одржава највећи међународни сајам за продају играчака.

27. Цханан Габриел – Францис Хазел: Играчке и игре деце света, Завод за уџбенике и наставна средства – Београд, Свјетлост, Сарајево, 1989, 15.

28. Роже Кајоа: Игре и људи, Нолит, Београд 1979.

29. Калман Петкович: Спорт на путевима историје, у књизи: Спорт у Суботици 1944–1984, Суботичке новине, Суботица 1984, 19.

30. Миленко Брустлов: Стони тенис: Освајачи највиших трофеја, у књизи: Спорт у Суботици 1944–1984, Суботичке новине, Суботица 1984, 160.

31. Исто.

Zusammenfassung

Die Spielzeug- und Holzwarenfabrik der Brüder Spitzer aus Subotica war im Betrieb von 1920 bis 1929. In Woiwodina (Bačka, Banat, Baranja, ohne Srem) gab es nach 1918 47 Betriebe auf dem Gebiete der Holzindustrie. Meistens waren des Tischlerwerkstätte. Der Rohstoff wurde aus Erdély nach Bačka zu Fluss transportiert. Durch die Einführung des Holzzolles im Jahre 1925, bzw. 1926 ist diese billige Rohstoffquelle ausgelöscht, und die Holzindustrieunternehmer aus Woiwodina waren auf die Anschaffung des Holzes aus Bosnien hingewiesen. Die Spielzeug- und Holzwarenfabrik der Brüder Spitzer stellte verschiedene Gegenstände aus Holz für Haushalt, Schulausstattung und Spielzeuge wie Schaukelpferde, Schlitten und Tischtenniskomplette her. Die jährliche Produktion betrug 10000 Stück. Davon wurde 2000 Stück nach Amerika exportiert. Die Fabrik beschäftigte 50 Arbeiter.

несташица буквара (1948. године у извештају ГОАФЖ-а стоји: „Несташица буквара латиницом знатно је укочио рад и проширење броја обухваћених. Просветни отсек ће овај проблем решити за неколико дана’’).

Један број неписмених се опирао просвећивању проналазећи за то много разлога. Зато су се формирали и активи за убеђивање неписмених. Нпр. Мала Босна и Бајмок имају у 1949. години девет актива за убеђивање неписмених. Како ни то није било довољно, прешло се на индивидуално описмењавање које се састојало од тога да задужени омладинци или активисти долазе кући да уче аналфabetу („у Млаки учитељица ће организовати омладинце да иду кућама и поучавају жене’’ – Записник АФЖ-а од 30. 1. 1946.). Неке су жене желеле да се описмене, али су као разлог свог недоласка на течај навеле да им нема ко чувати децу, па су им излазили у сусрет доласком кући или организацијом чувања деце.

У Приручнику за активисткиње из 1949. године закључује се, у духу тога времена, да „у свести једног дела жена постоје још многе предрасуде и старе навике, недовољна свест да писменост и знање доносе баш њој највећу корист. Још увек извештан број жена потпада под утицај непријатељске пропаганде, која говори да жени није потребно веће знање, и која је кочи да се што брже и боље уздигне. Ту непријатељску делатност нарочито шире извесни реакционарни претставници клера, сеоске газде и разни остаци капиталистичких елемената, који том пропагандном желе да жену оставе у незнању да би тим успорили брзи и успешни развитак социјализма.’’ Зато се инсистира на описмењавању и културном уздизању жена јер жене само на тај начин стичу стварну равноправност; превладало је схватање да „у социјализму нема места неписменима јер се са неписменима не изграђује боља будућност наше деце и наших народа’’. Посеже се и за паролама као што је Лењинова мисао: „Са неписменим људима, политика се не води’’⁽⁶⁾.

Аналфabetске течајеве али и опште образовање требало је популарисати, приближити их широким слојевима становништва, променити дојучерашњи начин размишљања. Зато се повела широка кампања преко митинга, позоришта, зидних новина, уметничких програма. Позориште се занимљивим, разноврсним и приступачним репертоаром настојало приближити масама. Од домаћих аутора и дела изводили су Ивана Цанкара (За добро народа, Краљ Бетајнове), Милована Глишића (Глава шећера, Два цванцика), Скендера Куленовића (А што сад?), Матеја Бора (Одрпанци), Виктора Цара Емина (На стражи), Јована Стерију Поповића (Лажа и паралажа, Покондирена тик-

АФЖ I реона је 1951. године записао: „Чланови овог савета обилазили су родитеље оне деце која непохађају школу, испитало се узрок непохађању школе помогли су у сваком конкретном случају, тако да је проценат непохађања деце у школу решен”.

Како је жени у том поратном времену промена, на- претка и новина? У једној пропагандној брошури из тог периода проналазимо да се жене тада материјално осамостаљују, просветно уздижу и ослобађају предрасуда; на салашима жена је сарадник мужу, у кући је равноправна; изједначена у правима код наслеђивања, управљања имо- вином и у породичном праву. Али написано у брошурама тога доба је више ствар жеља и будућности него реалног стања ствари. Да је тако говори и пронађен податак да је пред Други светски рат у Србији било око 700.000 непис- мених жена⁽³⁾.

А за борбу против неписмености и незнања одраслих користили су се разни облици курсева (аналфабетски, политички, кројачки, за дечје неговатељице), кружока (марксистички), предавања мајкама (да би се упознале са пионирском организацијом, о нези одојчади, о правној заштити мајке и детата, о сујеверју) и семинара (о гајењу свилених буба, живинарски). На женина леђа у том пери- оду натоварени су многи послови и задаци. Само у току 1948. године жене раде на рушевинама, на поправци путе- ва, сечи дрва у шуми и пошумљавању, превозу угља за обданиште, спремању задруге и мензе, на зидању задруж- них домова, на обради земље, преносу песка за здравстве- ни дом, чишћењу гробова Црвеноармејаца, кречењу шко- ле, у житном магазину, на мрвљењу кукуруза, рушењу салаша и припреми материјала за зидање задружних до- мова итд. Сви ти тешки физички послови долазили су уз рад у кући, бригу за породицу и подизање деце.

И техничка страна организације аналфабетских теча- јева препуштена је женама⁽⁴⁾. Оне брину о чистоћи про- сторија, светлу и загревању. То нису биле само школске учионице; уз библиотеке место окупљања био је и Дом културе. 1945. године Дом културе Културно-просветног савета у Суботици има у свом саставу: Народни универзи- тет, Социолошки семинар, Експериментално позориште, Усмене новине, Књижевне и музичке вечери, Аналфабет- ске течајеве, Курс фигуралног цртања, Курсеве руског језика и Ритмику⁽⁵⁾. У организацији те техничке стране аналфабетских течајева било је много проблема јер су „евакуацијом окупатора из наше земље све културне и социјалне институције биле напуштене и испражњене”, пише у извештају за I конференцију АФЖ-а која је одр- жану 13. 10. 1945. године. У техничке проблеме спада и

ва, Кир Јања), Бранислава Нушића (Ожалошћена породица, Госпођа министарка, Народни посланик, Сумњиво лице), Петра Кочића (Јазавац пред судом), Боре Станковића (Коштана), Стевана Сремца (Поп Ђира и поп Спира), а од руских писаца Николаја Гогоља (Коцкари), Максима Горког (Деца, Павлово суђење, У чекаоници III класе), Н. Островског (Како се калио челик)⁽⁷⁾.

Поводом прославе дана Вука С. Караџића 1947. године поново се покренула акција за описмењавање, јер је „Вукова прослава требала да буде подстрек у овој борби против неписмености, које треба да у оквиру петогодишњег плана, да за две наредне кампање доведе до потпуне ликвидације неписмености”⁽⁸⁾.

Библиотеке се формирају и по селима, купују се књиге; оне постају места састајања и дружења. Културно-просветни инструктор Андрија Хоровиц шаље 12. 7. 1947. године „Кратко упутство за рад књижница и читаоница”. Између осталог ту пише: „Ми данас формирамо описмењавање неписмених, али описмењавањем није постигнут циљ. Важно је омогућити писменима да читају, развити код њих љубав за читање. Треба наставити тамо где се престало по завршетку основне школе или течаја. То је наш задатак”⁽⁹⁾. У извештају Рад са женама из 1949. године налазимо занимљив податак о формирању „ручних библиотека”: „Пошто се уочило да читалачке групе немају сталне програме, да се често губи време, да имају слаб садржај рада и мале успехе, пришло се новој форми тј. оформљењу и организовању ручних библиотека.”⁽¹⁰⁾ У истом извештају још је занимљивији и оригиналнији појам тзв. „књигоноше” уз кога стоји објашњење да је то особа која узима књиге из библиотеке и дели их женама, а оне саме посуђену књигу враћају у библиотеку. Посао „књигоноше” настао је из жеље и потребе да се књижнице што више приближе масама. Из истог разлога настају и покретне библиотеке. Наилазимо на податак да је нпр. у Бајмоку 1949. године оформљена библиотека са 110 добро сортираних књига и брошура, те да се ту жене окупљају на групно читање⁽¹¹⁾.

Популарне читалачке групе су се користиле као облик политичког рада, па су тако и обрађивале теме везане уз АВНОЈ, изборе у Енглеској, ступање СССР-а у рат против Јапана, али и из наше свакодневнице: узрок несташице одећа, откуп житарица, о потреби просвећивање жене и мајке⁽¹²⁾. Неке читалачке групе броје и до 70 чланова подељених у 5 група. Западни Виногради су имали четири читалачке групе почетком 1946. године, а са њима је радила Пирошка Нађ. Постојале су читалачке групе на мађарском и словенском језику, како пише у

31-17

318
1. 8. 1947

SVIM SRESKIM I GRADSKIM ODBORIMA AFŽ-a

Dragi dragariće,

Dostavljamo vam zaključke sa sedam političko prosvetne sekcije za rukovodiocima sekcija sresova i gradova.

Vaš izvršni odbor na svojoj sednici prorediće ove zaključke i razradiće konkretne mere za njihovo izvršenje na vašem terenu o čemu ćete poslati izvod iz zapisnika.

I. ORGANIZACIONA PITANJA

1. O organizacionom učvršćenju političko prosvetne sekcije

to:

- redovno održavanje sastanaka
- popunjavanje svih sektora u sekciji
- uvlačenje u rad sekcija dragariće zaposlene u državnim i prosvetnim aparatima
- redovnim obilascima terena, sadržavajući članice sekcija na pojedini tereni.

II. POLITIČKI RAD

1. Po pitanju izbora arajuje se vrhne da se otklone postojeći neuspеси i pojača agitacioni rad, potrebno je

- pojačati aktive agitatora i učvrstiti rukovodjenje njima.
- Upoznati žene sa ličnostima kandidata za skupštine AFŽ-a u vašem gradskom sresu i sresima - kandidatima u Vojvodini
- Na dan izbora nastojati da žene izdaju sa glasanje putem njihovog obilaska, uvlačenjem u aktive ugledne žene

2. Konstatovano je da je još avak u vašim organizacijama nisu progledali referenti draga TITA i draga Blagoja Beškovića na koje je potrebno da dođe do svake žene.

III. KURSEVI

1. Pre početka rada političkih kursova treba Pok. odboru AFŽ-a poslati plan rada kursova tamo koje će se obavljati i imena i funkcije predavača.

IV. ANALFABETSKI TEČAJEVI

1. U vezi jačanja rada na kulturno prosvetnom polju potrebno je da se prilikom mere da se osposobi što veći broj žena za rukovodiocima analfabetskih tečajeva, tako da bude najmanje 10% od ukupnog broja nepismenih žena.

Ovo radi sa svim odborima AFŽ-a kao obzir na obavezu učitelja.

2. Da bi analfabetski tečajevi mogli izati što bolji uspeh i da bi se mogao pratiti njihov tok i uspesi potrebno je raspodeliti tačnom evidencijom nepismenih žena po:

- starosti (do-20-30-45 i preko 45 godina).
- socijalnim sast. voz (radnice seljanci itd.)
- po nacionalnom sastavu i najmanje broj kolonistkinja od ukupnog broja žena.

3. Agitacija za tečajeva treba da se izvrši preko svih i širih sastanaka žena, tako i frontovki, a posebno održati sastanke sa svim nepismenim ženama gde će se objaviti značaj borbe za pismenost i izvršiti popis žena za tečaj, određivanje i organizacija rada.

vaša grupa.

./.

ИАС. Ф:078. Градски одбор АФЖ-а

извештајима. Читалачке групе су се користиле ради увежбавања самога читања и препричавања прочитаног, а кроз њих се учвршћивало стечено знање и дискутовало. Из XI кварта АФЖ 28. 2. 1945. године извештава надређене: „Поред тога чланице сарађују као болничарке по болницама, шију за партизане веш са својим концем, осим физичког рада сарађују тј. раде на политичко културном пољу који се састоји у писању зидних новина, у читалачким групама са дискусијом.” За читалачке групе набављају се књиге и брошуре. Читали су популарне наше и руске писце, текстове поучне и тематиком везане уз НОБ, револуцију и изградњу. Један такав попис подобних писаца и дела за читалачке групе састављен је 1948. године: Назор (С партизанима), Поповић (Истините легенде), Чолаковић (Записи из ослободилачког рата), Горки (Моји универзитети, Детињство, Мати, Како сам учио), Фадејев (Млада гарда), Гајдар (Тимур и његова чета), Кононов (Прича о Лењину), Гардејев (Наука и сујеверје), из читанке за III и IV разред гимназије (На Вучеву, Слуга Јернеј и његово право, Како је Пјевалица излијечио фра-Брну, из Кир Јање...)⁽¹³⁾.

У извештају Културно-агитационе секције при ГО АФЖ-а Суботице за X месец 1947. године пише да су одржани бројни састанци „на широкој основи”, али и академије, посета биоскопу, предавања на народном универзитету, а „при свакој школи одржан је у кварту дан штампе где су другарице предавачи објасниле значај штампе...”⁽¹⁴⁾. Читали су се и поручивали часописи „Жена данас”, „Зора”, „Жена у борби”, „Dolgozó nő” (Запослена жена). Уз службену штампу коју су уређивали професионалци, популарне су биле и зидне и усмене новине. „Усменим новинама у суштини сличне су и зидне новине; широко популарне, актуелне, конкретно везане уз извесну средину, практичне, разнолике. Стога се оне узајамно врло добро попуњују. Зидне новине уређују се углавном по истом мерилу које смо горе истакли за усмене новине; само је облик разноврснији и начин излагања писменији. У односу на усмене новине, зидне новине могу двојакорисно да поступе: прво као популарисањем тема или проблема обрађених на усменим новинама; друго као, проба пера за учествовање на усменим новинама. Стога се препоручују да се ова два начина повежу где год за то постоји могућност и стварни услови. Шта више, не би било згорега кад би у местима где постоји више зидних новина по један члан њихових редакција ушао у редакциони одбор усмених новина, у циљу окупљања што ширег круга сарадника на усменим новинама, пошто су они с њима у много непосреднијем додиру”. Ово објашњење

-/.

Prethodno je potrebno iznaučiti planove koje treba da obuhvataju
poslovanje i dati joj za sadržaj koje treba da bude u skladu sa
4. Ako iko postoji otpor protiv takvih akcija i krupnih takvih
iste org. misliti u svojim grupama preko svih seljaka, a ne zavarati
ni pojedinačan rad.

- 5. Za ovaj rad treba iznaučiti po jednu osobu
- 6. Za prvom u sta obuhvatiti

- a) odbornici A.F.Z-a
- b) aktivističke, frontovke
- c) žene po predmetima i radnim zadacima kao i žene na drvećima polje-
privrednih imanja

d) žene mlađe od 45 godina.

7. U akciji na organizovanje forsirati individualne obaveze pri-
ma raznim konferencijama.

8. Poseban evidencija obavezati u organizovanju žene koje rade
po predmetima i radnim zadacima.

9. Političko prosvetno delovanje treba da se radi radom da takvi ljudi
ostanu bez materijala i da se obaveštavaju o svim akcijama koje
se mora biti po svaku cenu po svaku cenu po svaku cenu ili
aktivističke.

10. Žene koje su zauzete zbog toga ili osim toga treba da se oko-
gubiti poslovanje takvih. Izvanredno i organizovanje radnice
u radu.

11. Takmičenje

na brzo i kvalitetno radu treba da se organizuje u svrhu
organizovanja kao i u svrhu odnosa sa kojima se takmičenje treba
postariti sigurno.

- a) među grupama i grupama
- b) po mestu
- c) po radnim i poslovima
- d) po ulicama i
- e) među pojedincima.

V. PROBUDE I ZADACI

1. Probuđeni ljudi treba da se organizuju i tako da se
kvalitet akcije u organizovanju. Za njima treba obuhvatiti nove organizacije
i poluprivredne žene koji je veliki broj u narodima sa selu.

VI. OBLAVI

1. Obaviti treba uzeti individualno prema opštoj situaciji u svrhu
ali i tako slučajno proizvesti za

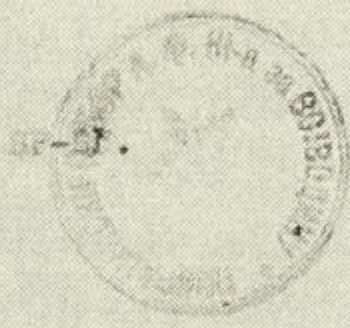
2. Za grupu organizovati se prema svim vidovima organizovanja i
100% organizovanja

VII. ITALIANE GRUPE

1. Sadržaj rada u italijanskim grupama treba da se organizuje
i da se organizuje planovito van materijalno i na osnovu sa italijanskim grupama
i da se organizuje po svaku cenu po svaku cenu po svaku cenu ili
kvalitet.

3. Organizovanje poslovanje ove grupe koje se u svrhu organizovanja
i da se organizuje po svaku cenu po svaku cenu po svaku cenu ili
kvalitet.

Handwritten notes and signatures in the bottom left corner.

Za Politički odbor A.F.Z-a
Signature

ИАС. Ф:078. Градски одбор АФЖ-а

Главни терет на описмењавању поднели су учитељи, али се рано и на време спознало да они сами не могу стићи да обаве све послове. Зато се организују семинари за нестручне или помоћне учитеље који би били помоћ учитељима у описмењавању. Они су били задужени за једног или највише два аналфабета. Ево примера:

– У II реону 1947. године у извештају о раду наведене су 1122 неписмене жене до 45 година старости и 29 нестручних учитеља.

– У Новом Саду су 1947. почели са радом курсеви за помоћне учитељице, па се моле „оне другарице чије кћерке хоће да похађају те курсеве и располажу са документима и то: бирачко право и IV разр. ср. школе, могу да се пријаве у гр. одбор.”

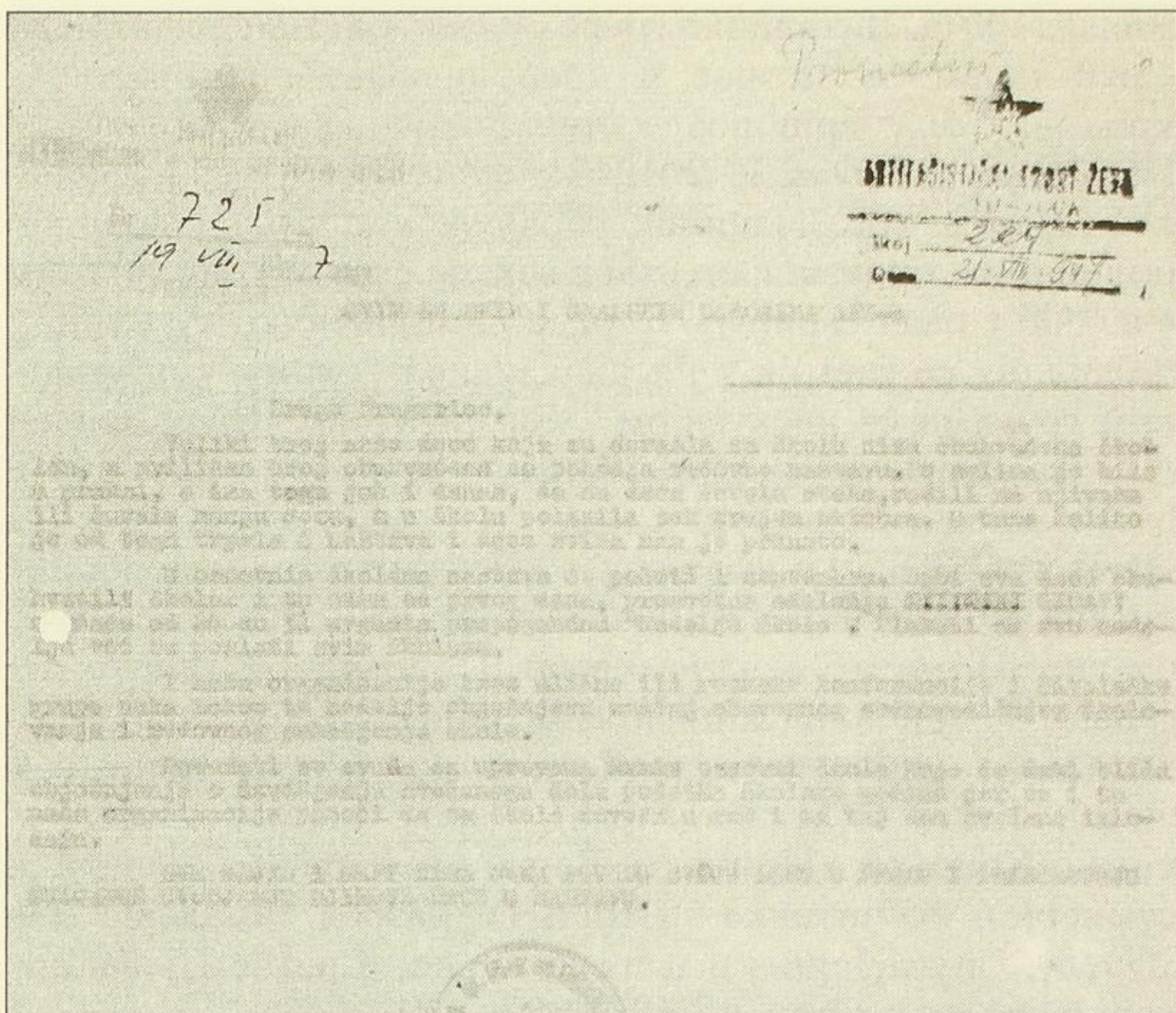
– ГОАФЖ-а пише Покрајинском одбору АФЖ-а 1948. године да „на територији ГОАФЖ-а ради 39 течаја и 44 групе. Нестручних руководица течаја жена има 55.”

– 20. 8. 1949. АФЖ Палића извештава да ће се „течајеви за нестручне руководиоце одржати овог месеца, а течајеви за аналфабете почет ће 1. 10. док се заврше пољски радови”, да би тачно месец дана касније известио ГОАФЖ-а да у реону Палића има 30 аналфабета и 7 нестручних учитељица⁽¹⁵⁾.

Постојале су Комисије за описмењавање⁽¹⁶⁾ које су се претежно састојале од просветних радника, па се у закључцима са саветовања по питању борбе за сузбијање неписмености из 1948. године налази препорука да те комисије треба попунити новим људима који нису просветни радници, а да испите треба обављати колективно или појединачно. ГОАФЖ-а извештава 1947. године АФЖ реона да делегирају једну жену у комисију за сузбијање неписмености при основној школи кварта. У једном кратком извештају из 1948. године пише да „су испити били свечано одржани. Комисија се састојала из учитеља који је био проверилац знања, чланице АФЖ-а и чланова Фронте.”

Пре него се приступило организацији аналфабетских течајева у X месецу 1945. године прикупљали су се релевантни подаци са терена: Колико има аналфабета у местима среза? Да ли је у пројекту отварање аналфабетских течајева? Колико има активиста за вођење курсева? Да ли би курсеви могли отпочети и када? Сваке године су се обављале припреме за описмењавање, истицано је такмичење у томе ко ће описменити више појединаца, давани су рокови и обећања⁽¹⁷⁾.

Тешко је рећи тачан број неписмених. Подаци се разликују од извештаја до извештаја. Зато се држимо тих докумената и њихових исказа:

ИАС. Ф:078. Градски одбор АФЖ-а

стоји записано у једном извештају из 1945. године, а указује нам и приближава тај облик културно-просветног рада. У Записнику од 22. 5. 1947. године налазимо податак да треба „одржати мјесечно један састанак са женама које су свршиле аналфабетски течај. Мјесто читалачких група – усмене новине. 60 усмених новина, 4 ком. зидних новина, од којих ће бити направљена изложба за 29. 11. 47.”

У плану рада АФЖ-а Мала Босна за 1948. годину написано је обликом заклетве следеће:

„Просвета:

1. Обавезујемо се да ћемо описменити 18 неписмени
2. Обавезујемо се да ћемо отворити библиотеку са 120 књига
3. Обавезујемо се да ћемо одржати по једанпут месечно по једно предавање
4. Обавезујемо се да ћемо дати 18 позоришни комада
5. Обавезујемо се да ћемо једанпут месечно похађати биоскопе
6. Обавезујемо се да ћемо одржати 18 конференција”.

Извештај о реализацији плана није сачуван, али план је доста амбициозан и свестран. Није све текло глатко, по зацртаном, али храбро се носило са проблемима, није се лако посустајало, самокритички се освртало на реализовано и заклињало се у још боље резултате.

нису могли или ради преоптерећености посла, или ради духовне заосталости да заврше течајеве описмењавања”.

Новоописмењени и полуописмењени настављају да похађају продужне течајеве⁽²⁰⁾. За њих постоје препоруке, али се на томе не инсистира. Суботица је била задужена у 1947. години одржати 400 продужних течајева (а остварен број је био 41 течај). А многи су остали у предворју писмености као нпр. ова анонимна жена која пише записник овако: „Другарица Бајић Криста пошто је била задужена за неписменост изнијела је стању о раду са неписменим теје констатовано да од укупно 15 неписмених жена похађају течајеве за неписмене.” (Ђурђин, 8. 4. 1949.)

Шездесетих, седамдесетих и каснијих година борба против неписмености више није у петогодишњим плановима, не води се на тако широкој друштвеној основи, са толико елана и ентузијазма. Подаци о томе спомињу се узгред, некако стидљиво. Сваки говор о томе почиње речима: „Срамота, али још имамо неписмених...” Прерано се поклекло, прерано одустало од те борбе. Можда нам баш зато будућност намеће као суштинско питање друштва потпуно и трајно искорењивање неписмености са ових простора.

Напомене и објашњења:

1. Историјски архив Суботице (у даљем тексту ИАС), Градски одбор АФЖ-а Ф:78.4. (229/1947)
2. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.5. (348/1948)
3. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.5. (348/1948)
4. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.4. (388/1947)
5. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.3. (206/1945)
6. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.3. (222/1945)
7. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.5. (335/1948)
8. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.4. (227/1947)
9. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.4. (183/1947)
10. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.7. (без бр.)
11. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.6. (без бр.)
12. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.3. (230/1945)
13. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.5. (196/1948)
14. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.4. (без бр.)
15. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.6. (без бр.)
16. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.5. (184/1948)
17. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.3. (159/1945 и 164/1945)
18. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.5. (349/1948)
19. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.6. (без бр.)
20. ИАС, ГО АФЖ Ф:78.4. (313/1947)

– 12. 11. 1945. Дом културе пише Месном одбору АФЖ-а да је број неписмених у Суботици и на околним пустарама близу 10.000.

– У записнику од 11. 12. 1947. пише да Суботица има 1000 неписмених.

– 17. 4. 1947. у Бикову су 32 неписмене жене, а 24 жене похађају течајеве.

– У Таванкуту 1948. „на аналфабетски течај се жене слабо одазивају тако да од 24 неписмених жена похађа течај 11 другарица”.

– Палић 1948. године – „од 36 аналфабета 25 их је положило испит”.

– I реон у јануару 1948. јавља да су 73 аналфабете обухваћене течајем (од њих 222).

– 1948. ГОАФЖ-а пише покрајинском одбору: „број неписмених у срезу 581, број обухваћених жена на аналф. течајевима 266”.

– Покрајинска комисија за описмењавање 1948. констатује да у суботичком срезу има 536 неписмених.

Стално се истиче потреба да треба водити уредну евиденцију неписмених по старости, социјалном и националном саставу, као и евиденцију колониста.

По петогодишњем плану неписменост је требала бити ликвидирана (становништво до 45. године старости). Међутим, нису сви једнако озбиљно и одговорно схватили тај горући проблем друштва. Многи напуштају течајеве из разних разлога: течајеви касно почињу, агитација није била широка и убедљива, а посебно велико осипање течајева наступа у првим лепим пролећним данима⁽¹⁸⁾. Управа Основне школе бр. 2 пише ГОАФЖ-а 10. 12. 1948. године: „Помоћ би нам могли пружити у толико да нам помогнете све обухваћене одржати до краја на течају односно док се описмене”. У једном извештају из 1949. године резигнирано је записано: „Саме активисткиње нам просто измичу испред овог задатка, јер им је досађивало убеђивати тврдокорне неписмене, али се ипак ради и надаље по овом питању.”⁽¹⁹⁾ На неким течајевима због пољопривредних радова аналфабете се повремено састају. Кампања описмењавања 1950. године јењава; губи се дах, сумирају се резултати. Предлаже се да се оне неспособне брише са списка. Културно-здравствено-просветна комисија 1953. године извештава да је „још у 1950. години на нашој територији завршено описмењавање. Од те године аналфабетски течајеви не раде. Мушких испод 40 година нема неписмених, бар нема оних који су духовно здрави. Врло мали проценат је и то по салашима, младих жена неписмених. Ни ти који су неписмени они су својевремено обухватани аналфабетским течајевима, али

Прикази

архива Вубојинца

Основна школа „Милоша Рајар“ 1948-1978 година

У приказу ове изложбе изабрани документи, слике, књижевна, пратећа, историјска, етнографска, музичка, графичка, фотоскопска, видео, аудио, и друге врсте докуменata у Суботини. Изложба ове школе „Милоша Рајар“ обележава стотогодишњицу Радомислава Вубојинца (1856-1978).

Изборни документи из фонда Историјског архива, књижевна, пратећа и фотоскопска, аудио, видео, и друге врсте докуменata из архива ове школе. Ова изложба је одржана у радном простору школе „Милоша Рајар“ у Суботини. Изложба садржи релевантне податке од значаја за развој ове школе, обухватајући све аспекate, као што су: историја, географија, економија, култура, и друге.

Ово су подаци о изложби, доградња и изградња новог школског објекта са свим пратећим објектима, који пружају изuzетне резултate из области образовања. Изложба садржи релевантне податке од значаја за развој школе који укључују на пратећи број учесника, гостима, посетитеља и друга значајна податка. У изложби изабраних докуменata из фонда Историјског архива у Суботини, Милоша Рајар и Радомисла Вубојинца, објављени су пратећи текстови – легенде који својим садржајем и обимом на врло јасан и једноставан начин указују на богату традицију ове школе. Овај изложбени десетак експоната на овој изложби који пружа материјал ове школе, укључује и докуменata, легенде, фотоскопске слике и анализе које се налазе у документацији ове школе „Милоша Рајар“. Ови подаци обогатају садржај и доприносе сагледавању и праћењу савременог развоја.

Zusammenfassung

Nach dem zweiten Weltkriege wurde der Kampf gegen den Analphabetismus jahrelang beharrlich geführt. Man kämpfte in der Stadt und auch auf dem Dorfe. Man bestand auf der Aufklärung des Volkes, wo auf erster Stelle die Liquidation des Analphabetismus war. In diesem Zwecke wurden verschiedene Methoden benutzt: Lehrgänge, Vorlesungen und Seminare in den Schulen, Bibliotheken und Kulturheimen. Da es bei der Aufklärung Widerstand geleistet wurde, wurden Kommissionen gegründet, die es versucht haben die Analphabeten zu überzeugen. Die Aktion wurde auf mehreren Ebenen geführt-durch Theater, Plakate, künstlerische Vorführungen. Trotz allen Bestrebungen konnte aber der Analphabetismus an unseren Gebieten nicht eliminiert werden. In unserem Lande unterschreibt sich auch heute noch 7% der Einwohner mit Kreuz und Fingerabdruck.

Милка Микшиќа

Приказ изложбе Историјског архива Суботица

Школство у Суботици

Основна школа „Иво Лола Рибар” 1856–1996. године

У приказу ове изложбе изнесени подаци документују традицију школства, основног васпитања и образовања у Суботици. Основна школа „Иво Лола Рибар” обележава сточетрдесет година постојања и рада (1856–1996).

Избором докумената из фонда Историјског архива, картама, цртежима и фотографијама, илуструју се значајни догађаји из историје ове школе, која започиње са радом 1856. године као Јасибарска школа б. кварта. Кроз разне временске и друштвено-економске прилике прати се развој ове школе, обухватајући све сегменте, њен развој и трансформацију све до данашњих дана.

То су подаци о адаптацији, доградњи и изградњи новог школског објекта са свим пратећим објектима, који пружају изузетне услове за васпитно-образовни рад. Изложба садржи релевантне податке од значаја за развој школе који указују на пратећи број ученика, статистичке податке и друга значајна сазнања. У пресеку изабраних докумената из фонда Историјског архива у Суботици Зоран Вељановић и Рудолф Герхардт, сачинили су пратеће текстове – легенде који својим текстуалним садржајем и описом на веома јасан и сликовит начин указују на богату традицију ове школе. Међу четрдесетпет експоната на овој изложби који прате историјат ове школе, налазе се и документи, летописи, фотографије и анализе које се налазе у документацији школе „Иво Лола Рибар”. Ови подаци обогаћују сазнања и доприносе сагледавању и праћењу савремених дога-

Библиографије

Др Драгомир Војводић рођен је у Габривцу 28. јуна 1910. године. Гимназију је завршио у Габривцу и Грчкој. У Београду га је 1932. године положио испити на право. Правни факултет је завршио у Суботици 1937. године. Докторирао је на Правном факултету у Београду 1942. године. По завршетку ратног рата је радио као мађарски пензионер и релативно је савладао српски језик и српски језиком. За време рата Армијом је био у Габривцу, а након Габривца у Армији у Београду, а након Армије у Суботици. У Београду је 1941. године био у раду за одласка у пензију 31. 1. 1973. године.

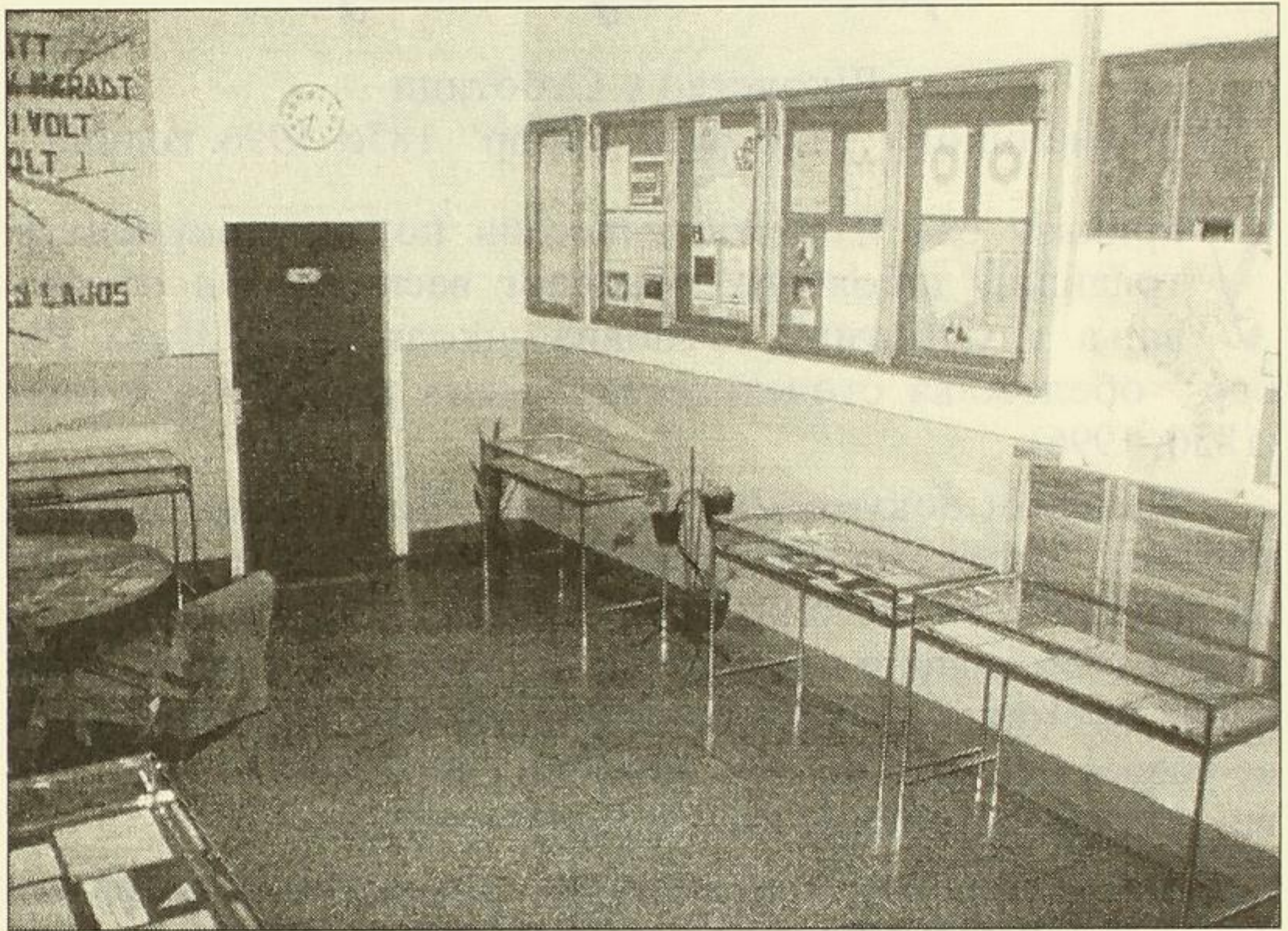
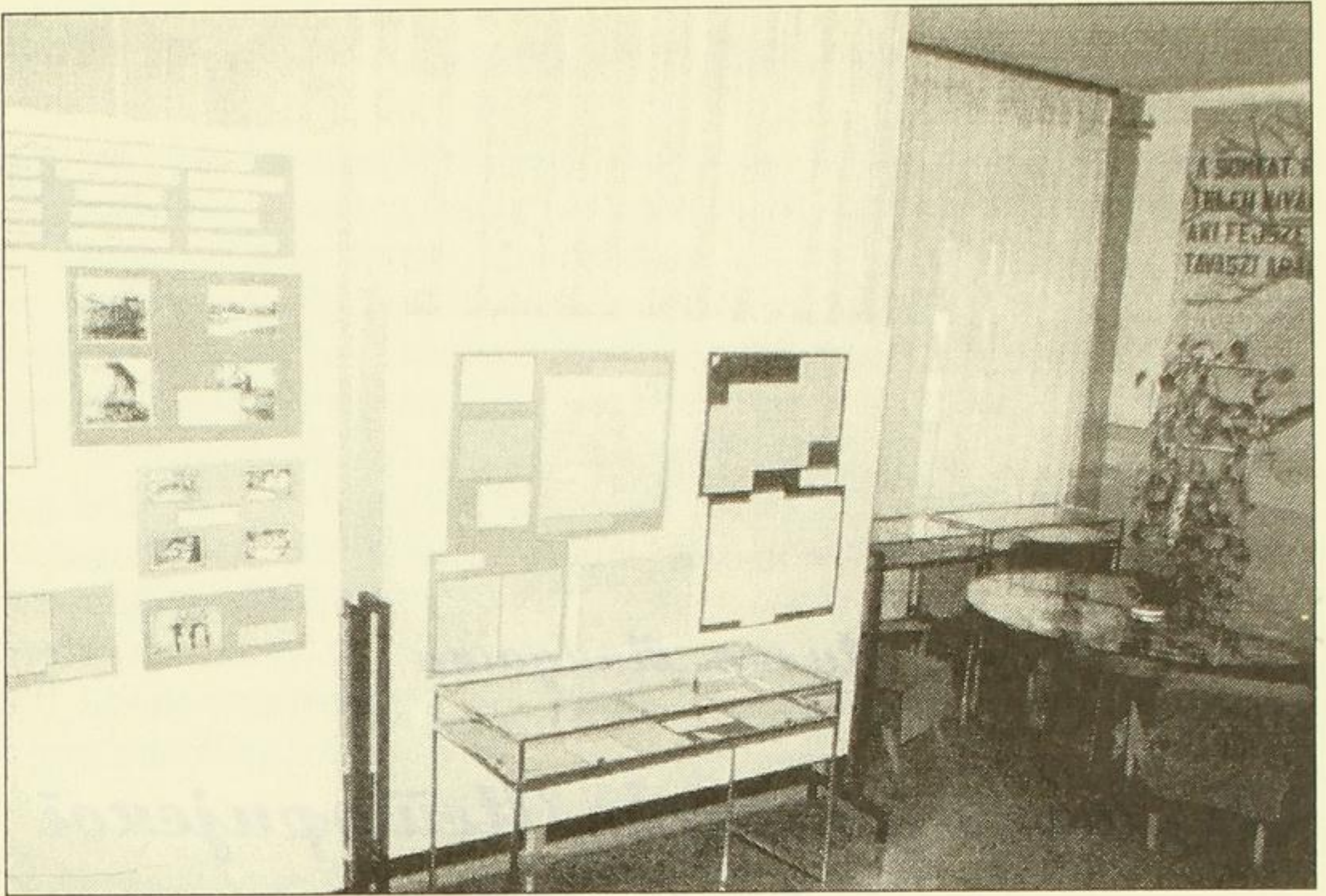
За време ратног времена радио је у Армији у Габривцу и у Армији у Београду. Био је делегат Савеза друштва Армијом у Југославији у иностранству и друге функције у Армији. Био је члан одбора различитих стручних органа: Армијски одбор, Армијски комитет и Армијски одбор, а такође и члан одбора Друштва Армијом у Београду. Био је члан одбора Друштва Армијом у Београду и Друштва Армијом у Београду. Био је члан различитих стручних органа. За своја радова добио је више награда између осталог уједном Првак Армије СФРЈ 1947. године и уједном 1967. године добио је Орден Братства и јунаштва СФРЈ.

Умро је 1986. године у Београду од срчаног удара.

1. Габривац државна архива у Габривцу. Архива, 1993. Београд, стр. 43-51.

2. Нека заповест и прикази из Армије у Београду. Архива, 1993. Београд, стр. 11-12.

3. Анкета о Армији у Београду. Архива, 1993. Београд, стр. 82-89.

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Изложба: Школство у Суботици – О.Ш. „Иво Лола Рибар”

ђаја у развоју ове школе, што чини ову изложбу вреднијом за све генерације.

Оцењујући овај избор у целини, аутори изложбе Зоран Вељановић и Рудолф Герхардт сачинили су колико племенити, толико стручни напор да се од заборава избаве вредни подаци и чињенице који су од значаја за ову средину.

Золна Машијевић

Прилози за библиографију Емила Војновића

Емил Војновић родио се у Темишвару 28. јуна 1910. године. Гимназију је похађао у Темишвару и Новом Врбасу где је 1929. године положио виши течајни испит. Правни факултет је завршио у Суботици 1937. године. Докторирао је на Правном факултету у Печују 1942. године. О страних језика течно је говорио мађарски, немачки и румунски, а служио се француским и латинским језиком. За управника Архивског подручја, затим Градске државне архиве, касније Историјског архива у Суботици постављен је 1951. године, где је радио до одласка у пензију 31. 1. 1973. године.

За време свог радног века својим радом дао је значајан допринос развоју архивистичке теорије на овим просторима. Био је делегат Савеза друштава архивских радника Југославије у иностранству и дугогодишњи члан редакционих одбора наших стручних органа: Архивски преглед, Архивски алманах и Архивист, затим члан Извршног одбора Друштава архивиста СРС, члан Извршног одбора Заједнице архива Војводине и Друштава архивских радника војводине као и члан разних стручних комисија. За своја залагања добио је више признања: између осталог указом Председника СФРЈ бр. 148 од 8. новембра 1967. године добио је Октобарску награду града Суботице.

Умро је 1986. године и оставио за собом следеће радове:

1. Градска државна архива у Суботици, Архивист, 1/1955, Београд, стр. 45–51.

2. Нека запажања о проблему шкартирања код нас, Архивист, 2/1956, Београд, стр. 35–38.

3. Двестагодишњица архива Мађарске, Архивист, 3–4/1956, Београд, 82–89.

Зоран Велановић

Прилози за библиографију Гашпара Улмера

Гашпар Улмер је једна од најзначајнијих личности севернобачке архивистике и историографије. С обзиром да су ово биографске белешке уз његову библиографију у најкраћим цртама даћемо податке из његовог живота.

Гашпар (Вендела) Улмер, виши архивиста, родио се у Станишићу, општина Сомбор 13. априла 1915. године. Надбискупску Класичну гимназију завршава у Травнику, док Богословски факултет завршава 1940. године у Ђакову. За време окупације завршава Вишу управну школу у Марошвашархеју (Trgu-Mureš) 1944. године. После Другог светског рата са породицом се пресељава из Станишића у Суботицу. Када је 1952. године Архивско подручје за град Суботицу и срез Бачка Топола прерасло у Градску државну архиву (како се првобитно звао Историјски архив у Суботици) и постављањем Емила Војновића за директора, као добар зналац латинског, немачког, мађарског и српског језика, Улмер добија посао архивисте, где заједно са још једном колегиницом и директором, чини окосницу стручног кадра. У ствари, до 1955. године у Историјском архиву (Државној архиви) било је двоје запослених: директор Архива Емил Војновић, доктор правних наука и један неквалификовани радник. Током 1951. године запошљава се један архивски помоћник да би 1955. године била запослена прва два архивиста: Мирјана Димитријевић и Гашпар Улмер. Осамнаест година Улмер обавља и дужности заменика директора Архива. Тако да бива један од сведока утемељивача архивистике, као и реализатор свих догађаја везаних за установу: набавке првих писаћих столова (1956), првог телефона (1961), првих металних полица (1963) итд. Средином 1975. године добија

4. О шкартирању регистратурског материјала народних одбора, *Архивист*, 1–2/1957, Београд, стр. 19–23.
5. Критерији за одређивање архивског фонда, *Архивист*, 1–2/1958, Београд, стр. 22–25.
6. Неки подаци о раду Државног архива у Суботици, *Архивист*, 1/1960, Београд, стр. 55–58.
7. Приведни архиви у Југославији, *Архивист*, 2/1961, Београд, стр. 103–113.
8. Искуство са прве изложбе Државног архива у Суботици, *Архивски преглед*, 1–2/1956, Београд, стр. 16.
9. Формирање, разграничење и сређивање магистратских фондова, *Архивски преглед*, 1–2/1965, Београд, стр. 19–25.
10. Нови начин финансирања архива (група аутора: Николић, Војновић, Миљковић, Стефановић), *Архивски преглед*, 1–2/1967, Београд, стр. 116–124.
11. Сарадња Историјског архива АП Војводине са мађарским архивима, *Архивски преглед*, 1–2/1968, Београд, стр. 135–142.
12. Развитак архивске службе ФНРЈ за последњих десет година, *Levéltári Híradó* – Архивски весник, ванредни број 1956. године, Будимпешта, стр. 59–62.
13. Скорбут у Суботици у првој половини XIX века (групе аутора: Баш, Димитријевић, Војновић), посебан отисак из Гласника Хигијенског института, Београд, свеска 2, 1958.

од Заједнице архива Србије звање вишег архивисте. Уједно су то били и почеци модерне архивистике и архивистичке службе на овим севернобачким просторима.

За време свог дугог и плодног радног века својим радом значајно је допринео развоју архивистичке службе и историографије, не само у Суботици већ и широм Војводине. У више наврата био је члан и председник Савета архива Војводине, да би од 1974. године сваке године био у стручном тиму који је радио у страним архивима (Аустрије и Мађарске) ради истраживања архивске грађе са садржајем занимљивим за нашу земљу. Такође је био и члан Савезне комисије експерата која је одређена за утврђивање провенијенције југословенске грађе у архивским установама Беча ради реституције.

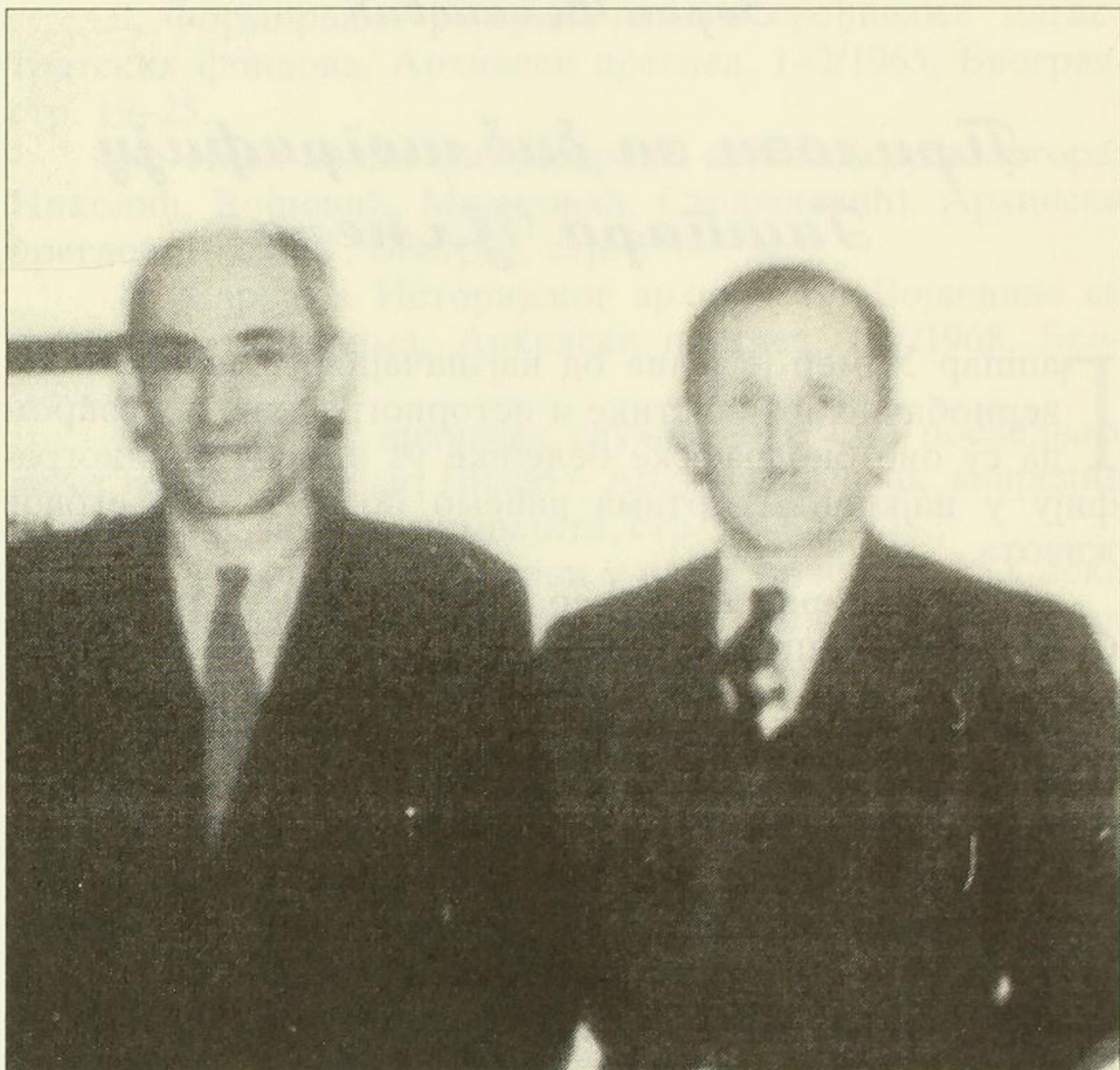
За свој предан рад добио је прегршт друштвених признања од којих наводимо само најзначајнија: Диплома са медаљом Матице српске 1976. године; Диплома општине Бачка Топола 1988. године; Октобарска награда за нарочита достигнућа из области друштвених делатности „Ослобођење Суботице ” 1989. године.

У библиографији која следи дат је преглед објављених радова Гашпара Улмера.

Објављени радови:

1. Палићко и Лудашко језеро пре 150 година, Извештај гимназије „Моше Пијаде”, Суботица 1966/67.
2. Покрет словачких кметова у Бајши 1815.године, Зборник за друштвене науке Матице српске, свеска бр. 54/1969.
3. Водич кроз архивске фондове Историјског архива у Суботици (коаутор), издање Архива Војводине, Сремски Карловци, 1970.
4. Извештај о истраживачком раду у архивима НР Мађарске, (коаутор) Архив Војводине, Сремски Карловци, 1970.
5. Властелински суд села Чантавир (1789-1848), Матица српска, бр. 4/1971.
6. Szabadka 1828, „Üzenet”, 1971, I évf. 4. szám.
7. Водич кроз архивску грађу фонда или групу сродних фондова, реферат објављен у публикацији „Научна информативна средства и информативна делатност архива”, издање Архива Војводине, Сремски Карловци, 1972.
8. Csantavér falu úriszéke, „Üzenet”, 1972, II évf.12. szám.
9. Властелински суд села Александрова (1805–1848), „Руковет”, Суботица, бр. 9–10/1972.
10. Az 1846-ban fennálló szabadkai közigazgatások, „Üzenet”, 1973, 10. szám.
11. Суботичани под Зворником 1738. године, „Руковет”, 1973, свеска 9–10
12. Суботица 1748.године, „Руковет”, свеска 3–4, 1974.

4. О стандартирању регистрационог материјала за разних одбора, Архивист 1-2/1957, Београд, стр. 19-23.
5. Критерији за одређивање архивског фонда, Архивист 1-2/1958, Београд, стр. 22-24.
6. Нови подаци о раду Државног архива у Суботици, Архивист, 1/1961, Београд, стр. 53-54.
7. Промени архива у Југославији, Архивист, 2/1961, Београд, стр. 101-113.
8. Искуство са прве изложбе Државног архива у Суботици, Архивист, 1-2/1956, Београд, стр. 10.

ИАС. Ф: 180 Збирка фотографија. Емил Војновић и Гашпар
Улмер

13. Срески комитет СКЈ Бачка Топола, реферат објављен у публикацији „Архивски фондови послератних друштвено-политичких организација, издање Архива Војводине, Сремски Карловци, 1975.

14. Архивски извори за историју Бачке и њених насеља у XVIII и првој половини XIX века, Архив Војводине, Сремски Карловци, 1976.

15. Подаци за историју Суботице од краја XVII до средине XVIII века, Зборник за историју Матице српске, 15/1977.

16. Породичне задруге код Буњеваца и Срба у Суботици крајем 18 века, Зборник Матице српске 16/1977.

17. Историјски архив у Суботици, „Руковџет“ бр.4/1981.

18. Нови подаци о учествовању Суботичана у борбама против Турака, „Руковџет“ бр.6/1981.

19. Поштанска служба у Суботици 1788–1789.године, Зборник Матице српске, бр. 23/1981.

20. Земљишни поседи села Александрово у првој половини 19. века, Зборник Матице српске, бр. 25/1982.

22. Посед Бајша, спахије и кметови, 1751–1849, Филозофски факултет у Новом Саду, Институт за историју, Нови Сад, 1986.

23. Млински пожари у Суботици између 1867–1941., „Pro memoria“, бр. 4, Суботица, 1987.

24. Тврђава подигнута 1470. године, „Pro memoria“, бр. 5, Суботица 1988.

25. Збрињавање сиромашних, болесних и напуштених крајем XVIII и у првој половини XIX века у Суботици, „Pro memoria“ бр. 6., Суботица 1988.

26. Развојачење града и егзодус Срба 1747. „Pro memoria“ бр. 9, Суботица 1990.

27. Просјаци у Суботици 1779–1848, „Северна звезда“ књ. 1, Историјски архив Суботица, Суботица 1994.

28. Занатство у Суботици 1686–1779, „Северна звезда“ књ. 2, Историјски архив Суботица, Суботица 1995.

29. Властелински суд села Бајмок 1792–1847., „Ex Rannonia“ бр. 1, Историјски архив Суботица, Суботица 1996.

Зоран Велановић

*Историјат и делатност
Историјског архива Суботица
у 1994-1995. години*

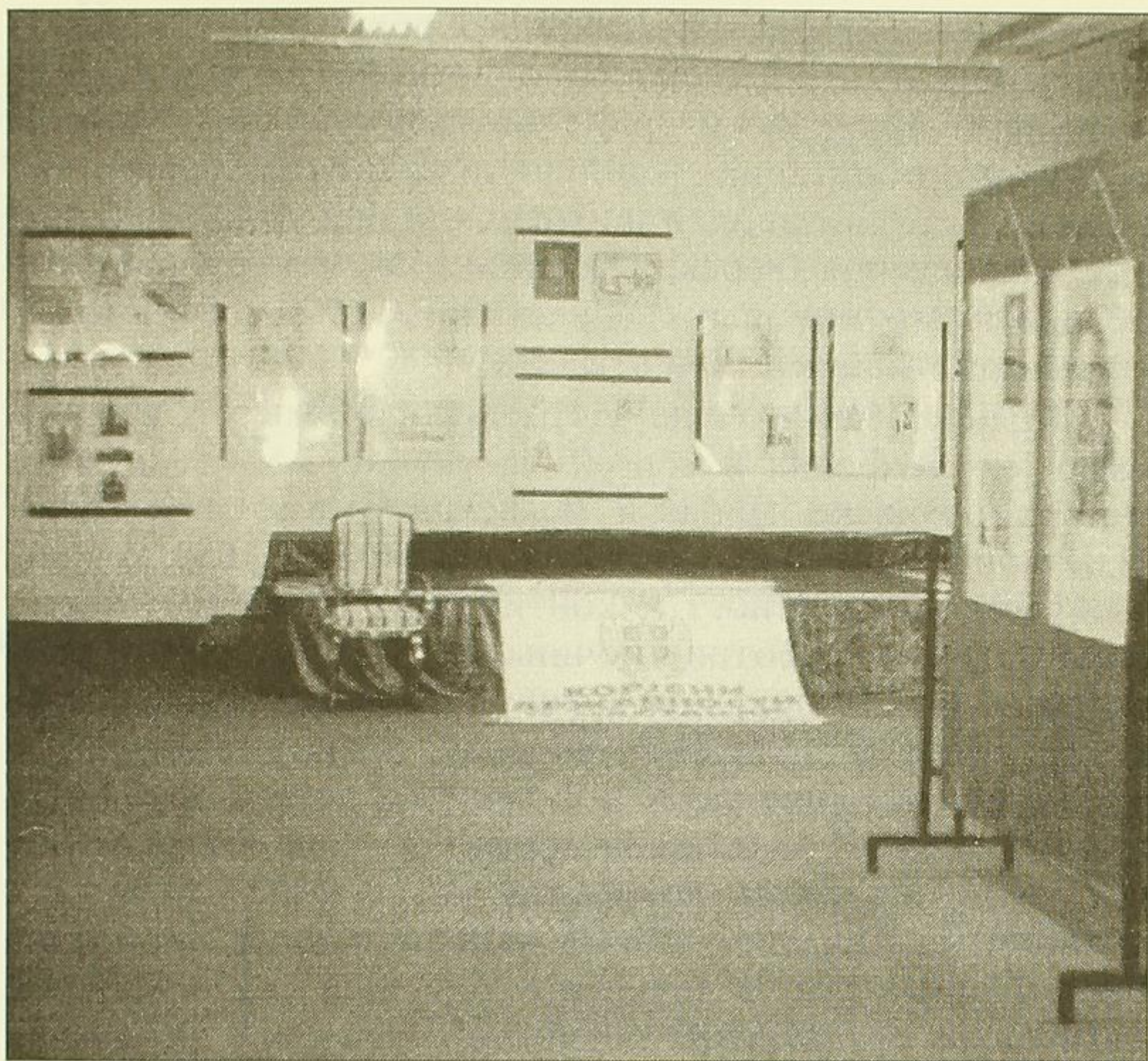
Историјат:

На основу одлуке Одељења за просвету ГИО НС АПВ бр. 16800, 1946. године образовано је архивско подручје за град Суботицу и срез Бачка Топола. Руководилац архивског подручја за град Суботицу и срезове Суботица и Бачка Топола постављен је 16. јула 1947. године са задацима да чува и да врши надзор над архивима и збиркама докумената од историјског значаја, чиме је почела организована заштита архивске грађе. Почетком 1949. године архивско подручје прерасло је у архивско средиште да би се 1952. године, на основу решења Извршног одбора Градског народног одбора бр. 2173/1952, донетог на основу решења Министарства просвете НР Србије бр. 32355, основала самостална установа под називом Градска државна архива у Суботици. Установа је добила назив Историјски архив Суботица на основу решења Скупштине среза Суботице бр. 05-7101/1964. Од оснивања до данас подручје територијалне надлежности Архива остало је непромењено. Припадају му општине: Суботица, Бачка Топола и Мали Иђош са 41 насељеним местом.

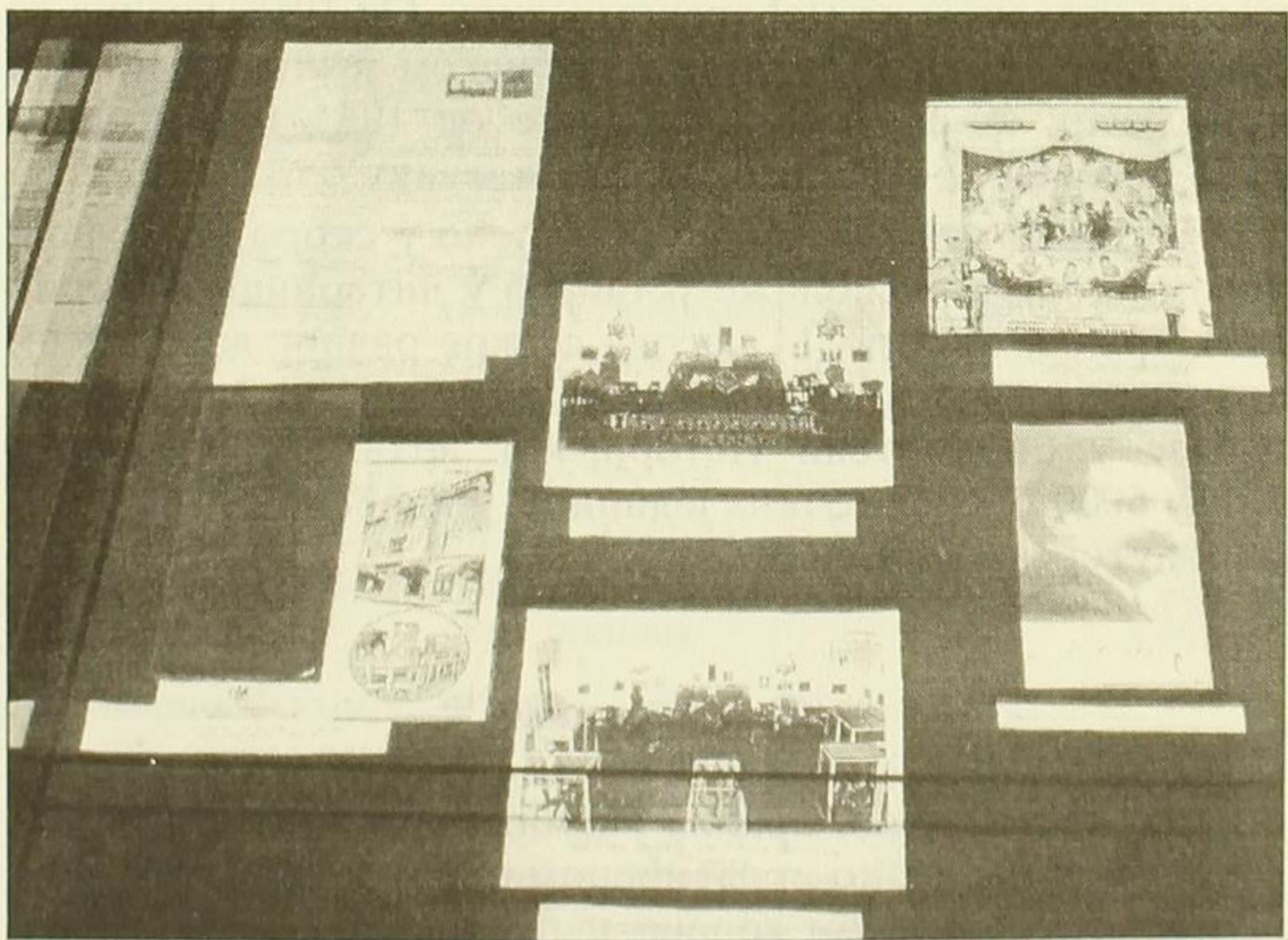
У установи постоје следећа одељења: одељење за управне и опште послове; одељење за заштиту архивске грађе ван Архива; одељење за сређивање и обраду архивске грађе; одељење за документационо-информативну службу.

Територијална надлежност Архива обухвата територију Севернобачког округа, односно општине: Суботица, Бачка Топола и Мали Иђош.

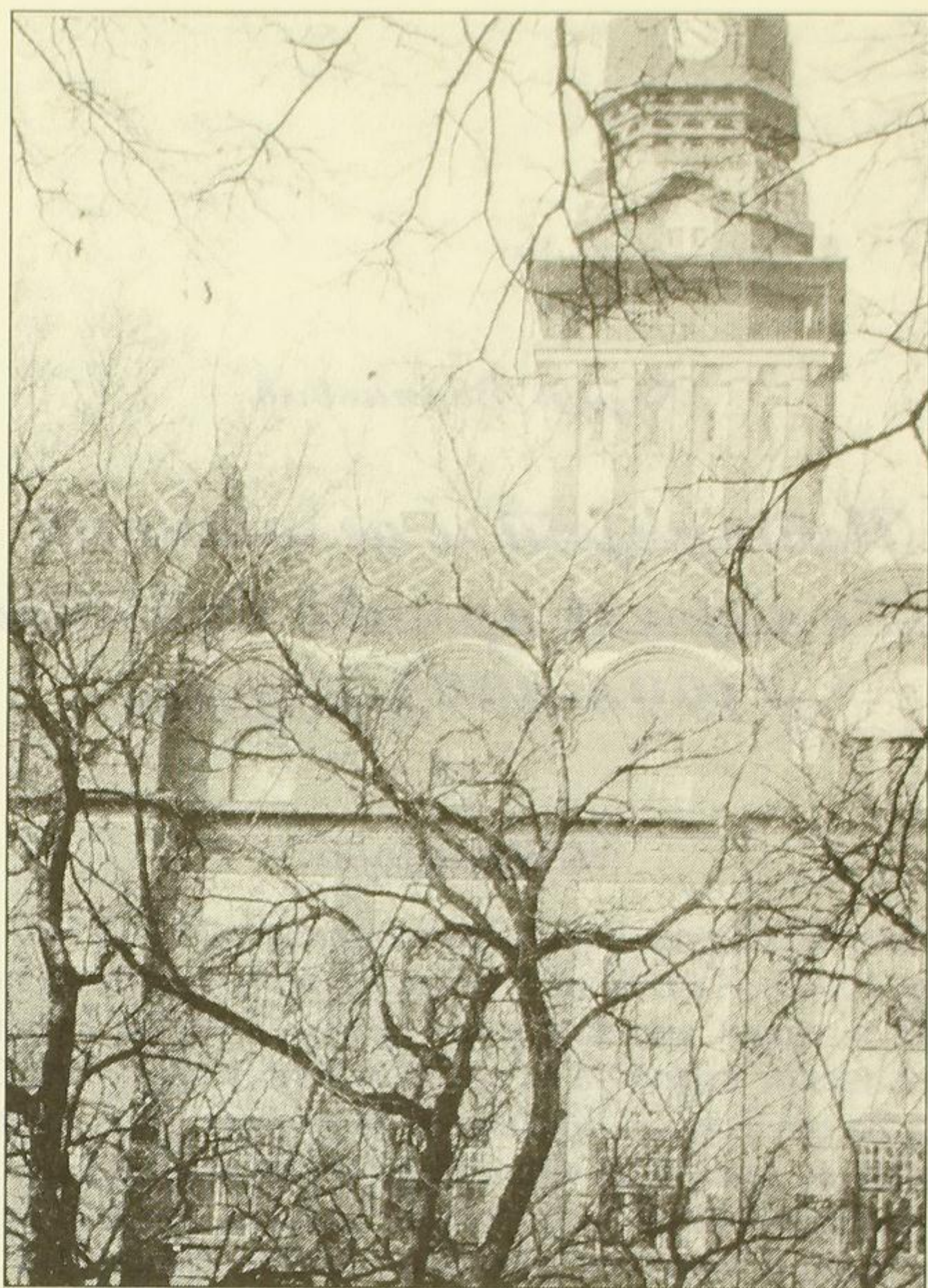
Стварна надлежност Архива односи се на сву архивску грађу насталу на овом архивском подручју у прошлости, док садашњу делатност Архива регулише Закон о

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Изложба: „Коријени државности Републике Српске”

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Изложба: „Коло српских сестара 1938–1995.”

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Зграда Градске куће у којој је смештен Искторијски архив (III спрат)

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Запослени у Историјском архиву 1995. године

На архивском подручју који обухвата Севернобачки округ, а чине га општине Суботица, Бачка Топола и Мали Иђош, стручни надзор (заштита архивске грађе ван Архива) се спроводи над 745 регистратура (у суботичкој 496, бачкотополској 193 и малоиђошкој 56). У 1994. години било је 157 инспекцијских надзора над канцеларијским пословањем, архивирањем и чувањем регистратурског материјала, а у 1995. години тога је било 111. Излучивање је вршено током 1994. године – 3.145,77 дм и током 1995. године – 2.227,52 дм. Преузете архивске грађе у 1994. години било је 171.35, а 1995. године 183,85 дужних метара.

Преузета је следећа архивска грађа током 1994. године:

Ред. број	Предавалац арх. гр. и рег. мат.	Назив фонда	Количина у д. м
1	Општина Бачка Топола	Прикључено фонду Ф: 379. СИЗ за социјалну и дечју заштиту Б. Топола 1974-1989.	10,00
2	Општина Суботица	Ф: 425. НОО Суботица 1960.	22,67
3	Општина Суботица	Ф: 425. НОО Суботица 1961.	18,83
4	ДД за П.М.О. „Петефи” Б. Топола у стечају	Ф: 426. Предузеће за производњу модне обуће „Петефи” Бачка Топола 1945–1993.	113,06
5	Здравствени центар Суботица	Прикључено Збирци појединачних докумената Ф: 340. Списи који се односе на Мартона Ботлика 1818–1910.	0,03
6	Основна школа „Никола Тесла” Бачка Топола	Ф: 427. О. Ш. „Никола Тесла” Б. Топола 1859–1934. (мат. књ. разних бачкотополских школа)	3,66
7	Марко Вукмировић, Суботица Тополска бр.9.	Ф: 428. Збирка докумената из ослободилачких ратова 1912–1918 (1894–1994)	0,01
8		Ф: 429. Збирка докумената Коло српских сестара Суботица 1938–1941. (списи су издвојени из Ф: 047)	0,03
9	Др Клајн Чајкаш Илона Суботица Штросмајерова бр. 9	Прикључено фонду Ф: 002. Градско веће Суботица 1861–1918.	0,01

културним добрима у Републици Србији (Сл. гласник Р. Србије бр. 71/1994.); она се односи на регистратурски материјал и архивску грађу насталу у раду државних органа и организација, јединица локалне самоуправе, политичких организација и њихових органа, установа и других организација, верских заједница као и појединаца, без обзира на то кад је и где настала и да ли се налази у установама заштите или ван њих.

Крајем 1994. године Историјски архив у Суботици имао је 424 фонда и збирке са укупно 3.524,53 дужних метара архивске грађе и регистратурског материјала. Најстарији оригинални документ датира из 1658. године. Међутим, комплетност и континуитет грађе у Историјском архиву у Суботици почиње са 1743. годином. Грађа похрањена у Историјском архиву у Суботици може потпуно да осветли политичко-управну, правну, културну и економску историју друге половине 18. века и прве половине 19. века. И за следећи период постоји обиље архивске грађе изузев за привредни развој овог региона, с обзиром на чињеницу да су мануфактура и индустрија биле у приватном власништву које није сачувало своје архивалије. Језик грађе до четврте деценије 19. века је углавном латински, а затим немачки, мађарски и српски. Од четврте деценије 19. века до 1918. године грађа је писана углавном на мађарском језику. Од 1918. године до данас документи су писани на српском језику. Изузетак чини језик из времена окупације од 1941–1944. године када је грађа писана на мађарском језику.

Истраживање је данас омогућено у скоро свим фондовима којима располаже установа у читаоници Историјског архива од 8 до 14 часова сваког радног дана. Осим архивалија у читаоници се могу добити и књиге које се налазе у библиотеци Историјског архива која садржи близу 5000 библиотечких јединица. Израђени су предметни и ауторски каталози.

Делатноси:

Рад Историјског архива у Суботици у току 1994–1995. године одвијао се по предвиђеном плану и програму, који је сачињен почетком године и прихваћен од Министарства културе Републике Србије.

Историјски архив бавио се својом основном делатношћу: заштитом архивске грађе ван архива, евидентирањем, прикупљањем, архивистичком обрадом, сређивањем и депоновањем архивске грађе, као и истраживачком и културно-образовном делатношћу.

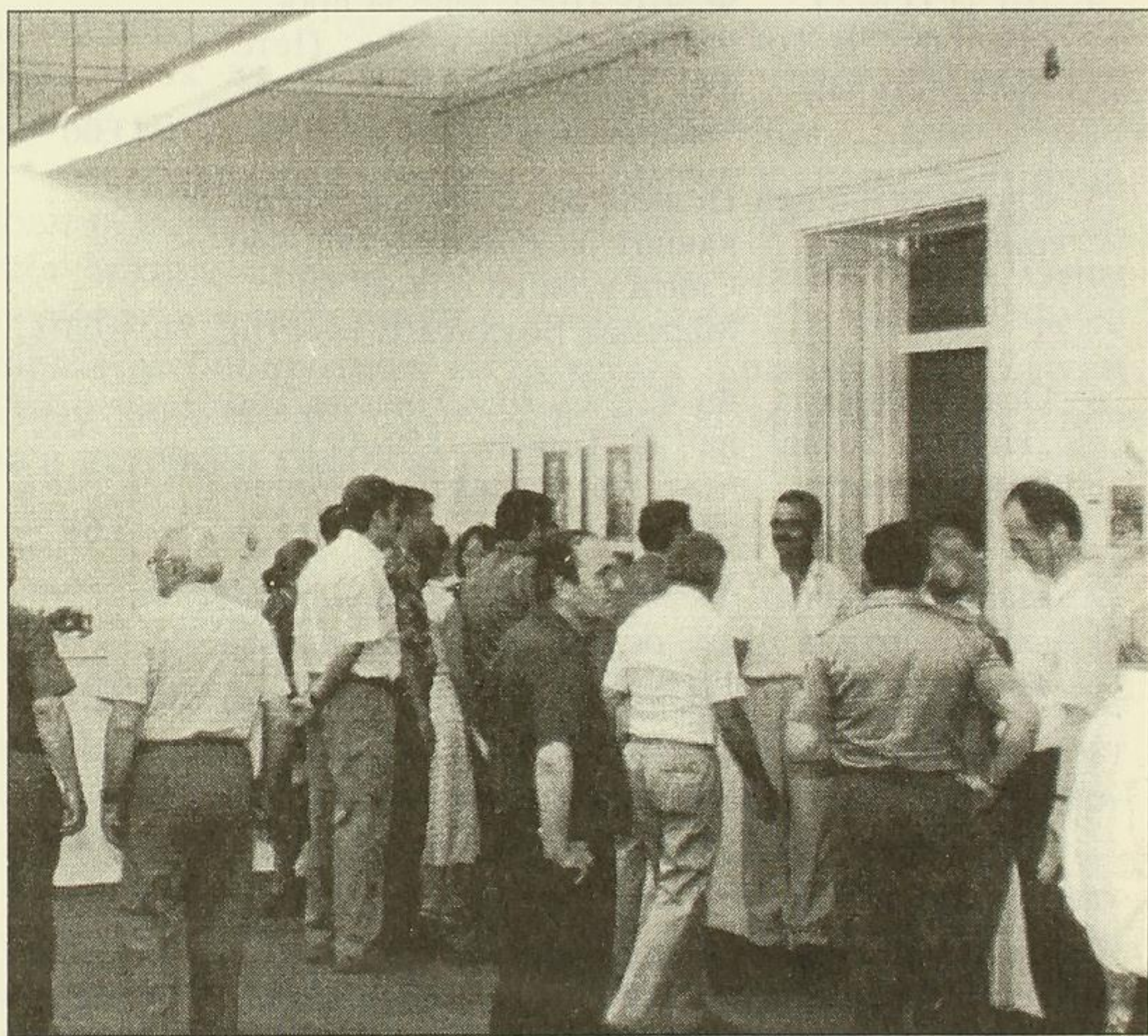
ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Промоција едиције „Северна звезда” у Градској библиотеци 1995.

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Промоција књиге „Мишићево 1925–1996” у Мишићеву 1996. Зоран Вељановић (аутор) и Перо Шуњка (уредник)

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Изложба: „Од Одесе до слободе”, Павле Станојевић (аутор), Михајло Стојаковић и Зоран Вељановић на отварању изложбе 1996.

ИАС. Ф:180. Збирка фотографија. Посетиоци изложбе

текле две године (у две табеле) и достављени служби: категоризација фондова за Архив Војводине, подаци о архивској грађи и библиотечком материјалу за Статистички завод у Београду. Такође су обрађивани разни подаци о Историјском архиву за Историјски институт Филозофског факултета у Београду, као и за Библиотеку Матице српске у Новом Саду. Такође се воде евиденције о истраживачима и коришћеној архивској грађи. На основу законских одредаба, архивску грађу је у току 1994. године користило 49 истраживача у 407 истраживачких дана у обиму од 263 књиге, 2440 предмета, 74 архивских кутија и 23 фасцикле; у току 1995. године архивску грађу је користило 70 истраживача у 708 истраживачких дана у обиму 1101 књига, 4510 предмета, 71 архивске кутије и 44 фасцикле.

После дуже паузе Историјски архив је поново покренуо културно-образовну и издавачку делатност. Под овим групама послова би се подразумевали изложбени и научно-истраживачки послови са једним реалнијим приступом. Наиме, напуштени су мегаломански, тешко остварљиви планови и приступило се мањим, реалнијим, једноставнијим и практичнијим решењима. Сматрали смо да ће мање, комплетне књиге, у већој мери писане на основу архивске грађе која се налази у депоима Историјског архива у Суботици, мање по обиму и тиражу, моћи да приведемо финализацији и годишње урадимо два до три наслова. За протекле две године Историјски архив је успео да изда број књига, који превазилази сву ранију продукцију (од оснивања па до 1994. године), и по први пут је Архив био присутан на Међународном сајму књига у Београду (1994. и 1995. године) где је и промовисао своја издања. Од 1994. године покренуте су следеће едиције књига: „Северна звезда” (излази од 1994. године) са појединачним научно-истраживачким радовима завичајне историје; „На песку кругови” (од 1994. године) – каталожка издања која прате изложбену делатност; „Научно-информативна средства о архивској грађи” (од 1995. године) – ту пре свега спадају аналитички инвентари појединих фондова и збирки или њихових одељења; „Посебна и специјална издања” (од 1996. године) – свечарске монографије или пригодна издања поводом одређених јубилеја; и „Ex Pannonia” (од 1996. године) – зборник који садржи прилоге за науку, уметност и културу, чији првенац се налази у вашим рукама. У изложбеној делатности у току 1994. и 1995. године приредили смо следеће изложбе:

– „Школство у Суботици–Александрово 1865–1994.” у Основној школи Свети Сава. Аутор изложбе и каталога је Зоран Вељановић (1994)

Ред. број	Предавалац арх. гр. и рег. мат.	Назив фонда	Количина у д. м
10	Кењереш Иштван Суботица Моше Пијаде бр. 25.	Ф: 430. Збирка Марте Ковач Кењереш 1933–1984.	3,05
		укупно	171,35

Грађа преузета током 1995. године:

Ред. број	Предавалац арх. гр. и рег. мат.	Назив фонда	Количина у д. м
1	Општина Суботица	Ф: 425. НОО Суботица (1962)	20,51
2	Општина Суботица	Ф: 425. НОО Суботица (1963)	21,01
3	Општина Суботица	Ф: 425. НОО Суботица (1962–1965) Ф: 070. ОНО Суботица (1946) Ф: 365. НОО Стари град (1956–59)	0,28
4	Општина Суботица	Ф: 425. НОО Суботица (1964–65)	44,55
5	Интеграл – „Услуга“ Суботица	Ф: 431. „Интеграл“ Суб.	135,30
6		Ф: 185. Пројектно пред. (1953–62)	2,50
7	Месна канцеларија Чантавир	Ф: 312. Општина Чантавир Ф: 313. Општина Чантавир Ф: 314. Општина Чантавир Ф: 432. Месна канцеларија Чантавир	59,60
		укупно	283,75

Постепено се реализује предвиђени програм о пописивању фондова и збирки и њиховом архивистичком сређивању, како би несређених фондова остало што мање. Одабирање фондова за архивистичко сређивање прилагођено је структури и могућности стручних радника, а пре свега потребама самог Архива. У ову групу послова утрошено је и највише радних сати. У поступак обраде и архивистичког сређивања архивске грађе узето је 1994. године 168,82 д. м, а 1995. године 171,58 дужна метра.

Информативна служба на почетку сваке године допуњава евиденције о фондовима и збиркама и пружа статистичке податке. Тако су унесени уписи у рубно-бушене картице за Централни каталог који води Архив Војводине у Новом Саду. Пружени су разнолики подаци за про-

Скраћенице:

АФЖ	– Антифашистички фронт жена
ГО АФЖ	– Градски одбор Антифашистичког фронта жена
КПС	– Комунистичка партија Србије
АВНОЈ	– Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије
СССР	– Савез Совјетских Социјалистичких Република
НОБ	– народноослободилачка борба
civ.	– civis (грађанин)
sub.	– subinquinus (кмет без куће)
nob.	– nobilis (племић)
inq.	– inquilinus (кмет са кућом)

– „50 година победе над фашизмом” у Дому војске Југославије. Аутор изложбе и каталога је Стеван Мачковић (1995)

– „Коло српских сестара Суботица 1938–1993” у Градској библиотеци. Аутори изложбе Зоран Вељановић и Татјана Петковић. Аутор каталога је Зоран Вељановић (1995)

– „Коријени државности Републике Српске Крајине”: у Задужбини Душана Радића (просторије Српског културног центра „Свети Сава”). Аутори су стручњаци Музеја Книна, поставку у Суботици приредили су Зоран Вељановић и Татјана Петковић (1995)

– „Туризам на Палићу - Бербански дани” у Малој гостионици на Палићу. Аутори изложбе и каталога су Зоран Вељановић - Рудолф Герхардт (1995)

– „Школство у Суботици - Основна школа „Иво Лола Рибар” 1856–1996” у Основној школи И. Л. Рибар. Аутори изложбе и каталога су Рудолф Герхардт и Зоран Вељановић (1996)

„Од Одесе до слободе” (о Првој српској добровољачкој дивизији) у Задужбини Душана Радића. Аутор је Павле Станојевић, Музеј Војводине и Удружење српских добровољаца у ослободилачким ратовима 1912–1918. (1996)

У циљу што трајније заштите архивске грађе с обзиром да су наменски добијена новчана средства од Министарства културе Републике Србије, а сходно категоризацији архивских фондова и њихове вредности, Архив је микрофилмовао архивску грађу фонда Ф: 208 Збирка дупликата црквених матичних књига Суботице 1839–1895. са 6.775 страница.

Уз сарадњу и стручну помоћ стручњака и колега из Градске библиотеке Суботице, извршена је током 1994. и 1995. године ревизија књига библиотеке Историјског архива и утврђено је стварно стање библиотечког фонда. Сав библиотечки фонд сабран је из канцеларија на једно место у за то наменски уређену просторију. Овај обиман посао, уствари, био је предуслов за прелазак архивске библиотеке на УДК систем и укључивање у централну базу података Народне библиотеке Србије.

Архивска библиотека обogaћена је и новим насловима који су углавном добивени разменом за наша издања са другим историјским архивима и библиотекама у Републици, док је мањи део купљен.

Успостављени су бројни облици сарадње са сличним и сродним кућама културе и образовања, а све што је чињено било је у циљу доприноса афирмације Историјског архива у Суботици.

Tartalom

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLÉSE	5
LEVÉLTÁRI ANYAG	
Gašpar Ulmer: A bajmoki Úriszék (1792-1847)	9
Stevan Mačković: Szabadka iparosai az 1828. évi összeírás alapján	41
Zolna Matijević, Smilja Prodanović: Kovács Kenyeres Márta költőnő személyes iratai (1933-1984)	59
KUTATÁSOK	
Zoran Veljanović: Szabadka iskolaügye – Sándor („Sveti Sava” Általános Iskola, 1804-1994)	101
Magyar László: A szeged-szabadkai vasútvonal építése (1864-1869)	111
Nevenka Bašić – Palković: Legrégibb naptárak és újságok – időszaki kiadványok kezdetei Szabadkán	129
Nataša Nikolić: A szabadkai pravoszláv temető feliratai és epitáfiumjai	139
Tatjana Petković: Az orosz emigráció életéből Szabadkán az 1919–1941-es időszakban	155
Gavra Budišin: Spitzer Testvérek Játékszergyára (1920-1929) ...	165
Smilja Prodanović: Analfabéta tanfolyamok és a nők felvilágosítása a háború utáni időszakban (1944-1953)	175
ISMERTETÉSEK	
Milka Mikuška: A Szabadkai Történelmi Levéltár Kiállítása – Szabadka iskolaügye, „Ivo Lola Ribar” Általános Iskola (1856-1996)	189

Inhalt

MITTEILUNG DER REDAKTION	5
ARCHIVALIEN:	
Gašpar Ulmer: Herrensitz in Bajmok (1792-1847)	9
Stevan Mačković: Handwerker in Subotica vor der Volkszählung im Jahre 1828	41
Zolna Matijević, Smilja Prodanović: Persönliche Akten der Dichterin Márta Kovács Kenyeres (1933-1984)	59
FORSCHUNGEN	
Zoran Veljanović: Das Schulwesen in Subotica-Aleksandrovo (Grundschule „Sveti Sava“, 1804-1994)	101
László Magyar: Der Ausbau der Eisenbahnstrecke Szeged-Suboti- ca (1868-1869)	111
Nevenka Bašić Palković: Die ältesten Kalender und Zeitungen- die Anfänge der Periodika in Subotica	129
Nataša Nikolić: Grabschriften und Epitaphien des orthodoxen Friedhofes in Subotica	139
Tatjana Petković: Aus dem Leben der russischen Emigration in Subotica zwischen 1919-1941	155
Gavra Budišin: Spielzeugfabrik der Brüder Spitzer (1920-1929) .	165
Smilja Prodanović: Analphabetenlehrgänge und die Aufklärung der Frauen nach dem Kriege (1944-1953)	175
BERICHTE	
Milka Mikuška: Die Ausstellung des Historischen Archivs in Subotica – Das Schulwesen in Subotica, die Grundschule „Ivo Lola Ribar“ (1856–1996)	189

BIBLIOGRÁFIÁK

Zolna Matijević: Adalékok Vojnović Emil bibliográfiájához 193
 Zoran Veljanović: Adalékok Ulmer Gáspár bibliográfiájához 195

A LEVÉLTÁR TEVÉKENYSÉGÉBŐL

Zoran Veljanović: A Szabadkai Történelmi Levéltár története és
 tevékenysége az 1994-1995-ös években 201

Tartalom

A SZERKESZTŐSÉG KRISZTINA ...
 LEVÉLTÁRI ANYAG
 Gáspár Ulmer: A belmonti öltöző (1793-1847)
 Stevan Matijević: Szabadka igazságtalanságai az 1828. évi orosz-
 török háború idején
 Zolna Matijević: Smilja Prodanović: Kuvcsa Kuvcsa-félsziget
 földrajzi vizsgálata (1903-1924)
 KUTATÁSOK
 Zoran Veljanović: Szabadka helyrajza – Zánkor („Zvonikova”)
 Általános ismertetés (1994)
 Magyar László: A szabadkai székelyházak építészeti fejlődése (1864-
 1869)
 Nevenka Babić – Paloković: Legutóbbi kutatásokról és újabb
 időszaki kutatásokról szabadkai székelyházakban
 Vukobratović: A szabadkai városképet formáló tényezők és építési
 anyagok
 Tatyana Petrović: Az orosz megszállás idejéből Szabadkán az
 1919-1941-es időszakra
 Gavrilo Babić: Szabadka történelmi térképének (1920-1929)
 Smilja Prodanović: Antikvitás emlékek és a múlt felújítása
 szabadkai háború utáni időszakban (1944-1953)
 ISMERTETÉSEK
 Milica Milićević: A Szabadkai Történelmi Levéltár működése – Székely-
 házak felújítása, „Zvonikova” Általános ismertetés (1994-1995)
 189

Содержание

ОТ ИМЕНИ РЕДАКЦИИ	5
МАТЕРИАЛЫ АРХИВА	
Гашпар Улмер: Дворянский суд села Бймок (1792–1847) .	9
Стеван Мачкович: Ремесленники Суботицы по государственной переписи из 1828. года.	41
Золна Матиевич, Смиля Проданович: Личный фонд поэтессы Марты Ковач Кенереш (1933–1984)	59
ИССЛЕДОВАНИЯ	
Зоран Велянович: Просвещение в Суботице–Александрово (Восьмилетняя школа имени „Свети Сава”, 1804–1994) .	101
Ласло Маджар: строительство железной дороги Сегед–Суботица (1864–1869)	111
Невенка Бакшић Палкович: Первые календари и журналы – начало периодической печати в Суботице	129
Наташа Николич: Надписи на могилах на православном кладбище в Суботице	139
Татьяна Петкович: Из жизни русских эмигрантов в Суботице с 1919-ого по 1940-ой год.	155
Гавра Будишин: Фабрики детских игрушек братьев Шпицер (1920–1929)	165
Смиля Проданович: Курсы по ликвидации неграмотности и просвещение женщин в послевоенном периоде (1944–1953)	175
ОБЗОРЫ	
Милка Микушка: Обзор выставки Исторического архива Суботицы – Просвещение в Суботице, Восьмилетняя школа „Иво Лола Рибар” (1856–1996)	189

BIBLIOGRAPHIEN

- Zolna Matijević: Beiträge zur Bibliographie von Emil Vojnović . 193
- Zoran Veljanović: Beiträge zur Bibliographie von Gašpar Ulmer 195

AUS DER TÄTIGKEIT DES ARCHIVS

- Zoran Veljanović: Die Geschichte und Tätigkeit des Historischen Archivs in Subotica in Jahren 1994-1995. 201

Inhalt

MITTELLUNG DER REDAKTION

ARCHIVALEN

- 2
- 9
- 41
- 59

FORSCHUNGEN

- 101
- 111
- 129
- 139
- 152
- 165
- 175

BERICHTE

- 189

LA FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

Page 1

1952

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

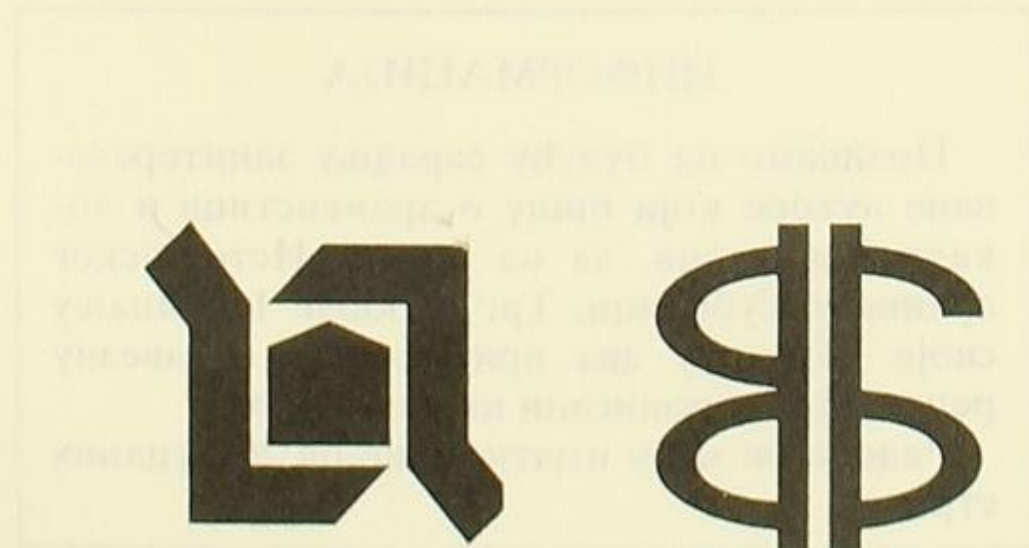
La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

La FAYONIA, la FAYONIA, la FAYONIA

БИБЛИОГРАФИИ

Золна Матиевич: Приложена для библиографии Эмиля
Войновича 193

Зоран Велянович: Приложения для библиографии Гашпа-
ра Улмера 195

ИЗ РАБОТЫ АРХИВА

Зоран Велянович: История и деятельность Историческо-
го архива в Суботице (1995–1996) 201

